Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø

INSTRUKS FOR KONDITIONALITET - 2025

INSTRUKS TIL KONTROL AF KONDITIONALITET - DYR

Dokumenttype:	Kontrolinstruks KONDITIONALITET, DYR
Klassifikation:	Arbejdsbrug
Dataejer:	Christina Korsgaard Andersen Dissing, Enhedschef Særlig Kontrol
Forfatter(e):	Rikke Kristensen & Lærke Johnsen, Særlig Kontrol
Godkender(e):	Christina Korsgaard Andersen Dissing, Særlig Kontrol Henrik Vorgaard, Enhedschef Regional kontrol Emilie Sloth, Teamleder Landbrugsstøtte og Geodata
Ikrafttrædelsesdato:	01.01.2025
Dato for næste revision:	4. kvartal 2025. Der udarbejdes rettelsesblade løbende

Workzone: 24-672-000004
ISBN nr: 978-87-85306-22-7
Forsidefoto: Lærke Johnsen
December 2025

INDHOLDSFORTEGNELSE

INDLEDNING 6

GENERELT OM KONDITIONALITET 8

1. STØTTEORDNINGER 10

2. HVAD ER STYRELSENS ANSVAR? 10

3. HVAD ER LANDBRUGERS ANSVAR? 11

4. HANDLINGER OG UNDLADELSER 11

5. ERHVERVEDE OG OVERDRAGEDE AREALER 12

6. UDVÆLGELSE AF KONTROLADRESSER 12

7. KONTROLTYPER 12

8. NEDSÆTTELSE AF LANDBRUGERS STØTTE 13

9. UDTRÆKSÅRSAGER 16

10. KONTROLLENS FORBEREDELSE 17

11. KONTROLLENS GENNEMFØRSEL 18

12. KONTROLLENS AFSLUTNING – EFTER BESØGET 21

13. SÆRLIGE FORHOLD VEDR. KONTROL MED DYR 24

LF 5.1 – SUNDHEDSKRAV FOR PRODUKTION AF MÆLK 28

LF 5.2 – TUBERKULOSE OG BRUCELLOSE IFM. MÆLKEPRODUKTION 30

LF 5.3 - LOKALER OG UDSTYR TIL MÆLKEPRODUKTION 33

LF 5.4 – KRAV VEDR. MALKNING 40

LF 5.5 – KRAV TIL ÆGPRODUKTION 44

LF 5.6 – SPORBARHED AF DYR, FODER OG FØDEVARER 46

LF 5.7 –TILBAGETRÆKNING AF SUNDHEDS-SKADELIGE FØDEVARER 53

LF 5.8 – HÅNDTERING AF FARLIGT AFFALD OG SMITTERISICI 56

LF 5.9 – KRAV TIL FODER 64

LF 5.10 – HÅNDTERING AF FODER OG VEGETABILSKE FØDEVARER 67

LF 5.11 – BEHANDLING AF FODER OG VEGETABILSKE FØDEVARER 73

LF 5.12– JOURNAL OVER PLANTEBESKYTTELSES-MIDLER, BIOCIDER OG ANALYSERESULTATER 82

LF 5.13 – JOURNALER VEDR. DYR OG FØDEVARER 87

LF 5.14 –ANVENDELSE AF VETERINÆRE LÆGEMIDLER 95

LF 6.1 – ANVENDELSE OG DOKUMENTATION FOR BRUG AF HORMONER TIL DYR 102

LF 9.1 – INDRETNING AF STALDE TIL KALVE 105

LF 9.2 – KRAV TIL RENGØRING OG DESINFEKTION I FORBINDELSE MED KALVEHOLD 112

LF 9.3 – AREALKRAV TIL ENKELTBOKSE OG VED FLOKOPSTALDNING AF KALVE 114

LF 9.4 – TILSYN, PASNING OG PLEJE AF KALVE 123

LF 9.5 – FODER, FODRING OG VANDING AF KALVE 126

LF 10.1 – INDRETNING AF STALDE SAMT HUSNING AF GRISE 132

LF 10.2 – KRAV TIL STIER TIL HOLD AF GRISE 140

LF 10.3 – FORBUD MOD OPBINDING AF GRISE 149

LF 10.4 – REDEBYGNINGS- OG BESKÆFTIGELSES-MATERIALE TIL GRISE 151

LF 10.5 – BEHANDLING MOD PARASITTER 160

LF 10.6 – HÅNDTERING AF AGGRESSIVITET HOS GRISE 162

LF 10.7 – FODER, FODRING OG VANDING AF GRISE **168**

LF 10.8 – FRAVÆNNING AF PATTEGRISE **174**

LF 10.9 – OPERATIVE INDGREB PÅ GRISE **176**

LF 11.1 – KRAV TIL PERSONALE **186**

LF 11.2 – TILSYN MED DYR OG PASSENDE BEHANDLING AF SYGE LANDBRUGSDYR **189**

LF 11.3 – OPTEGNELSER VEDR. LANDBRUGSDYR **209**

LF 11.4 – LANDBRUGSDYRS BEVÆGELSESFRIHED **212**

LF 11.5 – RUM OG BYGNINGER TIL HUSNING AF LANDBRUGSDYR **217**

LF 11.6 – LANDBRUGSDYR, DER HOLDES UDENDØRS **222**

LF 11.7 – AUTOMATISERET ELLER MEKANISK UDSTYR **228**

LF 11.8 – VAND, FODER OG ANDRE STOFFER **232**

LF 11.9 – OPERATIVE INDGREB PÅ LANDBRUGSDYR, UNDTAGEN GRISE **246**

LF 11.10 – AVLSMETODER, ALLE LANDBRUGSDYR **253**

DEFINITIONER **255**

BILAG 1 ..... **256**

INDLEDNING

Denne instruks danner, sammen med Konditionalitetsinstruks – Miljø, grundlag for Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø's kontrol med konditionalitet i 2025. Instruksen er skrevet til de kontrollører fra Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø, der skal udføre kontrol med konditionalitet. Da den er skrevet til Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljøs kontrollører, kan der forekomme intern sprogbrug og henvisninger til interne dataprogrammer, som personer uden for Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø ikke har adgang til. Der kan ske en løbende revision af instruksen, som meddeles kontrollørerne. Disse vil blive formidlet som kontrolmeddelelser, som kun kan ses af kontrollørerne.

Ansvarlig for ajourføring af instruksen er Team Konditionalitet og Krydsoverensstemmelse, Særlig kontrol.

1. FORMÅL

Formålet med konditionalitetskontrollen er at kontrollere, at landbrugere, der modtager direkte støtte eller tilskud efter visse ordninger, opfylder de betingelser inden for miljø, sundheds- og dyrevelfærdsområdet og GLM, der kræves for at kunne modtage den fulde støtte.

Der findes mange nationale bestemmelser indenfor både miljø og foder- og fødevare-hygiejne, som ikke er omfattet af konditionalitet. I denne instruks fokuseres der udelukkende på de bestemmelser, der er omfattet af konditionalitet.

Reglerne om konditionalitet erstatter ikke det almindelige strafferetlige system. Derfor vil der for forhold, som er en overtrædelse af konditionalitet, både ske støttetræk samt eventuelt også anden håndhævelse efter den nationale lovgivning f.eks. indskærpelse eller politianmeldelse, hvis reglerne om konditionalitet er knyttet til en straffebestemmelse, der foreskriver, at landbrugeren kan politianmeldes.

2. RETSGRUNDLAG

Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø udfører konditionalitetskontrol på jordbrugsbedrifter på basis af:

1. Relevante forordninger
2. Love
3. Bekendtgørelser
4. Denne instruks med kontrolmeddelelser

Kravenes retsgrundlag fremgår af "Vejledning om konditionalitet".

3. KONTAKT FOR KONDITIONALITETS SPØRGSMÅL

Kontaktpersoner til de forskellige områder er:

Kontaktperson	E-mail	Telefon	Område
Lene Alnor	lenaln@LBST.dk	2260 9316	KO-miljø, Plantebeskyttelse
Kristian Tange	kritan@LBST.dk	6198 8607	KON-miljø, Plantebeskyttelse, IT
Rikke Kristensen	rikkri@LBST.dk	2363 8554	KO-dyr, Foder- og fødevarehygiejne
Lærke Johnsen	lajohn@LBST.dk	2268 9611	KO-dyr, Foder- og fødevarehygiejne
Bjarke Jensen	bjajen@LBST.dk	3199 6970	Jura

Du kan også rette dine spørgsmål vedr. konditionalitet til følgende mail: jordbrugskontrol@lbst.dk. Ved IT-spørgsmål, send da gerne et skærmprint og et CVR nummer.

Informationer

Informationer til gennemførelsen af konditionalitetskontrollen kan findes på Kontrolportalen. Alle konditionalitets kontrolinstrukser samt øvrigt materiale findes også på Kontrolportalen.

Tilsvarende findes der kontrolportaler for de nationale ordninger Pesticid og Foder- og Fødevarehygiejne.

GENERELT OM KONDITIONALITET

Som EU-medlemsstat har Danmark pligt til at sikre, at bestemmelserne om konditionalitet bliver gennemført i henhold til forordningerne. Vi skal i den forbindelse være opmærksomme på, at Kommissionen skal undlade at udbetale støtte for en ordning, hvis kontrollen med den ikke er udført i overensstemmelse med Kommissionens bestemmelser[1]. Dette omfatter situationer hvor:

- Medlemsstaten ikke udfører de kontroller, som en forordning kræver
- Kontrollen vurderes at være utilstrækkelig i forhold til Kommissionens bestemmelser herom, fx ved mangelfuld dokumentation, eller
- De underliggende forudsætninger (fx risikoanalysen) er utilstrækkelige

Vedrørende "Gamle og nye penge"

Reglerne om konditionalitet trådte i kraft 1. januar 2023 som følge af den nye fælles europæisk landbrugspolitik i EU (CAP2023). Reglerne om krydsoverensstemmelse finder sideløbende anvendelse til og med den 31. december 2025 for støttemodtagere, som modtager støtte fra ordninger under landdistriktsprogrammet (LDP) 2007-2013 og 2014-2022.

Det følger af overgangsbestemmelserne i forordning (EU) 2021/2116 og 1305/2013.

I denne overgangsperiode skal landbruger være særlig opmærksom på, om støtten er fra en ordning, som er finansieret af LDP 2007-2013, LDP 2014-2022 eller CAP2023. Det har betydning for, om landbruger er omfattet er reglerne om KO og/eller konditionaltiet, særligt i forhold til kontrol og sanktionering af overtrædelser.

Vi fører fra og med 2023 således kontrol i forhold til både KO og konditionalitet. Fra og med 2024 gennemføres KO-kontrol hos de landbrugere, der kun søger penge under Landdistriktsprogrammerne (inkl. bedrifter på højst 10 ha), mens øvrige ansøgere kontrolleres og sanktioneres ift. konditionalitetsreglerne. Dog er ansøgere med bedrifter under højst 10 ha ikke omfattet af konditionalitetskontrol og -sanktioner.

Sanktionsniveauet for overtrædelser af reglerne om konditionalitet kan være anderledes, som følge af CAP2023 end for KO. I forbindelse med indførelsen af konditionalitet har det været EU-lovgivers ønske, at sanktionerne for bl.a. mere alvorlige overtrædelser blev skærpet, mens sanktionerne for bagatelagtige overtrædelser ophørte. Denne ændring vil derfor afspejle sig i de afgørelser, som en landbruger vil modtage.

Nedenfor fremgår en række overordnede eksempler, der omhandler vores kontrol i praksis på grundlag af hvilke former for støtte, der modtages. Det skal bemærkes, at det ikke er en udtømmende oplistning.

Landbruger *modtager kun støtte efter én eller flere af de ordninger under CAP2023, som konditionalitet finder anvendelse på:*
Landbrugeren skal sørge for at overholde alle konditionalitetskrav, hvis landbrugeren modtager støtte efter én eller flere af de ordninger under CAP2023, som konditionalitet finder anvendelse på. Se hvilke ordninger nedenfor.

[1] I henhold til Europa-Parlamentets og Rådets Forordning (EU) nr. 2021/2116 af 2. december 2021 om finansiering, forvaltning og overvågning af den fælles landbrugspolitik og om ophævelse af forordning (EU) nr. 1306/2013, artikel 55 stk. 1.

Hvis en landbruger kun modtager støtte efter én eller flere af de omfattede ordninger under CAP2023, vil vi ved et eventuelt kontrolbesøg således alene kontrollere, om landbrugeren overholder konditionalitetskravene.

Landbrugeren modtager arealbaseret støtte efter én eller flere af de ordninger under CAP2023, som konditionalitet finder anvendelse på, og landbrugeren *har et tilsagn under LDP 2014-2022:*
Landbrugeren skal sørge for at overholde alle KO- og konditionalitetskrav, hvis landbrugeren modtager begge former for støtte – dvs. både under CAP2023 og LDP 2014-2022.

Landbrugeren modtager arealbaseret støtte efter én eller flere af de ordninger under CAP2023, som konditionalitet finder anvendelse på, og landbrugeren har et tilsagn under LDP 2007-2013:
Hvis landbrugeren modtager støtte under CAP2023, og har et tilsagn under LDP 2007-2013, skal landbrugeren sørge for at overholde alle KO- og konditionalitetskrav. Vi vil således foretage en KO-/konditionalitetskontrol ved et eventuelt kontrolbesøg.

Landbrugeren har et tilsagn under LDP 2007-2014 og/eller LDP 2014-2022:
Hvis landbrugeren kun har et tilsagn under LDP 2007-2014 og/eller LDP 2014-2022, skal landbrugeren sørge for at overholde alle KO-krav. Hvis landbrugeren udtages til kontrol, vil vi alene kontrollere, om landbrugeren overholder KO-kravene og ikke tillige konditionalitetskravene.

1. STØTTEORDNINGER

Konditionalitet gælder for følgende ordninger under arealbaseret støtte (direkte og koblet støtte) samt projekttilskud.

Grundbetaling og koblet indkomststøtte
- Grundbetaling
- Slagtepræmie
- Ko-præmie
- Stivelseskartofler

Bio-ordninger
- Økologisk arealstøtte
- Miljø- og klimavenligt græs
- Ekstensivering med slæt
- Planter
- Biodiversitet og bæredygtighed
- Ny arealregulering

Landdistriktsordninger
- Biodiversitetsskov (N2000)
- Pleje af græs- og naturarealer (N2000)
- Engangskompensation
- Målrettet regulering
- Ø-støtte

Det er de samme konditionalitets krav, der gælder for de direkte støtteordninger, som også gælder for ordningerne under bioordninger og landdistriktsordninger.

2. HVAD ER STYRELSENS ANSVAR?

Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø har ansvaret for at organisere og udføre konditionalitetskontrollen i Danmark. Vi er herunder ansvarlige for at udtage minimum 1 % af alle landbrugere, der søger støtte under de ovenfor listede ordninger til konditionalitetskontrol. Udtagningen sker dels på baggrund af tilfældig udtagning og dels på baggrund af en risikoanalyse.

Vi er også ansvarlige for at beregne eventuelle sanktioner og nedsætte landbrugeres støtte eller tilskud.

3. HVAD ER LANDBRUGERS ANSVAR?

For landbrugere, der modtager støtte under de ordninger, som konditionalitet gælder for, gælder kravene for:

1. Alle bedriftens arealer
2. Alle landbrugsaktiviteter på hele bedriften
3. For så vidt angår skovområder, er disse dog kun omfattet af konditionalitetskravene i det omfang, der er anmodet om støtte hertil efter nærmere bestemte støtteordninger

Anvendelsesområdet, for så vidt angår sanktionering af den direkte støtte, er pr. 1. januar 2015 udvidet til at gælde sanktionering af overtrædelser på støttemodtagerens fulde bedriftsområde, altså både landbrugsarealer og ikke-landbrugsarealer, samt for overtrædelser i relation til landbrugers landbrugsaktivitet.

For så vidt angår anlæg, bygninger og dyr, holdes støttemodtager også ansvarlig, hvis han har rådighed over dem på kontroltidspunktet.

a) Landbrugers egen handling eller undladelse på virksomheden skal være årsag til misligholdelsen, og landbruger har ikke handlet i overensstemmelse med de krav, som kan stilles til en dygtig professionel landbruger – dvs. godt landmandskab. Landbruger er således ikke ansvarlig for alle overtrædelser.

b) Landbrugers ansvar for en handling eller undladelse fra en tredjemand, som har udført arbejde på virksomheden for landbrugeren afhænger af, hvordan landbruger har handlet i forhold til tredjemand. Ansvaret for landbruger kan opstå som følge af landbrugers valg af tredjemand , tilsyn med tredjemand eller de instrukser, som landbruger har givet tredjemand. Landbruger er derfor ikke ansvarlig for alle overtrædelser, som begås af tredjemand på virksomheden.

Som udgangspunkt er det den landbruger, der har ansøgt om og dermed modtager støtten for bedriftenog tilhørende arealer, der er ansvarlig for eventuelle overtrædelser på selvsamme bedrift.

4. HANDLINGER OG UNDLADELSER

Har landbruger lavet en uagtsom handling eller undladelse, betyder det, at landbruger ikke har været tilstrækkeligt opmærksom og derfor har overtrådt ét eller flere delkrav. Landbruger vil derfor være ansvarlig, når landbruger har overtrådt konditionalitetskravene og i den forbindelse ikke har handlet, som man kan forvente at en dygtig, veluddannet landbruger ville have gjort.

Landbrugeren er også ansvarlig, hvor overtrædelsen ikke kan tillægges ham/hende, men hvor han/hun har undladt at rette op på forholdet.

I konkrete tilfælde kan vi vurdere, at landbrugers støtte ikke skal nedsættes. Det er i sjældne tilfælde, hvor overtrædelsen ikke kan tilskrives landbruger som uagtsom eller forsætlig. I disse tilfælde skal du beskrive og foretage en faglig vurdering af overtrædelsen, herunder om landbruger har anvendt en korrekt fremgangsmåde. Overtrædelsen skal stadig indberettes. Rette fagkontor vil herefter vurdere, hvorvidt der er tale om en overtrædelse, der ikke kan tilskrives landbruger og derfor ikke skal føre til en nedsættelse af støtten.

5. ERHVERVEDE OG OVERDRAGEDE AREALER

Støttemodtager er ansvarlig for overtrædelser, vi konstaterer på landbrugsarealer og ikke-landbrugsarealer, som indgår i støttemodtagerens ansøgning og som støttemodtageren har erhvervet eller overdraget i løbet af støtteåret. Det gælder, selvom overtrædelsen kan tilskrives den person, som støttemodtager har erhvervet arealet fra eller overdraget det til. For uddybning se afsnit 6.

Ved erhvervet forstås køb, forpagtning, leje eller lignende. Ved overdraget forstås salg, forpagtning, leje eller lignende.

6. UDVÆLGELSE AF KONTROLADRESSER

I den danske konditionalitetsbekendtgørelse er det fastlagt, at Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø er ansvarlig for kontrollen af kravene.

For alle kravene gennemføres udtagningen i 2025 blandt foreningsmængden af ansøgere af støtteordninger nævnt under afsnit 1, hvorved der kun vil være en kontrolpopulation. Denne kontrolpopulation skal udgøre mindst 1 % af støttemodtagerne i foreningsmængden. Ca. ¼ udtages tilfældigt blandt alle ansøgere, mens ca. ¾ udtages efter en risikoanalyse, henholdsvis udtræksårsag 1 eller 2, jf. afsnittet om udtræksårsager. Udtagningen foretages forud for kontrolåret og kontrolpopulationen indlæses i CAP-TAS. Efter ansøgningsfristens udløb i april i kontrolåret foretages en justering af kontrolpopulationen, herunder en kompletterende udtagning, så det sikres, at EU-kravet om mindst 1 % opfyldes.

7. KONTROLTYPER

På området findes to former for kontrol, henholdsvis konditionalitetskontrol og anden-kontrol (AKON).

7.1 KONDITIONALITETSKONTROL

En konditionalitetskontrol defineres som en planlagt, uanmeldt kontrol med konditionalitet. Vi udfører kontrollerne hos landbrugere, der er udtaget til kontrol og derfor indgår i den ene procent af bekræftede støtteansøgere, vi skal kontrollere.

På en konditionalitetskontrol skal vi kontrollere alle krav, der indgår i kontrolforpligtelsen.

Visse krav kontrolleres dog administrativt og ikke hos landbrugeren. Det vil fremgå af kravet i denne faginstruks, hvis det skal kontrolleres administrativt.

For kontrollerne gælder, at:

- Den fysiske kontroldato bruges som kontroldato for den administrative kontrol
- Resultater af f.eks. prøver, der blev taget på kontrolbesøget, er en del af den oprindelige kontrol. Resultatet skal derfor indberettes med samme kontroldato som det oprindelige besøg.

Du skal være opmærksom på, at alle bedriftens arealer og driftsbygninger, som landbruger har rådighed over på kontroltidspunktet, på bedriften, skal kontrolleres i forbindelse med en kondtionalitetskontrol.

7.2 ANDEN-KONTROL (AKON)

Der er tale om en anden-kontrol, hvis vi konstaterer overtrædelse af krav i forbindelse med fx:

- Kontrolbesøg planlagt til andre formål
- Anmeldelse
- Opfølgning på om et påbud er blevet overholdt
- Opfølgning på national kontrol

Hvis du konstaterer en overtrædelse af krav på en anden-kontrol, skal overtrædelsen indberettes.

Ovenstående indebærer, at hvis du på f.eks. en arealkontrol konstaterer, at landbruger ikke overholder krav GLM 6.1 på et areal, skal du indberette det som en AKON-overtrædelse.

8. NEDSÆTTELSE AF LANDBRUGERS STØTTE

8.1 HVORDAN BEREGNER VI EN NEDSÆTTELSE

Særlig kontrol beregner, hvor meget støtten skal nedsættes med, på baggrund af oplysninger om alvor, omfang og varighed og forsæt. Desuden indgår det i vores beregning, om der er tale om en gentagen overtrædelse målt for en treårig periode.

Vi har desuden mulighed for, at ændre nedsættelsen som følge af fx en klage, eller hvis indberetningen ikke er i overensstemmelse med reglerne eller vejledningen for indberetning og bedømmelse.

Hvis landbruger har sendt høringssvar i forbindelse med høring indgår dette sammen med kontrolrapporten i vores sagsbehandling.

Det er først muligt, at vurdere størrelsen af en mulig nedsættelse, når sagen er helt færdigbehandlet. Det forudsætter nemlig, at alle forhold (kendte som ukendte under kontrollen) er vurderet. Kontrolløren kan derfor ikke sige noget herom, hverken under eller efter kontrollen.

8.2 UAGTSOM OVERTRÆDELSE (FØRSTEGANGSOVERTRÆDELSE)

En uagtsom handling eller undladelse handler om situationer, hvor landbrugeren ikke udviser tilstrækkelig agtpågivenhed og derfor overtræder ét eller flere krav. Vi bedømmer en uagtsom overtrædelse mildere end en forsætlig overtrædelse eller en forsætlig undladelse. Som udgangspunkt betragter vi en overtrædelse af et krav som en uagtsom handling eller undladelse.

Hvis landbruger på grund af en uagtsom handling eller undladelse ikke har overholdt et krav, vil landbrugere som udgangspunkt modtage en vejledning eller et støttetræk på 1 %, 3 % eller 5 %. Nedsættelsesprocenten kan dog stige til 10 %, hvis overtrædelsen vurderes at have alvorlige konsekvenser for opfyldelsen af formålet for det overtrådte konditionalitetskrav, eller hvis overtrædelsen vurderes at udgøre en direkte risiko for folke- eller dyresundheden (særlig grove overtrædelser).
Sanktionen tildeles på baggrund af en konkret vurdering ud fra kriterierne alvor, omfang og varighed fortaget. Vurderingen fortages af Særlig kontrol.

Overtrædelsen vurderes i forhold til formålet med kravet og inddeles i følgende kategorier:

a. Overtrædelsen er **ubetydning** i forhold til kravets formål
b. Overtrædelsen er **mindre betydelig** i forhold til kravets formål
c. Overtrædelsen er **betydelig** i forhold til kravets formål
d. Overtrædelsen er **meget betydelig** i forhold til kravets formål
e. Overtrædelsen er **særlig grov** i forhold til kravets formål

8.3 UAGTSOM GENTAGEN OVERTRÆDELSE

Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø betragter det som en gentagen overtrædelse, hvis en landbruger flere gange inden for en sammenhængende periode på tre kalenderår undlader at overholde det samme delkrav. Det forudsættes, at landbrugeren er underrettet skriftligt f.eks. via kontrolrapport eller kvitteringsskrivelse, om en tidligere overtrædelse og har haft mulighed for at bringe denne til ophør.

Hvis du foretager flere uafhængige kontrolbesøg inden for samme år, betragter Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø også en overtrædelse af samme krav som en gentagelse. Dette gælder også i tilfælde, hvor landbrugeren har gentaget handlingen eller undladelsen eller har undladt at rette op på overtrædelsen, konstateret på det første besøg. Det gælder derimod ikke, hvis der er tale om en overtrædelse, som ikke kan rettes op, eller hvor genopretning sker ved ikke at gøre noget.

Hvis landbruger på denne måde gentagne gange uagtsom overtræder det samme delkrav udgør nedsættelsen af støtten som hovedregel 10 %. Ud fra en konkret vurdering af overtrædelsens alvor, omfang og varighed kan nedsættelsen øges til 15 %, hvis overtrædelsen vurderes, som særlig grov, og sænkes til 5%, hvis overtrædelsen vurderes til at være mindre betydelig.

Yderligere overtrædelser af samme delkrav uden berettiget grund betragtes som forsætlige.

8.4 FORSÆTLIG OVERTRÆDELSE

I forbindelse med konditionalitetskontrollen anvendes forsætsbegrebet i den form, som det er blevet fastlagt af EU-domstolen.

Det er op til dig som kontrollør, at tage stilling til, hvilken hensigt landbruger har haft i forbindelse med en overtrædelse. Hvis du vurderer, at landbruger har tilstræbt den manglende overholdelse af konditionalitetskravet, eller at landbruger, uden at have tilstræbt den manglende overholdelse, har accepteret muligheden for, at den kan opstå, så bør du indberette overtrædelsen som forsætlig

Det er din vurdering på baggrund af det samlede indtryk af landbrugers bedrift, der har indflydelse på, om overtrædelsen skal indberettes med forsæt. Giver landbruger direkte udtryk for, at denne godt kender reglerne og kravene, men ikke har tænkt sig at overholde dem, er dette et stærkt argument i forhold til forsæt.

Det er ikke tilstrækkeligt til indberetning med forsæt, at landbruger tidligere har overtrådt samme krav.

Juristerne i sagsbehandling vil gerne inddrages i høringsprocessen i forsæt sager.
Hvis du observerer indicier, der tyder på forsæt, skal du kontakte juristerne fra sagsbehandling forud for afsendelse af høringsbrevet. Sammen kan vi finde ud af, om der er tale om forsæt.
Hvis vi vurderer, at dette er tilfældet, vil juristen sende dig en tekst om forsætsbegrundelsen.
Denne tekst skal indtastes sammen med de øvrige fakta i afsnittet "Begrundelse til landbruger".

Derefter skal du sende høringsbrevet som sædvanligt.
Forsætlige overtrædelser sanktioneres med mellem 15% og 100%.

8.5 VEJLEDNING VED UBETYDELIG OVERTRÆDELSE

En ubetydelig overtrædelse er en overtrædelse af konditionalitetskrav, der på grund af vurderingen af alvor, omfang og varighed kan betragtes som værende ubetydelig i forhold til formålet med kravet.

I disse tilfælde, vil I give en vejledning til landbruger om, hvorledes konditionalitetsreglerne overholdes fremadrettet. Dette er ikke en sanktion.

For ubetydelige overtrædelser gælder, at:

1. Du skal altid indberette ubetydelige overtrædelser, så det kommer til at fremgå af kontrolrapporten.
2. Du skal under kontrolbesøget vejlede landbruger om reglerne.

BEDØMMELSER AF OVERTRÆDELSER

	Ubetydelig	**Mindre betydelig**	**Betydelig**	**Meget betydelig**	**Særlig Grov**
Alvor	Overtrædelsen af kravet er ubetydelig i forhold til formålet med kravet. En henstilling medfører, at der hurtigt rettes op.	Overtrædelse af kravet er mindre betydelig i forhold til formålet med kravet.	Overtrædelse af kravet er betydeligt i forhold til formålet med kravet.	Overtrædelse af kravet er meget betydeligt i forhold til formålet med kravet.	Overtrædelse af kravet er en særlig grov handling i forhold til formålet med kravet.
Omfang	Omfanget af overtrædelsen er ubetydeligt i forhold til formålet med kravet.	Omfanget af overtrædelsen er mindre betydeligt i forhold til formålet med kravet.	Omfanget af overtrædelsen er betydeligt i forhold til formålet med kravet.	Omfanget af overtrædelsen er meget betydeligt i forhold til formålet med kravet.	Omfanget af overtrædelsen er særlig grovt i forhold til formålet med kravet.
Varighed	Overtrædelsens betydning afhænger ikke af tid, og konsekvensen af varigheden er ubetydelig i forhold til formålet med kravet.	Konsekvensen af varigheden er mindre betydelig i forhold til formålet med kravet.	Konsekvensen af varigheden er betydeligt i forhold til formålet med kravet.	Varigheden er mere betydelig i forhold til formålet med kravet.	Konsekvensen af varigheden er særlig grov i forhold til formålet med kravet.

9. UDTRÆKSÅRSAGER

Udpegning

Risikoudtaget	2
Tilfældigt udpeget	1

Nationale ordninger

Pesticid	P
Hygiejne og Foder	F

Dyrearter

Grise	s
Kvæg	k
Geder	g
Får	f
Fjerkræ	fj
Heste	h/H
Øvrige	ø

Antal besætninger	tal, hvis det er større end 1

Eksempler på udtræksårsager:

1 P – F s2	Tilfældigt udtaget kontrol, samt national kontrol af pesticid og foder. Bedriften indeholder 2 grisebesætninger.
2 P – F k2-g-s	Risikobetinget udtaget kontrolsag samt national kontrol af pesticid og foder. Bedriften indeholder 2 kvægbesætninger, 1 gedebesætning og 1 grisebesætning.

10. KONTROLLENS FORBEREDELSE

Forud for kontrollen, skal du foretage en grundig forberedelse af kontrollen på den bedrift, der er udtaget.

Du skal i CAP-TAS fremsøge Konditionalitetskontrolsagen. Du skal herefter åbne kontrolsagen under ”Sagens opgaver”. Derefter åbner ”Kontrolgrundlaget” automatisk i et nyt skema.
I kontrolgrundlaget vil der fremgå faner med Kontroloplysninger, Adresse og markplan, Besætninger, Foder og gødning samt Links og bemærkninger.

Alle bedrifter udtages på baggrund af CVR-numre eller CPR-numre. Der anvendes ikke P-numre i konditionalitetskontrollen, heller ikke ved AKON-sager.

Kontrolgrundlaget indeholder følgende oplysninger:

- Udtræksårsag
- Oplysninger om bedriftstype
- Oplysninger om hvilke adresser der indgår i bedriftens ansøgning
- Hvilken kommune /-er der kan være involveret for hver adresse
- Virksomhedsregister
- Hvilke ejendomme bedriften har husdyrbesætninger på
- Typen og antallet af dyr
- Kendskab til bedriftens gødningsregistrering
- Om virksomheden har udarbejdet (indsendt) gødningsregnskab for den senest afsluttede planperiode (Hvis virksomheden er med i Register for gødningsregnskab)
- En markplan der viser Markblok, Marknr, Afgrødekoder, 2 og 3 meter bræmmer samt øvrige relevante udpegede polygoner fra IMK
- Foderregisteringer

Kontrolgrundlaget skal være helt opdateret inden der kan dannes en samlet kontrolgrundlagsdokument, umiddelbart før kontrollens start og til brug under kontrolbesøget. Hvis du har brug for at opdatere kontrolgrundlaget, skal du genstarte kontrolsagen: ”Genstart kontrolsag” under ”opgave hændelse” i ”Sagens opgaver”.

Fra kontrolsæsonens start vil data i kontrolgrundlaget være baseret på 2024 indberetningen, og kontrollen skal, i givet fald, udføres på dette grundlag. Efter ansøgnings- og ændringsfristen (ultimo maj), vil data i kontrolgrundlaget blive 2025 data, som derved vil danne grundlag for konditionalitetskontrollen resten af kontrolsæsonen.

Som en del af forberedelsen skal kontrolløren orientere sig om bedriftens tidligere kontrolresultater. Disse fremgår f.eks. af kontrolgrundlagets afsnit ”Kontroller”. Udelukkende kontroller gennemført indenfor en periode på 3 kalenderår skal indgå i forberedelsen af kontrollen. Af disse kontroller er det udelukkende kontroller med kontrolresultatet ”FJL”, der skal indgå i en yderligere forberedelse.
I forbindelse med denne forberedelse undersøges ved opslag i det relevante journaliseringssystem (CAP eller WorkZone), hvilke krav der var overtrædelse på. I forbindelse med den fysiske kontrol er det vigtigt, såfremt der igen konstateres overtrædelse på samme krav, at få uddybet, hvad landbruger har gjort efter den forrige overtrædelse blev konstateret. Dette være sig ændring af procedurer o.l.
Denne supplerende information er vigtig at få givet videre til sagsbehandlingen, således at der kan træffes afgørelse om evt. gentagelses-sanktion og/eller forsæt.

11. KONTROLLENS GENNEMFØRSEL

Generelt omkring kontrollens gennemførelse, varsling og nægtet kontrol henvises til den generelle kontrolinstruks.

1. HVIS LANDBRUGER OPLYSER, AT DER IKKE ER SØGT STØTTE

Det kan ikke udelukkes, at en landbruger på stedet vil oplyse, at han ikke har søgt nogen former for støtte fra Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø i år. Dette kan være rigtigt, da det på udtrækningstidspunktet ikke kan fastslås, om der er søgt landbrugsstøtte i år. Kontrollen skal gennemføres som vanligt.

Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljøs ordinære pesticidkontrol indgår i konditionalitetskontrollen, hvilket betyder, at der fortsat også skal foretages en almindelig pesticidkontrol.

2. HVIS LANDBRUGER OPLYSER, AT DRIFTEN ER OPHØRT OG AT DER IKKE ER SØGT STØTTE

Hvis landbrugeren ikke har søgt i det indeværende kontrolår og er ophørt med al landbrugsaktivitet, gennemføres kontrollen ikke, og Særlig kontrol kontaktes.

3. KONTROL PÅ STEDET

Kontrollen af konditionalitet gennemføres ved brug af CAP-TAS. Der kontrolleres med udgangspunkt i kontrolgrundlaget. Den efterfølgende registrering og kontrolsagsbehandling foretages i seperate kontrolskemaer for miljø- og dyredelen (M/D Skema), der samles i et hovedskema.

Gennemførelsen af Kondtionalitetskontrollerne tæller som både en Konditionalitetskontrol og en national kontrol, hvis de nationale ordninger er udtaget til kontrol med overlap til KO-populationen, for fagområderne:

- Pesticid
- Gødskningsfrie 2 meter bræmmer
- 2 m bræmmekontrol
- Foder- og fødevarehygiejne

Registrering og kontrolsagsbehandling for de nationale kontroller foretages i kontrolskemaerner i Vaks Online.

Du skal kvittere for pesticid og Foder og fødevarehygiejnekontrollerne for alle de kontrollerede bedrifter. Kvitteringen for gennemførelsen af kontrollen på stedet skal altid ske ved, at du sender minimum:

- En OK-Konditionalitetskontrolrapport eller eventuelt et Konditionalitetshøringsbrev (samt eventuelt tilhørende dokumentation for overtrædelse).
- Et nationalt OK- eller høringsbrev for pesticid og/eller Foder- og fødevarehygiejne (samt eventuelt tilhørende dokumentation for den nationale overtrædelse).

For yderligere information om anvendelse og udfyldelse af CAP-TAS eller VAKS Online, se IT-vejledningerne.

Virksomheder udtaget til Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljøs Konditionalitetskontrol indlæses i CAP-TAS. De enkelte nationale kontrolordninger bliver oprettet i VAKS.

Ud over oplysningerne i kontrolgrundlaget, skal du tilføje øvrige ejendomme med bygninger, som landbruger råder over (f.eks. lejede stalde), i ejendom/bemærkningsfeltet i kontrolskemaerne i både CAP-TAS og VAKS Online. Du skal ligeledes markere for hver af de adresser, hvor kontrollen er foregået.

Du skal sende høringsbreve (konditionalitet, såvel som nationale) med konditionalitetskontrolrapport, kortmateriale og evt. fotos senest 14 arbejdsdage efter kontrollens gennemførelse til landbruger. Det kan være en fordel at gennemgå dit kontrolresultat med ansøger, inden sagen sendes i høring, så eventuelle uenigheder kan afklares inden.

Hvis du har konstateret en overtrædelse, skal du oplyse landbrugeren om, at der gennemføres høring af alle oplysninger, der er fremkommet ved kontrollen. Materialet inkl. landbrugerens evt. høringssvar vil blive sendt til Særlig kontrol og vil indgå ved afgørelsen af sagen. Afgørelsen om, hvorvidt der skal ske en nedsættelse af støtten, træffes af Særlig kontrol.

På Kontrol-Portalen findes en tjekliste over samtlige konditionalitetskrav på delkravniveau, som skal anvendes til udfyldelse på stedet og efterfølgende journaliseres på sagen. Krav skal markeres som OK, fejl eller irrelevante. Krav kan kun være irrelevante, hvis kravet ikke finder anvendelse på bedriften, eller hvis kontrollen foregår udenfor kravets kontrolperiode.

En række fokusspørgsmål er angivet i instruksen for de enkelte krav. De udgør et hjælpeværktøj til kontrollen med de enkelte delkrav. Fokusspørgsmålene kan understøtte, at du kan beskrive eventuelle kontrolfund fyldestgørende ift. alvor, omfang og varighed. Fokusspørgsmålene er til inspiration og ikke en udtømmende liste.

4. REKVIRERET KONTROL / ANDEN KONTROL

Hvis du på et kontrolbesøg f.eks. bemærker arealer, der ikke lever op til GB-reglerne, skal du undersøge om arealet skal udtages til en rekvireret arealkontrol. Dette gøres ved at kontakte Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø, Team Kontrol og Support. Du skal oplyse, hvilken mark det drejer sig om (CVR, marknr. og markbloknr.) samt en begrundelse for, hvorfor marken kan udtages til rekvireret kontrol. Husk at fotodokumentere potentielle forhold.

Tilsvarende kan du finde behov for at lave en overtrædelse af et Konditionalitetskrav på en anden kontrol (AKON).

Hvis du gennemfører en AKON, skal der oprettes en konditionalitetssag i CAP-TAS. Dette kan f.eks. foretages på de relaterede kontrolordninger i VAKS Online, hvor du udfylder besøgsdata og markerer, at det er tale om en anden kontrol (AKON). Herefter vælges den, og kun dén, kontrolordning, som overtrædelsen vedrører, og støvsugeren opretter efterfølgende den korrekte kontrolordning i CAP-TAS. Vær opmærksom på, at du kun skal markere ud for den kontrolordning, hvor der er konstateret en overtrædelse.
Husk at afsende en konditionalitetskontrolrapport, den oprindelige kontrolordnings høringsbrev samt fotodokumentation. For nærmere beskrivelse henvises til IT vejledning.

5. KONTROL AF RELEVANTE MILJØKRAV I STALDANLÆG

Af praktiske og hygiejnemæssige årsager kan det være nødvendigt, at du foretager kontrol af relevante miljøkrav i staldene. Det drejer sig konkret om følgende to miljøkrav, som kan være relevante:

LF 2.1 – Indretning af stalde og lignende, som omhandler både den indvendige og udvendige indretning af staldanlæggene. Miljøkontrolløren gennemgår altid den udvendige indretning. Når du befinder dig i staldene, skal du være opmærksom på, om der forekommer større revner i staldgulvene, eller om der ser ud til at ske udsivninger af gødning fra staldene, herunder om staldene er indrettet med fast bund, der kan modstå påvirkninger fra dyr, maskiner osv., og om afløb føres i tætte, lukkede ledninger/rør til opsamlingsbeholder. Se desuden KON-instruks miljø.

LF 8.9 – Opbevaring af plantebeskyttelsesmidler, rester af plantebeskyttelsesmidler og tom emballage. Plantebeskyttelsesmidler og tom emballage skal opbevares i oprindelig emballage med korrekt mærkning. Midler og tom emballage skal ligeledes opbevares miljø- og sundhedsmæssigt forsvarligt og utilgængeligt for børn. Desuden må midlerne ikke opbevares sammen med eller i nærheden af levnedsmidler, foderstoffer, lægemidler eller lignende. Du skal under alle omstændigheder kontakte miljøkontrolløren, hvis der opbevares plantebeskyttelsesmidler eller tom emballage herfra i staldanlæggene, da det skal sikres, at eventuelle midler er godkendte. Se desuden KON-instruks miljø.

Hvis du bliver opmærksom på eventuelle overtrædelser af ovenstående krav i staldanlægget. skal du straks kontakte miljøkontrolløren, som eventuelt derefter kan komme ind i staldanlægget eller kan give dig nærmere instrukser om indsamling af supplerende materiale, herunder fotos, så miljøkontrolløren efterfølgende kan vurdere overtrædelsens alvor, omfang og varighed.

12. KONTROLLENS AFSLUTNING – EFTER BESØGET

1. HVORDAN HÅNDTERER DU ÉN ELLER FLERE KONSTATEREDE OVERTRÆDELSER EFTER KONTROLBESØGET?

I afsnittet her kan du finde viden om, hvad du skal gøre i IT systemerne, og hvem du skal kontakte i forbindelse med, at du har gennemført et kontrolbesøg og konstateret én eller flere overtrædelser.

2. HVAD SKAL DU VURDERE OG SKRIVE VED OVERTRÆDELSER?

Når du konstaterer én eller flere overtrædelser skal du indtaste resultatet i M/D-skemaet i CAP-TAS. Du skal i "Kravsoversigt" under "Delkravsdata", vælge fanen "Resultat" og overtrædelse.

<u>Begrundelse til landbruger</u>
Herefter er det vigtigt, at du starter med at beskrive den objektive vurdering af overtrædelsen under "Begrundelse til landbruger".
Du laver en detaljeret beskrivelse af kontrolfundet. Dette indebærer, at du, så objektivt som muligt, beskriver, hvad du har konstateret ved kontrolbesøget. Du skal som udgangspunkt beskrive situationen omkring overtrædelsen/-erne.

Ved begrundelse til landbruger, følg nedenstående rækkefølge:

1. Hvad har du konstateret
2. Hvor er det konstateret – markbloknummer, marknummer, matrikel, i bygning x osv.
3. Hvordan er forholdene
4. Opmålingsbeskrivelser og beskriv din fotodokumentation
5. Hvor længe har overtrædelsen fundet sted, gerne ud fra konkrete oplysninger eller ud fra dit bedste skøn
6. Hvornår vil overtrædelsen forventes at kunne ophøre

Vær særlig opmærksom på, at det indtastede i "Begrundelser til landbruger" trækkes direkte over i kontrolrapporten, der sendes i høring.

<u>Begrundelse til Sagsbehandler</u>
I fanen "Begrundelse til sagsbehandler" skal du begrunde overtrædelsen ud fra hhv. alvor, omfang og varighed sammenholdt med formålet med kravet. Der udover skal det vurderes, om der kan være tale om en eventuel gentagelse eller om overtrædelsen er foretaget med forsæt. Dette skal også beskrives grundigt. Uden en grundig begrundelse for bedømmelsen af overtrædelsen giver resultatet ikke nødvendigvis mening for sagsbehandler.

Vær særlig opmærksom på, at dette er en intern beskrivelse af overtrædelsen til sagsbehandler inden der træffes afgørelse.

<u>Vurdering</u>
Du kan nu ud fra det, du har skrevet i hhv. "Begrundelse til Landbruger" og "Begrundelse til Sagsbehandler" foretage din endelige vurdering af overtrædelsen. Du har mulighed for at vælge om overtrædelsen er hhv. "ubetydelig", "mindre ubetydelig", "betydelig", "meget betydelig" eller "særlig grov".

3. HVAD SKAL DU SENDE TIL LANDBRUGER?

Afsendelse til landbruger

Du skal efter endt indtastning i M-/D-skemaerne samle oplysninger og evt. overtrædelser i hovedskemaet. Husk at udfylde alle relevante oplysninger i besøgsdatafanen i hovedskemaet. Når hovedskemaet er gennemgået, skal dette godkendes og lukkes. Der bliver efter denne godkendelse oprettet en konditionalitetsrapport (høringsbrev) i en brevopgave.
Når du åbner brevopgaven åbnes et worddokument automatisk, hvori det er muligt at redigere.
Husk at vedlægge et velbeskrevet fotoalbum, hvor der er kortmateriale med angivelse af overtrædelsens placering på bedriften samt øvrige relevante bilag.

Hvis du kan godkende indholdet i rapporten skal du trykke ”gem” og ”godkend”. Efterfølgende kan du trykke ”send brev”.

Når du er færdig med at behandle din sag (ingen bemærkninger) efter kontrolbesøget, skal du huske følgende:

- Ved sager med (Ingen bemærkninger) skal du godkende og lukke sagen, når du har sendt rapporten.

Ved fejlsager (overtrædelser) skal landbruger senest 14 hverdage efter kontrolbesøget modtage:

- Konditionalitetskontrolrapport
- Fotodokumentation: Fotos du selv har taget under kontrolbesøget og som er velbeskrevet (min. et foto inkl. beskrivelse, der klart viser overtrædelsen og placeringen ved brug af ortofoto fra IMK) Ved overtrædelse af arealbaserede krav, skal der vedlægges farvekort over placeringen af overtrædelsen, samt evt. opmålte arealer. Husk at angive markbloknr., matrikelnr. og/eller marknummer.

4. HVAD SKAL DU GØRE VED DET, LANDBRUGER SENDER TIL DIG?

Hvis du modtager høringssvar direkte inde på sagen fra Tast-Selv, skal du skrive dine bemærkninger til høringssvaret i CAP-TAS under ”Bemærkning/bemærkninger til sagsbehandler”.

Ved modtagelse af høringssvar uden for CAP-TAS, hvor der er overtrædelser, skal du:

- Gemme altid høringssvar eller bilag, der vedrører konditionalitet, på sagen i CAP-TAS. Dette gøres under ”journaliser dokument”.

- I dokumenttitel i CAP-TAS skal der stå: Høringssvar_konditionalitetskrav xxxx (alle krav som er overtrådt) og landbrugers CVR-nummer, f.eks. ”Høringssvar_krav_LF x, LF x og GLM x_CVR12345678. Husk at vælge modtagelsesdato for brev

- Hvis høringssvaret vedrører nationale overtrædelser, gemmes høringssvaret på den enkelte kontrolordning i Workzone (f.eks. pesticid 4071PM_23).
  OBS! Ved høringssvar, som indeholder svar på flere forskellige overtrædelser, skal høringssvaret gemmes både i CAP-TAS og på den enkelte nationale kontrolordning i Workzone.

- I hovedskemaet i fanebladet ’Besøgsdata’ udfyldes datoer for fremsendt høringsbrev og for modtaget høringssvar i ”Øvrig dokumentation”.
  Det er vigtigt, at dette bliver gjort, ellers vil det ikke være tydeligt for sagsbehandlerne, at de skal finde et høringssvar og tage det med i betragtning ved afgørelsen af sagen.

5. HVAD SKAL DU GØRE, HVIS I ER FLERE PÅ SAMME KONTROLBESØG?

Husk, at I alle skal skrive jer på som kontrollører i fanebladet 'besøgsdata' og vinge den eller de af jer af, der skal stå som underskriver af brevet.

6. KVALITETSSIKRING AF KONTROLLERNE

I konditionalitetskontrollen, vil der blive udtaget et antal sager til administrativ kontrol.

Særlig kontrol vil sende mail til dig med oplysninger om, hvad er er fundet i kvalitetssikringen.
Du bedes følge op på eventuelle afvigelser, hvis du bliver bedt om det.

7. TIDSREGISTRERING OG REGISTRERINGER

Se nærmere for registrering i M-tidsvejledningen.

FAQ:
Jeg kan ikke få produktet frem på mTid, hvad gør jeg?
Kontakt den lokale sekretær, de er eksperterne på området.

Jeg er stadig i tvivl om hvor jeg skal tidsregistrere?
Kontakt din lokale mTids-superbruger eller kontakt Særlig kontrol i Augustenborg.

13. SÆRLIGE FORHOLD VEDR. KONTROL MED DYR

Følgende beskriver kontrolbesøgets forberedelse og gennemførelse – særligt i forhold til kontrol i besætninger. Øvrig information fremgår af den generelle kontrolvejledning.

1. KONTROLBESØGETS FORBEREDELSE - DYR

Besøget forberedes med opslag i relevante databaser. Der foretages - afhængig af besætning - opslag i følgende:

- Oplysninger fra kontrolgrundlaget (marker og dyr), herunder bl.a. CVR-nr./P-nr. eller CPR-nr., adresseoplysninger, afgræsningsaftaler/markbloknummer mv.
- CHR-registret for information om antal dyr, dyrearter og flytninger (leveringserklæringer, grise) registreret for besætningen, samt eventuelle veterinære restriktioner.
- Vetstat 2.0 for information om besætningens medicinforbrug, type af sundhedsrådgivningsaftale, besøgsfrekvens, ordinationsperiode mv. Viser om landbrugeren selv må foretage behandling af dyr, og om de dermed må have medicin stående. Information om den praktiserende dyrlæge, som er tilknyttet besætningen ved en eventuel aftale om sundhedsrådgivning.
- Dyreregistrering/DMS for information om medicinanvendelse i kvægbesætninger med tilvalgsmodul 2 og 9 mdr. ordination, evt. udtræk af CKR liste.
- SPF SuS for information om besætningens sundhedsstatus, herunder særlige forholdsregler vedr. besøgsstatus.
- Griseeflyttedatabasen for information om flytninger af grise samt indgåede leveringserklæringer.
- Oversigtskort over bedriften til brug for sikring af, at alle staldbygninger kontrolleres.

Opmærksomheden henledes ligeså på, at enkelte besætninger kan være ophørt eller have fået en ny ejer siden udpegningen. Div. telefonnumre medtages. Der kan ofte være en del mobiltelefonnumre tilknyttet en besætning.

SÆRLIGT FOR FJERKRÆ

Kun fjerkræ, som indgår i kommerciel produktion, skal være registreret i CHR (nationalt krav ikke KO-krav). Hvis æg og/eller slagtefjerkræ sælges eller videregives til anden mand, eller der sker omsætning af levedyr, skal der leves op til KO-kravene.

Typiske fjerkræbesætninger er slagtekyllinger og æglæggere: Burhøner, skrabe-høns og fritgående høner. Derudover er der de økologiske æglæggere, der som udgangspunkt holdes som konventionelle fritgående høns. I mindre udstrækning ses hold af slagtekalkuner, gæs, ænder og struds. Hobbyhøns i haven er kun omfattet af KO reglerne, hvis der sker salg af æg til forbruger (stalddørssalg). Fjervildt-produktion er også omfattet, men kun af sundhedskravene.

Dyrene skal inspiceres ved gennemgang af alle huse, der rummer dyr. Der er oftest tale om så store flokke af fjerkræ, at et egentligt tilsyn med hvert enkelt dyr er vanskeligt. Kontrolløren skal dog passere så tæt på alle dyr, at de bliver forstyrret og bevæger sig, så deres helbredstilstand kan iagttages. Der bør følges en bestemt rute, som sikrer, at der højst er 2 m til hvert enkelt dyr.

Der er fastsat specifikke dyrevelfærdsmæssige bestemmelser for æglæggende høner, slagtekyllinger og kalkuner. Disse er imidlertid ikke omfattet af KO-bestemmelserne. De KO-bestemmelser, der finder anvendelse, er således bestemmelserne i direktiv 98/58/EF om beskyttelse af dyr, der holdes til landbrugsformål.

SÆRLIGT FOR HESTE

Heste, der ikke er udtaget fra konsum, og dermed indgår i fødevarekæden, er underlagt kontrol af konditionalitetskrav for **dyresundhed samt foderhygiejne, hvis støtteansøger ejer hestene**. Hestepas bruges som dokumentation for hvorvidt dyrene indgår i fødevarekæden. Observeres der heste på ejendommen, skal der således spørges ind til dyrenes konsumstatus og udføres KO-kontrol for heste der indgår i fødevarekæden, hvis støtteansøger ejer hestene. Heste der er chipmærkede, har en mikrochip siddende på venstre side af halsen på overgangen mellem nakkekammen og halsmuskulaturen.

2. BESØGSREGLER

Forud for kontrollen skal det undersøges om bedriftstypen har specifikke besøgsregler der skal overholdes. Retningslinjer for besøgsregler kan findes i den generelle kontrolinstruks.

3. SÆRLIGE FORHOLD DER KRÆVER DYRLÆGEFAGLIG VURDERING

Nogle forhold i besætningerne særligt omkring vurdering af alvor og varighed ved fund af syge og tilskadekomne dyr, men også brug af medicin, kræver dyrlægefaglige kompetencer at vurdere. I nogle tilfælde fremgår det allerede i forbindelse med gennemgang af det kontrolforberedende materiale, at der kan være tale om en besætning, hvor det med stor sandsynlighed bliver nødvendigt at få dyrlægefaglig assistance til kontrollen. I disse tilfælde kan dyrlægen med fordel deltage i kontrolbesøget. I andre tilfælde viser det kontrolforberedende materiale ikke et behov for, at dyrlægen deltager i kontrolbesøget, men det viser sig alligevel, at der skal tilkaldes en dyrlæge.

3.1 DYRLÆGE MED PÅ KONTROL

Én af Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljøs dyrlæger tages med på råd, med henblik på at kortlægge, om en dyrlæge eventuelt skal deltage i kontrolbesøget, hvis opslag i de databaser, der fremgår af afsnit 4.1 i den generelle kontrolinstruks viser følgende:

- Hvis opslag i CHR-registret viser veterinære problemer, f.eks. Salmonella Dublin niveau 3 hos kvæg, der medfører restriktioner for landbruger.
- Vetstat 2.0 viser, at besætningen har et usædvanligt lille eller højt medicinforbrug. Spørg under alle omstændigheder en dyrlæge ifm. Kontrolforberedelsen, hvad medicinforbruget viser om besætningen.
- Hvis opslag i dyreregistrering/DMS viser mange reguleringer i forbindelse med medicinalanvendelse i kvægbesætninger.
- Hvis opslag i SPF Sus om griseebesætningers sundhedsstatus viser, at besætningen er Salmonella niveau 3, klassifikation C, som angiver aktivitet af de uønskede Salmonellatyper i grisebesætningen.
- Hvis nøgletal for information om sundhedstilstand, dødelighed, celletal osv. Viser store afvigelser fra normtal.

Derudover kan én dyrlæge fra Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø eventuelt medtages på baggrund af tidligere sanktionshistorik. Hvis der under ”Veterinære problemer” i CHR-oversigten står JA, kontaktes dyrlæge for afklaring af, om der kan køres kontrol nu.

2.2 KONTAKT TIL ELLER TILKALD AF DYRLÆGE TIL KONTROL

I vurderingen af, hvorvidt én af dyrlægerne skal kontaktes under kontrolbesøget, inddrages en vurdering af dyrets eventuelle skader samt en samlet vurdering af dyrets adfærd, almentilstand og dets omgivelser. Forud for kontakt til dyrlægen undersøges forholdene omkring dyret med henblik på at kunne beskrive dem for dyrlægen telefonisk. Beskrivelserne skal bruges af dyrlægen til at vurdere, om tilkald er nødvendigt.
Følgende vurderes og beskrives:

- På hvilken måde er dyret sygt eller tilskadekommet?
- Er dyrets almentilstand påvirket? Dehydrering, afmagring, drikke og ædelyst, åndedrætsbesvær mv.
- Afviger dyrets adfærd fra normalen?
- Findes der skader ledsaget af hævelse, rødme, smerte og varme? Halter dyret / tager det støtte?
- Hvordan er omgivelserne indrettet – er dyret isoleret og i sygesti/-boks? Er lejet blødt?
- Hvad fortæller landbruger om varigheden – og kan den i øvrigt bedømmes?
- Er dyret ifølge landbruger blevet behandlet – og i givet fald hvornår og hvor længe?

Ved fund af syge og tilskadekomne dyr, der ikke er taget hånd om, skal én af Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljøs dyrlæger altid kontaktes for at få en vurdering af forholdet samt vurdering af alvor og varighed.
Såfremt det vurderes, at landbruger har handlet korrekt i sagen, og dyret er opstaldet i et tilfredsstillende miljø, kan tilkald af dyrlæge undlades – dette betyder i så fald, at det vurderes, at der ingen overtrædelse er. Ved den mindste smule tvivl kan en dyrlæge altid kontaktes telefonisk for rådgivning. Er sagen af alvorlig karakter, er tilkald af dyrlæge fra Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø altid nødvendigt med henblik på at foretage politianmeldelse og dokumentation for overtrædelse af krav 3.2.

Ved telefonisk kontakt til dyrlæge kan skemaet ”Actioncard – Dyrlægetilkald” med fordel benyttes. Dette vil give dyrlægen de bedste forudsætninger for at vurdere den enkelte situation.

4. OVERTRÆDELSER AF DYREVELFÆRDSOMRÅDET

I vurderingen af alvoren for overtrædelser af dyrevelfærdskravene sondres der imellem ”**væsentlig ulempe**”, **”uforsvarlig behandling”**, **”groft uforsvarlig behandling”** eller **”mishandling”.** Ved fund af syge og tilskadekomne dyr, der ikke er taget hånd om, skal én af Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljøs dyrlæger altid kontaktes for at få en vurdering af forholdet samt vurdering af alvor og varighed. Ved sondringen mellem ovenstående fire grupper kan følgende vurderinger som hovedregel lægges til grund:

Væsentlig ulempe er forhold, der ikke kan betegnes som uforsvarlige, men som er til ulempe for dyrenes velfærd. F.eks. stilles der i loven krav om, at udstyr til fodring og vanding skal være udført og anbragt på en sådan måde, at der er mindst mulig risiko for forurening af foder og vand. I situationer, hvor denne bestemmelse ikke er opfyldt, f.eks. fordi fodertruget er anbragt sådan, at der kan ske forurening med jord eller gødning, vil der normalt være tale om, at forholdet vurderes som væsentlig ulempe.

Uforsvarlig behandling af dyr er forhold, hvor der normalt ikke er baggrund for at anmelde forholdet til politiet, hvis det rettes straks. I tvivlstilfælde kontaktes en dyrlæge fra Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø med henblik på at få en dyrlægefaglig vurdering af, om forholdet er uforsvarlig behandling eller groft uforsvarlig behandling af dyr. Hvis forholdet er uforsvarlig behandling af dyr, kan dyrlægen bede landbruger om at sikre, at forholdet bringes til ophør straks. Hvis forholdet rettes straks, skal det ikke politianmeldes.

Groft uforsvarlig behandling af dyr skal anmeldes til politiet. Et eksempel kan være et dyr med en smertefuld kronisk lidelse, der ikke er i sygesti/sygeboks, behandlet, tilset af en dyrlæge eller aflivet i tide. Tilkald af dyrlæge fra Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø er nødvendigt med henblik på at foretage politianmeldelse.

Mishandling er endnu alvorligere end grovere uforsvarlig behandling og skal altid anmeldes til politiet. Det kan f.eks. være tilfælde af vanrøgt, hvor dyr er døde eller stærkt påvirkede af sult og tørst pga. manglende pasning. Tilkald af dyrlæge fra Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø er nødvendigt med henblik på at foretage politianmeldelse.

VEJLEDNING TIL OBDUKTION

Det kan være nyttigt at medtage bevismateriale til dokumentation af en overtrædelse. I sager om dyrevelfærd kan der, når et dyr er aflivet, medtages den del af dyret, der er omfattet af overtrædelsen (f.eks. et ben eller et øre). Præparatet mærkes med label, hvoraf fremgår dato for kontrolbesøg, CHR-nummer samt evt. ID på dyret. Endvidere noteres hvilke dele af dyret der er medtaget. Der skal dokumentation for, hvorfra præparatet stammer (dyret skal i levende live være opmærket således, at mærkes kan genfindes på præparatet – tag evt. fotos af dette).

Ved kontrollen kan det ske, at der er syge og tilskadekomne dyr, der kræver en yderligere vurdering af lidelsen ved patologisk undersøgelse. Dette forudsætter at dyret er aflivet. Det er kun en dyrlæge, som må opfordre til aflivning, idet der skal ligge en faglig vurdering af dyrets muligheder for helbredelse. Derfor skal Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljøs dyrlæge altid med på råd, når der er syge og tilskadekomne dyr i besætningen. Hvis det vurderes af Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljøs dyrlæge, at dyret er uhelbredeligt sygt, kan der mundtligt opfordres landbruger om at aflive dyret. Det er også muligt, at landbruger selv vælger at aflive dyret. Efter aftale med Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljøs dyrlæge, kan materiale til obduktion skæres af, eller Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljøs dyrlæge tilkaldes. Det patologiske materiale køres til nærmeste kontor og indfryses. Obduktion foretages af Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljøs dyrlæge, og udtalelse om lidelse, årsag og varighed udfærdiges med billede dokumentation.

LF 5.1 – SUNDHEDSKRAV FOR PRODUKTION AF MÆLK

- tidligere krav 2.25

1. DELKRAV

LF 5.1.1	Rå mælk og colostrum skal komme fra dyr, der har en god almen sundhedstilstand, ikke udviser nogen tegn på sygdom, som kan kontaminere mælk og colostrum, og navnlig ikke lider af sygdomme i kønsorganerne med flåd, enteritis med diarré og feber eller synlig yverbetændelse. Dyret må desuden ikke have sår på yveret, som kan skade mælk og colostrum.
LF 5.1.2	Dyr, som er smittet eller mistænkes for at være smittet med en af nedennævnte sygdomme, skal isoleres effektivt for at undgå, at de får uønskede virkninger på andre dyrs mælk og colostrum: a. Sygdomme, som kan kontaminere mælk og colostrum og navnlig sygdomme i kønsorganerne med flåd, enteritis med diarré og feber eller synlig yverbetændelse, b. Sår på yveret, som kan skade mælk og colostrum.

2. FORMÅL

LF 5.1.1 – 5.1.2	Formålet er at sikre menneskers og dyrs sundhed.

3. KRAVETS INDHOLD

Kravet skal sikre, at mælken kommer fra dyr med en god almen sundhedstilstand. Dyrene må ikke vise tegn på sygdomme der kan kontaminere mælken, navnlig ikke sygdomme i kønsorganerne, tarmbetændelse med diarré, feber og synlig yverbetændelse. Dyr, der er smittet med, eller mistænkt for at være smittet med, smitsomme sygdomme og /eller har sår på yveret, skal isoleres effektivt, for at sikre andre dyrs mælk og colostrum mod sygdomme, der kan overføres til andre dyr og mennesker.

4. KRAVETS RELEVANS

Kravet gælder for alle besætninger med kvæg, får og geder, hvori der finder mælkeproduktion sted.

5. KONTROLMETODE

Det skal kontrolleres, at der i besætninger, hvor en fysisk adskillelse mellem raske dyr og dyr med for eksempel yverbetændelse ikke er mulig, forefindes procedurer, der sikrer, at mælk og colostrum fra syge dyr og dyr i behandling tilbageholdes f.eks. ved et effektivt mærkningssystem af dyrene.

Ved gennemgang af besætningen, spørges der ind til de dyr, som evt. har sår på yveret og/eller tegn på infektiøse sygdomme der kan kontaminere mælken og overføres til mennesker. Hvis der er tale om infektiøse lidelser som tydeligt observeres ved kontrollen, uden at landmanden har procedurer for adskillelse af dyrene og den kontaminerede mælk, skal FVST kontaktes øjeblikkeligt med henblik på lukning af besætningen indtil problemet er løst.

Det er forbudt at markedsføre mælk og colostrum, der stammer fra dyr, som er i behandling og/eller har synlige tegn på sygdomme, der påvirker mælkens og colostrummets sensoriske og sundhedsmæssige kvalitet.

6. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 5.1.1 – LF 5.1.2	• Hvad er proceduren for at sikre adskillelse af syge og raske dyr? • Hvordan sikres det, at mælk fra syge dyr ikke kontaminerer mælk fra raske dyr? • Produceres/anvendes der mælk og/eller colostrum fra syge dyr? • Hvordan identificeres de dyr, hvor mælken skal skilles fra? • Hvordan er den generelle sundhedstilstand blandt dyrene (observeres der flåd fra kønsorganerne, diarré, feber, synlig yverbetændelse eller sår på yverne)?

7. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

Delkrav 5.1.1 – 5.1.2

Alvor	Alvoren vurderes ud fra, om der er tilfredsstillende procedurer for adskillelse af syge og raske dyr, eller at der alternativt er procedurer, der sikrer, at mælk og colostrum fra syge dyr og dyr i behandling tilbageholdes f.eks. ved et effektivt mærkningssystem. Hvis der er syge dyr og/eller dyr med sår på yveret i besætningen, som helt tydeligt producerer mælk sammen med de raske dyr, er der tale om en skærpende omstændighed.
Omfang	Vurderes ud fra hvor mange dyr i besætningen, som er udsat for en risiko, såfremt kravet ikke overholdes.
Varighed	Det vurderes i hvor lang tid forholdet har stået på.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler! Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
Der observeres et enkelt eller få dyr med mindre, ikke væskende sår på yveret, eller en mild grad af yverbetændelse, som landmanden har vurderet ikke skader mælken	Der observeres dyr i besætningen, som har sår på yveret eller andre infektioner der kan skade mælken, men som ikke er adskilt fra de raske dyr	Der observeres flere dyr i besætningen med alvorlig yverbetændelse, sygdomme med flåd eller diarré og mælk som tydeligevis er skadet som følge heraf, uden at de syge dyr er isoleret fra de raske

LF 5.2 – TUBERKULOSE OG BRUCELLOSE IFM. MÆLKEPRODUKTION

- tidligere krav 2.26

1. DELKRAV

LF 5.2.1	Med hensyn til brucellose skal rå mælk og colostrum komme fra køer eller bøfler, der tilhører en besætning, som er fri for eller officielt fri for brucellose i henhold til forordning (EU) 2016/429 (Dyresundhedsloven).
LF 5.2.2	Med hensyn til brucellose skal rå mælk og colostrum komme fra får eller geder, der tilhører en bedrift, som er fri for eller officielt fri for brucellose i henhold til forordning (EU) 2016/429 (Dyresundhedsloven).
LF 5.2.3	Med hensyn til brucellose skal rå mælk og colostrum komme fra hundyr af andre arter, der, hvis de er modtagelige for brucellose, tilhører besætninger, som regelmæssigt kontrolleres for denne sygdom efter en kontrolplan, der er godkendt af den kompetente myndighed.
LF 5.2.4	Med hensyn til tuberkulose skal rå mælk og colostrum komme fra køer eller bøfler, der tilhører en besætning, som er officielt fri for tuberkulose i henhold til forordning (EU) 2016/429 (Dyresundhedsloven).
LF 5.2.5	Med hensyn til tuberkulose skal rå mælk og colostrum komme fra hundyr af andre arter, der, hvis de er modtagelige for tuberkulose, tilhører besætninger, som regelmæssigt kontrolleres for denne sygdom efter en kontrolplan, der er godkendt af den kompetente myndighed.
LF 5.2.6	Hvis der holdes geder sammen med køer, skal gederne undersøges og testes for tuberkulose.
LF 5.2.7	Rå mælk og colostrum fra dyr, som ikke opfylder kravene i LF 5.1.1 - 5.1.2 samt 5.2.1 - 5.2.6, især dyr, der enkeltvis har reageret positivt på en profylaktisk prøve for tuberkulose eller brucellose (som omhandlet i forordning (EU) 2016/429 (Dyresundhedsloven)) - må ikke bruges til konsum.
LF 5.2.8	Dyr, som er smittet eller mistænkes for at være smittet med brucellose eller tuberkulose, skal isoleres effektivt for at undgå, at de får uønskede virkninger på andre dyrs mælk og colostrum

2. UNDTAGELSER

Som udgangspunkt må mælk fra dyr der er smittet med brucellose og tuberkulose ikke anvendes, der er dog følgende undtagelser:

<u>Undtagelser til delkrav LF 5.2.1 og 5.2.4:</u>

- Rå mælk fra dyr, der ikke opfylder kravet, kan dog anvendes med Fødevarestyrelsens tilladelse: Når der er tale om køer eller bøfler, som ikke har reageret positivt på en tuberkulin- eller brucelloseprøve eller har nogen symptomer på disse sygdomme, efter at mælken er varmebehandlet, så den giver en negativ fosfataseprøve.

Undtagelser til delkrav LF 5.2.2:

- Rå mælk fra dyr, der ikke opfylder kravet, kan anvendes med Fødevarestyrelsens tilladelse: Når der er tale om får eller geder, som ikke har reageret positivt på en brucelloseprøve eller er blevet vaccineret mod brucellose i forbindelse med et godkendt udryddelsesprogram, og som ikke udviser nogen symptomer på denne sygdom, enten:
    - Til fremstilling af ost med modningstid på mindst to måneder
    - Efter at mælken er blevet varmebehandlet, så den giver et negativt resultat på en fosfataseprøve

Undtagelser til delkrav LF 5.2.3 og 5.2.5:

- Rå mælk fra dyr, der ikke opfylder kravene i LF 5.2.1 – 5.2.6, kan dog anvendes med Fødevarestyrelsens tilladelse: Når der er tale om hundyr af andre arter, som ikke har reageret positivt på en tuberkulin- eller brucelloseprøve, og som ikke har symptomer på disse sygdomme, men som tilhører en besætning, hvor der er konstateret tuberkulose eller brucellose efter den kontrol, der er omhandlet i LF 5.2.3 eller 5.2.5, hvis mælken behandles, så den er sikker.

3. FORMÅL

LF 5.2.1 - 5.2.8	Formålet er at sikre menneskers og dyrs sundhed.

4. KRAVETS INDHOLD

Kravet skal sikre, at dyr der producerer mælk er fri for brucellose og tuberkulose, eller at mælken alternativt anvendes efter de regler der er angivet under undtagelserne.

5. KRAVETS RELEVANS

Kravet er relevant i alle besætninger med landbrugsdyr.

BRUCELLOSE

Brucellose kan smitte til mennesker og er altså en zoonose, sygdommen forekommer i det meste af verden, men Danmark blev i 1979 officielt erklæret fri for Brucellose.
Sygdommen brucellose er anmeldepligtig. Såfremt der opstår en mistanke om brucellose i en besætning, bliver denne sat under offentligt tilsyn, og der udtages materiale til undersøgelse hos Veterinærinstituttet.

I Danmark bliver Brucellose passivt overvåget gennem de tydelige kliniske symptomer på infektion, dvs. abortstorm hos hundyr og hævede testikler hos handyr. Endvidere bliver der foretaget blodprøvning af alle dyr, der skal indsættes på individprøvestationer, tyre- eller ornestationer, samt dyr til eksport.

TUBERKULOSE

Tuberkulose er en zoonose, dvs. den kan smitte fra dyr til mennesker og omvendt. Kvægtuberkulose er stadig en af de mest betydendelige zoonoser i store dele af verden, men Danmark blev officielt erklæret fri for kvægtuberkulose af EU i 1980.

Det danske overvågningsprogram for kvægtuberkulose består af de kliniske inspektioner i forbindelse med kødkontrollen samt tuberkulintest. I kødkontrollen undersøges samtlige slagtede dyr for eventuelle kliniske tegn på sygdommen. Derudover bliver både tyre, der skal indsættes på tyrestationer, og kreaturer, der skal eksporteres, undersøgt ved tuberkulintests.

6. KONTROLMETODE

Kontrollen foretages administrativt af Fødevarestyrelsen.

Kontrollen med LF 5.2.6 foregår ved, at landbrugeren bedes om at fremvise analyseresultater, hvis der er krav om, at geder skal være analyseret.

7. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 5.2.1 – LF 5.2.8	• Hvordan håndteres mælk fra smittede dyr? • Hvordan håndteres isolation af smittede dyr? • Har landbruger geder der har direkte fysisk kontakt med køerne?

8. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

LF 5.2.1 - 5.2.8

Alvor	Alvoren vurderes ud fra landbrugers håndtering af mælk fra smittede dyr og deres isolation. Sygdommene forekommer kun yderst sjældent i Danmark. Skulle det ske vurderes alvoren som mindre betydelig, hvis rå mælk fra besætninger, der er officielt fri for sygdommene, anvendes uden Fødevarestyrelsens tilladelse. Alvoren vurderes som væsentlig, hvis mælken fra smittede besætninger anvendes uden Fødevarestyrelsens tilladelse, men behandles inden anvendelse, så den er sikker. Se afsnit om undtagelser. Det er en skærpende omstændighed, hvis mælken fra dyr, der har reageret positivt på prøver for sygdommene, anvendes uden varmebehandling, og hvis syge dyr ikke er isoleret fra de raske.
Omfang	Det vurderes, hvor mange af landbrugers besætninger der er berørte.
Varighed	Det vurderes, hvor længe mælken har været anvendt på trods af smitte.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler! Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
Ikke muligt	Mælk fra smittede dyr anvendes uden Fødevarestyrelsens tilladelse, men varmebehandles inden brug, så det er sikkert	Mælk fra konstateret smittede dyr anvendes uden varmebehandling eller andre smittebeskyttende tiltag

LF 5.3 - LOKALER OG UDSTYR TIL MÆLKEPRODUKTION

- tidligere krav 2.27

1. DELKRAV

LF 5.3.1	Malkeanlæg og lokaler, hvor der opbevares, håndteres eller køles mælk og colostrum, skal være placeret og indrettet på en sådan måde, at risikoen for kontaminering af mælk og colostrum begrænses.
LF 5.3.2	De lokaler, hvor der opbevares mælk og colostrum, skal være beskyttet mod skadedyr, have en passende adskillelse fra de rum, hvor dyrene er opstaldet, og være forsynet med et passende køle- eller frostanlæg, hvis dette er nødvendigt for at opfylde forordningens krav til køling af mælk og colostrum, jf. LF 5.4.2.
LF 5.3.3	Overflader af udstyr, som kommer i kontakt med mælk og colostrum (redskaber, beholdere, tanke mv. til malkning, indsamling eller transport af mælken/colostrummet) skal være lette at rengøre og om nødvendigt desinficere og skal holdes i god stand. Det kræver anvendelse af glatte, afvaskelige og ikke-toksiske materialer.
LF 5.3.4	Efter brugen skal sådanne overflader rengøres og om nødvendigt desinficeres. Efter hver transport eller række af transporter, hvis der kun forløber meget kort tid mellem tømningen og den næste påfyldning, men under alle omstændigheder mindst én gang om dagen, skal beholdere og tanke, der er blevet anvendt til transport af mælk, og colostrum rengøres og desinficeres på en passende måde, inden de anvendes på ny.

2. FORMÅL

LF 5.3.1 - 5.3.4	Formålet er at sikre menneskers og dyrs sundhed.

3. KRAVETS INDHOLD

Kravet skal sikre, at alle lokaler der anvendes til mælkeproduktion, er indrettet på en sådan måde, at risikoen for kontaminering af mælk og colostrum begrænses bedst muligt. Udstyr og overflader på udstyr, som anvendes til at håndtere, opbevare og transportere mælk skal vedligeholdes, rengøres og desinficeres for at sikre god hygiejne.

4. KRAVETS RELEVANS

Kravet gælder for alle besætninger med kvæg, får og geder, hvori der finder mælkeproduktion sted.

5. KONTROLMETODE

Det skal kontrolleres, at der i besætninger, hvor der produceres mælk og colostrum, forefindes gode procedurer til sikring af fødevarehygiejnen, så kontaminering og forurening af mælken undgås

Ved bedømmmelsen af lokalerne til produktion og håndtering af mælk, skal det kontrolleres, at følgende krav til indretning og anvendelse overholdes:

- Lokalet er passende adskilt fra de rum hvor dyrene er opstaldet (faste vægge og lofter, samt tætsluttende døre)
- Lokalet er passende adskilt fra mulige forureningskilder såsom mødding, toiletter mm.
- Der er mulighed for hygiejnisk malkning, i form af vedligeholdte maskiner og udstyr
- Maskiner og udstyr kan rengøres og desinficeres, og det bliver gjort regelmæssigt
- Der ses ingen tegn på skadedyr
- Rummet er ventileret tilstrækkeligt (der er ingen specifikke krav til ventilation, men det skal vurderes, om luften er frisk og ikke lugter af ammoniak)

Det vurderes at være god hygiejnepraksis, at mælketanke, malkeudstyr, beholdere, redskaber og andet udstyr, der kommer i kontakt med mælken, rengøres og desinficeres efter brug mindst én gang dagligt, medmindre landmanden kan dokumentere, at det er sundhedsmæssigt forsvarligt at undlade desinfektion.

Ved rengøring og desinfektion er det vigtigt at sikre korrekt dosering af rengørings- og desinfektionsmidler i overensstemmelse med leverandørens anvisninger, samt at vaskevandet er tilstrækkeligt varmt til at sikre opløsning af fedt- og proteinrester. Kun derved sikres det, at rengøringen og desinfektionen har den ønskede effekt. Hvis landmanden anvender automatisk malkesystem, skal han kunne redegøre for, hvordan det automatiske malkesystems rengøringsprogram fungerer.

Hvis landmanden anvender automatisk malkesystem (AMS/robotter), og dyr med yversygdomme eller dyr i medicinbehandling malkes på samme anlæg som raske dyr, skal han sikre, at rengøring efter malkning af disse dyr er tilstrækkelig effektiv til at sikre, at der ikke overføres forandret mælk eller mælk med lægemiddelrester til mælketanken. Landmanden skal desuden kunne redegøre for, hvordan han sikrer, at raske dyr ikke bliver smittet fra syge dyr via malkeanlægget.

Hvis syge dyr leverer mælk til konsum eller kan smitte dyr, der leverer mælk til konsum, laves overtrædelsen på LF 5.1.

6. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 5.3.1	• Er malkeanlægget og lokalerne til mælkeproduktion indrettet på en sådan måde, at risikoen for kontaminering og forurening af mælken begrænses bedst muligt? • Opbevares, håndteres og køles mælken passende adskilt fra mulige kilder til forurening og kontaminering?
LF 5.3.2	• Er lokalet til opbevaring af mælk og colostrum adskilt fra de rum, hvor dyrene er opstaldet? • Er lokalet sikret mod skadedyr? • Er lokalet forsynet med et passende køle- eller frostanlæg?
LF 5.3.3	• Er overfladen på det udstyr, som kommer i kontakt med mælken, glat, afvaskelig og ikke toksisk? • Holdes overflader på udstyr, som kommer i kontakt med mælk i god stand, og er det let at rengøre og desinficere?
LF 5.3.4	• Rengøres og desinficeres overflader som har kontakt med mælk tilfredsstillende? • Hvor ofte tømmes tanke og beholdere, der anvendes til transport af mælk og colostrum? • Rengøres og desinficeres tanke og beholdere, som anvendes til transport af mælk og colostrum mindst en gang om dagen?

7. EKSEMPLER PÅ OVERTRÆDELSER

LF 5.3.1

Beskidt malkeanlæg med defekt rengøringsprogram.

Landbrugers medhjælper oplyste, at samtlige maskiner blev rengjort i ét rengøringsforløb. Billederne er optaget enten mens rengøringsprogrammet kørte eller umiddelbart efter.

På adskillige maskiner kunne ses tydelige gødningsrester på malkekopperne.

Ligeledes kunne ses massive belægninger på de knapper, der skal betjenes under malkningen.

Beskrivelsen forsættes på næste side.

 	Der ses adskillige slanger med belægninger, samt slanger der bærer præg af slitage i en sådan grad, at de ikke længere er rengøringsvenlige. Efter afslutning af rengøringsprogrammet blev malkeanlægget kontrolleret. Ved en af de sidste maskiner på strengen kunne der konstateres gødningsrester i renseskålen. Der kunne skrabes ca. 1 teskefuld ud af en enkelt renseskål. Når rengøringsprogrammet kører, vil rengøringsvandet køre igennem renseskålen og rundt i anlægget. Ligeledes kunne det konstateres, at malkekopperne ikke var tilstrækkeligt rengjorte. Der er tale om skærpende forhold, idet der er konstateret manglende rengøring af malkeanlægget, herunder også udstyr, der kommer i berøring med mælken. Forholdet vurderes at have stået på i over et halvt år, og den generelle ringe hygiejnestandard i forbindelse med malkningen fremstår at være af permanent karakter.
	LF 5.3.2 Døren til tankrummet står åben og der ses flere svalereder derinde. En af rederne er placeret lige over tankstudsen, som heller ikke er forsynet med dæksel. Rummet er ikke passende sikret mod dyr, som kan udgøre en fare for at mælken bliver kontamineret. Ved at holde døre og vinduer til tankrummet lukkede, kan man holde svaler og øvrige skadedyr ude.

	LF 5.3.2 Snavset gulv, åbent vindue, åben dør, desinfektionsmiddel på mælketanken. Rummet er ikke skadedyrssikret. Kravet om skadedyrssikring, LF 5.3.2, er overtrådt i dette tilfælde. Konditionalitetskravet beskriver ikke rengøring af rummet, men ifølge LF 5.3.1 skal lokaler være indrettet således, at risikoen for kontaminering af mælken undgås. Snavset gulv er ikke en del af indretningen, og betragtes derfor ikke som en overtrædelse af kravet.
	LF 5.3.3 Malkemaskiner skal ikke rutinemæssigt skilles ad i forbindelse med kontrollen, med henblik på at kontrollere pakninger mm. Men hvis det af nøgletalsudskriften i Dyreregistrering (DMS) fremgår, at der er høje kimtal i mælken fra besætningen, tjekkes pakningerne i forbindelse med kontrollen. Denne pakning er helt brun af skidt og dermed er der risiko for forurening af mælken. Overflader, der kommer i kontakt med mælken, skal være lette at rengøre og om nødvendigt desinficeres og de skal holdes i god stand. LF 5.3.3 vurderes dermed at være overtrådt her.

8. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

LF 5.3.1 – 5.3.4

Alvor	Alvoren vurderes ud fra graden af manglende rengøring og evt. skader i lokaler og på udstyr der anvendes til produktion, transport og håndterering af mælk og colostrum, samt en vurdering af om der er lav eller høj risiko for fødevaresikkerheden. Der er tale om mindre betydning, hvis der har været et midlertidigt svigt i rengøringen, som f.eks hvis døren til malkerummet står åben eller der er mindre skader på lokalet, men det ikke vurderes, at der er tale om en risiko for fødevaresikkerheden. Der er tale om væsentlig betydning, hvis en eller flere overflader er defekte, så de ikke kan rengøres eller desinficeres tilfredsstillende, eller hvis selve produktionen af mælk ikke er tilfredsstillende adskilt fra stalden og andre forereningskilder, eller hvis der mangler beskyttelse mod skadedyr. Der er tale om en skærpende omstændighed, hvis selve malkeanlægget og andet udstyr, der kommer i kontakt med mælken, ikke er rengjort tilfredsstillende eller hvis der ikke er mulighed for afkøling af mælken.
Omfang	Vurderes ud fra hvor omfattende evt. skader og manglende rengøring er, samt om der observeres skadedyr/tegn på skadedyr og/eller synlige tegn på forurening.
Varighed	Det vurderes i hvor lang tid forholdet har stået på.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler! Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
Manglende rengøring skyldes et mindre svigt i rengøringen, en forglemmelse der nemt kan rettes op på eller en anden lille skade, soma ikke har betydning for fødevaresikkerheden	Lokaler og udstyr der anvendes til produktion, håndtering og transport af mælk er ikke rengjort og desinficeret tilfredsstillende	Lokaler og udstyr der anvendes til produktion, håndtering og transport af mælk er så beskidt, at mælken med stor sandsynlighed er kontamineret og/eller forurenet

LF 5.4 – KRAV VEDR. MALKNING

- tidligere krav 2.28

1. DELKRAV

LF 5.4.1	Malkningen skal foregå på en hygiejnisk måde, idet navnlig følgende sikres: a. Inden malkningen påbegyndes skal patter, yver og de tilgrænsende dele være rene. b. Dyr, der er i medicinsk behandling, så der er sandsynlighed for, at medicinrester overføres til mælk og colostrum, identificeres. Mælk og colostrum fra sådanne dyr, som tages før udløbet af den foreskrevne tilbageholdelsesperiode, må ikke anvendes til konsum.
LF 5.4.2	Umiddelbart efter malkningen skal mælk og colostrum anbringes på et rent sted, der er indrettet og udstyret, så kontaminering undgås. a. Mælk skal øjeblikkelig nedkøles til højst 8 °C, hvis den afhentes dagligt, eller til højst 6 °C, hvis der ikke finder daglig afhentning sted. b. Colostrum skal opbevares separat og øjeblikkelig nedkøles til højst 8 °C, hvis den afhentes dagligt, eller til højst 6 °C, hvis der ikke finder daglig afhentning sted, eller nedfryses.

2. UNDTAGELSER

<u>Undtagelser til delkrav LF 5.4.2:</u>

Landbrugere behøver ikke at opfylde ovenstående temperaturkrav, hvis mælken opfylder forordningens kriterier for kimtal og celletal, og hvis:

a) Mælken forarbejdes senest to timer efter malkningen, eller
b) En højere temperatur er nødvendig af teknologiske årsager i forbindelse med fremstilling af bestemte mejeriprodukter, og den kompetente myndighed giver tilladelse hertil

3. FORMÅL

LF 5.4.1 - 5.4.2	Formålet er at sikre menneskers og dyrs sundhed.

4. KRAVETS INDHOLD

Kravet skal sikre, at malkning foregår på en hygiejnisk måde, og at mælk fra dyr i medicinsk behandling eller inden for tilbageholdelsestiden ikke malkes med i tanken. Kravet skal tillige sikre, at mælken opbevares på et hygiejnisk sted efter malkning, så kontaminering undgås. Mælken skal øjeblikkeligt nedkøles til 8 °C, hvis den afhentes samme dag, eller højst 6 °C, hvis den ikke afhentes dagligt.

5. KRAVETS RELEVANS

Kravet gælder for alle besætninger med kvæg, får og geder, hvori der finder mælkeproduktion sted.

6. KONTROLMETODE

Det skal kontrolleres, at landbruger har procedurer for god hygiejne under malkning og er opmærksom på korrekt nedkøling af mælken. Hvis muligt observeres rutinerne omkring malkning.

Ved et rent sted til opbevaring af mælk og colostrum forstås f.eks. en mælketank eller lignende beholder, som er placeret i et dertil indrettet lokale til håndtering, køling og opbevaring af mælk og colostrum (et mælkeopbevaringsrum jf. LF 5.3 om lokaler og udstyr til mælkeproduktion), eller som er placeret udendørs. Placering af mælketank og samtlige betjeninger, herunder mandehul, udluftningsventil og haner m.v., som skal sikre mælk og colostrum mod forurening kontrolleres med henblik på vurdering af hygiejnen. Hvis muligt kontrolleres kurver over temperatursvingninger og/eller andre kvalitetsforringelser.

Ved malkning med robot kontrolleres det, om robotten vasker yveret tilstrækkelig rent før malkning, og der spørges ind til robottens funktionalitet i forhold til fraseparering af mælk fra køer i behandling, samt procedurer for opbevaring og korrekt nedkøling efter malkning.

7. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 5.4.1	• Hvilke rutiner er der omkring malkningen? • Hvilke rutiner er der omkring rengøring af malkeanlæg? • Hvilken risiko udgør malkningen og håndtering af mælken for mælkens kvalitet? • Hvordan sikres det at patter og yver er rene før malkning? • Anvendes der klude eller engangsservietter til aftørring? • Hvordan sikres det at mælken er adskilt fra kilder til forurening? • Hvordan sikres det at dyr i medicinsk behandling eller inden for tilbageholdelsestid ikke malkes med i tanken?
LF 5.4.2	• Hvor opbevares mælken efter malkning? • Hvor ofte afhentes mælken? • Hvordan sikres korrekt nedkøling af mælken?

8. EKSEMPLER PÅ OVERTRÆDELSER

	LF 5.4.2 Snavs/støv på mælketank med risiko for forurening ned gennem mandehullet. Alle betjeninger, herunder bl.a. mandehul, skal sikre mod forurening af mælk. Kravet er dermed overtrådt.
	LF 5.4.2 Mælketank - Låg mangler til tankhul. Mælken skal umiddelbart efter malkning anbringes på et sted, der er indrettet, så kontaminering undgås. Dette krav vurderes dermed at være overtrådt. Dette ville også være tilfældet, hvis låget havde været defekt og dermed ikke sikret mod forurening af mælken.

9. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

LF 5.4.1 - 5.4.2

Alvor	Alvoren vurderes ud fra en kontrol af om hygiejneforholdene omkring malkning er tilfredsstillende, om behandlede køer og køer i tilbageholdelsestid malkes fra og om mælken køles hurtigt nok ned. Der er tale om mindre betydning, hvis en eller få køer har lettere beskidte patter, og/eller de klude der anvendes til aftørring kun er vasket, ikke desinficeret inden brug, der må ikke være synlige forandringer i mælken. Der er tale om væsentlig betydning, hvis yvere ikke rengøres før malkning og hvis kludene ikke vaskes/desinficeres tilstrækkeligt inden aftørring, eller hvis mælken køles for langsomt eller placeres i en ikke godkendt beholder eller tank. Der er tale om en skærpende omstændighed, hvis behandlede dyrs mælk ikke frasorteres, hvis mælken opbevares i en ikke passende beholder eller tank, eller hvis mælken slet ikke afkøles.
Omfang	Overtrædelserne skal beskrives på CHR niveau, men bedømmes samlet på CVR niveau. Vægtningen af de enkelte besætninger skal ses i forhold til formålet med kravet, som er at sikre mennesker og dyrs sundhed. Dermed vil evt. besætninger, som landbruger har, hvor der ikke malkes, ikke vægte i samme grad som de besætninger, hvor der malkes.
Varighed	Hvor lang tid kan overtrædelsen dokumenteres tilbage?

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler! Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
• Mindre tilfredsstillende rengøring af yver og patter før malkning	• Utilfredsstillende rengøring af patter før malkning • Forkert opbevaring af mælk efter malkning og utilstrækkelig eller for langsom nedkøling	• Køer i behandling eller inden for tilbageholdelsestiden malkes med i tanken. • Forkert opbevaring af mælk efter malkning • Mælken køles slet ikke efter malkning

LF 5.5 – KRAV TIL ÆGPRODUKTION

- tidligere krav 2.29

1. DELKRAV

LF 5.5.1	Æg skal, fra primærproducentens virksomhed og indtil næste omsætningsled, holdes rene, tørre og fri for fremmed lugt, samt beskyttes effektivt mod stød og direkte sollys.

2. FORMÅL

LF 5.5.1	Formålet er at sikre menneskers og dyrs sundhed.

3. KRAVETS INDHOLD

Kravet skal sikre, at alle æg fra den primærproducentens virksomhed holdes rene, tørre, fri for fremmed lugt og beskyttes mod stød og direkte sollys.

4. KRAVETS RELEVANS

Kravet gælder kun for fjerkræbesætninger med ægproduktion.

5. KONTROLMETODE

Det skal kontrolleres at der er procedurer for frasortering af tilsmudsede og revnede æg.

6. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 5.5.1	• Hvordan sikres det at æggene er rene når de pakkes? • Hvordan sikres det at æggene er hele når de pakkes? • Hvilke kriterier er der for frasortering af æg?

7. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

LF 5.5.1

Alvor	Alvoren vurderes ud fra opbevaring, hygiejne og beskyttelse af æggene. Rene og tørre æg, der midlertidigt opbevares under forhold, der ikke er tilfredsstillende, betragtes som en overtrædelse af mindre betydning (vurdér om der kan gives en vejledning). Tilsmudsede æg, som midlertidigt opbevares under forhold, der ikke er tilfredsstillende, betegnes som forhold af væsentlig betydning. Tilsmudsede æg, som er revnede og evt. har fremmed lugt betragtes som en skærpende omstændighed.
Omfang	Omfanget vurderes som antallet af ikke tilfredsstillende æg i forhold til dagsproduktionen.
Varighed	Det vurderes i hvor lang tid forholdet har stået på, set i forhold til omfanget af overtrædelsen.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler! Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
Der er få tilsmudsede og/eller revnede æg, som hurtigt kan fjernes	De æg der leveres fra primærproducenten er tilsmudsede og opbevaringsforholdene er ikke tilfredsstillende	De æg der leveres fra primærproducenten er tilsmudsede og flere af dem har revner

LF 5.6 – SPORBARHED AF DYR, FODER OG FØDEVARER

- tidligere krav 2.23 og 2.31, delkrav 1

1. DELKRAV

LF 5.6.1	Sporbarhed skal i alle produktions-, tilvirknings- og distributionsled sikres for fødevarer og dyr, der anvendes i fødevareproduktionen, samt for ethvert andet stof, der er bestemt til, eller som kan forventes at blive tilsat en fødevare.
LF 5.6.2	Ledere af fødevarevirksomheder skal være i stand til at identificere, hvorfra de har fået leveret en fødevare eller et dyr, der anvendes i fødevareproduktionen, og ethvert stof, der er bestemt til, eller som kan forventes at blive tilsat en fødevare. Til det formål skal der etableres systemer og procedurer, hvorved sådanne oplysninger kan stilles til rådighed for de kompetente myndigheder på deres anmodning. Foderstofsvirksomhederne(landbruger/primærproducenter) skal navnlig føre journal over: 1. oprindelse og mængde af ethvert modtaget foderstof Ledere af fødevarevirksomheder, der opdrætter dyr eller producerer primærprodukter af animalsk oprindelse, skal specielt føre journaler over: 1. art og oprindelse af de foderstoffer, som dyrene har fået
LF 5.6.3	Ledere af fødevarevirksomheder skal kunne identificere og etablere systemer og procedurer til identifikation af de virksomheder, hvortil deres produkter bliver leveret. Disse oplysninger skal stilles til rådighed for de kompetente myndigheder på deres anmodning. Foderstofsvirksomhederne(landbruger/primærproducenter) skal navnlig føre journal over: 1. bestemmelsessted og mængde for ethvert udleveret foderstof.

2. FORMÅL

LF 5.6.1 - 5.6.3	Formålet er at kunne spore fødevarer i alle distributionsled

3. KRAVETS INDHOLD

Kravet skal sikre, at alle dyr, foder, fødevarer og stoffer som er bestemt til eller kan forventes at blive tilsat en fødevare kan spores i alle led i produktionen. Det skal til enhver tid være muligt at se hvorfra og hvortil et dyr eller en fødevare er kommet. Sporbarheden kan sikres gennem journaler, eksempelvis fakturaer, bilag og/eller omsætningsdokumenter.

Fodervirksomhed (landbrugere/primærproducenter) skal etablere systemer og procedurer for sporbarheden af foder, således at landbruger er i stand til at identificere hvorfra eller hvortil foder er leveret.

Landbruger skal for ethvert modtaget foderstof kunne dokumentere:
a. modtagelsesdato
b. fodertype
c. mængde
d. leverandør

Landbruger skal for ethvert leveret foderstof kunne dokumentere:
a. udleveringsdato
b. fodertype
c. mængde
d. bestemmelsessted

4. KRAVETS RELEVANS

Kravet gælder for alle besætninger med fødevareproducerende landbrugsdyr, inklusive besætninger som f.eks. heste til konsum, hjorte og kaniner. Kravet gælder ikke for besætninger med pelsdyr. Kravet er ligeledes relevant for vegetabilske fødevareproducerende landbrug (f.eks. maltbyg, brødhvede, sukkerroer, bær, frugt og grønt etc.), samt for støttemodtagere, der køber eller sælger foder.

Ved direkte salg til den endelige forbruger af animalske og vegetabilske produkter til fødevarebrug (f.eks. stalddørssalg) er der ikke krav om, at landbruger skal kunne identificere aftagerne.

5. KONTROLMETODE

Det skal kontrolleres, at landbruger har styr på sporbarheden i alle virksomhedens produktionsled. Landbruger skal kunne identificere hvorfra og hvortil et dyr, foder eller en fødevare er leveret, og oplysningerne skal altid stilles til rådighed på myndighedernes anmodning. Det kontrolleres at landbruger har nogle systemer og procedurer der sikrer, at det til enhver tid kan dokumenteres, at alle stoffer som er bestemt til, eller kan forventes at blive tilsat, et foder eller en fødevare kan spores tilbage til oprindelses- og/eller produktionsvirksomheden.

Til opfyldelse af det generelle sporbarhedskrav i forhold til alle fødevareproducerende dyr, skal ejeren eller brugeren af besætningen kunne fremvise dokumentation der viser, hvorfra eller hvortil dyr er leveret. Sådanne systemer skal indeholde entydige oplysninger om besætning eller anden samling af dyr, hvorfra eller hvortil dyr er leveret, samt oplysninger om antal dyr, der er leveret fra eller til besætningen samt dato herfor. For alle fødevareproducerende dyr, skal det kontrolleres at landbruger kan identificere hvornår, hvorfra og hvortil dyrene er leveret, samt hvor mange dyr der er modtaget og/eller leveret. Der er ikke et formkrav til sporbarhedssystemet, men det er vigtigt, at en landbruger på forespørgsel fra kontrolløren kan fremvise de informationer, der er nødvendige for at dokumentere sporbarheden. Oplysningerne bør derfor være organiseret for at muliggøre tilgængeligheden og lette overskueligheden.

Sporbarheden kan dokumenteres i form af optegnelser, omsætningsdokumenter, f.eks. købs- og salgsfakturaer, leveringsoversigter mm. evt. suppleret af oversigter der letter overskueligheden. Dokumentationen skal være dækkende, umiddelbar tilgængelig og overskuelig. Det vil ikke være muligt at kontrollere alle tilgængelige optegnelser, men der udvælges en passende mængde, som vurderes at være dækkende for virksomhedens dokumentation.

Bemærk: en overtrædelse af delkrav 2-3, altid vil medføre en overtrædelse af delkrav 1 tillige. Dette skyldes at delkrav 1 er en hensigtserklæring/et overordnet krav og derfor kan man ikke undgå det.

FOR ANIMALSKE PRODUKTER GÆLDER:

Til opfyldelse af det generelle sporbarhedskrav i forhold til produkter, som stammer fra husdyr, f.eks. mælk og æg, skal ejeren eller brugeren af besætningen have passende systemer og procedurer til identifikation af, hvortil produkter er leveret. Sådanne systemer skal indeholde entydige oplysninger om virksomhed, hvortil produkter er leveret, samt oplysninger om mængde, der er leveret fra besætningen, samt dato herfor. Undtaget herfor er direkte salg til den endelige forbruger. Systemet kan bestå af omsætningsdokumenter, f.eks. købs- og salgsfakturaer, som i nødvendigt omfang suppleres af oversigter med henblik på at lette overskueligheden. Dokumentationen er god, når den er dækkende, umiddelbart tilgængelig og overskuelig.

For kvæg, grise, får og geder skal landbruger dokumentere, at det kan identificeres og dokumenteres hvorfra og hvortil dyrene er leveret, samt hvornår evt. flytninger er foretaget. Sporbarheden kan evt. dokumenteres i form af besætningslister og lignende optegnelser. I forhold til sporbarhed af animalske fødevarer, så behøver manglende identifikation af et eller få levende dyr ikke at medføre, at bestemmelsen om sporbarhed bliver overtrådt, når dyret en gang sendes til slagtning. Det må bero på en konkret vurdering, herunder en vurdering af om dyret potentielt er behandlet med stoffer, som kræver en vis tilbageholdstid, samt muligheden for at identificere øvrige dyr i besætningen og besætningen som helhed.

FOR VEGETABILSKE PRODUKTER TIL FØDEVAREBRUG GÆLDER:

Til opfyldelse af det generelle sporbarhedskrav i forhold til vegetabilske produkter, der skal anvendes som fødevarer, skal primærproducenten have passende systemer og procedurer til identifikation af, hvortil produkterne er leveret. Sådanne systemer skal indeholde entydige oplysninger om virksomhed, hvortil produkterne er leveret, samt oplysninger om den mængde, der er leveret fra primærbedriften, samt hvilken dato leverancen er foretaget. Undtaget herfor er direkte salg til den endelige forbruger. Systemet kan bestå af omsætningsdokumenter, f.eks. købs- og salgsfakturaer, som i nødvendigt omfang suppleres af oversigter med henblik på at lette overskueligheden. Dokumentationen er god, når den er dækkende, umiddelbart tilgængelig og overskuelig.

Alle vegetabilske fødevarer, som landbruger får leveret eller selv leverer til andre virksomheder, skal kunne identificeres, således at det kan dokumenteres hvorfra og hvortil produkterne leveres. Kravet gælder både produkter som skal videresælges, anvendes direkte, og produkter som skal forarbejdes og/eller blandes i foder og fødevarer. Landbruger skal have procedurer for kontrol af produkterne, når de leveres, samt et system til identifikation af varerne i form af f.eks. købs- og salgsfakturaer eller andre oversigter.

FOR FODER GÆLDER:

Den som opdrætter dyr eller producerer primærprodukter af animalsk oprindelse skal føre journal over indkøbt foder til dyrene.

Journalen skal indeholde oplysninger om følgende:
- Fodertype
- Leverandør
- Leveringsdato

- Mængde

Journalen må gerne være en faktura eller følgeseddel, men det er vigtigt at alle oplysninger fremgår af dokumentet.

Landbrugeren må kun købe eller anvende foder fra en virksomhed, herunder landbrug, der er registreret eller godkendt i henhold til Foderhygiejneforordningen. Dette gælder også ved køb fra nabo.

En primærproducent som i løbet af et år leverer mindre end 5 tons foder, inden for en radius af 50 km, er undtaget kravet om registrering. Dermed er det fuldt lovligt at købe foder fra en mindre primærproducent, uden at denne skal være registreret i henhold til Foderhygiejneforordningen. Maskinstationer skal også være registreret, når de anvendes til f.eks. finsnitning, høst eller kørsel med korn.

Landbruger skal opbevare journaler over modtaget foder, der sikrer sporbarheden, men der er i forhold til konditionalitets-reglerne ikke fastsat en bestemt periode for denne opbevaring. Udgangspunktet for opbevaring af oplysningerne er, at landbruger skal være i stand til at fremvise journaler over et foder/fodermiddel så længe et givent dyr kan tænkes at indgå i produktionen af fødevarer, og indtil disse fødevarer er spist. Længden af opbevaringsperioden vil altid bero på en konkret vurdering i hvert enkelt tilfælde og i forhold til formålet med kravet. Der er ikke fastsat krav til form eller opbevarings metode af journaler, men de nødvendige oplysninger skal altid kunne fremskaffes uden forsinkelse.

Ved salg af foder skal landbruger føre journal. Journalen skal indeholde oplysninger om følgende:
a. udleveringsdato
b. fodertype
c. mængde
d. bestemmelsessted

6. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 5.6.1	• Hvordan sikrer landbruger sporbarhed i alle produktionsled? • Kan det identificeres hvorfra ethvert stof, der er bestemt til, eller som kan forventes at blive tilsat en fødevare eller et foder er leveret (f.eks. ensileringsmidler mm.)? • Har landbruger sikret, at der er etableret passende systemer og procedurer, som sikrer sporbarhed? • Kan det identificeres hvorfra og hvortil alle fødevareproducerende dyr er leveret? • Kan det identificeres hvortil alle animalske og vegetabilske fødevarer er leveret? • Sikrer det etablerede system entydige oplysninger om de besætninger eller andre samlinger af dyr, hvorfra og hvortil dyr er leveret samt oplysninger om antal dyr, der er leveret til og fra besætningen og dato herfor?
LF 5.6.2	**Indkøb:** • Kan landbruger identificere hvorfra der er leveret dyr og fødevarer, som skal anvendes i fødevareproduktionen? • Kan landbruger identificere hvorfra ethvert stof der er bestemt til, eller som kan forvente at blive tilsat en fødevare er leveret? • Hvilke systemer og procedurer anvendes for at sikre sporbarhed? • Er alle oplysninger om sporbarhed tilgængelig på myndighedernes anmodning? **Foder** • Indkøber landbruger foder? • Fører landbruger journal over ethvert modtaget foderstof, hvori der registreres modtagedato, fodertype, mængde og leverandør? • Kan oplysningerne om de sidste 3 foderleverancer fremvises? • Forsyner landbruger sig fra registreret virksomhed?
LF 5.6.3	**Salg:** • Kan landbruger identificere alle de virksomheder hvortil produkter bliver leveret? • Er der etableret systemer og procedurer som sikrer identifikation? • Kan identifikationsoplysningerne stilles til rådighed på myndigheders anmodning? • Hvis landbruger sælger primærprodukter direkte til forbruger (fx stalddørssalg/vejbod etc.), hvad er så dennes procedurer for evt. tilbagetrækning? **Animalske produkter** • Har landbruger passende systemer og procedurer til identifikation af hvortil produkter der stammer fra husdyr er leveret? • Indeholder systemerne entydige oplysninger om hvilke produkter der er leveret, hvortil de er leveret, hvilken mængde der er leveret og på hvilken dato? • Med hvilke dokumenter identificerer landbruger, sporbarheden af sine produkter (omsætningsdokumenter og salgsfakturaer kan i nødvendigt omfang suppleres med oversigter der letter overskueligheden)? • Er landbrugers dokumentation dækkende, umiddelbart tilgængelig og overskuelig? **Vegetabilske produkter** • Har landbruger passende systemer og procedurer til identifikation af hvortil alle vegetabilske produkter, der skal anvendes til fødevarer er leveret?

	• Indeholder systemerne entydige oplysninger om hvilke vegetabilske produkter der er leveret, hvortil de er leveret, hvilken mængde der er leveret og på hvilken dato? • Med hvilke dokumenter identificerer landbruger, sporbarheden af sine vegetabilske produkter (omsætningsdokumenter og salgsfakturaer kan i nødvendigt omfang suppleres med oversigter der letter overskueligheden)? • Er landbrugers dokumentation dækkende, umiddelbart tilgængelig og overskuelig? **Foder** • Sælger landbruger foder? • Fører landbruger journal over ethvert udleveret foderstof, hvori der registreres udleveringsdato, fodertype, mængde og bestemmelsessted? • Kan oplysningerne om de sidste 3 foderleverancer fremvises? • Er landbruger registreret i henhold til foderhygiejneforordningen?

7. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

LF 5.6.1 - 5.6.3

Alvor	Alvoren vurderes ud fra betydningen af den manglende sporbarhed. Hvad, hvem, hvornår og hvor meget er købt/solgt, skal være kendt. Mangler en eller flere af disse oplysninger, så er der en fejl. Hvis optegnelserne er lettere mangelfulde, men helheden er tilfredsstillende, kan der være tale om et mindre betydeligt forhold. Hvis optegnelserne helt mangler og ikke kan fremskaffes, er sporbarheden gået tabt, og der er tale om en skærpende omstændighed. Sagen skal som minimum diskuteres med Fødevarestyrelsen i forhold til fødevaresikkerheden og evt. tilbagetrækning af foder og fødevarer. Politianmeldelse skal overvejes.
Omfang	Omfanget vurderes ud fra en samlet vurdering af hvor mange optegnelser, der mangler eller er mangelfulde.
Varighed	Det vurderes i hvor lang tid forholdet har stået på.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler! Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
Et eller få dokumenter uden større betydningen for fødevaresikkerheden mangler, der kan fremskaffes kopier fra den/de relevante virksomheder	Sporbarheden på dyr, fødevarer, tilsætningsstoffer og/eller foder mangler eller er mangelfuld i en grad der medfører, at der er tvivl om et eller flere produkters oprindelse	Sporbarheden er meget mangelfuld og der er tvivl om produkternes oprindelse. Dokumentation kan ikke fremskaffes på anden vis

LF 5.7 –TILBAGETRÆKNING AF SUNDHEDS-SKADELIGE FØDEVARER

- tidligere krav 2.21, delkrav 1, 2 og 3

8. DELKRAV

LF 5.7.1	Hvis en leder af en fødevarevirksomhed (en landbruger) antager eller har grund til at antage, at en fødevare, som virksomheden har importeret, produceret, tilvirket, forarbejdet eller distribueret, ikke overholder kravene til fødevaresikkerhed, og fødevaren ikke længere umiddelbart kontrolleres af denne fødevarevirksomhed, træffer han straks forholdsregler med henblik på at trække den pågældende fødevare tilbage fra markedet og informerer de kompetente myndigheder (Fødevarestyrelsen) herom. Hvis et produkt er nået ud til forbrugerne, skal lederen effektivt og præcist informere dem om baggrunden for, at varen trækkes tilbage, og skal om nødvendigt kalde varen tilbage fra forbrugere, som allerede er i besiddelse af den pågældende vare, såfremt andre foranstaltninger er utilstrækkelige til opnåelse af et højt sundhedsbeskyttelsesniveau.
LF 5.7.2	Lederen skal straks underrette de kompetente myndigheder (Fødevarestyrelsen), hvis han antager eller har grund til at antage, at en fødevare, virksomheden markedsfører, kan have sundhedsskadelig indvirkning på mennesker. Lederen underretter de kompetente myndigheder (Fødevarestyrelsen) om de forholdsregler, der træffes, for at afværge, at den endelige forbruger udsættes for risiko, og må ikke forhindre nogen i eller afskrække nogen fra i overensstemmelse med national ret og retspraksis at samarbejde med de kompetente myndigheder, hvis dette kan forebygge, reducere eller eliminere en risiko ved en fødevare.
LF 5.7.3	Lederen samarbejder med de kompetente myndigheder (Fødevarestyrelsen) om de forholdsregler, der træffes med henblik på at undgå eller mindske risiciene ved de fødevarer, virksomheden leverer eller har leveret

9. FORMÅL

LF 5.7.1 - 5.7.3	Formålet er at sikre en effektiv tilbagetrækning af farlige fødevarer.

10. KRAVETS INDHOLD

Kravet skal sikre, at landbruger er bekendt med og har procedurer der sikrer, at alle fødevarer, der ikke lever op til kravene for fødevaresikkerhed trækkes tilbage fra markedet og at de kompetente myndigheder underrettes.

LF 5.7.1 omhandler procedurer for tilbagetrækning af foder og fødevarer

LF 5.7.2 omhandler underretning af de kompetente myndigheder om en eventuel risiko ved foder og fødevare.

Hvis en landbruger får mistanke om eller bliver bekendt med, at en fødevare, som landbrugers virksomhed har importeret, tilvirket, forarbejdet eller distribueret, ikke lever op til kravene til fødevaresikkerhed, skal han sørge for straks at trække produktet tilbage fra markedet. Landbrugeren skal ligeledes underrette Fødevarestyrelsen om forholdet. Hvis en landbruger underrettes om problemer konstateret ved den offentlige kontrol og med betydning for fødevaresikkerheden, skal han træffe passende afhjælpende foranstaltninger. Dette gælder både problemer konstateret ved offentlig kontrol hos primærproducenten og offentlig kontrol foretaget andre steder, men hvor primærproducentens produkter er involveret. Det kan f.eks. være resultater af slagtedyrskontrol på slagterier.

11. KRAVETS RELEVANS

Kravet gælder for alle besætninger med fødevareproducerende landbrugsdyr, inklusiv besætninger med heste til konsum samt hjorte, men ikke for besætninger med pelsdyr. Kravet er ligeledes relevant for vegetabilske fødevareproducerende landbrug (f.eks. maltbyg, brødhvede, sukkerroer, bær, frugt og grønt mv.).

12. KONTROLMETODE

Det skal kontrolleres, at landbruger er bekendt med, hvilke procedurer der skal iværksættes, hvis der er mistanke om, at fødevaresikkerheden er truet for et eller flere produkter fra hans virksomhed. Hvis der hos landbruger er eller har været reelle tilfælde, hvor landbruger burde have trukket en fødevare tilbage, kontrolleres det, at landbruger har iværksat tilbagetrækning og underrettet Fødevarestyrelsen. Hvis ikke der har været reelle tilfælde, spørges der ind til, om landbruger kan redegøre for procedurerne for tilbagetrækning.

Hvis der ved offentlig kontrol, f.eks. i besætningen eller på slagteri, er konstateret problemer, der kan have betydning for fødevaresikkerheden, skal det kontrolleres, at landbruger har foretaget afhjælpende foranstaltninger. Konstaterede problemer, der kan have betydning for fødevaresikkerheden, er f.eks. smitte med Salmonella, Campylobacter eller foder med indhold af uønskede eller forbudte stoffer som f.eks. arsen, ochratoxin eller aflatoxin .

13. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 5.7.1 – LF 5.7.3	• Er landbruger vidende eller uvidende om at der er leveret risikodyr? • Kan der redegøres for procedurerne ved tilbagetrækning? • Er Fødevarestyrelsen orienteret om risikodyr – dvs har landbruger været underrettet om sygdomme som kan være skadelige ifm. konsum? Fx salmonella i æglæggende høner. • Er der iværksat afhjælpende foranstaltninger? • Hvor mange besætninger er omfattet af overtrædelsen? • Hvor længe har overtrædelsen stået på?

14. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

LF 5.7.1 – 5.7.3

Alvor	Alvoren vurderes ud fra om landbruger er bekendt med og kan redegøre for de relevante tilbagetrækningsprocedurer, og om landbruger har iværksat tilbagetrækning og underretning af Fødevarestyrelsen ved mistanke eller konstatering af, at fødevaresikkerheden er truet. Ved problemer konstateret ved offentlig kontrol vurderes alvoren ud fra, om landbruger har foretaget afhjælpende foranstaltninger. Samt om landbruger vil samarbejde med myndighederne eller ej.
Omfang	Vurderes ud fra, hvor mange eller hvor meget af en fødevare som skulle have været tilbagetrukket.
Varighed	Vurderes ud fra, hvor længe overtrædelsen har stået på.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler! Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
• Meld gerne eksempler ind	• Landbruger har ikke underrettet de relevante myndigheder, til trods for tydelige indikationer på at fødevaresikkerheden er truet	• Landbruger har ikke underrettet myndighederne, trods viden om, at fødevaresikkerheden er truet • Landbruger har ikke efterkommet evt. påbud om afhjælpende foranstaltninger • Landbruger nægter at samarbejde med myndighederne

LF 5.8 – HÅNDTERING AF FARLIGT AFFALD OG SMITTERISICI

- tidligere krav 2.20 og 2.22

1. DELKRAV

LF 5.8.1	Landbrugere, der opdrætter, høster eller jager dyr eller producerer primærprodukter af animalsk oprindelse, skal især træffe passende foranstaltninger til alt efter omstændighederne at opbevare og håndtere affald, affald fra medicinanvendelse og farlige stoffer således, at kontaminering undgås.
LF 5.8.2	Landbrugere, der opdrætter, høster eller jager dyr eller producerer primærprodukter af animalsk oprindelse skal især træffe passende foranstaltninger til alt efter omstændighederne at forebygge indslæbning og spredning af smitsomme sygdomme, der kan overføres til mennesker gennem fødevarer, bl.a. ved at træffe forholdsregler ved indsættelse af nye dyr og indberette formodede udbrud af sådanne sygdomme til Fødevarestyrelsen.

2. FORMÅL

LF 5.8.1	Formålet er at sikre menneskers og dyrs sundhed.
LF 5.8.2	Formålet er at forebygge indslæbning af smitsomme sygdomme, der kan spredes til mennesker via fødevarer.

3. KRAVETS INDHOLD

Kravet skal sikre, at landbrugere der opbevarer og håndterer affald, affald fra medicinanvendelse og farlige stoffer, har procedurer der sikrer at kontamination af fødevarer undgås, samt at der træffes passende foranstaltninger til at forebygge indslæbning og spredning af smitsomme sygdomme, som kan overføres til mennesker gennem fødevarer.

4. KRAVETS RELEVANS

Kravet gælder alle besætninger med landbrugsdyr, inklusiv besætninger med heste til konsum samt opdrættede hjorte og andet opdrættet vildt, men ikke besætninger med pelsdyr, da de ikke udgør en risiko for spredning af smitsomme sygdomme til fødevarer eller foder.

5. KONTROLMETODE

LF 5.8.1

Det kontrolleres at landbruger opbevarer og håndterer affald, medicinaffald og farlige stoffer således, at kontaminering af primærprodukter af animalsk oprindelse undgås.
Receptpligtige lægemidler til dyr, vil efter ordinationsperiodens udløb, kategoriseres som affald, der skal bortskaffes, idet det ikke lovligt kan opbevares i besætningen. Det kontrolleres, at landbrugeren har procedurer for bortskaffelse. Bortskaffelse kan ske til apoteket, og skal som udgangspunkt foretages samme dag som ordinationerne udløbes, for at forhindre at medicin uden ordination anvendes. Såfremt medicinresterne opbevares adskilt fra alt andet medicin og efter procedurer der sikrer, at det ikke anvendes og at kontamination undgås, accepteres kortvarig opbevaring. Det skal dog være tydeligt at landbruger har taget aktivt stilling til, at medicinen er at betragte som affald, der ikke kan og må anvendes.

På kontrollen optælles besætningens samlede lager af medicin. Produkterne og mængderne sammenholdes med de medbragte oplysninger fra Vetstat og DMS – Besdyr(i forhold til om der findes præparater, som ikke burde være i besætningen, og om mængderne vurderes at være en stor afvigelse). Der spørges ind til landbrugers opbevaring af anvisnings- og tilbageholdelsessedler, og det aftales at landbruger eller dennes dyrlæge fremsender disse indenfor maksimalt 2 dage, såfremt de ikke er umiddelbart tilgængelige i besætningen. Blanketten "Eftersendelse af dokumenter efter kontrol" udfyldes og udleveres.

Receptpligtige lægemidler, der er godkendt til forebyggende behandling (f.eks. vacciner og lægemidler til patteforsegling) må opbevares uden øvre tidsgrænse, dette gælder dog ikke antimikrobielle lægemidler. Reglen betyder, at når først præparaterne er ordineret til landbruger, i henhold til de gældende regler, er der ikke længere krav om genordination af denne type medicin, hvorfor den heller ikke tæller med i kontrollen af om landbruger opbevarer medicinaffald i besætningen (bemærk dog at evt. udløbet medicin er en national overtrædelse).
Forebyggende behandling af coccidiose og cryptosporidose hos kalve (med præparater som f.eks Baycox og Halocur) er tilladt, efter at dyrlægen indledningsvist har stillet diagnosen. Ordinationsperioden for disse typer præparater følger det generelle ordinationsmønster, dog med den undtagelser, at når de ordineres til kvægbesætninger uden øvre tidsgrænse, er ordinationsperioden fastsat til 100 dage. Se tabel over ordinationsperioder under LF 5.14.
Den egentlige beregning af mængden af evt. medinaffald foretages efter kontrollen, ved at sammenligne VetStat med landbrugers optegnelser, anvisninger, ordinationer og genordinationer, samt evt. andre oplysninger fra dyrlægen. Se nedenstående flowdiagram (efter delkrav 5.8.2) , for at vurdere varighedens betydning for kontrollens udfald.

Medicin med udløbet holdbarhedsdato er alene en national overtrædelse. Udløbet medicin, som ikke er genordineret, er dog en overtrædelse af reglerne om konditionalitet.

Medicin der er ordineret til én besætning men står i en anden besætning, er ikke en overtrædelse på LF 5.8. Hvis medicinen beviseligt er brugt i en anden besætning, end den er anvist til, kan man overveje at lave en overtrædelse på LF 5.14.

Hvis man på kontrollen ser en "hel stribe" flasker, som ikke umiddelbart kan identificeres, kan der evt. laves en overtrædelse på LF 5.14.1, men som udgangspunkt hører overtrædelsen til hos Fødevarestyrelsen.

Delkrav 5.8.2

Det kontrolleres at kontakt til andre besætninger og det omkringliggende miljø foregår under hensyntagen til risikoen for indslæbning og udbredelse af smitsomme sygdomme. Der spørges ind til besætningens procedurer for smittebeskyttelse, og hvordan det sikres at både ansatte og besøgende, beskyttes mod potentielle zoonoser, som er sygdomme, der kan smitte mellem dyr og mennesker.
Det kontrolleres at landbruger har truffet passene foranstaltninger til at reducere risikoen for indslæbning og spredning af smitte, ved blandt andet at have tilstrækkelige muligheder for vask og desinfektion af hænder, fodtøj og udstyr ved ind- og udgang af besætningen.

Der spørges ind til landbrugers procedurer for indsættelse af nye dyr i besætningen, i form af undersøgelse af leverandørbesætningens sygdomstatus, samt hvilke foranstaltninger der træffes for at forhindre smittespredning, såfremt det ikke er muligt at få denne oplyst (isolation, modtageafsnit eller karantæne). Det skal ligeledes kontrolleres, at syge dyr isoleres og at affald som har været i kontakt med syge dyr, håndteres på en fornuftig måde, der hindrer spredning af smitsomme sygdomme. Det kontrolleres tillige at landbruger er bekendt med sin anmeldepligt ved risiko for og symptomer på anmeldepligtige sygdomme. Endelig skal det kontrolleres, at der i besætningen foretages skadedyrsbekæmpelse.

Smittefarligt affald, herunder døde dyr, skal indtil afhentningen forblive på ejendommen og placeres under hensyntagen til at undgå smitte og anden forurening af staldområderne. Det er tilladt at landbrugere med flere besætninger opretter en afhentningsplads på ét af CHR-numrene, hvorfra DAKA kan afhente de døde dyr fra flere af landbrugerens besætninger. Det forudsætter dog, at de døde dyr også flyttes i CHR.

BEREGNING AF VARIGHEDEN PÅ MEDICINAFFALD (JO FLERE DAGE, DESTO MERE SKÆRPENDE):

	Optalt på kontrollen, dag A	Dato for seneste besøg dag B		Dato for forrige besøg dag C	
		genordineret	Ordineret	genordineret	Ordineret
Præparat	X	Y_1	Y_2	Z_1	Z_2
		Sum af $Y_1 + Y_2$		Sum af $Z_1 + Z_2$	

Som udgangspunkt beregnes mængden og varigheden af evt. medicinaffald, som differencen mellem dag A og dag B, med mindre det pågældende præparat *ikke* er ordineret dag B, i så fald beregnes værdierne ud fra dag C medregnende en evt. ordinationsperiode.
Nedenstående flowdiagram (næste side) viser i hvilken retning en evt. overtrædelser af LF 5.8 skal bedømmes. Udgangspunktet svarende til en betydelig overtrædelser, vil medføre, at man ender i et af de gule felter. En formildende omstændighed vil som udgangspunkt også ende i et gult felt, men her vil man vurdere at overtrædelse er lille/ubetydelig, mens en skærpende omstændighed, vil resultere i, at man ender i et af de røde felter.

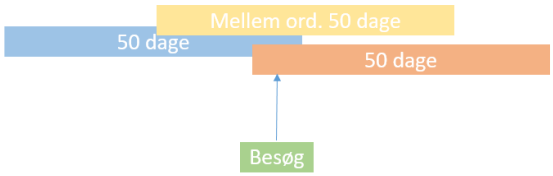

Figur: Ordinationsperioder vil ofte overlappe hinanden, hvilket man bør være opmærksom på, i forhold til både ordinationer og genordinationer. Landbruger skal kunne fremvise/eftersende anvisninger på alle præparater, som er ordineret og genordineret i den ønskede periode, inklusiv evt. mellemordinationer, som dyrlægen har foretaget uden at være i besætningen (når dette er tilladt). En ordination, der foretages pr. telefon mellem 2 besætningsbesøg (den gule bjælke) som en supplerende ordination til det seneste besætningsbesøg, har samme udløbsdato som den oprindelige ordination.

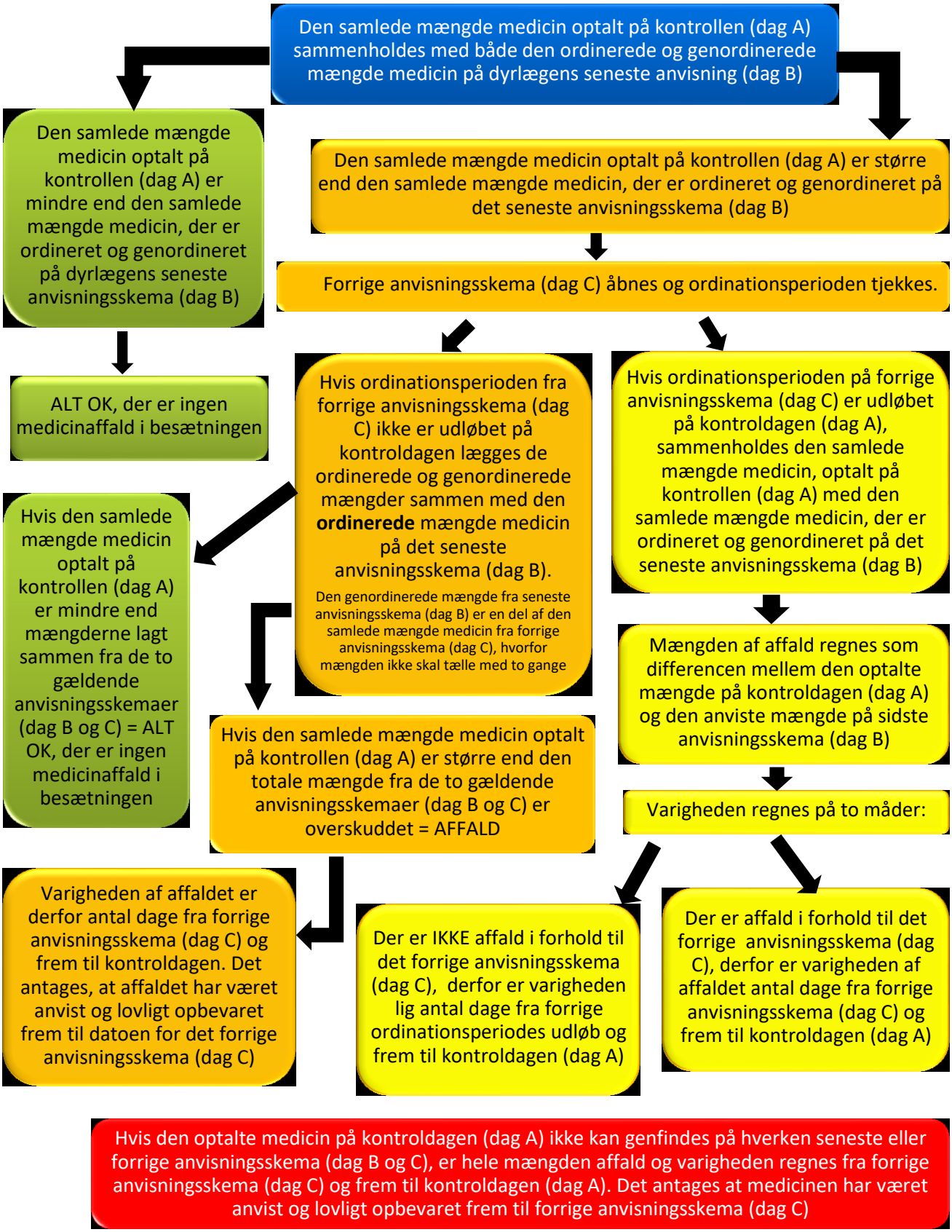
Den samlede mængde medicin optalt på kontrollen (dag A) sammenholdes med både den ordinerede og genordinerede mængde medicin på dyrlægens seneste anvisning (dag B)
Den samlede mængde medicin optalt på kontrollen (dag A) er mindre end den samlede mængde medicin, der er ordineret og genordineret på dyrlægens seneste anvisningsskema (dag B)
ALT OK, der er ingen medicinaffald i besætningen
Den samlede mængde medicin optalt på kontrollen (dag A) er større end den samlede mængde medicin, der er ordineret og genordineret på det seneste anvisningsskema (dag B)
Forrige anvisningsskema (dag C) åbnes og ordinationsperioden tjekkes.
Hvis ordinationsperioden fra forrige anvisningsskema (dag C) ikke er udløbet på kontroldagen lægges de ordinerede og genordinerede mængder sammen med den **ordinerede** mængde medicin på det seneste anvisningsskema (dag B).
Den genordinerede mængde fra seneste anvisningsskema (dag B) er en del af den samlede mængde medicin fra forrige anvisningsskema (dag C), hvorfor mængden ikke skal tælle med to gange
Hvis ordinationsperioden på forrige anvisningsskema (dag C) er udløbet på kontroldagen (dag A), sammenholdes den samlede mængde medicin, optalt på kontrollen (dag A) med den samlede mængde medicin, der er ordineret og genordineret på det seneste anvisningsskema (dag B)
Hvis den samlede mængde medicin optalt på kontrollen (dag A) er mindre end mængderne lagt sammen fra de to gældende anvisningsskemaer (dag B og C) = ALT OK, der er ingen medicinaffald i besætningen
Mængden af affald regnes som differencen mellem den optalte mængde på kontroldagen (dag A) og den anviste mængde på sidste anvisningsskema (dag B)
Hvis den samlede mængde medicin optalt på kontrollen (dag A) er større end den totale mængde fra de to gældende anvisningsskemaer (dag B og C) er overskuddet = AFFALD
Varigheden regnes på to måder:
Varigheden af affaldet er derfor antal dage fra forrige anvisningsskema (dag C) og frem til kontroldagen. Det antages, at affaldet har været anvist og lovligt opbevaret frem til datoen for det forrige anvisningsskema (dag C)
Der er IKKE affald i forhold til det forrige anvisningsskema (dag C), derfor er varigheden lig antal dage fra forrige ordinationsperiodes udløb og frem til kontroldagen (dag A)
Der er affald i forhold til det forrige anvisningsskema (dag C), derfor er varigheden af affaldet antal dage fra forrige anvisningsskema (dag C) og frem til kontroldagen (dag A)
Hvis den optalte medicin på kontroldagen (dag A) ikke kan genfindes på hverken seneste eller forrige anvisningsskema (dag B og C), er hele mængden affald og varigheden regnes fra forrige anvisningsskema (dag C) og frem til kontroldagen (dag A). Det antages at medicinen har været anvist og lovligt opbevaret frem til forrige anvisningsskema (dag C)

6. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 5.8.1	• Hvordan håndteres og opbevares landbrugers medicin? • Hvordan opbevares affald fra medicinanvendelse? • Hvordan håndteres og opbevares farligt affald og farlige stoffer? • Har du haft et tab af medicin eller kasseret medicin, siden sidste optælling? • Har landbruger procedurer der sikrer fødevarer mod kontaminering? • Hvordan vurderes riskoen for fødevaresikkerheden? • Hvordan opbevares affald og farlige stoffer, er det adskilt fra fødevarer? • Hvis der findes præparater eller stoffer uden korrekt mærkning eller indpakning, hvilke er der da tale om? • Hvis der opbevares medicin i besætningen som tilsyneladende ikke er genordineret, hvilke præparater er der da tale om?
LF 5.8.2	• Hvordan er besætningens sygdoms- og sundhedsstatus oplyst? • Hvilke procedurer har landbruger for smittebeskyttelse? • Hvordan forhindres indslæbning og spredning af smitte? • Hvilke muligheder er der for at vaske hænder ved ind- og udgange til og fra besætningsområdet? • Hvor er det muligt at rengøre og desinficere fodtøj, overtrækstøj og udstyr, som skal medbringes i besætningsområdet? • Hvilke procedurer har landbruger for beskyttelse af personale og besøgende mod mulige zoonoser? • Hvordan undersøges leverandørsbesætningers sygdomsstatus ved indkøb af dyr? • Hvilke procedurer er der for karantæne/isolation af indkøbte dyr uden kendt sygdomsstatus? • Hvilke procedurer er der for smitteforebyggelse ved transport til og fra besætningen? • Hvordan håndteres døde dyr og affald, så smitte undgås? • Hvordan håndteres anmeldepligt og symptomerne på anmeldepligtige sygdomme? • Hvilke procedurer har landbruger/den besætningsansvarlige for isolation af syge dyr? • Hvilke foranstaltninger er der truffet med henblik på skadedyrsbekæmpelse?

7. EKSEMPLER PÅ OVERTRÆDELSER

LF 5.8.1
I malkestalden findes "Zwate Zalf", som er et hollandsk lægemiddel til dyr, der anvendes i tilfælde af yverbetændelser, hvor det påsmøres yveret. På midlet står der på hollandsk, at produktet ikke må anvendes til lakterende køer. I øvrigt findes en åbnet kasse med hollandske Auriplak øremærker mod fluer, samt 5 kasser med Hollandske BovoClip øremærker mod fluer, hvoraf den ene kasse er åbnet. På marken ses kvier, som har isat øremærker mod fluer.
Ydermere findes 1 flaske ikke ordineret Baycox og en hel flaske med Sebacil i kalvestalden. Sebacil er ikke godkendt til kvæg og må ikke anvendes til lakterende dyr.
Der findes ingen recepter og/eller anvisningsskemaer på medicinen, som derfor opbevares ulovligt i besætningen. Grundet den store mængde af ulovligt opbevaret medicin og risikoen for kontamination af mælken, kontaktes Fødevarestyrelsen med henblik på evt. politianmeldelse og tilbagetrækning af fødevarer.

LF 5.8.2

På et kontrolbesøg konstateres rester af døde slagtegris både inde i stierne og på staldgangene, samt ved siden af læsserampen udenfor. Der er knoglerester i næsten halvdelen af alle stierne på ejendommen. Ligeledes ligger der døde opsvulmede grise i stalden og rester af grise, hvor der kun er knogler og skind tilbage, som landbruger forsøger at fjerne under kontrol besøget. De døde dyr udgør en smitterisiko for udbredelsen af smitsomme sygdomme. Derfor skal døde dyr tages ud af stalden og anbringes på en passende afstand fra stalden, indtil forarbejdnings anlægget f.eks. DAKA kommer og afhenter de døde dyr. Pladsen skal indrettes så smitte, i så vidt muligt omfang, undgås. Af flyttelisten fra griseflyttebasen, fremgår det, at der i kvartalet op til kontroldatoen, kun er afhentet dyr fra DAKA 1 gang om måneden. De foregående måneder er der afhentet døde dyr 3-4 gange om måneden. Derfor vurderes det, at nogle af knogleresterne og kadaverne fundet i stalden og på læsserampen er tilbage fra denne periode. Det anslås således at overtrædelsen har fundet sted i mindst 3 måneder.

8. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

Delkrav LF 5.8.1 – 5.8.2

Alvor	
LF 5.8.1:	Alvoren vurderes ud fra måden hvorpå medicin, medicinaffald og farlige stoffer håndteres, samt hvilke procedurer besætningen har for at holde farlige stoffer adskilt fra fødevarer og undgå kontamination. Alvoren skærpes med stigende risiko for kontamination med medicin og farlige stoffer.
LF 5.8.2:	Alvoren vurderes ud fra risikoen for indslæbning og spredning af smitsomme sygdomme, idet landbrugers procedurer og forebyggende tiltag gennemgåes. Alvoren skærpes jo højere risiko der er for brud på smittebeskyttelsen og risikoen for spredning af smitsomme sygdomme.
Omfang	Omfanget vurderes på CHR niveau ud fra hvor mange dyr/staldafsnit der er omfattet af forholdene, samt hvilket affald/medicinaffald/farligt stof der er tale om. Selvom overtrædelserne beskrives på CHR niveau, bedømmes de samlet på CVR niveau. Vægtningen af de enkelte besætninger skal ses i forhold til formålet med kravet.
Varighed	Varigheden vurderes ud fra om der er tale om et brud på sikkerheden omkring korrekt håndtering af affald og farlige stoffer, eller om der er tale om generelt ug utilstrækkelige procedurer i forhold til besætningens smittebeskyttelsesplan. I forbindelse med håndteringen af medicin og medicinaffald, vurderes hvor længe dette har været håndteret og opbevaret forkert (se evt. ovenstående flowdiagram i afsnittet for vurdering af medicin uden ordination/genordination).

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler! Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
• Risikoen for fødevaresikkerheden er lav • Der er tale om små mængder medicin/medicinaffald og/eller farlige stoffer • Der er tale om en meget kort periode med forkert/ulovlig opbevaring • Medicin opbevaret efter udløb af ordinationsperiode, der tydeligvis er glemt bagerst på en hylde eller lignende • Rester af medicin som tydeligvis ikke er beregnet til anvendelse • Rester af medicin der tydeligvis er glemt og hvor flaskerne ikke er anbrudt	• Landbruger opbevarer eller håndterer affald, affald fra medicinanvendelse eller farlige stoffer på en måde der medfører risiko for kontamination • Landbruger har mangelfulde procedurer vedr. smittebeskyttelse, der er øget risiko for indslæbning og spredning af smitsomme sygdomme.	• Væsentlig/høj risiko for fødevaresikkerheden • Der er tale om store mængder medicin/medicinaffald og/eller farlige stoffer • Der er tale om forkert/ulovlig opbevaring gennem en længere periode • Godkendt lægemiddel som ikke anvist til besætningen • Ulovligt lægemiddel som ikke er anvist til besætningen • Stor risiko for kontamination af fødevarer ved håndtering og opbevaring • Stor risiko for indslæbning og spredning af smitsomme sygdomme, som følge af ringe procedurer for smittebeskyttelse • Forkert håndtering af døde dyr med høj risiko for kontamination af fødevarer

LF 5.9 – KRAV TIL FODER

- tidligere krav 2.31, delkrav 2, 2.32, delkrav 2, og 2.34

1. DELKRAV

LF 5.9.1	Landbrugeren må kun forsyne sig hos og anvende foder fra virksomheder, der er registreret eller godkendt i henhold til Foderhygiejneforordningen.
LF 5.9.2	Foderstofvirksomhedslederne skal, i påkommende tilfælde, træffe passende foranstaltninger med henblik på især at tage hensyn til resultaterne af relevante analyser af prøver fra primærprodukter eller andre prøver, der er relevante for foderstofsikkerheden.
LF 5.9.3	Der skal føres et register over enhver anvendelse af genetisk modificerede frø.

2. UNDTAGELSER

Undtagelser til LF 5.9.1

Landbrugere der producerer under 5 tons tørstof pr. år, og som kun leverer lokalt i en radius på under 50 km, er undtaget kravet om registrering. Det er således ikke en overtrædelse af kravet at få leveret foder fra en sådan leverandør.

3. FORMÅL

LF 5.9.1 – 5.9.3	Formålet er at sikre at foder til dyr ikke er skadelige for hverken dyr eller mennesker.

4. KRAVETS INDHOLD

Kravet skal sikre, at landbruger kun forsyner sig hos og anvender foder fra virksomheder, der er registreret eller godkendt i henhold til Foderhygiejneforordningen, samt at foderstofvirksomheder reagerer på eventuelle analyser og prøveresultater, der måtte være relevante for dem.
Kravet skal desuden sikre, at der føres registreringer over enhver anvendelse af genetisk modificerede frø (GMO-frø).

5. KRAVETS RELEVANS

Kravet gælder alle landbrugsdyr, inklusiv besætninger med heste til konsum samt hjorte, dog ikke besætninger med pelsdyr. Kravet er relevant for alle støttemodtagere, der køber eller sælger foder.

6. KONTROLMETODE

Det skal kontrolleres at landbrugere, der opdrætter dyr eller producerer primærprodukter af animalsk oprindelse, kun køber og anvender foder fra en virksomhed, herunder landbrug, der er registreret eller godkendt i henhold til Foderhygiejneforordningen. Dette gælder også ved køb fra naboen eller et familiemedlem i nærheden.
Maskinstationer skal også være registreret, når de anvendes til f.eks. finsnitning, høst eller kørsel med korn.
Hvis landbruger får leveret foder fra en virksomhed, som skulle være registreret eller godkendt, men ikke er det, har landbruger overtrådt kravet om kun at forsyne sig fra registrerede eller godkendte leverandører.

Man er undtaget kravet om registrering, hvis man på et år leverer mindre end 5 tons og det sker inden for en radius af 50 km. Et sådant landbrug skal ikke være registreret, og dermed er det fuldt lovligt at købe foder fra en lille bedrift, uden at denne lille bedrift er registreret i henhold til Foderhygiejne-forordningen.

Der spørges ind til, om der er udtaget prøver af foder i besætningen, af relevans for foder- og fødevaresikkerheden? Der spørges ind til, hvad prøveresultaterne viste, og om der var behov for en reaktion.

Det skal ligeledes kontrolleres, om landbruger kan fremvise optegnelser over prøveresultaterne. Hvis analyseresultatet er modtaget for mindre end 24 timer siden og ikke ført i register endnu, er der ikke tale om en overtrædelse af dette krav.

Der spørges ind til om landbruger anvender GMO-frø i foder eller såsæd, hvis dette er tilfældet, skal der føres register over enhver anvendelse af dette. Hvis genetisk modificeret (GM) såsæd er anvendt for mindre end 1 døgn siden og ikke ført i register, er der ikke tale om en overtrædelse af dette krav.

7. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 5.9.1	• Indkøbes der foder fra primærproducenter eller fodervirksomheder? • Bruger du maskinstationer til finsnitning, høst eller kørsel med korn? • Er sælger og maskinstation registreret i henhold til foderhygiejneforordningen? • Sender du dyr på græs hos naboer (f.eks. kviehoteller)? • Er græsningsstedet registreret i henhold til foderhygiejneforordningen?
LF 5.9.2	• Er der udtaget prøver for at afdække om foderet er farligt (f.eks. fusariumtoksiner eller rester af pesticider)? • Hvor opbevares analyseresultaterne? • Har resultaterne krævet handling? Og hvad er der i så fald foretaget?
LF 5.9.3	• Anvendes der GMO-frø i besætningen? • Hvor og hvordan føres optegnelserne over anvendelse af GMO frø?

8. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

Delkrav 5.9.1 - 5.9.3

Alvor	Der er som hovedregel tale om en skærpende alvor, når landbrugere anvender foder fra ikke registrerede virksomheder, ikke handler på analysesvar og/eller undlader at føre optegnelser over anvendelsen af GMO-frø. Alvoren skærpes yderligere, hvis det drejer sig om store mængder foder eller resultater der har afgørende betydning for foder og fødevaresikkerheden.
Omfang	Omfanget vurderes ud fra hvor stor en mængde foder der er indkøbt på et ikke godkendt sted, samt hvor store konsekvenser det har, at der ikke er reageret på evt. analysesvar, samt registreret brug af GMO-frø.
Varighed	Varigheden vurderes ud fra den periode, hvor landbruger har forsynet sig med foder fra en ikke registreret virksomhed, ignoreret analyseresultater, der burde handles på, og/eller undgået at registrere brugen af GMO-frø. Selv en meget kort periode kan ikke være en formildende omstændighed.En længerevarende periode, der har medført risiko for foder og fødevaresikkerhed, vil altid være en skærpende omstændighed.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler! Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
Ikke umiddelbart tænkeligt	• Landbruger har forsynet sig hos og anvendt foder fra virksomheder, der ikke er registreret eller godkendt • Landbruger har ikke reageret på et analyseresultat, selvom det viset, at der er risiko ved foderet • Der føres ikke register over anvendelsen af GMO-frø	• Der er indkøbt foder i store mængder fra en ikke registreret/ikke godkendt virksomhed • Landbruger har anvendt foder, der på baggrund af analyseresultater burde været blevet kasseret

LF 5.10 – HÅNDTERING AF FODER OG VEGETABILSKE FØDEVARER

- tidligere krav 2.15

1. DELKRAV

LF 5.10.1	Landbrugere, som opbevarer vegetabilske fødevarer, foder eller som fodrer fødevareproducerende dyr, skal især opbevare og håndtere affald og farlige stoffer separat og sikkert, så farlig forurening undgås.
LF 5.10.2	Foderlægemidler (foder med indhold af veterinærmedicin) skal opbevares og håndteres isoleret fra resten af fodret. Herunder andre foderlægemidler.
LF 5.10.3	Foder og vegetabilske fødevarer dyrket, høstet eller opbevaret på virksomheden, må ikke indeholde rester af pesticider over grænseværdierne, eller rester af pesticider, som ikke er godkendt til den pågældende afgrøde.
LF 5.10.4	Landbrugeren skal straks, hvis han konstaterer, at foder ikke opfylder kravene til fodersikkerhed, informere Fødevarestyrelsen og tilbagekalde eventuelt videresolgt foder. Landbrugerne skal samarbejde med Fødevarestyrelsen om de forholdsregler, der træffes med henblik på at undgå risiciene ved det foder, virksomheden leverer eller har leveret.

2. FORMÅL

LF 5.10.1 - 5.10.4	Formålet er at sikre menneskers og dyrs sundhed.

3. KRAVETS INDHOLD

Kravet skal sikre, at landbrugere der producerer og håndterer foder og vegetabilske fødevarer overholder kravene til foder og fødevaresikkerhed. Foder og fødevarer skal holdes adskilt fra foderlægemidler, farlige stoffer og affald, og må ikke indeholde rester af pesticider over de tilladte grænseværdier. Grænseværdierne er reguleret i forordning nr. 396/2005, artikel 18 jf. bilag 2 og 3. Farlig forurening vil eksempelvis være forurening med pesticider, olie, kunstgødning, bejdset såsæd, emballage fra fødevareindustrien eller fast byaffald. Kravet skal tillige sikre, at landbruger straks ophører med at bruge foderet, tilbagekalder evt. videresolgt foder og informerer Fødevarestyrelsen, såfremt denne måtte konstatere at foderet ikke opfylder de gældende krav til fodersikkerhed.

4. KRAVETS RELEVANS

Kravet gælder alle landbrugsdyr, inklusiv besætninger med heste til konsum samt hjorte, dog ikke besætninger med pelsdyr. Kravet er relevant for alle støttemodtagere, der køber eller sælger foder.

5. KONTROLMETODE

Det skal kontrolleres at foder og fødevarer ikke opbevares sammen med farlige stoffer og farligt affald, på en måde der medfører risiko for utilsigtet sammenblanding. Endvidere skal det kontrolleres at foderlægemidler opbevares og håndteres adskildt fra andre fodermidler.
Farlige stoffer er eksempelvis pesticider, biocider, lægemidler, opløsningsmidler, kunstgødning, olie, m.m. Farligt affald er eksempelvis emballage fra fødevareindustrien og rester af farlige stoffer.
Ved "opbevaring sammen" forstås opbevaring så nær ved, at en forurening kan ske, f.eks. med dampe fra farlige stoffer, med direkte kontakt med farlige stoffer, eller ved at farlige stoffer bruges/iblandes foder/fødevarer ved en fejl.
Det er ikke et krav, at farlige stoffer og affald opbevares separat med lukket dør imellem, men de skal være emballeret eller opbevaret på en måde der sikrer, at de ikke kan forurene foder og fødevarer.

Foderlægemidler er at betragte som foder jf. Foderlægemiddelforordningen fra d. 28. januar 2022. Det indebærer, at foderlægemidler og mellemprodukter ligesom øvrigt foder vil være omfattet af reguleringen på foderområdet, herunder bl.a. reglerne i bekendtgørelse om foder og fodervirksomheder, foderstofloven, foderhygiejneforordningen mv. Med foderlægemidler menes færdigblandet foder med indhold af et eller flere veterinære lægemidler. Veterinære lægemidler må ikke tilsættes i blandeanlæg eller lign. og foderlægemidler må ikke opbevares eller transporteres i samme silo eller foderanlæg, som andet foder, da der er en risiko for, at efterfølgende foder herved forurenes med lægemidlet. Foderlægemidler kan identificeres ved af midlets etikette, brugsanvisning eller off-label godkendelse. Ved foderlægemidler skal der være særlig fokus på foderlægemidler med indhold af antibiotika, som kan medvirke til udvikling af resistens. Foderlægemidler må i så fald ikke opbevares i siloer, som også bruges til andet foder, og de må ikke udfodres via det foderanlæg, som også bruges til andet foder.
Hvis landbrugeren konstaterer, at foderet indeholder forbudte stoffer eller overskrider grænserne for uønskede stoffer eller er blevet forurenet, skal han straks holde op med at bruge det og tilbagekalde evt. videresolgt foder og informere Fødevarestyrelsen.

6. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 5.10.1	• Hvordan opbevares og håndteres affald og farlige stoffer? • Findes der affald og farlige stoffer som ikke er emballeret korrekt? • Er der risiko for at affald og farlige stoffer kommer i direkte kontakt med foder? • Hvordan opbevares midler til rengøring og desinfektion? • Er der synlige tegn på forurening af foder og fødevarer? • Hvordan opbevares biocider, som f.eks fluegift og lusemidler? • Hvordan opbevares rester og brugt emballage fra f.eks. sprøjtemidler, fluegift? • Er der synlige tegn på at foder der indeholder spor af forbudte stoffer, f.eks. rester af emballage fra fødevareindustrien, bejdset såsæd eller kunstgødning?
LF 5.10.2	• Anvendes foderlægemidler med antibiotika? • Hvordan opbevares og udfodres foderlægemidler? • Er der synlige tegn på uens tildeling af foderlægemidler i foderet?
LF 5.10.3	• Hvordan sikrer landbruger sig, at eventuelle frister efter brug af pesticider overholdes? • Hvordan sikrer landbruger at dennes afgrøder ikke indeholder rester af pesticider, som ikke er godkendt til den specifikke afgrøde?
LF 5.10.4	• Er landbruger bekendt med sine pligter i forbindelse med evt. brud på fodersikkerheden?

7. EKSEMPLER PÅ OVERTRÆDELSER

	LF 5.10.1 Der blev observeret emballagerester fra wrap-baller på foderpladserne og store mængder Emballagerester på marken. Landbrugere, som opbevarer vegetabilske fødevarer, foder eller fodrer fødevareproducerende dyr, skal især opbevare og håndtere affald og farlige stoffer separat og sikkert, så farlig forurening undgås.
a 	**LF 5.10.2** En landbruger har fået anvist 4 kg Aureosup pr. ton foder. Da der spørges ind til landbrugers håndtering af lægemidlet forklarer denne at det tilsættes direkte i selve blanderen. På kværnen/møllen hænger en vægt med en spand hvor der afvejes Aureosup. Den grønne kasse på anlægget udgør selve blanderen, hvori foderlægemidlet Aureosup tilsættes. Det oplyses at blandingen med medicinholdigt foder altid transporteres til samme silo, men det medicinholdige og rene foder transporteres altså igennem det samme anlæg. På spanden er der skrevet hvor meget Aureosup der skal tilsættes i blandingen. Fra siloen snegles foderet op i en optagerstation, som står for udfodringen af alle foderblandingerne. Ifølge medicinregistreringerne har forholdet stået på i lidt over en måned. Det vurderes at der er en væsentlig risiko for, at medicinen kan kontaminere det "rene" foder, da der altid vil være rester i anlægget efter den blanding, hvor medicinen tilsættes. Der er som udgangspunkt tale om en skærpende omstændighed, hvis ikke foderanlægget rengøres efter at der har været anvendt lægemidler i noget af foderet.

8. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

Delkrav LF 5.10.1 – 5.10.4

Alvor	Alvoren vurderes dels ud fra risikoen for forurening af foder og fødevarer, dels ud fra, om der allerede er sket forurening af partier af foder eller fødevarer, som allerede er udfodret til dyr eller videresolgt til kunder og/eller andre virksomheder.
LF 5.10.1	Alvoren vurderes i forhold til risikoen for, at foder og fødevarer er blevet forurenet. Hvis foder og affald/farlige stoffer opbevares tæt på hinanden, men begge dele er forsvarligt emballeret, er der tale om en formildende omstændighed, mens opbevaring uden emballage/forsvarlig adskillelse er en skærpende omstændighed.
LF 5.10.2	Alvoren vurderes i forhold til risikoen for at foderlægemidler blandes i et andet fodermiddel end det er tilsigtet. Alvoren skærpes med risikoen for, at foderlægemidlet kan blandes i foder til en anden dyregruppe eller dyreart end det er tilsigtet.
LF 5.10.3	Alvores vurderes i forhold til, hvor meget over grænseværdien, at indholdet af pesticider måles til og om det pågældende pesticid overhovedet er tilladt til det pågældende foder eller den pågældende fødevare.
LF 5.10.4	Alvores vurderes i forhold til, hvor længe landbruger har været bekendt med, at foderet ikke har overholdt kravene til fodersikkerhed, uden at han har reageret på sin viden. Jo længere periode, desto mere skærpende omstændighed.
Omfang	Omfanget vurderes i forhold til hvor stort et parti foder eller hvor stor en del af det dyrkede areal, der har været berørt af overtrædelsen.
Varighed	Varigheden vurderes ud fra længden af den periode, hvor den manglende overholdelse har fundet sted eller alternativt, hvornår den pågældende afgrøde er høstet og om det forurenede foder er blevet anvendt, samt hvor længe landbruger har været bekendt med problemet.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler! Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
• Foder og fødevarer, samt affald og farligt affald er emballeret, riskoen for forurening er minimal • Foderlægemidler opbevares sammen med foderet, men pakningerne er ikke anbrudt, og der er ikke umiddelbart risiko for forurening af foderet • Indholdet af pesticidrester i foder og vegetabilske fødevarer ligger minimalt over grænseværdien, og der er afleveret en foderprøve til FVST • Landbruger er i gang med at kalde foder tilbage og har varslet FVST, men han er ikke helt i mål endnu	• Landbruger opbevarer og håndterer affald og farlige stoffer, så der er risiko for forurening af foder og fødevarer • Landbruger opbevarer og håndterer foderlægemidler sammen med foderet, hvilket øger risikoen for sammenblanding • Foder og vegetabilske fødevarer indeholder rester af pesticider over den tilladte grænseværdi • Landbruger har kendskab til en risiko for fødevaresikkerheden, men har ikke handlet herefter	• Affald og farlige stoffer opbevares sammen med foder og fødevarer, der er tydelige tegn på forurening • Foderlægemidler iblandes bevidst foderet i en mængde der er større end den tilladte • Foder og vegetabilske fødevarer sælger velvidende at der er rester af pesticider i produkterne • Landbruger har bevidst undladt at trække et parti foder tilbage og informere Fødevarestyrelsen velvidende at der er risiko for fodersikkerheden

LF 5.11 – BEHANDLING AF FODER OG VEGETABILSKE FØDEVARER

- tidligere krav 2.15, del af delkrav 4, 2.16, 2.21, delkrav 4 og 2.30, delkrav 1

9. DELKRAV

LF 5.11.1	Landbrugeren skal bruge fodertilsætningsstoffer, herunder forblandinger, korrekt.
LF 5.11.2	Virksomhedslederne skal træffe passende afhjælpende foranstaltninger, når de underrettes om problemer (vedr. hygiejnebestemmelser med betydning for fødevaresikkerheden), der konstateres ved den offentlige kontrol.
LF 5.11.3	Landbrugeren, der høster eller producerer vegetabilske fødevarer, skal anvende biocid korrekt efter kravene i den relevante lovgivning. Krav til anvendelsen fremgår af vejledningen til produktet. Foder og vegetabilske fødevarer dyrket, høstet eller opbevaret på virksomheden, må ikke indeholde rester af pesticider over grænseværdierne, eller rester af pesticider, som ikke er godkendt til den pågældende afgrøde.

10. FORMÅL

LF 5.11.1 – 5.11.3	Formålet er at sikre menneskers og dyrs sundhed ved at anvende fodertilsætningsstoffer og biocider korrekt.

11. KRAVETS INDHOLD

Kravet skal sikre, at alt foder og alle vegetabilske fødevarer der høstes, produceres og håndteres er sikre for både dyr og mennesker. Fodertilsætningsstoffer skal anvendes korrekt.

Lederne skal træffe passende afhjælpende foranstaltninger, når de underrettes om problemer (vedr. hygiejnebestemmelser med betydning for fødevaresikkerheden), der konstateres ved den offentlige kontrol. Forpligtelsen til at træffe passende afhjælpende foranstaltninger gælder både problemer konstateret ved offentlig kontrol hos primærproducenten og offentlig kontrol foretaget andre steder, men hvor primærproducentens produkter er involveret. Det kan f.eks. være resultater af slagtedyrs kontrol på slagteriet.

Landbrugeren, der høster eller producerer vegetabilske fødevarer, skal anvende biocid korrekt efter kravene i den relevante lovgivning. Relevant lovgivning er eksempelvis: kravet om autorisation for anvendelse visse biocider (f.eks. rottegift) og bestemmelser om anvendelse, som fremgår af etiketten til produktet.
Vegetabilske fødevarer må ikke indeholde rester af pesticider (plantebeskyttelsesmidler), der overskrider grænseværdierne eller ikke er godkendt til den pågældende afgrøde. Det omfatter produkter anvendt til foder, som er dyrket eller høstet på virksomheden, samt ethvert produkt, der anvendes til foder, herunder indkøbt foder. Grænseværdierne er reguleret i forordning nr. 396/2005, artikel 18 jf. bilag 2 og 3. Overindhold af platebeskyttelsesmidler eller brug af ikke godkendte plantebeskyttelsesmidler bedømmes under krav 5.10.3.

12. KRAVETS RELEVANS

LF 5.11.1 og 5.11.2 gælder for alle besætninger med fødevareproducerende landbrugsdyr, inklusiv besætninger med heste til konsum og hjorte Både LF 5.11.2 og LF 5.11.3 gælder for vegetabilske fødevareproducerende landbrug (f.eks. maltbyg, jordbær, brødhvede, sukkerroer, frugt og grønt etc.), samt for støttemodtagere, der køber eller sælger foder. LF 5.11 gælder ikke for besætninger med pelsdyr.

13. KONTROLMETODE

LF 5.11.1 FODERTILSÆTNINGSSTOFFER OG FORBLANDINGER

Fodertilsætningsstoffer både i ren form og i form af foderblandinger eller forblandinger skal bruges korrekt i henhold til den relevante lovgivning.

Eksempler på ukorrekt brug kunne være, hvis tilsætningsstoffer ikke er blandet eller opbevaret korrekt, er umærkede (f.eks. fordi stofferne er omhældt), eller hvis stoffet/stofferne gives direkte i krybbe eller på gulv til dyrene eller gives i forkert dosis. Alternativ brug af fodertilsætningsstofferne er kun omfattet af denne bestemmelse, når stofferne kan komme i berøring med dyrene, f.eks. fordi stofferne bruges til udtørring og desinfektion i stier, hvor der går dyr.

Korrekt brug indebærer, at landbrugeren:

a. skal anvende godkendte fodertilsætningsstoffer[2]
b. skal opfylde betingelserne[3] for anvendelsen af fodertilsætningsstoffer og forblandinger[4]
c. ved beregning af mængden af tilsætningssstoffer, som også forekommer i naturlig tilstand i nogle fodermidler, skal sørge for at det samlede indhold af tilsat og naturligt forekommende stof ikke overstiger det maksimale indhold, der er fastsat i godkendelsen
d. kun blander tilsætningsstoffer i forblandinger og i foderstoffer, hvis der sikres fysisk, kemisk og biologisk forenelighed mellem blandingens forskellige bestanddele under hensyn til de tilsigtede virkninger
e. skal fortynde tilskudsfoder som angivet, således at fuldfoderet ikke indeholder tilsætningsstoffer i mængder, der overstiger dem, der er fastsat for fuldfoder
f. kun mærkede tilsætningsstoffer og forblandinger må anvendes

Hvad må tilsættes til dyrenes drikkevand?

Om et foder må anvendes i drikkevandet afhænger af hvilken fodertype, der er tale om. Foderblandinger, altså tilskudsfoder, fuldfoder og mineralsk foder samt diætetisk foder må gerne gives i drikkevandet. Tilsætningsstoffer og forblandinger må ikke gives i drikkevandet med mindre tilsætningsstoffet er specifikt godkendt til drikkevand.
Eksempel på undtagelse om brug i drikkevand er citronsyre. Hvis dette anvendes som hjælpestof i små mængder (100-500 g) i kombination med medicin, er det tilladt at anvende det i drikkevand. Hjælpestoffet citronsyre må kun bruges sammen med et konkret lægemiddel i drikkevandet, hvis det er udleveret sammen med et konkret lægemiddel fra apotek eller andet godkendt udleveringssted.

---

[2] Tilsætningsstoffet skal være godkendt i henhold til Tilsætningsstofforordningen.

[3] Bruger af tilsætningssoffer og forblandinger skal have et skriftlig kvalitetsstyringsystem baseret på HACCP-principperne, jf. 185/2004, artikel 5, stk. 2 samt artikel 6

[4] For blandinger af tilsætningsstoffer skal de betingelser for anvendelsen, der er fastsat ved godkendelsen af hvert enkelt tilsætningsstof, være opfyldt, medmindre andet er fastsat. Brugsvejledning og eventuelle særlige krav fastsat i godkendelse vil fremgå af produktets mærkning.

Hvad er tilsætningsstoffer og hvad er fodermidler?

Det kan i nogle tilfælde være svært umiddelbart at vurdere, om et stof er et fodermiddel eller et tilsætningsstof. Nedenstående skema kan bruges til en foreløbig kategorisering af stoffet, men den endelige kategorisering vil ofte først kunne ses efter en nærmere undersøgelse af evt. mærkningsseddel eller andre bilag. Foderblandinger, altså tilskudsfoder, fuldfoder og mineralsk foder samt diætetisk foder og mælkeerstatninger kræver aldrig HACCP.

Type	”Tommelfingerregel”	Fremgår af	Eksempler	HACCP-registrering
Fodermidler	Fodermidler bidrager med stoffer, som står i gram eller % på en almindelig fodermærkningsseddel	Fodermiddelfortegnelsen, Bilaget, forordning (EU) 2017/1017 eller fodermiddelregisteret	- Kridt/Foderkridt/Calcium carbonat (Ca) - Salt/Fodersalt (Na) - Magnesiumoxid eller magnesiumfosfat (Mg) - Dextrose og glukosesirup	Nej
Tilsætningsstoffer og forblandinger	Tilsætningsstoffer bidrager med stoffer, som står i mg eller i.e. på en almindelig mærkningsseddel På mærkningen fremgår navnet samt den funktionelle gruppe, som stoffet er godkendt i og stoffets specifikke navn fra godkendelsen	EU-Registreret over tilsætningsstoffer.	Sporstoffer: - Zinkoxid (Zink, Ze) - Jernsulfat (Jern, Fe) Vitaminer: - Oftest A, D og E Konserveringsstoffer: - Myresyre og benzoesyre Bindemidler: - Støvbindere (sælges nogle gange som såkaldte ”toksinbindere”)	Ja – inkl. et skriftligt kvalitetsstyrings system
Biocid	Har en etikette med bl.a. information om hvordan midlet skal bruges, i hvilke mængder, til hvilket formål, faresymbol m.m. Ordet ”biocid” står ikke på etiketten.	Miljøstyrelsens regler om biocider og krav til lovlighed OBS: Biocider til vanddesinfektion kan bruges i drikkevand med dyr i stalden,hvis denne mulighed fremgår af brugsvejledningen. *Brugsvejledningen skal følges!*	”Blegeessens” Hypoclorid Hydrogen-peroxid ”Cid 2000” ”Nordic Aquarens”	Ikke relevant, da det ikke er et foder

Skemaet herunder kan bruges til at afklare om et foder eller andet produkt må gives i drikkevandet eller ej.

	Tilskudsfoder eller andre foderblandinger	**Tilsætningsstof eller forblanding**	**Rengørings- og desinficeringsmiddel**	**Biocid, til vanddes-infektion, produktgruppe 5 (PT 5)**	**Lægemidler samt evt. hjælpestoffer**
Hvad kendetegner denne type produkt?	Det skal stå tilskudsfoder på mærkningen	Tilsætningsstoffer er godkendte af EU. Tilsætningsstoffet er ikke specielt mærkede, der står oftest kun "stoffet", f.eks. "Myresyre" eller "Biotin"	Produkter, der anvendes til rengøring og desinficering af rør m.m. Skal holdes adskilt fra foder og drikkevand. Må ikke komme ind i dyrene!	Skal have en etikette med information om bl.a. hvordan midlet skal bruges, i hvilke mængder, til hvilket formål, faresymbol m.m. Ingen krav om, at ordet "biocid" står på etiketten.	Lægemidler ordineret af dyrlægen. Der er derfor altid en "apotek etikette" på lægemidlet og præparaterne fremgår af dyrlægens ordinationsliste. Hjælpestoffer udleveres sammen med lægemidlet, og det fremgår af lægemidlets anvendelsesvejledning hvordan hjælpestoffet skal bruges.
Eksempler	F.eks. Drikkejern, Blandinger af Organiske syrer og fodermidler Bladninger medVitamin E"	Konserveringsmidler, f.eks. myresyre, propionsyre		F.eks. "Blegeessens" (hypoclorid) og hydrogen-peroxid	Hjælpestoffer kan være citronsyre, som udleveres sammen med lægemidlet på apoteket.
Er det tilladt i drikkevand?	Tilladt	Kun meget få stoffer er tilladt (eks. E-vitamin). Det fremgår af tilsætningsstoffets godkendelse, at det er til vand. Brug af tilsætningsstoffer kræver i så fald HACCP	Ikke tilladt, nej kun til rengøring i henhold til vejledningen på produktet	Tilladt, når brugsvejledningens følges	Tilladt, fordi det foregår efter dyrlægens anvisning
Love og regler	Foderlovgiv-ningen	Foderlovgivningen. Tilsætningsstof-forordningen. Husk Foderhygiejne-forordningens regler om HACCP	Vedr. opbevaring af regnørings- og desinfektionsmilder: Foderhygiejneforordningens: Bilag III, krav til stald- og fodringsudstyr	Miljøstyrel-sens regler	Regler om lægemidler

LF 5.11.2: PROBLEMER KONSTATERET VED OFFENTLIG KONTROL, FORPLIGTELSER

Hvis en landbruger underrettes om problemer konstateret ved den offentlige kontrol og med betydning for fødevaresikkerheden, skal denne træffe passende afhjælpende foranstaltninger. Det gælder både problemer konstateret ved offentlig kontrol hos primærproducenten og offentlig kontrol foretaget andre steder, men hvor primærproducentens produkter er involveret. Hvis ikke der har været reelle tilfælde, spørges der ind til, om landbruger kan redegøre for procedurerne for tilbagetrækning. Konstaterede problemer, der kan have betydning for fødevaresikkerheden, er f.eks. Salmonella, Campylobacter, BSE, listeriose, tuberkulose, brucellose og aviær influenza. Landbrugere skal træffe passende afhjælpende foranstaltninger, når de underrettes om problemer med betydning for fødevaresikkerheden, der konstateres ved den offentlige kontrol. Hvis det efterfølgende konstateres, at landbrugeren ikke har truffet de afhjælpende foranstaltninger, vil dette være en overtrædelse af kravet, uanset om bestemmelsen, der ikke var overholdt i første omgang, er omfattet af konditionalitet.

LF 5.11.3: ANVENDELSE AF PLANTEBESKYTTELSESMIDLER OG BIOCIDER

Det skal kontrolleres, at landbrugeren, der høster eller producerer vegetabilske fødevarer, anvender plantebeskyttelsesmidler og biocider korrekt efter kravene i den relevante lovgivning. Krav til anvendelsen fremgår af vejledningen til produktet.

Det kontrolleres om landbruger anvender biocider korrekt, både i forhold til relevant lovgivning, samt i forhold til vejledningen på produktet. Hvis et biocid kræver autorisation for brug, er det forbudt at bruge det, hvis man ikke har den rette autorisation. Dette gælder f.eks. muldvarpegift. Der er konditionalitet på anvendelsen, hvis det sker i forbindelse med vegetabilske fødevarer. Særligt bør man være opmærksom på, om anvendelsen af biocider kan give anledning til forurening af (vegetabilske) fødevarer.

Overindhold af platebeskyttelsesmidler eller brug af ikke godkendte plantebeskyttelsesmidler bedømmes under krav 5.10.3.

14. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 5.11.1	• Bruges forblandinger og/eller tilsætningsstoffer i ren form i foderet? - Anvendes stoffer som benzoesyre, myresyre, urea, aminosyrer ”vitaminforblanding” m.m.? • Bruges forblandinger og/eller tilsætningsstoffer på anden måde end tilladt? - Udstrøes tilsætningsstof f.eks. på gulvet, så dyrene kan indtage det i ren form? - Anvendes tilsætningsstof i drikkevand uden at være godkendt til dosering i drikkevand?
LF 5.11.2	• Har du haft en mistanke om at der har været hændelser som kunne udgøre en risiko for fødevaresikkerheden på din bedrift? - Har du fx modtaget analyse svar? - Haft lækager/spild/punktforurening af foder eller arealer?? • Kan der redegøres for procedurer ved tilbagetrækning? • Er der iværksat afhjælpende foranstaltninger efter konstaterede problemer?
LF 5.11.3	• Anvender du plantebeskyttelsesmidler og/eller biocider, som eksempelvis, fluegift, lusemidler, rottegift, muldvarpegift eller lign. på bedriften? (*hvis nej, IR*) • Jeg vil gerne se hvor du opbevarer plantebeskyttelsesmidler og biocider (Du skal se midlerne, da bestemmelserne til korrekt anvendelse fremgår af etiketten på midlerne). • Hvem lægger rottegift ud? • Har landbruger en R2-autorisation til bekæmpelse af rotter på egen erhvervsejendom? • Må jeg se rapporten fra skadedyrsbekæmpelsesfirmaet? • Opbevares der muldvarpegift eller rottegift, og er landbruger i så fald autoriseret til at udlægge dette?

15. EKSEMPLER PÅ OVERTRÆDELSER

LF 5.11.1

På et kontrolbesøg konstateres, at der tilsættes myresyre/propionsyre til drikkevandet. Det fremgik ikke af etiketten på dunken, at det er til brug i drikkevand.
Landbruger oplyste, at syreblandingen tilsættes drikkevandet som led i behandlingen/ mindskningen af salmonella i besætningen.
Salmonella niveauet var steget lidt over en uge før kontrolbesøget, ifølge landbrugers oplysninger.
På billedet ses doserings pumpe og at syreblandingen tilsættes til drikkevandet. Som det ses på billedet er hanerne åbne. Tønden var ca. halv fuld.
Landbruger oplyste, at syren doseredes efter anvisning fra firmaet, som har solgt produktet.
Ved siden af tønden stod en dunk med samme indhold. Heller ikke på denne etiket står der, at det er til brug i drikkevand. Dunken er næsten tom.
Produktet er ikke godkendt til at tilsætte til drikkevand, hvilket er en overtrædelse af hovedreglen. Det er skærpende forhold, at der var under en måned til, at grisene skulle på slagteriet.

16. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

Delkrav 5.11.1 – 5.11.3

Alvor	
LF 5.11.1	Alvoren vurderes i forhold til om tilsætningsstoffer eller forblandinger, som indeholder tilsætningsstoffer er anvendt i henhold til godkendelsen eller om de er anvendt i andre mængder, til andre dyregrupper eller dyrearter end det fremgår af godkendelsen. Skærpende forhold vil kunne være tydelig påvirkning af dyrenes almentilstand, hvis dyr/animalske produkter er indgået i fødevareproduktionen, samt anvendelse af ikke godkendte tilsætningsstoffer.
LF 5.11.2	Alvoren vurderes i forhold til, om landbruger er orienteret om evt. problemer konstateret ved den offentlige kontrol, og hvordan der i så fald er handlet. Kan der gøres tilfredsstillende rede for procedurerne for tilbagetrækning, er der foretaget afhjælpende foranstaltninger eller har landbruger ligefrem ignoreret evt. påbud fra myndigheder. Jo mindre handling, desto mere alvorligt.
LF 5.11.3	Alvoren for anvendelse af plantebeskyttelsesmidler og biocider, ved dyrkning af vegetabilske fødevarer vil altid være en betydelig overtrædelse, såfremt produkterne ikke anvendes efter relevant lovgivning eller vejledning til produkterne.
Omfang	
LF 5.11.1	Omfanget vurderes i forhold til, hvor mange dyr der er berørt og mængden af forkert anvendt fodertilsætningsstof/forblandning.
LF 5.11.2	Omfanget vurderes i forhold til, om det udelukkende er den kontrollerede besætninger der har overtrådt kravet, eller om overtrædelsen også omfatter produkter eller dyr fra en eller flere andre besætninger.
LF 5.11.3	Omfanget for anvendelsen af biocider afhænger af hvornår stofferne er anvendt i forhold til høst, jo længere fra høst desto mere formildende omstændighed. I forhold til grænseværdien for pesticider, vurderes omfanget ud fra, på hvor meget af det dyrkede areal der er anvendt for meget pesticid. Få procent er en formildende omstændighed, mens flere procent udgør et større omfang.
Varighed	Varigheden vurderes ud fra hvor længe produkterne har været anvendt forkert fx ved hjælp af fakturaer og landbrugers oplysninger. I forhold til at vurdere varigheden af manglende foranstaltninger anvendes eksempelvis analysesvar og tidl. Kontrolrapporter.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler! Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
• Tilsætningsstoffer og/eller forblandinger er anvendt i en meget lille mængde eller til en meget lille gruppe af dyr • Lederen af virksomheden er opmærksom på problemerne konstateret ved den offentlige kontrol, men har endnu ikke nået at gribe ind. Der er tale om en meget kort overskridelse af den forventede reaktionstid	• Tilsætningsstoffer og/eller forblandinger er anvendt uden tilladelse, i forkert dosis eller til de forkerte dyregrupper • Lederen af en virksomhed har undladt at træffe passende afhjælpende foranstaltninger, selvom han er blevet underrettet om problemer konstateret ved den offentlige kontrol • Landbruger har anvendt biocider uden at følge vejledningen på produktet eller gældende relevant lovgivning.	• Tilsætningsstoffer og/eller forblandinger er anvendt til en forkert dyreart • Der er anvendt tilsætningstoffer og/eller forblandinger, som ikke er godkendt • Lederen af en virksomhed har ignoreret gentagne beskeder om problemer ved den offentlige kontrol, der er ikke truffet nogen afhjælpende foranstaltninger

LF 5.12– JOURNAL OVER PLANTEBESKYTTELSES-MIDLER, BIOCIDER OG ANALYSERESULTATER

- tidligere krav 2.19, 2.30 delkrav 2 og 2.32 delkrav 1

1. DELKRAV

LF 5.12.1	Ledere af fødevarevirksomheder, der producerer eller høster planteprodukter og foderstofsvirksomhedslederne, skal føre en journal over enhver anvendelse af plantebeskyttelsesmidler.
LF 5.12.2	Ledere af fødevarevirksomheder, der producerer eller høster planteprodukter og foderstofsvirksomhedslederne, skal føre journal over enhver anvendelse af biocid.
LF 5.12.3	Ledere af fødevarevirksomheder, der producerer eller høster planteprodukter, skal specielt føre journaler over resultaterne fra relevant analyser af prøver fra planter eller andre prøver, der er betydning for menneskers sundhed.

2. FORMÅL

LF 5.12.1 – 5.12.3	Formålet er at sikre menneskers og dyrs sundhed ved at føre journal over anvendelse af plantebeskyttelsesmidler, biocider og analyser af prøver.

3. KRAVETS INDHOLD

LF 5.12.1: Det skal kontrolleres, at anvendelsen af plantebeskyttelsesmidler registreres på bedriften. Der er ingen formkrav til registeringen, men journalen skal som minimum indeholde følgende oplysninger, for at det vurderes at registreringen er sket på en passende måde, i overensstemmelse med kravets formål:

- Plantebeskyttelsesmidlets navn, angivet som navn og registreringsnummer
- Tidspunkt for anvendelsen af plantebeskyttelsesmidlet, angivet som dato for anvendelsen
- Dosis for anvendelsen af plantebeskyttelsesmidlet, angivet i enten mængde pr. ha eller pr. m^2.
- Areal, som plantebeskyttelsesmidlet blev anvendt på, angivet med f.eks. marknummer, silonummer, containernummer eller matrikelnummer.
- Afgrøde, som plantebeskyttelsesmidlet blev anvendt på, angivet som afgrøde, kultur eller plante. Professionelle brugere af plantebeskyttelsesmidler til direkte bejdsning, skal angive den behandlede afgrøde.

Der er ikke et konditionalitetskrav at de behandlede arealers størrelse skal være angivet – dette er kun et nationalt krav.

LF 5.12.3: Hvis analyseresultatet af planter og planteprodukter er modtaget for mindre end 24 timer siden, og landbruger endnu ikke har ført resultatet ind i journalen, så er der ikke tale om en overtrædelse af dette krav.

4. KRAVETS RELEVANS

Kravet vil være relevant at kontrollere, hvis der anvendes plantebeskyttelsesmidler, biocider eller foretages analyser af prøver fra planter eller andre prøver på bedriften.

5. KONTROLMETODE

Krav 5.12.1 om journal over plantebeskyttelsesmidler:

Reglerne om sprøjtejournal gælder for alle erhvervsmæssige brugere af plantebeskyttelsesmidler. En sprøjtejournal skal føres løbende, dvs. senest 7 dage efter anvendelsen af plantebeskyttelsesmidler.

Kontrollen bør særligt rettes mod en gennemgang af landbrugers journaler for kontrol af, om journalerne er ført i tilstrækkeligt omfang, og om journalerne indeholder de oplysninger, der er nødvendige til evt. at foretage en sporing i f.eks. med konstatering af forurening af et produkt.

Det skal kontrolleres, at der føres en sprøjtejournal på bedriften. Sprøjtejournalen skal føres for alle de marker, eller hele det areal, der er sprøjtet. Sprøjtejournalen kan føres på papir, i elektronisk form, eller det kan være en dækkende samling af dokumentation f.eks. behandlingsplaner, fakturaer eller lignende. Journalen kan således godt bestå af f.eks. regninger og arbejdssedler, samt et markkort, hvis papirerne er samlet, og det klart er indikeret, at der er tale om oplysninger til en sprøjtejournal.
Bemærk, at der skal føres journal over alle anvendte plantebeskyttelsesmidler, herunder også muldvarpe- og mosegrisegift, og over midler, som er godkendt til økologisk produktion, men der er ikke krav om, at basisstoffer indgår i sprøjtejournalen. Sprøjtejournalen skal opbevares i tre år.

Sprøjtejournalen skal foreligge på stedet eller tilsendes i forbindelse med kontrollen. Hvis der f.eks. anvendes FarmTracking, og landbruger ikke har en udskrift liggende, så skal jordbruger under kontrolbesøget kontakte sin planteavlskonsulent/rådgivningscenter og anmode vedkommende om at fremsende en fuld sprøjtejournal til kontrolløren. Det fremgår af både foder- og af fødevarehygiejneforordningen, at virksomhedslederen skal stille de relevante oplysninger i journalerne til rådighed for den kompetente myndighed. Dvs. at en sprøjtejournal skal være tilgængelig på bedriften på forlangende.

Hvis sprøjtejournalen ligger hos maskinstationen, skal den eftersendes til Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø(lokalafdelingen) hurtigst muligt og inden 3 hverdage. I alle andre tilfælde skal sprøjtejournalen udleveres i forbindelse med kontrollen, jf. Pesticidinstruksen. Herefter gennemgås sprøjtejournalen med henblik på kontrol af om de nødvendige oplysninger er anført i journalen.

Hvis jordbrugeren under kontrolbesøget oplyser, at han ikke har ført journal, fordi han ikke anvender plantebeskyttelsesmidler på bedriften, skal kontrolløren, hvis der mistanke om det modsatte og afhængig af årstiden, efterse markerne for tegn på, at der har været sprøjtet i marken f.eks. sprøjtespor, niveauet af ukrudt og tegn på plantesygdomme.

LF 5.12.1 er også en del af Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø nationale pesticidkontrol. Den samlede kontrol omfatter således, ud over konditionalitetskravene, også en række nationale pesticidkrav, der kontrolleres samtidig. Det er vigtigt at kontrollen påbegyndes i kemikalierummet. Herefter skal alle driftsbygninger uden undtagelse gennemgås.

Efter endt høring videregives pesticidhøringssagen også til kemikalieinspektionen@mst.dk jf. instruksen for plantebeskyttelsesmidler. Efter endt sagsbehandling orienterer Miljøstyrelsens kemikalieinspektion Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø om resultatet af sagsbehandlingen. Hvis en national overtrædelse af et konditionalitetskrav frafaldes orienterer Miljøstyrelsens kemikalieinspektion Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø om dette. Derved sikres, at Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø får mulighed for at genoptage og nulstille konditionalitetssagen efterfølgende, hvis det vurderes, at konditionalitetssagen også skal frafaldes. Konditionalitetssagen kan således færdigbehandles i Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø inden sagen afsluttes i Miljøstyrelsen.

LF 5.12.2 om journalkrav ved anvendelse af biocider

Biocider er midler til bekæmpelse af skadedyr i bygninger, plan-lagre eller på maskinel. Det drejer sig bl.a. om rottegift, musegift og insektmidler. Dette krav omhandler brug af biocider alle andre steder end direkte på planter, eller på/i dyr. Anvendelse af biocider på dyr vil falde ind under krav 5.13.1.
Det kontrolleres, at landbruger fører journal over anvendelse af biocider. Journalen kan f.eks. være en dækkende samling af dokumenter, som f.eks. indeholder behandlingsplaner og/eller indkøbsfakturaer.

LF 5.12.3 om journalkrav ved relevante analyser af prøver fra planter og planteprodukter

Det skal kontrolleres om der er udtaget prøver i besætningen, og om der er udtaget prøver af leverede produkter til f.eks. grovvareselskab. Det skal ligeledes kontrolleres, om landbruger kan fremvise optegnelser over prøveresultaterne og om journalen er ført umiddelbart efter modtagelse af resultaterne.

Hvis analyseresultatet er modtaget for mindre end 24 timer siden og ikke ført i register, er der ikke tale om en overtrædelse af dette krav.

6. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 5.12.1	• Bliver der anvendt plantebeskyttelsesmidler på bedriften? • Har landbruger ført en journal over anvendelsen af plantebeskyttelsesmidler? • Kan journalen fremskaffes i forbindelse med kontrollen? • Er journalen udfyldt fyldestgørende? Dvs. indeholder den alle oplysninger om hhv. navn og registreringsnummer, identifikation af areal, dosis, dato og afgrøde? • Er journalen ajourført? • Har der været risiko for menneskers eller dyrs sundhed?
LF 5.12.2	Anvendes der insektmidler, rottegift, muldvarpegift eller lign. på bedriften? • Føres der journal over anvendelsen?
LF 5.12.3	• Har landbruger ført journal over evt. analyseresultater?

7. YDERLIGERE OPLYSNINGER TIL HØRINGSBREVET

Husk at vedlægge hele eller dele af journalen, hvis der findes en sådan, for at underbygge sagen.

8. EKSEMPLER PÅ OVERTRÆDELSER

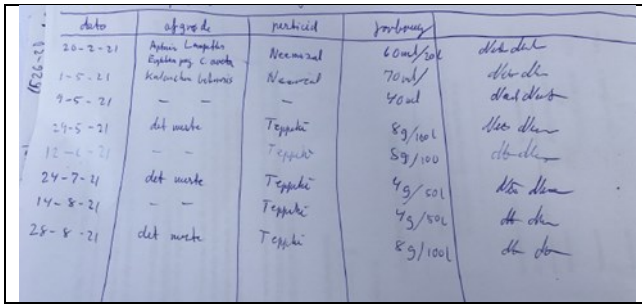

dato	afgrøde	pesticid	forbrug	
20-2-21	Æbletræ Langæbler Æbletræ proj. C overtr.	Neemazal	60ml/10l	dito dito
1-5-21	Kalmerbær Jubanæs	Neemazal	70ml/	dito dito
9-5-21	– –	–	40ml	dito dito
24-5-21	det samme	Teppeki	8g/10l	dito dito
12-6-21	– –	Teppeki	8g/10l	dito dito
24-7-21	det samme	Teppeki	4g/10l	dito dito
14-8-21	– –	Teppeki	4g/10l	dito dito
28-8-21	det samme	Teppeki	8g/10l	dito dito

Overtrædelse af LF 5.12.1:

- Manglende registrering af:
  - afgrøde
  - identifikation af marken/areale
  - Dosis pr. ha/m^2

9. RETNINGSLINJER FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

Betydningen af overtrædelsen skal altid vurderes i forhold til formålet med delkravet.

LF 5.12

Alvor	Generelt: Den endelige bedømmelse af alvoren af overtrædelsen må altid bero på en samlet vurdering af det konkrete forhold, f.eks. om der slet ikke føres en sprøjtejournal eller om der har været fare for menneskers eller dyrs sundhed, eller om der alene er risiko herfor. Delkrav 1: Ved en vurdering af alvoren af en overtrædelse skal der som udgangspunkt indgå, hvorvidt der er ført en sprøjtejournal på bedriften eller ej, og om hvorvidt sprøjtejournalen indeholder de nødvendige oplysninger. Jo flere oplysninger, der mangler, jo mere alvorlig er overtrædelsen som udgangspunkt. Alvoren på journalkravet til anvendelse af biocider, vurderes ud fra journalens evt. mangler og om de manglende oplysninger kan tilvejebringes. Jo flere mangler, desto mere skærpende alvor.
Omfang	Omfanget vurderes ud fra, hvor stort et areal, der ikke er ført sprøjtejournal for og hvor mange oplysninger der mangler i sprøjtejournalen. Omfanget på journalkravet til biocider vurderes ud fra, om biociderne er anvendt på udendørsarealer uden kontakt med foder og fødevarer, hvilket er en formildende omstændighed, eller om biociderne er anvendt i lokaler, hvor der opbevares foder og fødevarer = skærpende omstændighed. Omfanget på journalkravet til prøver af planter og planteprodukter afhænger af, hvornår det dyrkede/høstede produkt skal indgå i fødekæden, jo længere fra anvendelse produktet er, desto mere formildende omstændighed.
Varighed	Varigheden vurderes bl.a. ud fra om sprøjtejournalen helt mangler, eller om der mangler oplysninger i sprøjtejournalen i indeværende vækstsæson eller om det gør sig gældende for flere vækstsæsoner tilbage i tiden. Varigheden på brugen af biocider afhænger af hvor længe de er anvendt, uden at der er ført journal. Jo længere tid, desto mere skærpende varighed. Varigheden på manglende journal over prøveresultater afhænger af hvornår landbruger har modtaget svarende, hvis det kun er få dage siden, er der tale om en formildende omstændighed, mens mere end en uge er en skærpende omstændighed.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler! Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
• At der mangler få oplysninger i sprøjtejournalen vedr. behandling på få arealer • Sprøjtejournalen kan ajourføres under kontrollen • Journalen over anvendelse af biocider er lettere mangelfuld, men helheden er tilfredsstillende • Der er lang tid til høst	• Der mangler oplysninger i sprøjtejournalen • Journalen over anvendelse biocider er meget mangelfuld, men oplysningerne kan fremskaffes • Landbruger har ikke ført journal over relevante analyser af prøver fra planter og planteprodukter (der er ingen formildende/ skærpende omstændighed)	• At der mangler mange oplysninger i sprøjtejournalen vedr. behandling på store arealer • At der slet ikke er ført journal over anvendelsen af plantebeskyttelsesmidler • At der er meget mangelfulde optegnelser, og der har været fare for menneskers eller dyrs sundhed • Afgrøden afsættes direkte til konsum (f.eks. frugt) • Der er kort tid til høst • Journaloptegnelserne over anvendelsen af biocider er mangelfulde og oplysningerne kan ikke fremskaffes

LF 5.13 – JOURNALER VEDR. DYR OG FØDEVARER

- tidligere krav 2.24, delkrav 1-4

1. DELKRAV

LF 5.13.1	Landbrugere, som opdrætter dyr eller producerer primærprodukter af animalsk oprindelse, skal føre journaler eller optegnelser over veterinærlægemidler eller andre behandlinger, som dyrene har fået, behandlingsdatoer og tilbageholdelsesperioder. Journalerne skal indeholde optegnelser over medicinanvendelse og sikre, at der for hver enkelt behandling noteres følgende ved behandlingens indledning: a. Dato for behandlingens indledning og angivelse af behandlingens varighed. b. Hvilke og hvor mange dyr, der er behandlet (entydig identifikation eller hvis dette ikke er muligt, antal, anslået vægt og stinummer eller staldafsnit eller tilsvarende opdeling). c. Hvilket lægemiddel eller anden behandling, der er anvendt. d. Dosering af lægemidlet (anvendt mængde pr. indgift og antal behandlinger pr. dag).
LF 5.13.2	Landbrugere, som opdrætter dyr eller producerer primærprodukter af animalsk oprindelse, skal føre journaler over resultaterne af analyser af prøver fra dyrene eller andre prøver, der er taget i en diagnostisk sammenhæng, og som har betydning for menneskers sundhed.
LF 5.13.3	Landbrugere, som opdrætter dyr eller producerer primærprodukter af animalsk oprindelse, skal føre journaler over alle relevante rapporter om kontrol af dyr eller animalske produkter.
LF 5.13.4	Journalerne og optegnelserne i LF 5.13.1-5.13.3 skal opbevares i mindst 4 år.

2. FORMÅL

LF 5.13.1 - 5.13.4	Formålet er at sikre menneskers og dyrs sundhed ved korrekt journalføring.

3. KRAVETS INDHOLD

Kravet skal sikre, at landbrugere fører fyldestgørende optegnelser over alle behandlinger af dyr, samt journaliserer alle analyseresultater og rapporter om kontroller af dyr og primærprodukter. Landbrugere skal føre journaler eller optegnelser over veterinærlægemidler og andre behandlinger, ”Andre behandlinger” dækker eksempelvis over biocider, som f.eks. kan være midler til behandling af parasitter og klovbade. Landbruger skal opbevare informationer om tilbageholdelsestider. Dette kan enten være i form af opbevaring af dyrlægens anvisning, eller ved at notere tilbageholdelsestiden i sine optegnelser. Information om dosering af lægemidlet er anvendt mængde pr. indgift og antal behandlinger per dag. I LF 5.13.2, skal journalen omfatte analyseresultater fra f.eks. salmonellakontrol. I LF 5.13.3 vil journalen omfatte kontrolrapporter fra kontrolbesøg foretaget af Fødevarestyrelsen og Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø.

Optegnelser og journaler skal opbevares i minimum 4 år.

Manglende optegnelser over medicinsk behandling for pelsdyr indberettes kun under LF 11.3.

4. KRAVETS RELEVANS

Kravet gælder alle besætninger med fødevareproducerende landbrugsdyr, inklusiv besætninger med heste til konsum samt opdrættede hjorte og andet opdrættet vildt, men ikke besætninger med pelsdyr.
Kravet gælder også ved stalddørssalg.

5. KONTROLMETODE

Det skal kontrolleres, landbruger fører optegnelser over medicinsk behandling og anden behandling, analyseresultater af betydning for menneskers sundhed, samt relevante kontrolrapporter.
Alle handlinger, stoffer eller andre virkemidler, som ikke er lægemidler, men har til formål at afhjælpe eller forebygge en potentiel lidelse/sygdom, skal noteres i henhold til reglerne om "andre behandlinger, som dyrene har fået".
Det kan eks. være midler til behandling af utøj, flueafskrækkelsesmidler, klovbade eller sårvaskemidler.
Hvis biociderne anvendes i andre bygninger og ikke direkte på/i dyr, planter eller stalde, hører det under LF 5.12.2.

Indholdet i kontrollen er beskrevet for hhv. medicinoptegnelser, optegnelser over analyseresultater og kontrolrapporter. Mangelfulde optegnelser eller helt manglende optegnelser vil være en overtrædelse af bestemmelserne om optegnelser.

LF 5.13.1 Optegnelser

Landbrugere skal føre optegnelser over både medicinske og andre behandlinger, der foretages på eller i dyr. Optegnelserne skal være *læselige*, hvilket er ensbetydende med, at dyrlægen og myndighederne let og uden besvær skal kunne orientere sig om hvilke behandlinger, der er foretaget og hvor meget medicin der er forbrugt. Hvis optegnelserne indeholder ikke sigende forkortelser, utydelige og ufuldstændige angivelser, er der som udgangspunkt tale om en skærpende omstændighed, idet oplysninger ikke er tydelige og letlæselige.

Formålet med, at landbruger skal lave optegnelser eller føre journaler, er at dokumentere, at de tilbageholdelsestider, som dyrlægen har fastsat er overholdt og dermed medvirke til, at der ikke markedsføres dyr med medicinrester. Optegnelserne er tillige den besætningsansvarliges dokumentation for, at alle lægemidler er anvendt i overensstemmelse med dyrlægens skriftlige anvisning, og at dyrlægens instruktioner er fulgt.

Kravet om optegnelser gælder for alle anvendte lægemidler, dvs. både receptpligtige og ikke receptpligtige lægemider, herunder håndkøbspræparater. Kravet om optegnelser gælder dermed også anvendelse af lægemidler til udvortes brug som f. eks salver og spray, samt anvendelse af sera, vacciner og håndkøbslægemidler som f.eks. v-mærkede (se billede herunder) jern- og vitaminpræparater.

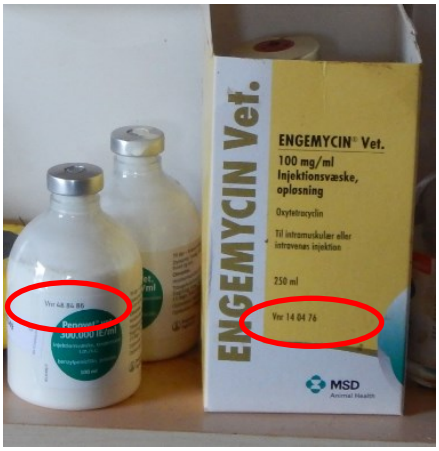

Oplysninger som allerede fremgår andre steder, skal ikke noteres dobbelt, det betyder, at hvis tilbageholdelsestiden fremgår af dyrlægens anvisning, er det ikke et krav, at landbruger selv skal registrere det, når der føres optegnelser over efterbehandlinger, men dyrlægens anvisning skal gemmes. Optegnelserne er den besætningsansvarliges dokumentation for de udførte behandlinger i besætningen, og optegnelserne kan ikke erstattes af dyrlægens anvisninger.

Det er vigtigt, at både den besætningsansvarlige og dyrlægen har et overblik over omfanget af sygdomme og behandlinger i besætningen, for på den baggrund at kunne prioritere og målrette indsatsen for at forbedre sundhedstilstanden i besætningen og reducere medicinforbruget.

Der er krav om entydig identifikation af af de behandlede dyr i optegnelserne, hvis det er muligt. Dette betyder, at hvis dyrene er entydigt mærkede, skal identifikationsnummeret anføres. Hvis entydig identifikation ikke er mulig, da angives antal dyr, anslået vægt, stinummer (evt. ventilnummer) eller staldafsnit.

Landbruger skal føre optegnelserne den dag han behandler første gang. Der er krav om at der skal føres optegnelser ved behandlingens indledning, med tydelig angivelse af den indgivne mængde og behandlingens varighed, hvilket betyder, at der ikke må være tvivl om, hvor meget medicin dyret har fået og hvor længe det er behandlet. Hvis behandlingen afbrydes f.eks. som følge af skift i lægemiddel på grund af laboratoriesvar eller aflivning af dyret, skal dette også registreres med præcisering af, hvor længe den oprindelige indledte behandling varede, dette gælder uanset om behandlingen er påbegyndt at dyrlægen eller landbruger selv. Det skal tydeligt anføres hvornår og hvorfor behandlingen er ændret eller ophørt. Landbruger må kun afslutte en påbegyndt behandling uden at kontakte dyrlægen, hvis dyret dør, i alle andre tilfælde skal ændringer i behandlinger aftales med dyrlægen.

Landbruger skal føre optegnelser i besætningen og optegnelserne skal kunne forevises umiddelbart på kontrollen. Følgende skal registreres:

- Dato for første indgivelse af lægemidlet til dyrene
- Lægemidlets navn
- Dosering af lægemidlet (anvendt mængde pr. indgift og antal behandlinger pr. dag)
- Leverandør
- Dokumentation for erhvervelsen af lægemidlet
- Identifikation af det/de behandlede dyr eller grupper af dyr
- Ordinerende dyrlæge og kontaktoplysninger, hvis det er relevant
- Tilbageholdelsestid – også hvis den er nul
- Behandlingens varighed

Der er ikke krav til særskilte optegnelser, hvis oplysningerne allerede findes på bedriften og fremgår af f.eks. dyrlægerecepten, dyrlægens anvisning eller i anden sammenhæng (markeret med blåt ovenfor). Det betyder, at landbruger ikke skal angive leverandør, dokumentation for erhvervelse, ordinerende dyrlæge og kontaktoplysninger, tilbageholdelsestid og behandlingens varighed, hvis disse oplysninger allerede fremgår af dyrlægens anvisninger eller andet materiale. Det er dog vigtigt at fremhæve, at der på intet tidspunkt må være tvivl om at disse oplysninger hører til de fremviste optegnelser og at de uden problemer kan kobles til de foretagne behandlinger.

For heste, hvor informationenerne om indgivne lægemidler findes i hestepasset for hele hestens levetid, er det ikke nødvendigt med særskilte optegnelser.

Det kontrolleres, at de fremviste optegnelser er ført korrekt, ved at sammenligne mængden af fremvist og optalt medicin med de fremviste/erhvervede anvisningsskemaer, recepter, rapporter og tal fra VetStat 2.0.

Følgende skal kontrolleres:

- Der findes optegnelser for alle anvendte præparater
- Optegnelserne indeholder de overfor anførte oplysninger
- Ved tvivl kan et eller flere præparater kontrolleres grundigere eller længere tilbage i tid for at afklare, hvor længe der har været mangler ved journalerne.
- Mængden af det optalte medicin svarer til ordinering og genordineringer minus forbrug for de to seneste ordineringsperioder hvis det er praktisk muligt – f.eks. i besætninger med elektroniske registreringer eller ved mindre forbrug.

Dokumentation for overtrædelser består af følgende:

- Landbruger skal fremvise, at han har anvisninger og genordinationer ved kontrollen.
- Foto/tilsendte kopier af anvisningssedler og genordinationer kan fremsendes for de seneste 2 besøg samt eventuelle mellemordinationer
- Foto af præparater som ikke umiddelbart er anvist/genordineret
- Status for beholdning (talt op på kontrollen)
- Foto/kopi af optegnelser
- Udskrift fra VetStat 2.0

Hvis landbruger ikke kan fremvise anvisningssedler/genordineringer, kan det ikke på kontrollen fastslås om der er overtrædelser, men en sammenligning med det optalte lager og evt. tilsendte dokumenter fra dyrlægen, vil efterfølgende kunne fastslå et evt. ikke registreret forbrug.

I nogle tilfælde vil det give mest mening af kontrollere disse optegnelser stikprøvevist, f.eks. i besætninger med optegnelser i flere lommebøger for samme type behandlinger eller på sokort, hvor man skal igennem flere hundrede sokort, i så fald udvælges mindst to lægemidler pr. dyregruppe. Her vælges bredt, således at optegnelser for både antibiotika, smertestillende, antiparasitære o.a. lægemidler kontrolleres.
På de optegnelser, der opbevares i stalden ses efter om optegnelserne indeholder alle de krævede oplysninger som nævnt ovenfor. Hvis ikke de gør det, tages der fotos for at dokumentere manglerne.
Hvis der er fejl ved optegnelserne som opbevares i stalden kontrolleres ældre optegnelser stikprøvevist og eventuelle mangler dokumenteres i mere end 3 måneder.

F.eks. opdages det at der på sokort i farestalden ikke noteres mængde ved indgivelse og antal dage behandling ved brug af Borgal. De sokort, der ikke hænger i farestalden på kontroltidspunktet, kontrolleres stikprøvevist, for at fastslå varigheden af overtrædelsen.

*Landbruger skal fremsende dokumentationen (anvisningssedler, gen*ordineringer*) indenfor 2 dage.*

KVÆGBESÆTNINGER

Langt de fleste større kvægbesætninger anvender medicinopgørelsen i Dyreregistrering/DMS, der giver et godt overblik over, om alle registreringer føres, idet den aktuelle beholdning af lægemidler skal stemme med status på medicinopgørelsen. Det er et nationalt krav, at alle behandlinger med *receptpligtige* lægemidler i en kvægbesætning *skal* registreres elektronisk i DMS/Dyreregistreiring, såfremt én af følgende sundhedsrådgivningsaftaler er indgået:

- Samdrifts-SRA: For besætninger, der er meddelt dispensation til samdrift, hvilket vil fremgå af CHR
- Tilvalgsmodul 1 – med ordineringsperiode uden fastsat øvre tidsgrænse
- Tilvalgsmodul 2 – med ordineringsperiode uden fastsat øvre tidsgrænse

Endvidere skal der i besætninger med tilvalgsmodul 2 føres elektroniske registreringer i DMS/dyre-registrering, hvis der behandles for kælvningsfeber/mælkefeber eller tilbageholdt efterbyrd med infektion.

I konditionalitetskontrollen stilles der ikke krav om, at optegnelser skal føres elektronisk, og hvis landbruger kan redegøre for sit forbrug på anden vis, er det tilstrækkeligt. En difference på medicinopgørelsen kan være opbygget over en længere periode - og ikke kun siden sidste anvisning/ genordinering. En uoverensstemmelse mellem medicinlageret og optegnelserne er som udgangspunkt landbrugers ansvar, dyrlægen kan kun stå inde for den præsenterede mængde medicin til genordination.
Når landbruger underskriver anvisningerne, så godkender han også oplysningerne i anvisningen, så som ordnineret mængde. Det er landbrugers ansvar at tjekke at oplysningerne er korrekte.

GRISEBESÆTNINGER

Langt de fleste grisebesætninger fører optegnelser på papir, oftest i form af lommebøger, skemaer eller lignende for de enkelte stalde eller samlet. Medicinoptegnelser på sotavler kan indgå, hvis landmanden efterfølgende samler sokortene og sætter dem i rækkefølge efter sonummer. Landmanden skal altså opbevare de sokort, som ikke hænger ved soens boks, samlet. Optegnelser på f.eks. whiteboard, som kan viskes ud, vil ikke kunne accepteres.
Andre besætninger anvender elektroniske optegnelser i ”pigvision” eller lignende programmer. Her er det muligt at hente en rapport over anvendte lægemidler for en given periode. Det vil være relevant at få en rapport med brug af alle lægemidler samlet for perioden mellem de to seneste genordinationer samt fra seneste anvisning og til kontroldagen. (Derudover vil det være relevant at udtage en stikprøve på 2 præparater for hver dyregruppe og bede om udspecificerede opgørelse, så man kan se om dyrlægens anvisning følges LF 5.14)
Hvis der anvendes elektronisk registrering kontrolleres det, at der ikke er ”gamle” ikke udførte behandlinger i app’en, da dette indikerer at LF5.14 ikke overholdes.

Uanset type skal optegnelserne være tilstrækkelige til at synliggøre behandlingslængder, præparat og mængde. Dvs. der skal kunne differentieres mellem behandlede dyr, og hvilket præparat og mængde der er anvendt, og hvornår det er anvendt. Optegnelserne skal, om muligt, kunne bruges til, at skabe et regnskab over medicinforbruget samt se, om behandlinger foretages i overensstemmelse med dyrlægens anvisning (id, dyregruppe). Det vil ikke altid være praktisk muligt med et regnskab, som afdækker hele forbruget i perioderne.
Optegnelserne skal indeholde de overfor anførte oplysninger, med tydelig angivelse af hvilke/hvilket dyr der er behandlet. Hvis ikke dyrene er individuelt mærket, som f.eks. slagtegrise, betragtes antal dyr, alder på dyr, stinummer og staldafsnit af være fyldestgørende oplysninger for identifikation.

LF 5.13.2 Optegnelser over analyseresultater

Kravet om optegnelser over analyseresultater indebærer, at landbruger skal føre optegnelser over relevante analyseresultater af prøver fra dyr eller andre prøver, der er taget i en diagnostisk sammenhæng, og som har betydning for menneskers sundhed. Det vil sige, at det kun er hændelser af betydning for menneskers sundhed, der skal føres optegnelser over, og altså ikke "rene husdyrsygdomme". Relevante emner kan f.eks. være salmonellakontrol, campylobacter, andre zoonoser, forgiftninger etc.

Der er intet formkrav til optegnelserne, blot skal det samlede indhold opfylde kravene. Optegnelserne kan føres på papir eller i elektronisk form, eller det kan bestå af en dækkende samling af analyseresultater.

Der spørges ind til, om der er udtaget prøver fra besætningen, og om der har været udtaget prøver på f.eks. slagteri. Der spørges ind til, hvad prøveresultaterne viste, og om der var behov for en reaktion. Det skal ligeledes kontrolleres, om landbruger kan fremvise optegnelser over prøveresultaterne.

LF 5.13.3 Optegnelser over kontrolrapporter

Det skal kontrolleres, at landbruger fører optegnelser over relevante kontrolrapporter.

Kravet indebærer, at landbrugere skal føre optegnelser over relevante kontrolrapporter. Dette skal blandt andet omfatte Fødevarestyrelsens og Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljøs kontrolrapporter.

LF 5.13.4 Opbevaring af journaler og optegnelser

Journaler og optegnelserne skal opbevares i minimum 4 år.

Der har tidligere været krav om, at journaler og optegnelser skulle opbevares samlet, overskueligt og i datoorden. Indenfor konditionalitet er det dog alene et krav, at alle oplysninger skal være tilgængelige, i en form der muliggør, at kontrollen kan gennemføres.

6. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 5.13.1	• Hvem behandler dyr i besætningen, dyrlæge eller landbruger? • Behandles der med receptpligtige lægemidler? • Behandles der med andre produkter, evt. udenlandske ikke receptpligtige? • Hvordan sikres korrekt brug af lægemidler og andre produkter? • Hvilke optegnelser/indberetninger foretages i forbindelse med behandlingerne? • Hvor ofte/hvornår foretages optegnelser i forbindelse med behandlinger?
LF 5.13.2	• Er der foretaget analyser og prøver af dyr i besætningen? • Hvilke analyser er der foretaget i besætningen? • Hvor opbevares svar og resultater på analyser og prøver?
LF 5.13.3	• Har der været udtaget prøver eller været kontrol i besætningen? • Hvor opbevares relevante rapporter fra kontrol af dyr og animalske produkter?
LF 5.13.4	• Hvor længe gemmes optegnelser over behandlinger? • Hvor langt tilbage opbevares journaler over analyser og relevante kontroller?

7. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

LF 5.13.1 – 5.13.4

Alvor	Alvoren af overtrædelserne vurderes ud fra graden af mangel på optegnelser og journaler, eller om de helt mangler. Jo flere oplysninger eller journaler der mangler, desto mere skærpende vurderes overtrædelsen. Hvis landbruger har optegnelser, men disse er fuldstændig ulæselige eller ført på en måde der umuliggør en kontrol af forbruget, vil der tillige være tale om en skærpende omstændighed. En formildende omstændighed kan være få manglende optegnelser, men en helhed der er tilfredsstillende. Det kan også inddrages i vurderingen, om der er tale om optegnelser over behandlinger, som landbruger selv indleder, eller om det er efterbehandling af dyr, som dyrlægen indleder behandling af, og som der ligger en tilbageholdelsesseddel på. Hvis optegnelserne er så mangelfulde, at størstedelen ikke opfylder kravene og dermed ikke har nogen informationsværdi. Alvoren stiger desuden med risikoen for fødevaresikkerheden, jo større risiko desto mere skærpende omstændighed. Er der f.eks. tale om manglende notering af efterbehandling af dyr, som dyrlægen har indledt behandlingen af, kan det tale for en mildere vurdering, da dyrlægen ved sin tilbageholdelsesseddel angiver, hvornår dyret kan indgå i konsum igen. Herved er der optegnelser, der i nogen grad oplyser, hvornår dyret, eller produktet igen anses for at være en sikker fødevare.
Omfang	Omfanget vurderes ud fra en en samlet vurdering af, hvor mange optegnelser der er mangelfulde. Jo flere mangelfulde optegnelser desto større omfang. Selvom overtrædelserne beskrives på CHR niveau, bedømmes de samlet på CVR niveau. Vægtningen af de enkelte besætninger skal ses i forhold til formålet med kravet.
Varighed	Varigheden vurderes del ud fra hvor længe evt. generelle optegnelser har manglet og dels ud fra hvor længe evt. optegnelser opbevares, jo hurtigere de kasseres desto mere skærpende varighed. Hvis optegnelserne på et dyr kasseres før dyret slagtes, så der er risiko for slagtning i tilbageholdelsestiden, er der tillige tale om en skærpende omstændighed.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler! Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
• Landbruger fører optegnelser med få fejl, det samlede billede er tilfredsstillende • Landbruger fører journal over analysesvar og kontroller, men der mangler en eller få svar/resultater i journalen, det samlede indtryk er tilfredsstillende • Landbruger opbevarer generelt sine optegnelser i 4 år, men der mangler få specifikke oplysninger, som ikke umiddelbart har betydning for fødevaresikkerheden	• Landbruger fører ikke fyldestgørende journaler over anvendelse af veterinære lægemidler og andre præparater • Landbruger fører ikke journal eller optegnelser over analysesvar og andre prøver med betydning for mennesker sundhed • Landbruger fører ikke journal over relevante rappporter om kontrol af dyr og animalske produkter • Landbruger opbevarer ikke sine optegnelser minimum 4 år tilbage i tiden	• Landbruger fører ikke optegnelser over behandlinger eller optegnelserne er så mangelfulde/ulæselige, at det ikke er muligt at kontrollere om reglerne er overholdt • Landbruger fører ikke journal over analyser, prøvesvar og kontroller • Landbruger gemmer ikke oplysninger om behandlinger og tilbageholdelsestid

LF 5.14 –ANVENDELSE AF VETERINÆRE LÆGEMIDLER

- tidligere krav 2.14, delkrav 1 og 2

1. DELKRAV

LF 5.14.1	Landbrugere, der opdrætter, høster eller jager fødevareproducerende dyr eller producerer primærprodukter af animalsk oprindelse, skal anvende receptpligtige lægemidler til dyr i overensstemmelse med dyrlægens anvisninger.
LF 5.14.2	Landbrugere, der markedsfører, sælger eller overdrager fødevareproducerende dyr, må kun levere dyr til slagtning eller produkter fra dyr til human konsum, når: a) dyrene ikke har fået indgivet ikke-godkendte stoffer, b) dyrene ikke har været underkastet ulovlig behandling, og c) den fastsatte tilbageholdelsestid er overholdt.

2. FORMÅL

LF 5.14.1 - 5.14.2	At sikre menneskers og dyrs sundhed ved at sikre, at restkoncentrationen af medicin ikke overstiger maksimalgrænseværdien.

3. KRAVETS INDHOLD

Kravet skal sikre, at landbrugere der håndterer og anvender receptpligtige lægemidler til dyr følger dyrlægens anvisninger og kun sender dyr til slagtning, når de ikke er behandlet med ulovligt og/eller ikke godkendte lægemidler, samt når deres tilbageholdelsestid er overholdt.

Landbruger skal følge dyrlægens anvisning, og det er ikke landbrugers ansvar, hvis dyrlægen har oplyst forkert brug af eller forkert dosis for et lægemiddel, med mindre behandlingen er så forkert, at det "burde" være åbenlyst for landbruger, at der er tale om en klar skrive- eller anvisningsfejl. Ligeledes er det landbrugers ansvar at holde øje med eventuelle ændringer i anvisninger.

Ulovlig behandling er anvendelse til fødevareproducerende dyr af

- forbudte eller ikke-godkendte stoffer eller produkter, eller
- stoffer eller veterinærlægemidler, der er godkendt i henhold til EU-lovgivningen til andre formål eller på andre betingelser end dem, der er fastsat i nævnte forskrifter eller, hvis det er relevant, i national lovgivning.

Manglende overholdelse af tilbageholdelsestiden eller restkoncentrationer af farmakologisk virksomme stoffer, der overstiger maksimalgrænseværdierne for restkoncentrationer eller grænseværdierne, betragtes ikke som en ulovlig behandling, når det gælder stoffer eller veterinærlægemidler, der er godkendt i henhold til EU-lovgivningen, forudsat at alle andre betingelser for anvendelsen af stoffet eller veterinærlægemidlet, som fastsat i EU-lovgivningen eller den nationale lovgivning, er opfyldt.

4. KRAVETS RELEVANS

Kravet gælder alle besætninger med fødevareproducerende landbrugsdyr, inklusiv besætninger med heste til konsum samt opdrættede hjorte og andet opdrættet vildt, men ikke besætninger med pelsdyr.
Kravet gælder også ved stalddørssalg.

5. KONTROLMETODE

Det skal kontrolleres at behandlingerne i besætningen følger dyrlægens anvisninger, både i forhold til dosis, behandlingsperiode, dyreart og evt. aldersgruppe, om medicinen anvendes til den rette diagnose og om tilbageholdelsestiden er overholdt.

Kontrollen forberedes inden besøget, ved at tjekke følgende:

- VetStat 2.0
- besdyr.dk
- evt. Dyreregistrering/DMS.

Afhængig af besætningens størrelse hentes ordinationerne for de sidste 2-3 måneder, og der dannes et overblik over forbruget af præparater i besætningen. Hvis der er tale om meget små besætninger, kan det være en ide at gå længere tilbage. Før besøget vil det være en fordel at registrere, hvilken type rådgivningsaftale landbruger har, samt om der anvendes lidt eller meget medicin i forhold til besætningens størrelse, og om der evt. er præparater, der "stikker ud" i forhold til det forventede.

På kontrollen dokumenteres overtrædelser af delkrav 1 så vidt muligt på stedet ved at optælle medicin, tage billeder af evt. flasker og bøtter der giver anledning til undring, samt tage billeder af evt. behandlingsskemaer, oversigter og/eller optegnelser vedr. medicinforbruget. Det kunne være hormonspiraler eller lægemidler, som ikke typisk anvendes i den pågældende besætningstype. Det er som hovedregel først muligt at lave en korrekt vurdering af forbruget efter kontrollen, når alle oplysninger sammenlignes. Hvis landbrugers optegnelser mangler eller er mangelfulde, og det ikke er muligt for kontrolløren at læse optegnelserne, skal der laves en overtrædelse på LF 5.13, idet det ikke er muligt at dokumentere, at dyrlægens anvisninger er fulgt.

Landbruger bedes fremvise, at denne har direkte adgang til anvisninger/recepter og besætningsdiagnoser. For at lette sagsbehandlingen anbefales det, at bede landbruger fremsende de relevante papirer for de sidste 2-3 måneder på mail, eller alternativt bede om tilladelse til at kontakte dyrlægen direkte for at få oplysningerne, afhængig af hvilken kommunikationsvej der vurderes at være den nemmeste.

Landbruger skal fremsende dokumentationen i form af anvisning eller vejledning (det kan også stå i besætningsdiagnosen / behandlingsvejledning/besøgsrapport) indenfor 2 dage.

Som udgangspunkt skal alle behandlinger i en periode på 2-3 måneder kontrolleres, men antal og omfang afhænger både af besætningens størrelse, antallet af behandlinger og medicinforbruget i besætningen.

Siden 28. januar 2022 har det været lovpligtigt for dyrlægen, at følge præparaternes SPC (produktresumé), når der ordineres medicin. Landbruger skal følge dyrlægens anvisninger. Det er *ikke* landbrugers ansvar at følge præparaternes SPC, hvis dyrlægen har angivet noget andet, *med mindre* der er tale om ikke receptpligtigt medicin, som er indkøbt i et andet EU land. Hvis et importeret præparat ikke er receptpligtigt i indkøbslandet, men er receptpligtigt i DK, så er det ikke lovligt at anvende produktet i DK.

Receptpligtige lægemidler, som er godkendt til forebyggende behandling (f.eks. vacciner og lægemidler til patteforsegling) , må opbevares i besætningerne uden anvisning. Dette gælder dog ikke antimikrobielle midler.
Da der på nuværende tidspunkt ikke skal være anvisninger på lægemidler godkendt til forebyggende behandling, kan disse indtil videre ikke kontrolleres i henhold til delkrav 1 "om anvendelse i henhold til dyrlægens anvisning".

I forbindelse med høringen har landbruger mulighed for at redegøre for medicinanvendelsen og indsende yderligere dokumentation. Kontrollører genvurderer efterfølgende overtrædelsen, idet landbrugers høringssvar og indsendte dokumentation inddrages i vurderingen.

Som udgangspunkt kontrolleres kun få måneder tilbage og i indeværende kalenderår, men hvis der findes overtrædelser på et eller flere præparater i indeværende år, vil det være muligt at undersøge kravet længere bagud i tid med henblik på at kunne vurdere varigheden af overtrædelsen.

LF 5.14.2 kontrolleres primært administrativt af Fødevarestyrelsen. Fødevarestyrelsen giver besked til Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø, hvis Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø skal foretage kontrol i besætningerne. Der kan dog i nogle tilfælde findes tydelige indikationer for at tilbageholdesestiden ikke er overholdt, f.eks. ved anvendelse af ormemidler mm., med lang tilbageholdessestid, som er anvendt for tæt på slagtetidspunktet ved f.eks. en gruppe slagtelam eller lignende. Den administrative kontrol består af gennemgang af eventuelle prøveresultater for restkoncentrationer over grænseværdier og ikke-godkendte stoffer udtaget i besætningen og/eller på slagteri. Fødevarestyrelsen har implementeret et kontrolprogram for restkoncentrationer og ikke-godkendte stoffer i dyr og fødevarer, som er baseret på prøveudtagning (blod, urin, mælk, kød, æg etc.) i besætninger og på slagteri etc. Prøveresultaterne fra kontrolprogrammet samt faglige vurderinger heraf (udført af Fødevarestyrelsens dyrlæger) benyttes i Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljøs kontrol af konditionalitetskrav LF 5.14.
Hvis vi finder overtrædelse af 5.14.2, skal vi kontakte FVST i umiddelbar forbindelse med kontrolbesøget. De skal vurdere fødevaresikkerhed, og der kan være behov for prøvetagning på stedet. Ydermere må FVST lave en udenomretslig beslaglæggelse af ulovlige midler, hvorimod vi ikke har hjemmel til en sådan beslaglæggelse.

Dyr må ikke leveres til slagtning, hvis de er indgivet ikke-godkendte stoffer, har fået ulovlig behandling, eller hvis den fastsatte tilbageholdelsestid ikke er overholdt. Efter fødevareforordningens artikel 14 betragtes fødevarer for farlige, hvis de anses for at være–sundhedsskadelige eller uegnede til menneskeføde. Den endelige vurdering vil dog bero på en risikovurdering i den konkrete sag.

Fødevarestyrelsen foretager en konkret vurdering fra sag til sag af, hvorvidt en fødevare er farlig og vil i sin vurdering lægge vægt på den af DTU foretagne toksikologiske vurdering.

Listen over de tilladte stoffer til fødevareproducerende dyr findes i tabel 1 i bilaget til Kommissionens forordning (EU) 37/2010 af 22. december 2009. Listen opdateres løbende. Definitionen af ikke-tilladte stoffer defineres som komplementærmængden i forhold til de tilladte stoffer. Herudover er de forbudte stoffer en delmængde af de ikke-tilladte stoffer.

Ordineringsperioder for hhv. grise-, kvæg, og får/gedebesætninger

Ordineringsperioder - grisebesætninger		
AFTALETYPE	**MED BESÆTNINGSDIAGNOSE**	**UDEN BESÆTNINGSDIAGNOSE**
Tilvalgsmodul	50 dage	I henhold til SPC
Tilvalgsmodul – kun slagtegris	63 dage	I henhold til SPC

Ordineringsperioder - kvægbesætninger					
AFTALETYPE	**HANDYR OG HUNDYR, DER IKKE HAR KÆLVET**			**KØER**	
	Besætnings-diagnose	**Uden besætnings-diagnose**	**Forebyggende behandling af cryptosporidose og coccidiose**	**Besætnings-diagnose**	**Uden besætnings-diagnose**
Tilvalgsmodul 1 - generel	42	I henhold til SPC	42		I henhold til SPC
Tilvalgsmodul 1 - ingen køer	63	I henhold til SPC	63		
Tilvalgsmodul 1 - elektronisk indberetning	Uden øvre grænse, dog ved metafylakse* i indtil 100 dage	I henhold til SPC	100		I henhold til SPC
Tilvalgsmodul 2 - ”almindelig”	35	I henhold til SPC	35	35	I henhold til SPC
Tilvalgsmodul 2 - elektronisk indberetning	Uden øvre grænse, dog ved metafylakse* i indtil 100 dage	I henhold til SPC	100	Uden øvre grænse, dog ved metafylakse* i indtil 100 dage	I henhold til SPC

* Metafylaktisk (gruppe behandling af alle dyr, også ikke klinisk syge) behandling med antimikrobielle lægemidler

Ordineringsperioder – får og gedebesætninger			
AFTALETYPE	**MED SRA**	**INGEN SRA**	
		Enkeltdyr	**Gruppe af dyr**
Får og geder	35 dage	I henhold til SPC (produktresume)	I henhold til SPC (produktresume) Kun til lam og gedekid < 1 år

6. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 5.14.1	• Er visse behandlinger i besætningen forbeholdt dyrlægen? • Hvilke diagnoser må landbruger til behandle? • Hvordan anvendes de forskellige præparater i besætningen? • Hvem er ansvarlig for behandling af dyrene? • Hvor opbevares medicinen? • Behandles med andre lægemidler end dem, som dyrlægen ordinerer? • Hvordan sikres det at det/de rigtige dyr behandles/efter behandles? • Hvordan vurderes det, hvilket præparat dyret skal have og i hvilken dosis? Altså følges anvisningen og forskriften for en given besætningsdiagnose? • Hvordan dokumenterer du behandlinger, der der afbrydes? (Døde kalve, 3 pattede køer, upræcis dosering, tabt medicin) • Hvordan følger du op på medicinmængder og registreringer i DMS? • Bruger du apps?
LF 5.14.2	• Hvordan sikres korrekt tilbageholdelsestid? • Hvordan sikes det at dyr ikke behandles med ulovlige eller ikke godkendte stoffer?

7. EKSEMPLER PÅ OVERTRÆDELSER

Landbruger har en besætningsdiagnose for f.eks. klovbylder hos søer. Ifølge dyrlægens anvisning skal en so have 1 ml af produkt A pr. 10 kg og 1 ml pr. 50 kg af produkt B. Selvom dosis er angivet pr. x kg., behandler landbruger enten alle søer med 30 ml af det ene og 10 ml af det andet. Det resulterer i et misforhold mellem vurdering af vægt og sandsynligvis forkert dosering generelt, da det er meget usandsynligt, at alle søer vejer det samme. For at kunne dokumentere dettte, er det vigtigt at have tydelige billeder af behandlede søer med stor vægtforskel, så der ikke er tvivl om fejlen.

Landbruger har flere diagnoser med ensartede formål f.eks. akut og kronisk lungebetændelse hos køer. Det er dyrlægens pligt at sørge for, at landbruger kan kende forskel på de to diagnoser, så han aldrig er i tvivl om hvilket præparat han skal bruge. Hvis landbruger er i tvivl og vælger at behandle med BEGGE præparater, f.eks. to forskellige slags antbiotika til samme diagnose, for at være "sikker", så overtræder han reglerne om at følge dyrlægens anvisninger og samtidig øger han risikoen for fødevaresikkerheden, idet forskellige slags præparater både kan forstærke og hæmme hinanden. Tilbageholdelsestiden bliver sansyndlighvis også længere, idet koens lever skal udskille to produkter med forskellig virkning på samme tid og der vil derfor være stor risiko for, at det øger tilbageholdelsestiden.

8. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

LF 5.14

Alvor	Alvoren vurderes ud fra betydningen af overtrædelsen. Hvis præparater der for nyligt har været anvendt i besætningen, ved en fejl er blevet brugt, men for kort tid siden har været ordineret til samme dyregruppe og sygdom, er der generelt tale om en formildende omstændighed, da det formodes at landbruger har kendskab til produktets anvendelse og tilbageholdelsestid. Hvis landbruger anvender produkter, der ikke er lovlige, produkter i tydelig forkert dosering og produkter, som ikke har været ordineret til den pågældende

	sygdom, betragtes overtrædelsen som værende skærpende. Præparater ordineret til andre besætninger er ligeledes en skærpende omstændighed. Yderligere spørgsmål som kan benyttes til vurdering af alvorsgrad: I hvor høj grad kan overtrædelsen tilskrives løbende unøjagtighed ved opmåling og mængder? Har brug af stoffet store konsekvenser? Er det et generelt billede, at der ikke er styr på medicinbeholdningen (mange små overtrædelser)? Hvornår er midlet sidst brugt? Er der en besætningsdiagnose? Hvor store mængder er der tale om? Levering af dyr til slagtning inden for tilbageholdelsestiden er altid en skærpende omstændighed.
Omfang	Omfanget vurderes ud fra antallet af behandlinger og præparater. Selvom overtrædelserne beskrives på CHR niveau, bedømmes de samlet på CVR niveau. Vægtningen af de enkelte besætninger skal ses i forhold til formålet med kravet.
Varighed	Varigheden vurderes ud fra betydningen for fødevaresikkerheden og om der er tale om en enkelt hændelse eller noget, der gentager sig.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler! Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
• Landbruger har i få tilfælde anvendt et præparat, der tidligere har været ordineret, efter at dyrlægen har ordineret noget andet til samme sygdom • Landbruger har anvendt et præparat i en lidt anden dosis end ordineret, der er tale om en fejlvurdering af dyrets vægt eller alder • Landbruger har få gange anvendt et produkt der tidligere har været ordineret i besætningen, og som han nu ikke længere har besætningsdiagnose til	• Landbruger har anvendt lægemidler på en anden måde end anvist af dyrlægen (f.eks. kortere/længere tid, højere/lavere dosis, ikke anvist diagnose eller til anden dyregruppe/art end anvist) • Landbruger har anvendt ikke godkendte eller ulovlige stoffer til behandling af sine dyr • Landbruger har sendt dyr til slagtning i tilbageholdelsesperioden	• Landbruger anvender lægemidler til andre dyregrupper, dyrearter eller diagnoser end anvist af dyrlægen • Landbruger anvender lægemidler i andre doser og antal dage end anvist af dyrlægen • Landbruger leverer dyr til slagtning indenfor tilbageholdelsestiden • Landbruger anvender ulovlige midler til behandling af sine dyr • Landbruger behandler sine dyr med flere præprarater mod samme diagnose samtidig

LF 6.1 – ANVENDELSE OG DOKUMENTATION FOR BRUG AF HORMONER TIL DYR

- tidligere krav 2.14, delkrav 4 og 2.24, delkrav 5

1. DELKRAV

LF 6.1.1	Fødevareproducerende dyr, der er indgivet stoffer med thyreostatisk, østrogen, androgen eller gestagen virkning samt betaagonister, som anført i artikel 3, litra b, jf. bilag II og III i hormondirektivet (direktiv 96/22/EF), må ikke have ophold i en besætning, med mindre dyrene er under offentlig kontrol, og dyrene må ikke markedsføres eller slagtes med henblik på konsum.
LF 6.1.2	Såfremt dyrlægen eller landbruger har foretaget terapeutisk eller zooteknisk behandling af dyr i besætningen, som anført i artikel 4 og 5 i hormondirektivet (direktiv 96/22/EF), skal landbrugeren kunne forevise en kopi af dyrlægens anvisning, hvoraf de meddelte tilbageholdelsestider fremgår, i mindst 4 år efter behandlingen. Disse optegnelser skal på forlangende forevises for eller udleveres til kontrolmyndigheden

2. UNDTAGELSER

Medlemsstaterne kan med henblik på handel tillade markedsføring af avlsdyr eller udtjente avlsdyr, der i deres tid som avlsdyr har været underkastet en af de behandlinger, der er omhandlet i artikel 4 og 5 i hormondirektivet, eller de kan give tilladelse til, at der anvendes EF-stempel på kød fra sådanne dyr, hvis betingelserne i artikel 4 og 5 og de minimumstilbageholdelsesperioder, der er nævnt i artikel 6, stk. 2, litra a), nr. ii), eller litra b), eller de tilbageholdelsesperioder, der er fastlagt i tilladelsen til markedsføring, er overholdt.

Handel med kostbare heste, navnlig væddeløbs-, konkurrence- eller cirkusheste eller heste bestemt til avl eller udstillinger, herunder registrerede hovdyr, som har fået indgivet veterinærlægemidler, der indeholder trenbolonallyl eller betaagonister, med de i artikel 4 anførte formål, kan dog finde sted inden udløbet af tilbageholdelsesperioden, såfremt betingelserne for indgift er overholdt, og arten af og datoen for behandlingen er angivet i den attest eller det pas, der ledsager disse dyr.

Kød eller produkter, der stammer fra dyr, som har fået indgivet stoffer med østrogen, androgen eller gestagen virkning eller betaagonister i overensstemmelse med undtagelsesbestemmelserne i dette direktiv, må ikke markedsføres med henblik på konsum, medmindre de pågældende dyr er blevet behandlet med veterinærlægemidler, der overholder kravene i artikel 6, og den fastsatte tilbageholdelsesperiode er overholdt inden dyrenes slagtning.

3. FORMÅL

LF 6.1	Formålet er at sikre, at der ikke er hormoner i animalske produkter til konsum.

4. KRAVETS INDHOLD

Anvendelse af stoffer med thyreostatisk, østrogen, androgen eller gestagen virkning samt betaagonister til fødevareproducerende dyr er forbudt, som anført i artikel 3 i hormondirektivet (96/22/EF).
Dyrene må ikke opholde sig i besætningen, med mindre de er under offentlig kontrol og de må ikke markedsføres eller slagtes med henblik på konsum.

De stoffer, det drejer sig om, er (jf. bilag II og III i Rådets direktiv 96/22/EF af 29. april 1996):

- Thyreostatika
- Stilbener, stilbenderivater og salte og estere heraf
- Østradiol 17β og esterlignede derivater heraf
- Beta-agonister (forbudt med visse undtagelser)
- Stoffer med østrogen (bortset fra østradiol 17 β og esterlignende derivater heraf).

Uanset LF 6.1.2 må fødevareproducerende dyr, som har været behandlet i overensstemmelse med artikel 4 eller 5 i Rådets direktiv 96/22/EF[5], markedsføres, når tilbageholdelsestiden, der er fastsat i lægemidlets markedsføringstilladelse, er overholdt. Behandlingerne må kun foretages af en dyrlæge på tydeligt identificerede dyr, og der skal føres en protokol, som til enhver tid skal kunne stilles til rådighed for den kompetente myndighed.

5. KRAVETS RELEVANS

Kravet gælder for besætninger med landbrugsdyr inklusiv hjorte og besætninger med heste, som ikke er udelukket fra konsum. Kravet gælder ikke besætninger med pelsdyr.

6. KONTROLMETODE

Kontrollen af dette krav vil primært ske på baggrund af eventuelle prøveresultater for restkoncentrationer og ikke-godkendte stoffer udtaget i en besætning og/eller på et slagteri. Fødevarestyrelsen har implementeret et kontrolprogram for restkoncentrationer og ikke-godkendte stoffer i dyr og fødevarer, som er baseret på prøveudtagning (blod, urin, mælk, kød, æg etc.) i besætninger og på slagteri etc.

LF 6.1.2 angiver, at landbruger skal kunne forevise en kopi af dyrlægens optegnelser, når dyrlægen har foretaget terapeutisk eller zooteknisk behandling af dyr i besætningen, som anført i artikel 4 (vedr. behandling i terapeutisk øjemed) og artikel 5 (vedr. zooteknisk behandling) i hormondirektivet 96/22/EF. Ansvaret er som udgangspunkt dyrlægens, og vi kan kun sanktionere landbruger, hvis denne har foretaget ulovlige behandlinger udenom dyrlægen.

Hvis der ikke kan fremvises optegnelser på kontroltidspunktet, kan landbruger i særlige tilfælde få lov til at fremskaffe dokumentationen indenfor 2 dage, det vil dog bero på en samlet vurdering af alvoren af overtrædelsen, hvorvidt dette er muligt.

<u>Særlige opmærksomhedspunkter:</u>

Fund af evt. ukendte/skjulte flasker, sprøjter eller kanyler i besætningerne, som opdages i forbindelse med kontrollen.

[5] Rådets direktiv 96/22/EF af 29. april 1996 om forbud mod anvendelse af visse stoffer med hormonal og thyreostatisk virkning og af beta-agonister i husdyrbrug og om ophævelse af direktiv 81/602/EØF, 88/146/EØF og 88/299/EØF.

Hvis der anvendes/har været anvendt stoffer med thyreostatisk, østrogen, androgen eller gestagen virkning, samt betaagonister til fødevareproducerende dyr, er det vigtigt at fastslå om der er blevet solgt, slagtet eller markedsført dyr i den aktuelle periode.

7. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 6.1.1	Er al medicin, der anvendes i besætningen, gennemgået?
LF 6.1.2	Er alle optegnelser og journaler over medicin, der anvendes i besætningen, gennemset?

8. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

Generelle retningslinjer først – herefter de specifikke retningslinjer for delkravene

LF 6.1.1 – LF 6.1.2

Alvor	Vurderes ud fra mængden, antallet af behandlinger og evt. konsekvenser ved brug af de ulovlige midler (oftest i samarbejde med FVST).
Omfang	Det vurderes hvor mange dyr der evt. er blevet behandlet/er i behandling.
Varighed	Vurderes på baggrund af evt. analysesvar og hvis muligt indkøbsbilag.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler. Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
Ikke muligt	Der er i forbindelse med overvågningen af evt. restkoncentrationer i mælk og kød fundet hormoner eller hormonderivater, som ikke er naturligt forekommende i dyret.	Bevidst anvendelse af hormoner eller lignende stoffer, som produktions- eller præstationsfremmende midler

LF 9.1 – INDRETNING AF STALDE TIL KALVE

Tidligere krav 3.12, 3,13, 3.14, 3.15, 3.16, delkrav 1, 3.18, 3.19 og 3.21

1. DELKRAV

LF 9.1.1	De materialer, der anvendes til stalde, navnlig bokse og inventar, som kalvene kan komme i kontakt med, må ikke være skadelige for kalvene og skal kunne rengøres og desinficeres effektivt.
LF 9.1.2	Indtil der er indført fællesskabsbestemmelser på området, skal de elektriske installationer være anbragt i overensstemmelse med gældende nationale bestemmelser for at undgå, at kalvene får elektriske stød.
LF 9.1.3	Bygningens isolering, opvarmning og ventilation skal sikre, at luftcirkulation, støvindhold, temperatur, relativ luftfugtighed og koncentrationer af luftarter holdes på et niveau, som ikke er skadeligt for kalvene.
LF 9.1.4	Alt automatiseret eller mekanisk udstyr, der er påkrævet for kalvenes sundhed og velfærd, skal kontrolleres mindst én gang daglig. Hvis der opdages defekter, skal disse straks udbedres, og hvis det ikke lader sig gøre, skal der træffes passende foranstaltninger til at sikre kalvenes sundhed og velfærd, indtil defekten er udbedret.
LF 9.1.5	Anvendes der et mekanisk ventilationssystem, skal der forefindes et egnet reservesystem, således at der kan ske tilstrækkelig luftfornyelse til at beskytte kalvenes sundhed og velfærd, hvis systemet svigter. Der skal endvidere være installeret et alarmsystem til at advare den ansvarlige for dyreholdet om svigtet. Alarmsystemet skal afprøves jævnligt.
LF 9.1.6	Kalvene må ikke til stadighed holdes i mørke. For at imødekomme kalvenes adfærdsmæssige og fysiologiske behov skal der forefindes en passende naturlig eller kunstig belysning. Den kunstige belysning skal svare til varigheden af den naturlige belysning mellem kl. 9 og kl. 17.
LF 9.1.7	Staldene skal være indrettet således, at hver kalv kan lægge sig, hvile, rejse sig og holde sig selv ren uden besvær.
LF 9.1.8	Kalve må ikke bindes. Flokvist opstaldede kalve kan dog bindes i perioder på højst en time på det tidspunkt, hvor de fodres med mælk eller mælkeerstatning.
LF 9.1.9	Hvis der benyttes bindsler, må disse ikke skade kalvene, og de skal kontrolleres regelmæssigt og om fornødent tilpasses for at sikre, at de sidder bekvemt. Bindslet skal være udformet således, at risiko for, at kalven kan blive kvalt eller komme til skade, undgås, og således, at kalven kan lægge sig, hvile, rejse sig og holde sig selv ren uden besvær.
LF 9.1.10	Gulvene må hverken være glatte eller ujævne, så der er risiko for, at kalvene kommer til skade, og de skal være konstrueret således, at kalve, der står eller ligger på dem, ikke kommer til skade eller udsættes for lidelse. De skal være tilpasset kalvenes størrelse og vægt og danne en hård, jævn og stabil overflade.
LF 9.1.11	Lejearealet skal være bekvemt, rent og passende drænet og må ikke kunne skade kalvene. Der skal i passende omfang udlægges strøelse til kalve under to uger.

2. FORMÅL

LF 9.1.1 – 9.1.7 og LF 9.1.9 – 9.1.11	Formålet er, at landbrugeren sikrer korrekt husning for kalve, der sikrer deres sundhed, velfærd og beskyttelse mod skader.
LF 9.1.8	Formålet er, at landbrugeren ikke holder dyrene opbundet.

3. KRAVETS INDHOLD

Kravet indeholder alle delkrav vedr. kalvestaldens materialer, indretning og installationer. Det vil sige krav til opstaldning, isolering, temperaturer, automatiseret udstyr, elektriske og mekaniske installationer, lysforhold, bindsler, gulvenes udformning og lejearealets komfort samlet under ét.

4. KRAVETS RELEVANS

Kravet gælder kun for kalve og omfatter alle besætningens kalve, jf. følgende aldersdefinition – en kalv er et kreatur på under seks måneder.

5. KONTROLMETODE

Det skal kontrolleres, at alle forhold vedr. opstaldning, både i form af inventar, diverse installationer og lejearealer, lever op til kravene for opstaldning af kalve.

Bokse og andet inventar, som kalvene er opstaldet i, må ikke være skadeligt for kalvene og skal kunne rengøres og desinficeres effektivt. Der må ikke være spidse og/eller skarpe hjørner/kanter og andet udstyr/inventar, som forhindrer kalve i at udøve deres natulige adfærd. Da kalve slikker på inventaret, skal kravet også sikre, at der ikke anvendes materialer, som potentielt kan være giftige for kalvene som f.eks. trykimprægneret træ.

Hvis der anvendes elektriske installationer og/eller tråde, må disse ikke være placeret på et sådan sted og på en sådan måde, at der er risko for, at kalve kan få stød eller sidde fast i trådene i forbidelse med opstaldningen.

I stalde, hvor er opstaldes kalve, er det vigtigt, at kalvene ikke lider overlast som følge af indeklimaet.

Ved gennemgang af kalveafsnittene skal det kontrolleres, at luftcirkulationen, støvindholdet, temperaturen, den relative luftfugtighed samt koncentrationen af luftarter er på et niveau, der ikke er skadeligt for kalven.

- Temperaturen samt eventuelt træk vurderes.
- Hvis der er et højt støvindhold i luften, observeres det, om kalvene er påvirkede heraf.
- Hvis der er skadelige luftarter i stalden (f.eks. ammoniak), bemærkes det, om øjne og luftveje irriteres ved ophold i kalveafsnittet, og om kalvene udviser tegn på irritation.
- Kalvene observeres for tegn på respirationsvejsproblemer. Det bemærkes, om kalvene hoster og har flåd fra næse og øjne.

Den hyppigste årsag til hoste blandt kalve er den såkaldte enzootiske pneumoni, der forårsages af virus og bakterielle luftvejsinfektioner. Enzootisk pneumoni kan opstå til trods for en ellers god ventilation, især i vinterperioden, men risikoen for, at smitten breder sig i kalveholdet, er afhængig af ventilationen. Derfor er tilstedeværelsen af enzootisk pneumoni blandt kalvene en indikator for uhensigtsmæssig ventilation, men det er ikke et bevis for det. Høje koncentrationer af skadelige gasser (f.eks. ammoniak) i luften påvirker vejrtrækningen (hoste) og svier i øjnene hos både dyr og mennesker i stalden.

Det kontrolleres, om der er noget mekanisk eller automatisk udstyr i stalden, som har betydning for kalvenes sundhed og velfærd (udmugning, ventilation eller andet), og om dette i så fald er udstyret med alarm og reservesystem.

Kalve må ikke opstaldes i permanent mørke. Det kontrolleres, om kalvene holdes under normale lysforhold, således, at deres adfærdsmæssige og fysiologiske behov opfyldes. Den kunstige belysning skal svare til varigheden af den naturlige belysningen mellem kl. 9 og kl. 17.

Det kontrolleres, at stalden og boksene er indrettet således, at alle kalve til enhver tid har den fornødne bevægelsesfrihed til at lægge og rejse sig uden besvær og uden risiko for at komme til skade, og at alle kalve kan udføre normal hudpleje adfærd og holde deres pels ren, uden at de lider overlast.

Uhensigtsmæsssigt indretning af stalde og bokse, som medfører, at kalvene skal stå eller ligge i unaturlige stillinger for at optage foder og drikke, betragtes som uforsvarlig til groft uforsvarlig behandling af dyrene.

Kalve må ikke bindes. Det kontrolleres, at der ikke er nogen bundne kalve i besætningen. Flokvist opstaldede kalve kan bindes i perioder på op til en time i forbindelse med mælkefodring. Hvis der benyttes bindsler til dette, må de ikke indskrænke kalvenes bevægelsesfrihed, skade kalvene eller forhindre dem i at udføre normal adfærd ift. at rejse og lægge sig og foretage hudpleje.

Gulve til kalve må ikke være glatte eller ujævne, så der er risiko for, at kalvene kommer til skade. De skal være konstrueret således, at kalve, der står og ligger på dem, ikke udsættes for lidelse. De skal danne en hård, jævn og stabil overflade og være tilpasset kalvenes størrelse og vægt. Derudover er der krav om, at kalve skal have adgang til et rent, passende drænet og bekvemt lejeareal, der ikke må kunne skade dem. Formålet med kravet er at sikre, at kalve ikke lider overlast som følge af det underlag, de opstaldes på. For kalve under 2 uger sikres dette ved, at der **skal** udlægges strøelse til dem.

Ifølge kravteksten skal lejearealet til kalve være bekvemt, rent og passende drænet. Det bemærkes, at lejearealet i henhold til dansk lovgivning skal være bekvemt, rent, tørt **og blødt.** Der har været stillet spørgsmål om, hvorvidt kalve på spalter kan siges at have et bekvemt leje, hvis der ikke er strøet. Som reglerne er formuleret, må det vurderes, om lejearealet er tørt og rent, altså om spalterne overvejende er tørre og fri for gødning. Man kan også se på dyrene, om de er rene og tørre. Man kan ikke kræve, at der skal udlægges strøelse til kalve over 2 uger, selv om spalter eller et fast beton gulv måske ikke generelt opfattes som bekvemme. Landmanden skal påse, at lejearealet til kalve er intakt og ikke har huller og lignende, som kan skade kalvene.

6. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 9.1.1	Ses der skader på kalvene? Er der materialer i stalden, boksene og andre opholds-/gangarealer, som kalvene kan komme til skade på? Er inventaret placeret uhensigtsmæssigt eller i forkert højde, så kalvene er forhindret i at udøve deres normale adfærd? Er overfladerne på indretningen og boksene af en sådan beskaffenhed, at de kan rengøres og desinficeres?
LF 9.1.2	Er der uisolerede elektriske installationer eller elhegn/tråde, som kalvene kan komme i kontakt med? Hvor stor er risikoen for at kalvene kan få stød? Kan kalvene komme til skade på elektriske installationer i nærheden af boksene? Er de elektriske installationer placeret, så kalvene ikke kan undgå at få stød?
LF 9.1.3	Hvordan er luften og lugten i stalden? Hvordan er temperaturen, og er der træk? Er kalvens almentilstand påvirket? Viser kalvene tegn på problemer med vejrtrækningen? Hoster de og har de flåd fra næse og øjne?
LF 9.1.4	Hvilket automatiseret og mekanisk udstyr anvender landbrugeren? Hvordan er landbrugerens procedurer for tjek af udstyret? Hvornår er udstyret sidst tjekket? Har manglende kontrol med udstyret påført kalvene skader, smerte, ubehag, sult eller tørst? Er der procedurer for alternativ fodring og pasning, i tilfælde af nedbrud?
LF 9.1.5	Er der et mekanisk ventilationssystem? Er der i så tilfælde, et reserve ventilationssystem, hvis dyrenes sundhed og velfærd afhænger af det? Hvordan virker alarmen og hvornår er den sidst kontrolleret?
LF 9.1.6	Hvilke belysningskilder anvendes? Er der lys i perioden fra kl. 9 - 17? Hvilke procedurer har landbrugeren til sikring af lys i dette tidsrum hele året rundt?
LF 9.1.7	Kan kalvene frit komme til at drikke og spise? Rejser og lægger kalvene sig ubesværet? I hvor høj grad er bevægelsesfriheden indskrænket?
LF 9.1.8	Er der opbundne kalve i besætningen?
LF 9.1.9	Finder evt. opbinding sted ifm. fodring med mælk? I hvor lang tid har kalvene evt. været opbundet? Hvordan sidder bindslet? I hvor høj grad er bevægelsesfriheden indskrænket?
LF 9.1.10	Hvordan er gulve indrettet? Hvordan påvirker det dyret? Er gulvene tydeligt glatte, skrider dyrene ud? Er det tydeligt at kalvene bevæger sig meget forsigtigt for at undgå at glide/falde?
LF 9.1.11	Er kalvenes senge/lejeareal rent og tørt? Anvendes der strøelse og i tilstrækkelige mængder? Er dyrene rene? Eller gødningstilsmudset? Lider kalvene fysisk overlast pga. ætsninger, lårkager mv.?

	Har kalvene diarré?

7. YDERLIGERE OPLYSNINGER TIL HØRINGSBREVET

Det er vigtig at beskrive kalves sundhedstilstand, deres mulighed for at udføre normal adfærd og i hvor høj grad, de er påvirket af evt. mangelfulde eller manglende tilstande i besætningen, for at kunne argumentere for alvoren af overtrædelsen.

8. EKSEMPLER PÅ OVERTRÆDELSER

	Overtrædelse af LF 9.1.1 Nakkebommen og fodertruget er placeret forkert i forhold til hinanden, hvilket medfører, at kalvene får tydelige afslidninger i nakken. De tydelige skader vil være en skærpende omstændighed.
	Overtrædelse af LF 9.1.2 For at sikre at kalvene ikke springer op i eller over vandkarret er der opsat en elektrisk tråd over hovedhøjde.
	Overtrædelse af LF 9.1.7 3 kalve i boks, udfylder boksen i hele boksens længde. Kalvene har ikke fri bevægelighed i forhold til at lægge og vende sig i boksen. Kalvene skal dukke sig under tværlægger for at tilgå fodertruget. Nakken skraber mod overlæggeren, og ædestillingen er unaturlig. Kalvene havde ingen tegn på fysiske skader.

9. RETNINGSLINJER FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

Betydningen af overtrædelsen skal altid vurderes i forhold til formålet med delkravet.

LF 9.1.1 – 9.1.11

Alvor	Alvoren afhænger i høj grad af, om kalvene allerede er kommet til skade som følge af staldindretningen eller installationer, eller om der kun er risiko for, at de kan komme til skade og i så fald hvor stor denne risiko er. Alvoren påvirkes tillige af kalvenes sundhed og velfærd, idet dårlig hygiejne, nedsat luftkvalitet, manglende ventilation og glatte gulve, alle er forhold, der påvirker kalven i negativ retning. Et indeklima, der medfører hoste, svie i øjnene og påvirket vejrtrækning, med tydeligt ubehag hos kalvene trækker alvoren i en skærpende retning. Manglende mulighed for at udføre normal rejse- og lægge-adfærd, som følge af dårlig indretning af boksene eller anvendelse af bindsler er tillige med til at påvirke kalvens sundhed og velfærd og øger den samlede bedømmelse af alvoren. Manglende kontrol med mekanisk udstyr, som medfører en potentiel alvorlig sygdoms- og/eller dødsrisiko for kalvene, vurderes som værende groft uforsvarlig behandling af dyrene og dermed et forhold, der betragtes som en potentiel dyreværnssag. Kalves velfærd og sundhed afhænger i høj grad af, om de opstaldes under ordentlige forhold med tilstrækkeligt lys, luft og bevægelsesfrihed, samt muligheden for at udføre normal adfærd og pelspleje.
Omfang	Vurderes i forhold til den enkelte dyregruppe, hvilke og hvor mange dyr, der er påvirket af overtrædelsen.
Varighed	Vurderes ved at bedømme evt. skader på dyrene og/eller vurdere, hvor længe inventar eller mekanisk udtstyr har været i stykker, og hvorvidt varigheden har betydning for kalvens/kalvenes velfærd.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler. Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
• Opstaldningen er midlertidig • Der ses ingen skader på kalvene (selvom inventaret potentielt kan skade dem). • Trods nedsat ventilation virker kalvene ikke påvirkede • Der er lys i stalden, men antallet af timer er lettere nedsat i forhold til kravet.	• En eller flere kalve har (ophelede) skader som følge af ødelagt inventar • Der er overvejende risiko for, at en kalv kan komme til skade/få stød • En eller flere kalve er begrænset i fri bevægelighed, via ulovlig opbinding, usikre gulve eller anden fysisk begrænsning udgjort af inventar • Automatiseret eller mekanisk udstyr, der kan indvirke kalvenes sundhed og velfærd, kontrolleres ikke mindst én gang daglig. • Ved mekanisk ventilering er der intet reserve ventilationssystem og/eller intet alarmsystem, eller alarmsystemet virker ikke • Kalvene opstaldes i mørke • Gulve er glatte og ujævne, og der er riskiko for, at kalve kommer til skade • Kalvene har ikke adgang til tørt og bekvemt leje	• • Flere kalve har tydelige skader som følge af ødelagt inventar • Flere kalve har friske sår/skader som følge af ødelagt inventar. • Kalvene kan ikke undgå at få stød • Kalvene glider, når de bevæger sig, og der observeres benskader som kan skyldes glatte gulve • Ventilationen i stalden er så ringe, at der er tydelige tegn på ubehag hos kalvene • Der er ikke adgang til hverken alarm eller reservesystem, selvom det automatiske/mekaniske udstyr er brudt sammen, og kalvene er tydeligt påvirkede heraf

LF 9.2 – KRAV TIL RENGØRING OG DESINFEKTION I FORBINDELSE MED KALVEHOLD

- tidligere krav 3.20

10. DELKRAV

LF 9.2.1	Stalde, båse, inventar og redskaber til kalve skal rengøres og desinficeres på passende måde for at forebygge krydsinfektion og udvikling af sygdomsfremkaldende organismer.
LF 9.2.2	Ekskrementer, urin og uspist foder eller spildfoder skal fjernes så ofte, som det er muligt, for at forhindre lugt, og for ikke at tiltrække fluer eller rotter og mus.

11. FORMÅL

LF 9.2.1 – 9.2.2	Formålet er, at landbrugeren sikrer korrekt husning af kalve, der sikrer deres sundhed og velfærd.

12. KRAVETS INDHOLD

Kravet skal sikre, at stalde, båse, inventar og redskaber til kalvestalde kan rengøres og desinficeres på en måde, der sikrer mod udvikling af sygdomsfremkaldende organismer og angreb fra skadedyr.

13. KRAVETS RELEVANS

Kravet gælder kun for kalve og omfatter alle besætningens kalve jf. følgende aldersdefinition – en kalv er et kreatur på under seks måneder.

14. KONTROLMETODE

Det kontrolleres, om stalde, stier, inventar mv. er rene. Der spørges ind til procedurerne for rengøring og desinfektion. Endvidere spørges der ind til sygdomsforekomsten blandt kalvene, og det kontrolleres, om kalvene har diarré eller andre velfærds-indikationer, som peger på problemer med rengøring og desinfektion. Formålet med kravet er at sikre velfærd ved god smittebeskyttelse, herunder at minimere risikoen for sygdomsfremkaldende organismer og forekomst af skadedyr ved dårlig hygiejne.

<u>Særlige opmærksomhedspunkter:</u>
Kalve som har lårkager, ætsninger og trykninger, som kan indikere manglende rengøring og desinfektion.

15. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 9.2.1	• Er der beskidt i selve stalden? • Er inventaret beskidt? • Tyder hygiejnen på, at der desinficeres uden forudgående rengøring? • Er dyrene beskidte, har lårkager eller andre tegn på at rengøringen er mangelfuld? • Ses der dyr med sår og/eller skader som følge af manglende rengøring? • Er der massiv forekomst af fluer i stalden og/eller på dyrene?
LF 9.2.2	• Er der tegn på skadedyr? • Forebygges mod skadedyr ved regelmæssig fjernelse af urin og ekskrementer? • Fjernes uspist foder og spildt foder, så det ikke tiltrækker skadedyr?

16. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

LF 9.2.1- 9.2.2

Alvor	Alvoren vurderes ud fra risikoen for, om den evt. manglende rengøring og desinfektion kan udgøre en risiko for, at dyrene påvirkes af sygdomsfremkaldende organismer, samt om forholdene omkring fjernelse af uspist foder og evt. foderspild udgør en risiko for forekomst af skadedyr. Der er tale om en skærpende omstændighed, hvis der ses tydelige tegn på skadedyr, som skyldes manglende fjernelse af spildfoder og manglende renholdelse.
Omfang	Det vurderes, hvor mange dyr, der er påvirket af evt. manglende rengøring og desinfektion. Selvom overtrædelserne beskrives på CHR niveau, bedømmes de samlet på CVR niveau. Vægtningen af de enkelte besætninger skal ses i forhold til formålet med kravet.
Varighed	Det vurderes, hvor længe overtrædelsen har stået på.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler. Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
• Den mangelfulde rengøring og desinfektion bærer præg af, at der kun er tale om en kortere periode (evt kun på kontroldagen, evt. fordi vi er tilstede.) • Forholdet kan rettes straks • Der er kun spildt en mindre mængde foder, som tydeligvis ikke har ligget længe og straks kan fjernes	• Manglende rengøring og desinfektion som udgør en væsentlig risiko for udvikling af sygdomsfremkaldende organismer • Der er tydelige tegn på skadedyr i form af ekskrementer og huller i og omkring foderet	• Den manglende rengøring og desinfektion har medført tydelige konsekvenser på dyrene, som har lårkager, ætsninger og evt. trykninger. • Der er massiv flueplage som tegn på længerevarende hygiejneproblemer Der observeres massive problemer med rotter og mus i form af levende dyr der piler rundt

LF 9.3 – AREALKRAV TIL ENKELTBOKSE OG VED FLOKOPSTALDNING AF KALVE

- tidligere krav 3.11

1. DELKRAV

LF 9.3.1	Kalve over otte uger må ikke holdes i enkeltbokse, med mindre en dyrlæge har attesteret, at deres helbred eller adfærd kræver, at de holdes isoleret for at blive behandlet.
LF 9.3.2	En enkeltboks til en kalv over otte uger skal være mindst lige så bred som den stående kalvs højde over skulderkammen, og den skal være mindst lige så lang som kalvens kropslængde målt fra mulens forkant til den bageste del af Tuber ischii (sædebensknuden) multipliceret med 1,1.
LF 9.3.3	Enkeltbokse til kalve må ikke være forsynet med massive vægge, men skal være forsynet med skillevægge med åbninger, der giver kalvene mulighed for, at se og røre andre kalve.
LF 9.3.4	Når kalve opstaldes flokvis, skal hver kalv have et frit areal på mindst • 1,5m^2 for hver kalv med en levende vægt på under 150 kg, • 1,7m^2 for hver kalv med en levende vægt på over 150 kg, men på under 220 kg, og • 1,8m^2 for hver kalv med en levende vægt på 220 kg eller derover.

2. UNDTAGELSER

Bestemmelserne i LF 9.3.1 - 9.3.4 finder ikke anvendelse på bedrifter med mindre end seks kalve på kontroltidspunktet og på ammekalve, der holdes hos moderen.

Kravet i LF 9.3.3 gælder ikke enkeltbokse, der benyttes til isolering af syge eller tilskadekomne dyr.

3. FORMÅL

LF 9.3.1 – 9.3.4	Formålet er, at landbrugeren sikrer korrekt husning til sine kalve for at sikre deres sundhed og velfærd.

4. KRAVETS INDHOLD

Kravet skal sikre, at alle kalves adfærdsmæssige og fysiologiske behov tilgodeses, herunder mulighed for social kommunikation. Ingen kalve må opstaldes uden at kunne se og røre mindst en anden kalv, med mindre kalven er isoleret af sundhedsmæssige årsager. Kravet indeholder desuden specifikke arealkrav til kalvene, som skal sikre at alle kalve har bevægelsesfrihed og mulighed for at vende og dreje sig efter behov.

5. KRAVETS RELEVANS

Kravet gælder kun for kalve under 6 måneder. LF 9.3.1 specificerer at kalve over 8 uger ikke må holdes i enkelboks, uden særlige årsager. Hvis der er særlige årsager, som bevirker at en kalv over 8 uger alligevel bør opstaldes alene, skal arealkravene i LF 9.3.2 overholdes.

6. KONTROLMETODE

Arealkrav

Ved gennemgang af besætningen skal det kontrolleres, at kalve over otte uger ikke holdes i enkeltbokse, med mindre en dyrlæge har attesteret, at deres helbred eller adfærd kræver, at de holdes isoleret for at blive behandlet.

Det skal tillige kontrolleres, at arealkravene for flokopstaldede kalve er overholdt. Ved tvivl foretages opmåling. Arealkravene angiver det frit tilgængelige gulvareal, der mindst skal være til rådighed for hver kalv i de forskellige vægtklasser. Der skal også være tilstrækkelig med plads til, at kalvene uhindret kan lægge sig og vende sig. Det bemærkes, at opmåling af boksene skal foretages indvendigt i gulvniveau over strøelsen. Arealet af eventuelle krybber, stolper og andet inventar i boksen skal trækkes fra, idet arealkravet er minimumskrav, der altid skal opfyldes.

Ved flokvis opstaldning af kalve er der krav om, at hver kalv skal have et frit areal på mindst 1,5 m^2 for hver kalv med en levende vægt på under 150 kg, men på mindst 1,7 m^2 for hver kalv med en levende vægt på over 150 kg, men på under 220 kg, og på mindst 1,8 m^2 for hver kalv med en levende vægt på over 220 kg.

For at en gruppe af kalve betragtes som en flok, skal denne bestå af 3 eller flere kalve. Opstaldes kalvene to og to, for at opfylde kravet om adgang til social berøringskontakt for kalve under 8 uger, er der således ikke krav om et minimumsareal på 1,5 m^2/kalv. Her skal der tages stilling til om LF 9.1 (LF 9.1.7) overtrædes, idet staldene skal være indrettet således, at hver kalv kan lægge sig, hvile, rejse sig og holde sig selv ren uden besvær (tillige Dyrevelfærdsloven § 18 stk. 1).

Se- og røreadfærd

Det skal kontrolleres, at alle kalve under otte uger, som er opstaldet i enkeltbokse, har mulighed for at se og røre andre kalve. Åbningen skal være tilstrækkelig til at se *og* røreadfærd kan udføres samtidigt. Manglende mulighed for berøringskontakt er blandt de forhold, der hyppigst er konstateret ved velfærdskontrollen i kvægbesætninger i de senere år. Kravet gælder ikke kalve i enkeltboks, der er isoleret grundet sygdom eller tilskadekomst.

Der findes mange forskellige enkeltbokse og hytter til kalve under 8 uger, og vurderingen af, om kalvene i enkeltbokse kan se og røre andre kalve, må foretages i hvert enkelt tilfælde ud fra de retningslinjer, der er beskrevet via fotos på de næste sider, og kan bl.a. afhænge af kalvenes størrelse (alder) på kontroltidspunktet.

Enkeltbokse til kalve må ikke være forsynet med massive vægge, men skal derimod være forsynet med med åbninger, der giver kalvene mulighed for at se og røre andre kalve.

Skillevæggen er adskillelsen imellem to enkeltbokse og må ikke forveksles med forværket, der er forsiden af boksen. Denne bestemmelse har været genstand for megen opmærksomhed fra kvægproducenternes side, blandt andet fordi mange har investeret i helstøbte plastik kalvehytter, der har massive sider (skillevægge) af sygdomsforebyggende hensyn. Man kan opfylde regelkravet ved at opsætte en forgård til kalvehytten, med eksempelvis tremmer, der støder op til nabohyttens forgård. Hytte og forgård tilsammen kan dermed anses for boksen.

Det er også set, at man anvender en hytte, beregnet til én kalv, til 2 kalve, eventuelt kombineret med en forgård med strøelse. Hvis forgården er overdækket, fx ved opstilling i en lade, og arealet er egnet til, at kalvene kan hvile der, kan arealet i forgården regnes ind, dermed kan kravet opfyldes. Hvis opstaldning af 2 kalve i samme plastikhytte medfører, at kalvene ikke kan lægge sig, hvile, rejse sig og holde sig selv rene uden besvær, vil der være tale om en overtrædelse af LF 9.1 (LF 9.1.7).

For at kunne vurdere, om en skillevæg er massiv eller ikke-massiv, skal man have formålet med bestemmelsen i tankerne, som er at sikre korrekt husning af kalvene for at sikre deres sundhed og velfærd.

Skillevæggen bør være så ikke-massiv, at kalven som minimum kan udføre berøringskontakt med én anden kalv ved berøring med mulen samtidig med, at kalvene har mulighed for visuel kontakt. Skillevæggen bør også være så ikke-massiv, at kalvene kan få fornemmelsen af, at der er en kalv på den anden side af væggen, og dermed, at den er en del af en flok.

Alternativt kan skillevæggen være massiv og så lav, at kalvene kan udføre berøringskontakt hen over væggen. Her er det dog vigtigt at bemærke, at niveauet af strøelse i boksen kan være så lavt, at kravet i nogle tilfælde ikke kan opfyldes.

Særlige opmærksomhedspunkter:

- Bemærk også, at der ikke er angivet EU arealkrav for kalve, der opstaldes parvis, hvilket betyder at der reelt ikke skal være 1,5m^2 pr. kalv, når disse opstaldes 2 og 2. Det er dog et krav, at kalvene har plads til at udføre normal adfærd i form af bevægelsesfrihed, uhindret optagelse af foder og vand, plads til at hvile, samt mulighed for at rejse- og lægge sig uhindret i boksen.

7. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 9.3.1	• Er der opstaldet kalve over 8 uger i enkeltbokse? • Hvor mange dage ældre end de tilladte 8 uger er kalvene i enkeltboksene? • Hvis en eller flere kalve er isoleret, har landmanden så en attest fra dyrlægen?
LF 9.3.2	• Hvis kalve over 8 uger er opstaldet i enkeltbokse, passer boksens bredde og længde så til kalven?
LF 9.3.3	• Hvor er enkeltboksene adskilt fra hinanden? • Er der massive vægge uden huller? • Kan kalvene reelt komme til at se og røre hinanden? • Hvor mange kalve er opstaldet på denne måde? • Hvor længe har kalvene været opstaldet uden mulighed for se og røre kontakt?
LF 9.3.4	• Overholdes arealkravet til flokopstaldede kalve? • Hvor mange kalve er opstaldet på for lidt areal? • Hvor længe har kalvene været opstaldet på for lidt areal?

8. EKSEMPLER PÅ OVERTRÆDELSER

	LF 9.3.3 Kalvebokse, hvor skillevæggen er ikke-massiv og så lav, at kalvene kan udføre social berøringskontakt hen over skillevæggen. Væggen er massiv på det nederste stykke. OBS: Højden af dybstrøelsen i enkeltboksene kan have betydning for kalvenes mulighed for at se og røre hinanden. Hvis der f.eks. lige er muget ud og de kun akurat kan nå hinandens muler over skillevæggen, så er kravet overtrådt.
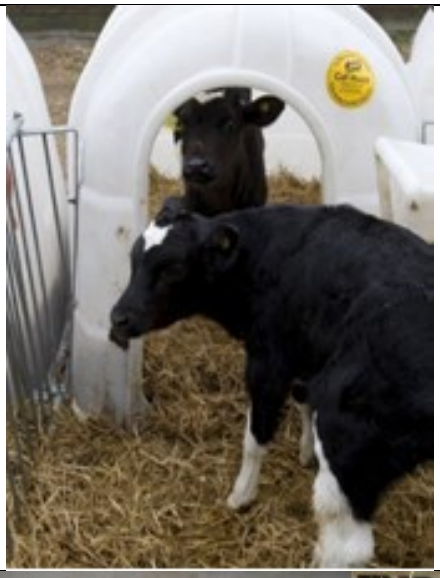	LF 9.3.3 Kravet om social berøringskontakt er opfyldt, når to kalve er anbragt i hver hytte/boks. Opmærksomheden skal henledes på, at begge kalve skal kunne ligge i hytten samtidig, da forgården ikke er overdækket og derfor ikke altid giver kalvene mulighed for tørt leje. OBS: Hvis disse bokse står udenfor, så er arealkravet til kalvene IKKE overholdt, idet de krævede kvadratmeter SKAL være overdækkede, så alle kalve sikres et rent og tørt leje at ligge på.
	En fin løsning, der opfylder kravet om social berøringskontakt og visuel kontakt, da kalven kan få hele hovedet igennem til naboen.

	Mulighed for at se og røre en anden kalv er opfyldt.
	Mulighed for at se og røre en anden kalv er opfyldt, da hullet er stort nok til at kalven kan få hele hovedet igennem.
	LF 9.3.3. Kravet om, at kalve skal kunne se og røre andre kalve, vurderes ikke opfyldt. Væggen er massiv og for høj til, at kalvene kan nå hinanden. OBS: højden af dybstrøelsen har betydning, se længere oppe.

	LF 9.3.3 Kalvene her kan ikke se og røre hinanden, hvorfor kravet er overtrådt.
	LF 9.3.3 Kalven kan ikke røre andre kalve og har kun mulighed for at se artsfæller, hvis der er en række kalvehytter overfor med forværket vendt mod denne række, kravet er derfor overtrådt.
	LF 9.3.3 Kravet om mulighed for social berøringskontakt er opfyldt, såfremt kalven, når den står op ved hullet, kan se og røre kalven på den anden side. OBS: Kalven skal kunne få hovedet igennem hullet.

	LF 9.3.3 Kravet om, at kalve skal kunne se og røre hinanden, er ikke opfyldt, når de ikke kan nå over skillevæggen. Må vurderes i hvert enkelt tilfælde. OBS: højden af dybstrøelsen har betydning, se længere oppe.
	LF 9.3.3 Kravet er ikke opfyldt, da kalvene kun kan se andre kalve, de kan ikke røre hinanden.
	LF 9.3.3 Kravet om social berøringskontakt er kun opfyldt, hvis løbegårdene står helt op ad hinanden, så kalvene kan udføre berøringskontakt gennem tremmerne.

	Disse kalvebokse opfylder reglen om, at skillevægge ikke må være massive og skal være med åbninger, der gør det muligt for kalvene at se og røre hinanden.

9. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

LF 9.3.1 – LF 9.3.4

Alvor	Vurderes ud fra i hvor høj grad kalvenes velfærd har været påvirket af at være opstaldet enkeltvis længere end det tilladte eller opstaldet med mangelfuld eller manglende mulighed for opfyldelse af "se og røre" andre kalve. Vurderes ud fra, i hvor høj grad den manglende plads har forvoldt eller risikerer at medføre skader hos dyrene. Nedstemte dyr med tydelige tegn på skader vurderes som en groft uforsvarlig overtrædelse. Kan forholdet udbedres straks?
Omfang	Beskriv hvor mange kalve, der er berørte i besætningen. Vurdér, om der er andre opstaldningsmuligheder, eller om kalvene konsekvent vurderes at være opstaldet i uoverenstemmelses med delkravene, uanset om det vedrører kontakt, alder eller areal. Selvom overtrædelserne beskrives på CHR niveau, bedømmes de samlet på CVR niveau. Vægtningen af de enkelte besætninger skal ses i forhold til formålet med kravet.
Varighed	Vurderes ud fra kalvenes alder og - hvis muligt - varigheden af den enkelte opstaldning.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler. Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
• Kalvene viser ikke tegn på overlast. • Der er kun tale om få dages overskridelse af tidsfristen • Boksen er rigeligt stor • Kalven kan se flere andre kalve, men har ikke røre-kontakt	• Kalve over 8 uger er opstaldet i enkeltbokse • Kalve over 8 uger er opstaldet i enkeltbokse, som er for små • Kalve har ikke se- og røre-kontakt • Flokvist opstaldede kalve har ikke det tilstrækkelig areal til rådighed	• Kalven er ikke syg, men isoleret • Kalven virker nedstemt • Kalven er væsentlig ældre end 8 uger • Boksen er for væsentlig for lille til kalvens størrelse, og bevægelsesfriheden er tydeligt hæmmet

LF 9.4 – TILSYN, PASNING OG PLEJE AF KALVE

Tidligere krav 3.16, delkrav 2, og 3.17

1. DELKRAV

LF 9.4.1	Der skal være en passende (fast eller mobil) lyskilde af tilstrækkelig styrke til, at kalvene til enhver tid kan tilses.
LF 9.4.2	Opstaldede kalve skal tilses mindst to gange dagligt af den ansvarlige for dyreholdet og kalve, der holdes udendørs, mindst en gang dagligt.
LF 9.4.3	Syge eller tilskadekomne kalve skal omgående behandles og skal om nødvendigt kunne isoleres i egnede rum med tør og bekvem strøelse.
LF 9.4.4	En dyrlæge skal konsulteres hurtigst muligt, hvis kalven ikke viser tegn på bedring ved den i LF 9.4.3 nævnte pleje.

2. FORMÅL

LF 9.4.1 – 9.4.4	Formålet er, at landbrugeren sikrer korrekt husning for kalve, der sikrer deres sundhed, velfærd og beskyttelse mod skader, samt at landbrugeren fører tilstrækkeligt tilsyn med dyrene, at syge eller tilskadekomne dyr behandles.

3. KRAVETS INDHOLD

Kravet skal sikre at alle kalve huses på en måde der sikrer deres sundhed og velfærd. Kalvene skal tilses løbende og mindst 2 gange om dagen (udegående kalve mindst en gang), for at sikre at syge og tilskadekomne kalve om nødvendigt isoleres, behandles og tilses af en dyrlæge. Der skal til enhver tid være en fast eller mobil lyskilde til rådighed, som gør det muligt for landmanden til enhver tid at tilse dyrene for at sikre, at de er sunde, veltilpasse og fri for skader.

4. KRAVETS RELEVANS

Kravet er kun relevant for kalve, der defineres som kreatur under seks måneder.

5. KONTROLMETODE

Alle besætningens kalve tilses, idet det sikres at der er adgang til tilstrækkelige lysforhold til at sikre, at dyrene er opstaldet under hensyntagen til deres sundhed og velfærd. Formålet er at sikre at ingen kalve lider overlast som følge af manglende tilsyn, pasning og indgriben.

Der spørges ind til landmandens frekvens og procedurer for tilsyn af kalvene, samt hvordan han griber ind, i de tilfælde, hvor han vurderer, at en kalv har brug for ekstra pasning og pleje.

Der spørges ind til procedurer for behandling af evt. syge kalve, samt retningslinier for tilkald af dyrlæge i de tilfælde, hvor behandlingen ikke virker og i de tilfælde, hvor det vurderes at der er brug for en dyrlæge fremfor egen behandling.

<u>Særlige opmærksomhedspunkter:</u>

- Tegn på sygdom/velfærdsproblemer som burde være opdaget, hvis den rette lysmængde/kilde havde været tilgængelig.
- Kalve, som er opstaldet midlertidigt i et hjørne eller lignende i stalden pga. overbelægning mm., skal også tilses, her er oftere problemer med både lysmængde og tilsynsfrekvens.

6. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 9.4.1	• Forefindes der en mobil eller fast lyskilde med tilstrækkelig styrke til at tilse dyrene ordentlig og sikre at de er sunde og uden skader? • Viser nogle kalve tegn på skader og/eller sygdom som sandsynligt er overset på grund af utilstrækkelig belysning? • Hvor mange kalve er berørt af manglende lyskilde • Hvor længe har kalvene været opstaldet uden tilstrækkeligt lys
LF 9.4.2	• Tilses dyrene med det krævede interval (2 gange dagligt, udendørs 1 gang dagligt)? • Vurderes det at kalvene tilses tilstrækkeligt?
LF 9.4.3	• Er der nogen syge kalve i besætningen? • Er evt. syge kalve i behandling? • Er evt. syge kalve isoleret i et egnet rum med tør og bekvem strøelse?
LF 9.4.4	• Er der kalve i aktiv behandling eller er der kalve som netop har været behandlet? • Forefindes der syge kalve i besætningen, som dyrlægen har tilset • Er det nødvendigt at tilkalde dyrlæge akut til en eller flere kalve?

7. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

Generelle retningslinjer først – herefter de specifikke retningslinjer for delkravene

LF 9.4.1 – 9.4.4

Alvor	Det vurderes, om kalvene lider overlast eller bliver syge af et evt. manglende eller mangelfuldt tilsyn, og om den besætningsansvarlige har procedurer, der sikrer en regelmæssig frekens af tilsyn. I de tilfælde hvor dyrene er tilset, og ingen af dem viser tegn på sygdom eller overlast, men hvor mængden af lys er lettere mangelfuld, er der tale om en formildende omstændighed, såfremt landmanden retter op hurtigst muligt. Hvis dyrene ikke tilses, behandles og isoleres ved sygdom, vurderes det, om der er tale om en bevidst handling, eller om der er tale om manglende tid, overskud og/eller erfaring. Hvis der findes dyr, som tydeligvis burde have været behandlet eller aflivet, er der tale om en skærpende omstændighed. Kalve der holdes i fuldstændig mørke (misser med øjnene, når de tilses), og virker nedstemt vurderes at være en skræpende omstændighed. Når kalve, der holdes udendørs, ikke tilses dagligt, og det konstateres, at der er tegn på sygdom eller skade ved kontrolbesøget, er der tale om uforsvarlig behandling af dyrene.
Omfang	Beskriv hvor mange kalve, der er berørte i besætningen.
Varighed	Vurderes både for det enkelte dyr, men også i forhold til, om evt. overtrædelser skærpes af problemer gennem længere tid.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler. Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
• Kalvene er umiddelbart friske og raske og viser ikke tegn på nedsat velfærd • Landbruger har adgang til en passende lyskilde, den er bare midlertidigt ude af drift. Udbedringen er planlagt og tidsfastsat.	• Der forefindes ikke permanent eller mobil lyskilde som muliggør tilstrækkeligt tilsyn med kalvene • Antallet af daglige tilsyn er mangelfulde • Der findes kalve som burde være i behandling og/eller isolerede i egnede rum • Der burde være tilkaldt dyrlæge til en eller flere kalve i behandling, som ikke udviser tegn på bedring	• Det er tydeligt, at kalvene lider under det manglende tilsyn • Flere kalve er syge og har ikke været behandlet/tilset • Trods omgående behandling er kalvens/kalvenes almentilstand stærkt forringet

LF 9.5 – FODER, FODRING OG VANDING AF KALVE

-Tidligere krav 3.22, 3.23, 3.24, 3.25, 3.26

1. DELKRAV

LF 9.5.1	Alle kalve skal have adgang til foder, der passer til deres alder, vægt, adfærdsmæssige og fysiologiske behov af hensyn til deres velfærd og sundhed.
LF 9.5.2	For at sikre kalvenes velfærd, sundhed og vækst, samt for at opfylde deres adfærdsmæssige behov, skal foderet have et tilstrækkeligt indhold af jern til at sikre en gennemsnitlig hæmoglobinkoncentration i blodet på mindst 4,5 mmol/l.
LF 9.5.3	Der skal gives en minimumsration af fiberholdigt foderstof hver dag for alle kalve, der er over to uger gamle, idet mængden øges fra 50 g til 250 g om dagen for kalve, der er fra otte til 20 uger gamle
LF 9.5.4	Kalvene må ikke forsynes med mundkurv.
LF 9.5.5	Alle kalve skal fodres mindst to gange daglig. Hvis kalvene opdrættes flokvis og ikke fodres efter ædelyst eller ved hjælp af automatisk fodringssystem, skal hvert dyr have adgang til foder på samme tid som de andre i flokken.
LF 9.5.6	Kalve på over to uger skal have adgang til frisk vand i tilstrækkelig mængde eller kunne stille deres væskebehov ved at drikke andre drikke. I meget varmt vejr eller for syge kalve skal der dog være frisk drikkevand til rådighed til enhver tid.
LF 9.5.7	Udstyr til fodring og vanding skal være udformet, fremstillet, placeret og vedligeholdt på en sådan måde, at der er mindst mulig risiko for forurening af kalvenes foder og vand.
LF 9.5.8	Kalve skal have råmælk snarest muligt efter fødslen og i hvert fald inden for de første seks levetimer.

2. FORMÅL

LF 9.5.1 – 9.5.8	Formålet er at sikre god fodring og vanding af kalvene, så deres fysiologiske behov er tilgodeset.

3. KRAVETS INDHOLD

Kravet samler alle tidligere krav til fodring og vanding i et samlet krav rettet mod kalve, hvor reglerne for god fodring og vanding er opdelt i otte delkrav.

Kravet skal sikre at kalvene fodres i forhold til deres alder og vægt, samt adfærdsmæssige og fysiologiske behov, og at der ikke anvendes mundkurv til kalvene. Kravet sikrer at kalvene tildeles jern og fiber i tilstrækkelig mængde, samt at de fodres mindst to gange dagligt, såfremt de ikke har adgang til ad libitum foder. Kalve på over to uger skal have adgang til frisk vand i tilstrækkelig mængde og der stilles særlige krav i varmt vejr og ved opstaldning af syge kalve.

Udstyr til foder og vanding skal kunne rengøres nemt og effektivt, så risikoen for forurening minimeres mest muligt.

Kalve skal have råmælk snarest muligt og senest inden for de første 6 levetimer.

4. KRAVETS RELEVANS

Kravet er relevant for alle besætninger med kalve, defineret som kreatur under seks måneder.

5. KONTROLMETODE

Foder til kalve skal være tilpasset deres alder og vægt, samt adfærdsmæssige og fysiologiske behov. Dette kontrolleres bla.a. ved at vurdere kalvenes ernæringstilstand og sikre sig, at ingen kalve er magre eller decideret udmagrede. Kalvene skal virke aktive, nysgerrige og sunde, der må ikke være tegn på at de gemmer sig og vægrer sig ved bevægelse.

Alle kalve skal have adgang til et foder, som opfylder specifikke krav til indhold af jern og fiber.
Typiske tegn på jernmangel hos kalve er blege slimhinder, manglende energi og muskelsvaghed, der viser sig ved, at kalvene hellere vil ligge end stå.

Manglende fiber i foderet udløser oftest tynd, lys afføring og nedstemthed hos kalven, og bør give anledning til, at der spørges ind til fodringen. Notér ned, hvis der er forhold, du tænker kan være årsag til mistrivsel hos kalvene.

Endvidere skal det kontrolleres, at ingen kalve har mundkurv på.

Kalve skal fodres minimum to gange dagligt, og hvis kalvene opdrættes i flok, skal det sikres, at hver kalv har adgang til foder på samme tid som de andre i flokken, hvis ikke der fodres efter ædelyst eller ved hjælp af automatisk fodringssystem, som sikrer at alle kalve får den rette mængde foder. Kalve under 8 uger skal tildeles foder mindst to gange daglig. Det skal sikres, at fodringen foregår hensigtsmæssigt, og at kalvenes fysiologiske behov tilgodeses, herunder også at rangsvage dyr får tilstrækkeligt med foder. Spørg ind til landbrugers procedurer og frekvens for fodring.

Alle kalve over 2 uger skal have adgang til frisk drikkevand i tilstrækkelig mængde. Alternativt skal kalvenes væskebehov opfyldes ved tildeling af andre drikke. I meget varmt vejr eller for syge kalve gælder det dog, at der altid skal være frisk drikkevand til rådighed. Kalve der mangler vand udviser ofte tydelige tegn på dehydrering i form af indsunkne øjne og forsinket hudfolds test (løft op i huden på kalven, så der dannes en fold, og observer hvor længe den "står" når du slipper. På en normal hydreret kalv vil folden udlignes straks).

Tildeling af vand er et vigtigt kontrolpunkt, der imidlertid ikke altid er helt let at kontrollere. Hvis der ved gennemgang i kalveafsnittet konstateres helt tørre vandskåle, tilbydes kalvene vand og deres drikkelyst observeres. Hvis kalvene drikker ivrigt, indikerer det at kalvene ikke har haft adgang til vand i tilstrækkelig mængde. Det er en god idé at filme det når kalvene tildeles vand.

Det skal kontrolleres, at udstyr til fodring og vanding er udformet, fremstillet, placeret og vedligeholdt således, at der er mindst mulig risiko for forurening af kalvenes foder og vand. Vandkar skal være rengjorte og foderet må ikke tildeles i en højde, hvor der er betydelig risiko for forurening med kalvenes egen gødning.

Det skal kontrolleres, at kalvene tildeles råmælk senest 6 timer efter fødslen. Dette kontrolleres ved at besigtige kalvene og spørge ind til landbrugerens tildeling af råmælk. Kalvene skal som tommelfingerregel tildeles en dagsration af råmælk, der svarer til 10 % af deres kropsvægt. Dvs. at en kalv på 40 kg skal tildeles 4 l. råmælk.

<u>Særlige opmærksomhedspunkter:</u>

I tilfælde af mangel på foder og vand, er det vigtigt at vurdere, om der er tale om et generelt billede, hvor der ses tydelige tegn på mistrivsel på dyrene, eller om landmanden blot ikke har nået at fodre, fordi vi kommer på uanmeldt besøg.

6. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 9.5.1	• Er kalvene alderssvarende i størrelse og huld? • Har alle kalve adgang til foder der passer til deres alder og vægt? • Udviser kalvene tegn på adfærdsændringer, sfa. manglende/forkert fodring?
LF 9.5.2	• Har kalvene blege slimhinder? • Virker kalvene trætte eller udmattede? • Vil kalvene hellere ligge end stå?
LF 9.5.3	• Virker kalvene utrivelige? • Er kalvene nedstemte? • Har kalvene tynd og lys afføring?
LF 9.5.4	• Er der kalve, der bærer mundkurv?
LF 9.5.5	• Hvor ofte bliver kalvene fodret? • Hvor ofte mælkefodres kalve under 8 uger? • Har alle kalve adgang til foder samtidigt? • Er der kalve med dårlig ernæringstilstand?
LF 9.5.6	• Er der vand til rådighed hos kalvene? Hvis ikke, virker de tørstige? • Hvordan er landbrugers procedurer for vanding af kalvene? • Virker kalvene dehydrerede? (indfaldne øjne og hudfoldstest)
LF 9.5.7	• Hvordan tildeles foder og vand? • Hvordan er udstyr til fodring og vanding placeret i stierne ift. mulige forureningskilder? • Er kalvenes foder og vand forurenet?
LF 9.5.8	• Får nyfødte kalve tildelt råmælk? • Hvad er landbrugers procedurer for tildeling af råmælk til nyfødte kalve?

7. EKSEMPLER PÅ OVERTRÆDELSER

	LF 9.5.1 På en kontrol var kalve opstaldet flokvis. Kalvene var passive og havde et huld under middel. Kalvene udøvede sutteadfærd på hinanden. Landbruger oplyste, at kalvene blev trivelige og blanke i pelsen efter ophør med mælkefodring. Landbruger oplyste at kalvene blev fodret én gang dagligt. De indkøbte kalve udviklede ofte lungebetændelse og havde en høj dødelighed, hvilket yderlige kunne understøtte at kalvenes ernærringsmæssige behov ikke blev mødt. Foto: Colourbox 43566488
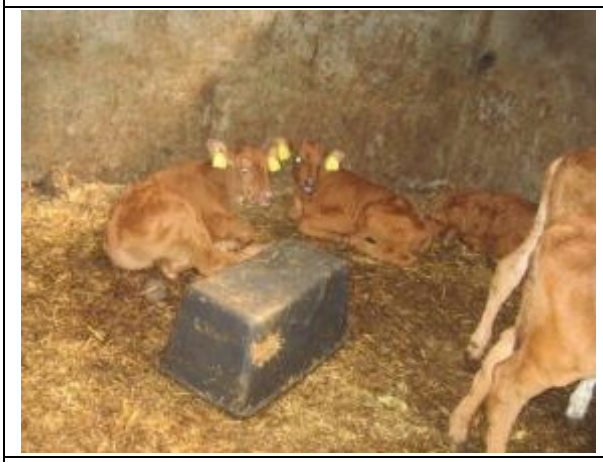	**LF 9.5.6** Vandkarret ligger med bunden i vejret, så kalvene mangler adgang til vand. Kalvene kan under kontrolbesøget tildeles vand, og deres adfærd ved tildelingen kan bidrage til vurderingen af, om kalvene er tørstige og dermed har manglet adgang til vand.
	LF 9.5.7 I en fodervogn, der anvendes til mælkefodring af kalve, ses kraftige belægninger af indtørret mælk langs siderne. Fodervognen bruges dagligt, men rengøres ikke systematisk. Udstyr til fodring af kalve skal være vedligeholdt på en sådan måde at der er mindst mulig risiko for forurening af kalvenes foder.

8. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

LF 9.5.1 – 9.5.8

Alvor	Vurderes ud fra, i hvor høj grad kalvenes velfærd er påvirket. Hvis der generelt er tale om sunde og raske dyr i normalt huld, vil en overtrædelse af kravet generelt vurderes til at ligge lavt i alvor. Hvis det derimod konstateres at dyrene er magre eller afmagrede, der helt generelt mangler foder og foderpladser, og at kalvenes ikke fodres i forhold til deres alder og vægt, samt adfærdsmæssige og fysiologiske behov, vil der være tale om en skærpelse ift. alvoren af overtrædelsen. Det samme gælder, hvis kalvene helt tydeligt ikke tildeles det jern eller fiber, der kræves, for at deres fysiologiske behov opfyldes. Både manglende og mangelfuld tildeling af vand vurderes generelt at være en skærpende omstændighed, idet kalvene til enhver tid skal have adgang til frisk vand i tilstrækkelig mængde. Igen er det dog vigtigt at kigge på dyrene, såfremt de ikke er påvirkede af det manglende vand, vil vurderingen af alvor trække i en formildende retning. Modsat vil indsunkne øjne og en positiv hudfoldstest trække mod en skærpende alvorsvurdering. Hvis kalvenes udstyr til tildeling af foder og vand er tydeligt gødningsforurenet pga. dårlig udformning, placering eller dårligt vedligehold, og hvis der er tydelige tegn på at dyrets ernæringstilstand er påvirket heraf (de ikke vil æde eller drikke på grund af forurening), anses forholdet som groft uforsvarligt, og alvoren vurderes at være skærpende. Hvis kalvene konsekvent ikke tildeles råmælk, vil der være tale om en skærpende bedømmelse af alvoren, mens en enkelt glemt kalv (trods gode procedurer), generelt vil være en formildende omstændighed. Vurdér om forholdet kan rettes straks eller vil kræve en større indsats over tid.
Omfang	Beskriv hvor mange kalve der er berørte i besætningen.
Varighed	Vurderes ud fra de evt. tegn der ses på kalvene, i samspil med landmanden forklaringer om hans/hendes procedurer.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler. Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
• Kalvene har det fint og virker sunde og friske, virker hverken tørstige eller sultne, selvom der tilsyneladende mangler foder og vand på kontroldagen. • Der tildeles foder og vand øjeblikkeligt under kontrollen, og kalvene ser ellers friske ud • En eller få kalve har ikke fået råmælk i tide, men senest få timer for sent	• Kalve fodres ikke efter deres adfærsmæssige og fysiologiske behov • Foderet har et underindhold af jern • Kalvene fodres ikke med tilstrækkeligt fiber • Kalve har mundkurv på • Kalve fodres ikke to gange dagligt • Kalve har ikke adgang til tilstrækkeligt vand • Udstyr til vanding og fodring kan ikke renholdes, eller vedligeholdes ikke i tilstrækkelig grad • Kalve får ikke råmælk inden for de første seks levetimer •	• Dyrene har det tydeligt dårligt og lider under den manglende fodring og vanding • Der er afmagrede dyr i besætningen. • Der er døde dyr i besætningen. • Der er ikke mere foder i besætningen, og landmanden har ikke bestilt nyt • Udstyr til fodring og vand er meget beskidt/ødelagt og rengøres tydeligvis ikke regelmæssigt •

LF 10.1 – INDRETNING AF STALDE SAMT HUSNING AF GRISE

- tidligere krav 3.34, 3.35, 3.36, 3.38, 3.42, delkrav 1

1. DELKRAV

LF 10.1.1	Grisestaldene skal være indrettet således, at hver gris kan lægge sig, samt hvile og rejse sig uden besvær.
LF 10.1.2	Grise skal have adgang til et fysisk og temperaturmæssigt behageligt lejeareal, der er tilstrækkeligt drænet og rent, og som gør det muligt for alle dyrene at ligge ned samtidig.
LF 10.1.3	Enhver gris skal kunne se andre grise, med undtagelse af grise, der holdes isoleret på grund af sygdom eller tilskadekomst.
LF 10.1.4	Gulvene må hverken være glatte eller ujævne, så der er risiko for, at grisene kommer til skade, og de skal være udformet, konstrueret og vedligeholdt således, at grise, der står eller ligger på dem, ikke kommer til skade eller udsættes for lidelse. De skal være tilpasset grisenes størrelse og vægt og danne en hård, jævn og stabil overflade.
LF 10.1.5	Ornestier skal være placeret og konstrueret således, at ornen kan vende sig, høre, lugte og se andre grise.
LF 10.1.6	I den del af bygningen, hvor der holdes grise, skal følgende undgås: a. Vedvarende støjniveauer så høje som 85 decibel. b. Konstant eller pludselig støj.
LF 10.1.7	Grise skal holdes i lys med en lysintensitet på mindst 40 lux i en periode på mindst 8 timer pr. dag.

2. FORMÅL

LF 10.1.1 – 10.1.2	Formålet er, at landbrugeren sikrer korrekt husning for grise, der sikrer deres sundhed, velfærd og beskyttelse mod skader.
LF 10.1.3	Formålet er, at landbrugeren sikrer, at grise kan se hinanden
LF 10.1.4	Formålet er, at landbrugeren sikrer korrekt udformning og vedligeholdelse af gulve.
LF 10.1.5	Formålet er, at landbrugeren sikrer korrekt husning af orner, der sikrer deres sundhed, velfærd og beskyttelse mod skader.
LF 10.1.6	Formålet er, at landbrugeren sikrer, at støjgener undgås.
LF 10.1.7	Formålet er, at landbrugeren sikrer grisene en døgnrytme og et minimum af lys.

3. KRAVETS INDHOLD

Kravet skal sikre, at stalde til grise indrettes, så der tages hensyn til deres fysiologiske, adfærdsmæssige og sundhedsmæssige behov, samt at deres velfærd så vidt muligt tilgodeses. De skal sikres adgang til tørt og drænet leje, kunne bevæge sige frit og må kun isoleres i tilfælde af sygdom eller tilskadekomst. Stalde og stier skal være konstrueret, så grisene ikke kommer til skade og ikke er generet af gulvenes udformning, samt lys – og lydniveau.

4. KRAVETS RELEVANS

Kravet er relevant i alle besætninger med grise.

5. KONTROLMETODE

Ved gennemgang af besætningen kontrolleres det, at indretningen af stalde til husning af grise, opfylder de krav der skal sikre grisenes sundhedsmæssige, adfærdsmæssige og velfærdsmæssige behov.

LF 10.1.1

Det kontrolleres, om alle grise kan hvile sig og har mulighed for at rejse og lægge sig uden besvær. Dette er især relevant i farestalde, i løbeafdelinger, og områder hvor gylte og søer holdes i bokse de første fire uger efter løbning. Søer er gennem årene blevet større (ca. 10 % længere og bredere og næsten 30 % tungere), hvilket har medført pladsproblemer især i nogle ældre stalde med enkeltbokssystemer. Søerne klemmes af inventaret og må ofte ligge med hovedet oppe i krybben. Ifølge Fødevarestyrelsens vurdering er det ikke muligt for dyrene at hvile sig, samt lægge og rejse sig uden besvær, når søerne er længere end selve boksen. Når boksene er for små, vil det medføre en øget risiko for trykninger på ryggen, ved skeden, under halen og på lemmerne. Kravet er overtrådt, når grisene skal kæmpe for at komme op og stå eller lægge sig. Når dette er tilfældet, er det vigtigt at undersøge dyrene for evt. skader som følge af dette.

LF 10.1.2

Det kontrolleres, om alle grise har adgang til et fysisk og temperaturmæssigt behageligt lejeareal, der er tilstrækkeligt drænet og rent, og som gør det muligt for alle dyr at ligge ned samtidig. Det kontrolleres, om grisene fremstår rene, eller om de er våde og tilsølede. Tilsølede dyr er oftest et tegn på, at der er noget galt med klimaet og/eller pasningen i stalden. Hvis temperaturen i stien/stalden er for høj, kan grisene finde på at søle sig i gyllen for at køle af. Ved træk kan de finde på at "vende stien", hvilket betyder at de gøder på det faste gulv, som bliver tilsølet, fordi gyllen ikke kan trække væk, som den normalt gør over spaltearealet. Tilstoppede gyllekanaler kan tillige medføre tilsølede dyr, fordi gyllen står højt i stalden og ikke kan komme væk, dermed flyder den ud og gulvet og grisene kan søle i den. Ved observation af tilsølede dyr skal årsagen til dette fastslås.

LF 10.1.3

Det kontrolleres, om alle grise, der ikke holdes isoleret på grund af sygdom eller tilskadekomst, kan se andre grise. Grise er sociale dyr, og der er krav om, at alle grise skal kunne se andre grise, når ikke de er isoleret som følge af sygdom og/eller tilskadekomst. Drægtige søer og gylte kan, uanset LF 10.1.3, holdes uden for synsvidde af artsfæller i ugen før forventet faring og under selve faringen.

LF 10.1.4

Det kontrolleres, at gulvene i samtlige stier fremstår jævne og uden huller, sprækker eller uhensigtsmæssige niveauforskelle. Gulvene skal være udformet, konstrueret og vedligeholdt således, at grise, der står eller ligger på dem, ikke kommer til skade eller udsættes for lidelse. Ujævne gulve (uhensigtsmæssige niveauforskelle, sprækker og ujævnheder) kan påføre skader på grisene, typisk ved at klove eller biklove hænger fast i gulvet. Glatte gulve kan forårsage udskridninger og fald hos dyrene, som kan medføre alvorlige skader såsom benbrud og hofteledsskred. Det skal kontrolleres, at grisene ikke har skader, der kan henføres til ujævne eller glatte gulve, såsom afrevne biklove, benbrud, hofteledsskred samt sår og trykninger på lemmerne.

Nogle typer af farestalde er forsynet med et antal ”huller” bag soen for at lette fjernelse af gødning og dermed tilgodese hygiejnen i stien. Det er vurderingen, at den pågældende konstruktion som udgangspunkt ikke kan siges at være i strid med gældende lovgivning. Det er dog en forudsætning, at der ikke konstateres skader på pattegrisene, der kan henføres til ”hullerne”. Det er endvidere en forudsætning, at ”hullerne” er dækket under og umiddelbart efter faring, enten ved propper eller ved, at baglågen er skubbet ind over.

Visse typer af grisestier er udformet således, at grisene går i den samme sti, fra de fravænnes soen, og indtil de sendes til slagtning. Denne type stier kaldes FRATS-stier, og er en forkortelse af ”Fra Afvænning Til Slagtning”. Disse stier kan have et spaltegulv med spalteåbninger, der er bredere end i en sti, der alene anvendes til smågrise. Det kan ikke udelukkes, at de bredere spalteåbninger i den første tid, grisene er i stien, kan give anledning til skader på grisene, herunder især klov- eller benskader.

En overtrædelse af kravet forudsætter altid, at udformningen af gulvene ud fra en konkret faglig vurdering skønnes at medfører en risiko for, at grisene kan komme til skade eller udsættes for lidelse. Der skal dermed altid foretages en konkret faglig vurdering. Hvis der for eksempel ses klovskader, som kan relateres til gulvudformningen, vurderes det, at grisene kan komme til skade og derved udsættes for lidelse.

LF 10.1.5

Det kontrolleres, at ornestierne er placeret og konstrueret således, at ornen kan vende sig, og at den til enhver tid kan høre, se og lugte andre grise.

I nogle besætninger anvendes en ornestimuleringsvogn eller – sti, der indebærer, at en orne holdes på et begrænset område i forbindelse med brunstkontrol eller for stimulering af søer i forbindelse med inseminering. Det er vurderingen, at kravet ikke overtrædes i disse tilfælde, forudsat ornens ophold i vognen/stien er så kort, at det ikke får karakter af opstaldning.

LF 10.1.6

Det kontrolleres, at der ikke er et konstant højt støjniveau i stalden, samt at der ikke høres pludselig støj i form af høje uventede lyde. I tvivlstilfælde måles niveauet med en støjmåler.

LF 10.1.7

Det kontrolleres, at grisene ikke holdes i permanent mørke. Hvis der er lys i stalden, vurderes det, om dette er tilstrækkeligt til at opfylde kravet om mindst 40 lux, som i praksis svarer til, at en sort skrift på hvidt papir netop kan læses. I tvivlstilfælde kan det være nødvendigt at måle lysintensiteten. Det skal bemærkes, at lysintensiteten skal måles i grisenes niveau i stierne. Staldafsnit kan være indrettet med så få vinduer, at dette især i vinterperioden medfører, at dyr holdes i konstant mørke, medmindre der er kunstig belysning. Det er tilladt at have en lavere lysintensitet end de 40 lux under overdækkede områder til smågrise og slagtegris samt i pattegrisehuler.

Grise skal holdes i en belysning, der følger en 24-timers rytme og har sammenhængende perioder på mindst 8 timer pr. dag med henholdsvis lys og mørke. I nogle besætninger med elektronisk fodring af søerne, vil der være dyr, der æder i aften og nattetimerne. Der vil derfor også i mørkeperioderne være behov for lys, så dyrene kan finde frem til foderstationerne. I sådanne tilfælde må der, som udgangspunkt, max være 25 lux i de områder, hvor dyrene færdes og 5 lux i liggeområdet.

6. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 10.1.1	• Er stierne indrettet i forhold til grisenes behov? • Kan alle dyrene ligge ned samtidig? • Kan dyrene rejse sig og lægge sig ubesværet? • Er der trykningsskader på dyr i bokse, som indikerer at der er for lidt plads?
LF 10.1.2	• Hvordan er lejearealet i stien? • Er stien/stalden tør, drænet og ren? • Har alle dyrene mulighed for at lægge sig et tørt sted? • Er dyrene snavsede eller rene? • Er der dyr, der holdes isolerede? • Er der skader på dyrene? • Er en eller flere af dyrenes almentilstand påvirket?
LF 10.1.3	• Findes der grise i besætningen, som er isoleret fra andre grise uden grund? • Hvordan er de isolerede grise opstaldet? • Kan de se andre grise?
LF 10.1.4	• Hvordan er gulvenes udformning i stierne? • Er gulvene jævne og ikke glatte? • Er der risiko for at grisene kan komme til skade? • Er gulvene vedligeholdt korrekt eller er der tegn på slid? • Kan grisene stå og ligge på gulvene uden at komme til skade eller udsættes for lidelse? • Er gulvene tilpasset grisenes størrelse og vægt? • Danner gulvene en hård, jævn og stabil overflade? • Er der tegn på afrevne biklove, benbrud, hofteledsskred samt sår og trykninger på lemmerne?
LF 10.1.5	• Hvordan er ornen/ornerne opstaldet? • Kan ornen/ornerne vende sig uden besvær? • Kan ornen/ornerne høre, lugte og se andre grise? • Har ornen/ornerne sår, skader eller andre tegn på kompromiteret velfærd?
LF 10.1.6	• Har grisene en ændret/uvant adfærd i forhold til støj og pludselige lyde? • Hvordan oplever du selv lydniveauet i stalden?
LF 10.1.7	• Er lyset i stalden naturligt eller udelukkende kunstigt? • Hvordan styres lyset i stalden (manuelt/elektronisk)? • Hvor mange timer er der lys i stalden? • Er der tilstrækkeligt lys til at dyrene kan inspiceres grundigt?

7. EKSEMPLER PÅ OVERTRÆDELSER

	LF 10.1.2 Søer og grise i tre bokse har ikke adgang til tørt leje eller mulighed for temperaturegulering. De har ikke adgang til leje af halm eller lignende og heller ikke et mindre overdækket areal, som de vil kunne opvarme med deres kropsvarme. Det vurderedes, at der var tale om uforsvarlig behandling af dyr og forholdende berørte mere end halvdelen af dyregruppen. Varigheden vurderedes til at være mellem en til seks måneder.
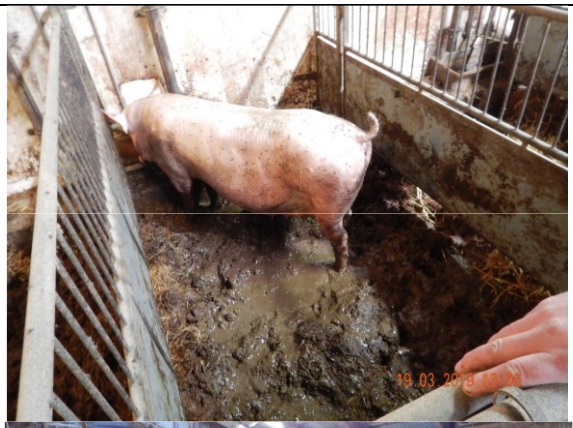 	**LF 10.1.2** Ved gennemgangen af besætningen kunne det konstateres, at der var enkelte søer opstaldet i sygebokse, som ikke havde adgang til et rent lejeareal. I et afsnit med drægtige søer var der et hold af søer (ca. 40 søer) tilsølet i dybstrøelsesmåtten. Disse søer var opstaldet på dybstrøelsesmåtten i forbindelse med fodringen af et nabohold med søer, men havde udenfor den daglige fodring også adgang til rene lejer i ædebokse og på arealer bag ædeboksene. Søerne var beskidte på krop og ben. I naboboksen bagerste i billedet kunne det ses, at søerne var renere. Det vurderes, at søerne var udsat for væsentlig ulempe ved deres adgang til beskidt lejeareal. Dette især for søerne i sygestierne, da de øvrige søer i drægtighedsstalden udenfor fodring havde adgang til rent lejeareal. Det drejer sig om enkelte dyr i sygestierne og ca. 40 søer i drægtighedsstalden og af en varighed på få dage, da der kunne ses halmstrøelse i boksene.
	LF 10.1.4 I en klimastald var spalterne omkring foderautomaterne meget slidte, og flere steder var spalteåbningerne så store at grisenes ben kunne træde igennem spaltegulvet. Der var ingen synlige skader på de opstaldede grise, men det blev observeret, at enkelte grise ind imellem fik klovene ned i spalteåbningerne. Forholdet vurderes at være til væsentlig ulempe.

	LF 10.1.4 I en klimastald, der var ombygget fra en tidligere kvægstald, havde man bibeholdt det gamle spaltegulv og lagt fast gulv henover spalterne. Det vurderes at være en overtrædelse af LF 10.1.4 , idet spalterne er konstrueret på en sådan måde, at de kan påføre dyrene skade.
	LF 10.1.4 I en boks med ca. 300 smågrise var gulvet foran udgangen til udearealet defekt. Der var kanter og flere steder fritlagt stålwire, som grisene kunne komme til skade på. Det ødelagte gulv befinder sig et sted, hvor grisene ofte vil færdes tæt, når de søger ud. Der sås ingen grise med skader, men forholdet vurderes alligevel til at være til væsentlig ulempe.
	LF 10.1.5 To orner stående i enkeltbokse til søer. Ornerne kunne ikke vende sig i boksene. Forholdet vurderes til at være til væsentlig ulempe.

8. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

LF 10.1.1 – 10.1.7

Alvor	
LF 10.1.1:	Alvoren vurderes ud fra stiens indretning. Kan grisene uden besvær rejse og lægge sig, eller er deres bevægelsesfrihed hæmmet? Der er tale om uforsvarlig behandling af dyr, når der er stor risiko for, at grisene kan komme til skade i stien og groft uforsvarlig behandling af dyr, når grise ikke kan bevæge sig naturligt rundt i stien uden at komme til skade.
LF 10.1.2:	Alvoren vurderes ud fra grisenes mulighed for adgang til et fysisk og temperaturmæssigt behageligt lejeareal, der er rent og drænet, og som gør det muligt for alle dyrene at ligge ned samtidig. Der er tale om væsentlig ulempe, når lejearealet har en forkert temperatur eller ikke er rent og drænet. Uforsvarlig til groft uforsvarligt behandling af dyr vil være, når der slet ikke kan findes tørt og drænet leje, og når grisenes velfærd er tydeligt kompromitteret.
LF 10.1.3:	Alvoren vurderes ud fra forholdene omkring opstaldning af grise, der er isoleret uden grund. Væsentlig ulempe vurderes som grise, der står i enkeltbokse uden mulighed for at se og røre andre grise, men med mulighed for at høre og lugte dem. Uforsvarligt behandling vurderes at være grise, der hverken kan se, røre, høre eller lugte andre grise, mens groft uforsvarlig behandling er grise der ikke får opfyldt deres sundhed og velfærdsmæssige behov, og som visen tegn på at deres almentilstand er påvirket og deres velfærd kompromitteret.
LF 10.1.4:	Alvoren vurderes ud fra gulvenes udformning og risikoen for, at dyrene kan komme til skade. Væsentlig ulempe vurderes som ujævne/glatte gulve, hvor dyrene går forsigtig for ikke at falde og komme til skade. Uforsvarlig behandling er gulve med ujævn overflade, hvor dyrene glider/falder, når de bevæger sig rundt. Groft uforsvarlig behandling er stier, hvor mange grise viser tegn på nedsat bevægelighed, og flere grise har skader som f.eks. brækkede ben og afrevne klove.
LF 10.1.5:	Alvoren vurderes ud fra i hvor høj grad ornen/ornernes velfærd er påvirket. Ornes alder, opstaldningsforhold og muligheder for at se, lugte og høre andre grise indgår i bedømmelsen. Hvis opstaldningsforholdene medfører sår og skader på ornen, vil der, afhængig af omfanget, være tale om uforsvarligt til groft uforsvarlig behandling af dyr. (Bemærk areal vurderes under krav 10.2.2).
LF 10.1.6:	Alvoren vurderes ud fra grisenes adfærd i forhold til forekomsten af evt. vedvarende støj eller høje pludselige lyde. Vedvarende støj betragtes som væsentlig ulempe, mens vedvarende støj, der påvirker dyrenes adfærd, betragtes som uforsvarlig behandling af grisene. Hvis ikke støjen straks kan bringes til ophør, er der tale om groft uforsvarlig behandling af grisene.
LF 10.1.7:	Alvoren vurderes ud fra mængden af lys (naturlig + kunstigt) og landbrugers oplysninger om, hvor mange timer lyset er tændt. Hvis dyrene har adgang til lys, men antallet af timer er for lavt, vurderes det at være væsentlig ulempe, såfremt det rettes straks ved f.eks. at ændre arbejdsprocedure eller indstillinger på en timer. Hvis der er mindre end 40 lux i stalden i mindre end 8 timer, og ikke er adgang til en elektrisk lyskilde, er der tale om uforsvarlig behandling. Dyr der holdes i permanent mørke uden adgang til naturligt eller kunstigt lys vurderes som groft uforsvarlig behandling af grise.
Omfang	Hvor mange dyr er omfattet af forholdet?
Varighed	I hvor lang tid har det stået på?

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler. Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
• Opstaldningen i stier, der ikke er indrettet korrekt, er midlertidig, f.eks. kortvarigt i forbindelse med flytning. • Pludseligt nedbrud af gylleanlæg eller ventilation, som er under udbedring i forbindelse med kontrollen • Midlertidig opstaldning af en tilsyneladende syg gris, mens det vurderes, om og hvordan den skal behandles • Glatte eller ujævne gulve, som er under udbedring på kontroltidspunktet • Ingen grise der har taget skade • Ornen er midlertidigt opstaldet i en snæver boks i forbindelse med flytning og/eller stimulation • Støj og pludselige høje lyde, skyldes et midlertidigt problem eller byggeprojekt, som løses inden for kort tid • Nedsat lysintensitet som skyldes strømnedbrud eller lyskilder, der er under udskiftning	• Staldens indretning er uhensigtsmæssig for grisene • Grisene kan ikke lægge og rejse sig uhindret • Lejearealet er ikke behageligt, rent og drænet • En eller flere grise er isoleret uden grund • Gulvene er glatte og ujævne • Ornerne kan ikke vende sig, se og lugte andre grise, stierne er indrettet forkert • Der er vedvarende larm i staldene og forekomst af pludselige høje lyde • Der er mørkt i stalden, kun få lyskilder er tilgengælige	• En eller flere grise vurderes at have skader som følge af staldens indretning • Grisene er beskidte og har evt. sår eller ætsningsskader som følge af længere tids ophold i tilsølede stier • Flere grise er er isoleret uden grund og viser tegn på usund adfærd som følge heraf • Der ses flere halte grise, grise med benbrud, afrevne klov og biklove mm. som følge af gulvenes udformning • Ornerne viser tydelige tegn på kompromitteret velfærd som følge af forkert opstaldning • Støjniveau i stalden er uudholdeligt, og grisene vurderes at være påvirkede af det • Grisene holdes i permament mørke

LF 10.2 – KRAV TIL STIER TIL HOLD AF GRISE

- tidligere krav 3.27, 3.29, 3.42, delkrav 2, 3.43, delkrav 3+5, 3.44, delkrav 1+2

1. DELKRAV

LF 10.2.1	Der skal være frit gulvareal til hver fravænnet gris eller hver avls- og slagtegris, der opdrættes i flok, på mindst: a. 0,15 m² til grise med en gennemsnitsvægt på 10 kg eller derunder b. 0,20 m² til grise med en gennemsnitsvægt på mellem 10 kg og 20 kg. c. 0,30 m² til grise med en gennemsnitsvægt på mellem 20 kg og 30 kg. d. 0,40 m² til grise med en gennemsnitsvægt på mellem 30 kg og 50 kg. e. 0,55 m² til grise med en gennemsnitsvægt på mellem 50 kg og 85 kg. f. 0,65 m² til grise med en gennemsnitsvægt på mellem 85 kg og 110 kg. g. 1,00 m² til grise med en gennemsnitsvægt på over 110 kg.
LF 10.2.2	Det samlede frie gulvareal, som er til rådighed for hver gylt efter løbning og hver so, når gylte og/eller søer holdes i flok, skal henholdsvis være på mindst 1,64 m^2 og 2,25 m^2. Når disse dyr holdes i flokke på færre end seks dyr, skal det frie gulvareal øges med 10 %. Når disse dyr holdes i flokke på 40 eller flere dyr, kan det frie gulvareal nedsættes med 10 %.
LF 10.2.3	For gylte efter løbning og drægtige søer gælder endvidere følgende om gulvareal: En del af det areal, der kræves efter LF 10.2.2 og som skal svare til mindst 0,95 m² pr. gylt og mindst 1,3 m² pr. so, skal være et sammenhængende areal med fast gulv, hvoraf højst 15 % består af åbninger til dræning.
LF 10.2.4	Søer og gylte skal senest fire uger efter løbning og indtil 7 dage før forventet faring være løsgående i løsdriftssystemer i større eller mindre grupper.
LF 10.2.5	Den sti, hvor flokke af søer og gylte holdes, skal have sider, hvis længde er over 2,8 m. Når disse dyr holdes i flokke på færre end seks dyr, skal den sti, hvor flokken holdes, have sider, hvis længde er over 2,4 m.
LF 10.2.6	Stien til en voksen orne skal have et frit gulvareal på mindst 6 m². Hvis stien også anvendes til naturlig bedækning, skal det frie gulvareal for en voksen orne være på mindst 10 m², og der må ikke være nogen hindringer i stien.
LF 10.2.7	Der skal være et frit areal bag ved soen eller gylten for at lette naturlig faring eller faring, hvortil der kræves hjælp.
LF 10.2.8	Farestier, hvor søer holdes løse, skal være forsynet med en beskyttelsesanordning til pattegrisene, som fx farebøjler.
LF 10.2.9	En så stor del af det samlede gulvareal, at alle pattegrisene kan hvile på det samtidig, skal være fast gulv eller dækket med en måtte eller strøet med halm eller andet passende materiale.
LF 10.2.10	Hvis der anvendes en fareboks, skal pattegrisene have tilstrækkelig plads til at die uden vanskelighed.

2. FORMÅL

LF 10.2.1 - 10.2.3	Formålet er, at landbruger sikrer, at minimumskrav til frit gulvareal overholdes, når grise holdes i flok.
LF 10.2.4 - 10.2.5	Formålet er, at landbrugeren sikrer flokopstaldning og tilstrækkeligt store stier til søer og gylte.
LF 10.2.6	Formålet er, at landbrugeren sikrer korrekt husning af orner.
LF 10.2.7 - 10.2.8	Formålet er, at landbrugeren sikrer plads ved faring
LF 10.2.9	Formålet er, at landbrugeren sikrer korrekt lejeareal til sine pattegrise.
LF 10.2.10	Formålet er, at landbrugeren sikrer sine pattegrise gode diemuligheder.

3. KRAVETS INDHOLD

Kravet skal sikre, at grise opstaldes i stier med et tilstrækkeligt areal og mål i forhold til deres størrelse, vægt og alder, samt at de ikke fikseres længere end højst nødvendigt. Kravet indeholder desuden regler for arealkrav til orner, krav om fast gulv og plads til at die for alle pattegrise, samt krav om korrekt indretning af farestier, for at beskytte både gylte, søer og pattegrise mod skader og trykninger.

4. KRAVETS RELEVANS

Kravet er relevant i alle besætninger med grise.

5. KONTROLMETODE

Ved gennemgang af besætningen kontrolleres det, at arealet i stierne, kravene til sidelængder og indretningen overholder gældende krav og sikrer grisenes sundhedsmæssige, adfærdsmæssige og velfærdsmæssige behov.

Det kontrolleres, at arealkravene for de forskellige grupper af grise er opfyldt. Ved angivelse af arealkrav refereres der til frit tilgængeligt areal, hvilket betyder, at inventaret (f.eks. krybber, fodertrug og areal under ophængt krybbe) i stien ikke skal medregnes i det samlede areal. Der er krav om, at alle grise skal have et frit minimums gulvareal til rådighed. Ved gennemgang af besætningen foretages en vurdering af, om arealkravene umiddelbart er opfyldt. Der foretages ikke opmålinger af samtlige stier, men ved tvivl eller hvis det vurderes, at arealkravet i en eller flere stier ikke er opfyldt, opmåles stien, antallet af dyr noteres og deres vægt estimeres.

LF 10.2.1 – 10.2.2

For fravænnede grise samt avls- og slagtegrise afhænger arealkravet af grisenes gennemsnitsvægt, mens arealkravet for drægtige gylte og søer er fastsat til henholdsvis minimum 1,64 m^2 og 2,25 m^2 pr dyr. For gylte og søer afhænger det samlede frie gulvareal tillige af antallet af dyr i flokken, idet færre end 6 dyr i flokken medfører et krav om 10% ekstra areal pr. dyr, mens mere end 40 dyr i flokken medfører, at det krævede areal pr. dyr kan nedsættes med 10%. En flok af drægtige søer og gylte kan bestå af helt ned til to individer. Arealkravet for flokke af drægtige søer og gylte gælder kun individer som ikke er opstaldet pga. sygdom, tilskadekomst eller isoleret pga. aggressivitet overfor andre dyr. Opstaldningsforholdene til disse dyr skal vurderes jf. LF 10.6 og LF 11.2.
Overbelægningen pr. sti beregnes ved antallet af grise i den opmålte sti i forhold til det antal grise, der ifølge kravet maksimalt kan være i den pågældende sti. Den samlede overbelægning for dyregruppen beregnes som det antal dyr, der er berørt af overbelægning i forhold til besætningens samlede antal dyr i den relevante dyregruppe (Figur 0.1).

Regneeksempel LF 10.2.2 (Overbelægning på stiniveau)
Arealkrav: 2,25 m^2 pr. so
Antal dyr (søer) på kontroltidspunkt: 27
Opmålt areal på kontroltidspunkt: 6 * 7,85 m = 47,1 m^2

Dyremetoden
47,1 m^2 / 2,25 m^2 = 20,93 dyr ↔
27 dyr – 20,93 dyr = 6,07 dyr ↔
(6,07 dyr / 20,93 dyr) * 100 = **29% overbelægning**

Arealmetoden
27 dyr * 2,25 m^2 = 60,75 m^2 arealkrav ↔
60,75 m^2 – 47,1 m^2 = 13,65 m^2 ↔
(13,65 m^2 / 47,1 m^2) * 100 = **28,98% overbelægning**

Regneeksempel LF 10.2.2 (Overbelægning på stiniveau og dyregruppe)
Arealkrav: 1,64 m^2 pr. gylt
Opmålt areal pr. sti på kontroltidspunktet: 5,21 m^2
Antal dyr (gylte) pr. sti: 4
Antal stier med overbelægning: 4
Gylte efter løbning/søer: 570 (besætningsstørrelse iflg. CHR 570 søer)

Overbelægning stiniveau
(((4 gylte efter løbning * 1,64 m^2) – 5,21 m^2) / 5,21 m^2) * 100 = **25,9 % overbelægning**

Overbelægning dyregruppe
4 gylte efter løbning * 4 stier = 16 gylte ↔
(16 gylte / 570 gylte/søer i flok) * 100 = **2,8 % af dyregruppen udsættes for overbelægning**

Figur 0.1 beregning af overbelægning

LF 10.2.3

For drægtige søer og gylte gælder endvidere, at der maksimalt må være 15% åbninger til dræning i det samlede areal i stien (Figur 0.2). Danske spalter har i gennemsnit 16,6% åbninger til spalter, hvilket betyder, at drægtige søer og gylte generelt ikke kan opstaldes på fuldspaltegulve med danske mål ifølge EU reglerne. Ved beregning af det samlede åbningsareal i stier med gylte efter løbning og drægtige søer, vurderes det ikke nødvendigt at opmåle stier, hvor det ud fra øjemål kan konstateres, at maksimalt 15% af det samlede areal i stien umiddelbart udgøres af åbninger til dræning.

I de fleste tilfælde vil det faste gulv bag krybberne i ædeboksene udgøre et område, som i praksis kan "udligne" større områder med spalter, således at det samlede åbningsareal ikke udgør mere end 15%. I tvivlstilfælde måles både det samlede areal i stien, fraregnet krybber og inventar, det samlede areal med spalter og det samlede areal med drænet gulv. Åbningsarealet beregnes og det fastslås om LF 10.2.3 er overtrådt.

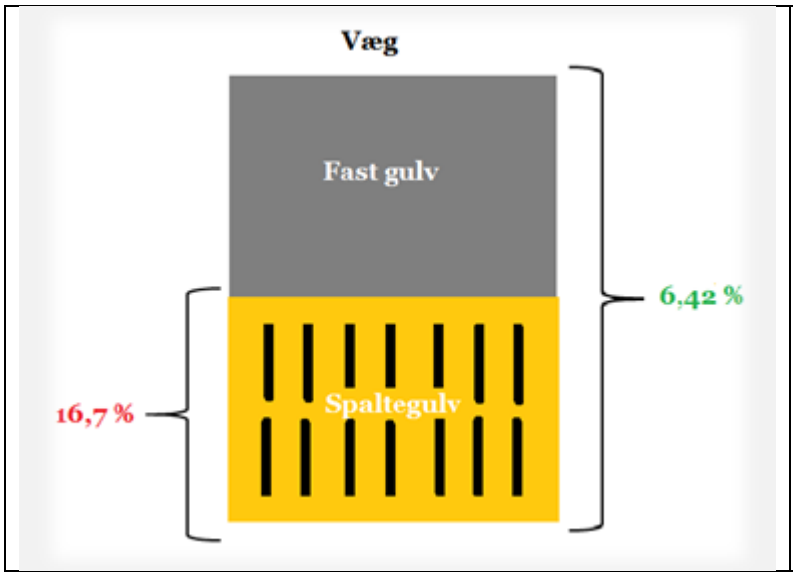

Åbningsarealet beregnes som en procentdel af hele arealet i stien Dermed vil åbningsarealet i de enkelte spalter bliver delt ud på et større område, og langt de fleste stier vil derfor overholde kravet om maksimalt 15% åbningsareal.

Figur 0.2 illustration af beregning af åbningsarealet i stier til gylte og søer

Hvis der i ædeboksene er fast eller drænet gulv i hele eller dele af boksens længde, vil åbningsarealet i disse skulle medregnes i det samlede antal m^2 og dermed også i det samlede åbningsareal. Hele stiens frie areal, fraregnet krybber og inventar, medtages i beregningen. Dermed beregnes det samlede åbningsareal i spalter og drænet gulv, som en procentdel af hele arealet i stien og ikke som delelementer af det samlede areal.

LF 10.2.4

Drægtige søer og gylte skal senest 4 uger efter løbning og indtil 7 dage før forventet faring være løsgående i løsdriftssystemer i større eller mindre grupper. Kravet om flokopstaldning kan midlertidigt fraviges for særligt aggressive grise, grise der er blevet angrebet af andre grise eller for syge og tilskadekomne grise. Således er det tilladt at opstalde disse grise midlertidigt i individuelle stier (LF 10.6 og LF 11.2).

Oplysninger om dato for løbning, samt forventet terminsdato, fremgår af sokortet for de enkelte dyr. Konstateres der isolerede grise, skal det undersøges, om dette skyldes, at grisen er særligt aggressivt, er blevet angrebet af andre grise eller er syg og/eller tilskadekommen. Vurderingen af alvoren afhænger af hvor stor den tidsmæssige overskridelse er, samt om dyret/dyrene har taget skade og/eller virker nedstemte, som følge af den forlængede isolation.

LF 10.2.5

Stier, hvor gylte og søer holdes i flok i perioden fra fire uger efter løbning til en uge før det forventede faringstidspunkt, skal overholde kravet om en minimumsbredde på 2,4 eller 2,8 m, uanset hvor i stien, der måles. Hvis flokken består af færre end 6 dyr, skal siderne i stien være minimum 2,4 m, og hvis flokken består af flere end 6 dyr, skal siderne være over 2,8 m. Korteste sidelængde skal overholdes ved flokopstaldning af helt ned til 2 individer i dyregruppen.
(OBS: antallet af dyr i en ”flok” gælder ikke for kalve, her er en flok defineret som mindst 3 dyr).

I nogle tilfælde kan kravet til minimumsbredde ikke overholdes pga. en lav krybbe, med mindre krybben kan medregnes. Det er tilladt at medregne krybben, når denne er så lav, at dyrene uhindret kan passere henover den og uden risiko for at komme til skade. Bærende konstruktioner f.eks. stolper, i renoverede stalde, kan også medføre at minimumsbredden ikke kan overholdes, disse kan dog accepteres såfremt konstruktionen ikke medfører en risiko for at dyrene kommer til skade i stien.

Kommissionen har tolket direktivets krav om, at stien skal være mindst 2,8 m (2,4 m, hvis der er færre end 6 dyr) således, at det er stiens bredde fra væg til væg, der skal være mindst 2,8 m. Det er denne tolkning, der lægges til grund i konditionalitet.

LF 10.2.6

Stier til voksne orner skal have et frit gulvareal på minimum 6 m^2 pr. orne. Hvis stien anvendes til naturlig bedækning er kravet minimum 10 m^2. Hvis besætningen har én eller flere orner, kontrolleres det, at arealkravet for den enkelte orne er opfyldt. I gældende lovgivning er der ikke specifikt taget højde for en situation, hvor flere orner holdes i samme sti, sandsynligvis fordi dette pga. risikoen for aggressiv opførsel sjældent forekommer. På den baggrund er det vurderingen, at arealkravet på 6 m^2 gælder pr. orne, hvorfor stiens frie gulvareal skal være minimum 6 m^2 + 6 m^2 = 12 m^2 for at opfylde ornernes pladsbehov, hvis 2 orner opstaldes i samme boks.

I nogle besætninger anvendes en ornestimuleringsvogn eller – sti, der indebærer, at en orne holdes på et begrænset område i forbindelse med brunstkontrol eller for at stimulere de søer der skal insemineres. Det er vurderingen, at ovennævnte arealkrav ikke finder anvendelse i disse situationer, forudsat at ornens ophold i vognen/stien er så kort, at det ikke får karakter af opstaldning.

Overtrædelse af arealkravet vil under normale forhold som hovedregel være til væsentlig ulempe for ornen/ornerne, og hvis pladsforholdene forårsager skader på ornen, er der tale om uforsvarlig til groft uforsvarlig behandling af dyr.

LF 10.2.7

For at lette naturlig faring eller faring, hvortil der kræves hjælp, er der krav om, at der skal være et frit areal bag ved soen eller gylten. Arealet skal sikre pattegrisene i forbindelse med fødslen og forhindre at gylten eller soen får trykskader inden og i forbindelse med fødslen.

LF 10.2.8

Farestier, hvor søerne holdes løse, skal være forsynet med en beskyttelsesanordning til pattegrisene i form af f.eks. en skrå væg hvor pattegrisene kan slippe væk ”bagom” soen eller en farebøjle.

LF 10.2.9

I farestalden skal det kontrolleres, om alle pattegrise har mulighed for at hvile samtidig på enten fast gulv, en måtte, et strøet leje eller lignende. Kravet giver i nogle staldsystemer problemer, idet pattegrisekuldene efterhånden har en betragtelig størrelse samtidig med, at fravænningsvægten ofte kan ligge på 7 – 9 kg pr. gris.

LF 10.2.10

Hvis der anvendes fareboks kontrolleres det, at alle pattegrisene har tilstrækkelig plads til at die uden vanskelighed og uden risiko for at komme til skade.

6. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 10.2.1	• Ser det ud som om der er overbelægning i en eller flere stier? • Hvor store er stierne? • Er arealkravet til fravænnede grise, avl- og slagtegris overholdt? • Kan alle grise ligge ned samtidig? • Er dyrenes almentilstand påvirket af pladsforholdene? • Er der tegn på aggression, slåskampe eller skader på dyrene?
LF 10.2.2	• Er arealkravet til gylte og søer i flok overholdt? • Kan alle dyr ligge ned samtidig? • Er dyrenes almentilstand påvirket af pladsforholdene? • Er der tegn på aggression, slåskampe eller skader på dyrene?
LF 10.2.3	• Er arealkravet til sammenhængende gulv for gylte og søer i flok overholdt? • Er der mere end 15% åbninger til dræning, beregnet over hele gulvarealet?
LF 10.2.4	• Hvordan er søer og gylte opstaldet? • Hvor langt er søerne og gyltene i deres drægtighed? • Er søer og gylte fikseret i mere end 4 uger efter løbning og 7 dage før faring?
LF 10.2.5	• Hvor lange sider har stierne? • Kan alle grise vende og dreje sig i stierne?
LF 10.2.6	• Hvor store er ornestierne? • Hvor gamle er ornerne? • Er flere orner opstaldet sammen? • Bruges ornestierne til naturlig bedækning?
LF 10.2.7	• Hvordan er gylte og søer i farestalden opstaldet? • Er der et frit tilgængeligt areal bag søer og gylte, som kan lette naturlig faring eller faring hvortil der kræves hjælp? • Har en eller flere pattegrise skader, som tegn på at faringen har givet problemer?
LF 10.2.8	• Er farestier til løsgående søer indrettet med farebøjler? • Er der risiko for at pattegrisene kan komme til skade under faringen?
LF 10.2.9	• Hvordan er forholdene for pattegrisene? • Er det samlede gulvareal med fast gulv stort nok til at alle pattegrise kan hvile samtidig? • Er gulvet til pattegrisene fast, dækket med en måtte eller strøet med halm eller lignende?
LF 10.2.10	• Anvendes der farebokse til søerne? • Er fareboksene indrettet så pattegrisene kan die uden problemer? • Er der tegn på at pattegrisene ikke får mælk nok?

7. EKSEMPLER PÅ OVERTRÆDELSER

	LF 10.2.4 28 drægtige søer og gylte har stået i enkeltdyrsbokse i mere end 7 dage udover de 4 første uger af drægtigheden. Det vurderes, at der er ca. 1900 søer/gylte i besætningen og omfanget udgør derfor under 10 % af dyregruppen. Varigheden er under 3 måneder.
	LF 10.2.5 To drægtige søer er opstaldet i en sti i drægtighedsstalden. Stien er opmålt til 1,57 x 2,68 m. Landbruger oplyser at søerne ikke kræver aflastning eller isolation fra øvrige dyr. Da korteste sidelængde er 1,57 m, vurderes kravet at være overtrådt.
	LF 10.2.6 Der er fire duft-orner i besætningens løbestald. Ornerne er opstaldet individuelt i hver sin boks. Gulvarealet i orneboksene til ornerne opmåles med lasermåler til 4,8 m^2. Ornerne udviser ikke tegn på skader efter opstaldningen. Forholdet vurderes at være til væsentlig ulempe for ornerne. Alle orner er omfattet. Der er ikke andre og større ornebokse i løbestalden, og der er tale om ældre orner. Forholdende vurderes derfor til at være af langvarig karakter.
	LF 10.2.9 I farestalde med nr. 1 (43 stier), nr. 2 (22 farestier), nr. 3 (28 stier) og nr. 7 (28 stier) ses, at der ikke er plads til, at alle pattegrise kan ligge samtidig på det faste gulv i pattegrisehulen. Der er ikke tegn på, at pattegrisene har lidt overlast. Det vurderes, at forholdet er til væsentlig ulempe for grisene. Det vurderes, at det er mere end 10 % af pattegrisene, som ikke kan ligge på fast gulv samtidig.

8. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

LF 10.2.1 – 10.2.10

Alvor	Alvoren vurderes ud fra, i hvor høj grad dyrenes sundhed og velfærd er påvirket. Hvis overtrædelsen er af mindre omfang, og dyrene ellers trives, og der ikke er tegn på

	aggression eller slåskampe, så vurderes det som formildende i forhold til alvoren af overtrædelsen. Alvoren vurderes som værende til væsentlig ulempe, hvis overbelægningen er tydelig, men dyrene stadig vurderes sunde og friske, og der ikke er tegn på aggression. Alvoren vurderes som værende uforsvarlig eller groft uforsvarlig, hvis der er tegn på vedvarende aggression og/eller slåkampe, og hvis manglende frit areal bag søerne, manglende farebøjler hos løsgående søer eller arealet i øvrigt kan være skyld i skader på dyrene og/eller øget dødelighed blandt pattegrisene. Forholdene skal som udgangspunkt politianmeldes, hvis dyrene kun med stort besvær kan bevæge sig rundt, og det er tydeligt, at alle dyr ikke kan ligge ned og hvile samtidig.
Omfang	Vurderes ud fra, hvor mange dyr, der er berørt. Selvom overtrædelserne beskrives på CHR niveau, bedømmes de samlet på CVR niveau. Vægtningen af de enkelte besætninger skal ses i forhold til formålet med kravet.
Varighed	Vurderes ud fra hvor længe forholdet har stået på.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler. Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
• Arealkravet er kun lettere overtrådt, og grisene har ikke lidt overlast • Enkelte søer og gylte har været fikseret lidt længere, end det tilladte. Årsagen er acceptabel • Sidelængderne er en smule kortere end det tilladte, grisene har ikke lidt overlast • Ornestierne opfylder ikke kravene helt, men ornen/ornerne har ikke lidt overlast • Enkelte søer mangler frit areal bagerst i farestierne, men pattegrise og søer har ikke lidt overlast • Enkelte farestier til løsgående søer har defekte/manglende farebøjler, men pattegrise og søer har ikke lidt overlast • Der er fast gulv til alle pattegrise, men arealet er enkelte steder for småt, dyrene har ikke lidt overlast	• Der er ikke tilstrækkeligt frit gulvareal for alle størrelser af grise • Kravet til sammenhængende gulv med højst 15% åbninger er ikke overholdt • Søer og gylte er ikke løsgående i den krævede periode • Kravene til sidelængder for grise opstaldet i flok overholdes ikke • Ornestierne er for små og/eller opfylder ikke arealkravet til naturlig bedækning • Der er ikke et frit tilgengæligt areal bag soen i farestierne • Farebøjlen som skal beskytte de små pattegrise er defekt eller mangler helt • Pattegrisene mangler fast gulv til hvile • Pattegrisenes mulighed for at die i fareboksen er begrænset	• Arealkravet er meget overtrådt, og dyrene lider pga. den manglende plads • Der er for store åbninger i gulvet, og flere dyr har skader • Gylte efter løbning og drægtige søer går på fuldspalter • Søer og gylte er fikserede i længere tid, dyrene har skader og virker nedstemte • Siderne i stierne er for korte, dyrene er nedstemte og har svært ved at vende sig • Ornestierne er meget små, dyrene har svært ved at vende sig • Der mangler plads bag ved søerne, der er stor risiko for skader ved faring og øget pattegrisedødelighed • Farebøjlerne mangler helt eller er defekte, der er flere pattegrise med skader og øget pattegrisedødelighed • Pattegrisene har ingen fast gulv til hvile • Pattegrisene har meget svært ved at die, grisene virker slappe og dehydrerede

LF 10.3 – FORBUD MOD OPBINDING AF GRISE

- tidligere krav 3.28

1. DELKRAV

LF 10.3.1	Opbinding af søer og gylte er forbudt.

2. FORMÅL

LF 10.3.1	Formålet er, at landbrugeren sikrer, at opbinding af grise ikke finder sted.

3. KRAVETS INDHOLD

Det har siden 1. januar 2006 været forbudt at opbinde søer og gylte i EU.

Bemærk, at det ifølge de nationale bestemmelser er forbudt at opbinde alle slags grise. KO-kravet gælder dog kun ift. opbinding af søer og gylte.

4. KRAVETS RELEVANS

Kravet gælder for alle besætninger med grise.

5. KONTROLMETODE

Ved gennemgang af besætningen kontrolleres det, at der ikke forefindes opbundne grise.

6. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 10.3.1	• Findes der søer og gylte i besætningen, som er opbundne? • Er der skader på grisene? • Hvor længe har grisen/grisene været bundet op? • Hvorfor er grisen/grisene bundet op?

7. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

Generelle retningslinjer først – herefter de specifikke retningslinjer for delkravene

LF 10.3.1

Alvor	Alvoren afhænger af, om der er tydelige tegn på at dyrene har været bundne, i form af f.eks. sår og skader på dyrene.
Omfang	Vurderes i forhold til den enkelte dyregruppe, hvilke og hvor mange dyr er påvirker af overtrædelsen.
Varighed	Vurderes ved at bedømme evt. skader på dyrene og/eller vurdere, hvor længe dyrene har været bundet og hvorvidt varigheden har betydning for en evt. skade.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler. Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
Ikke umiddelbart sandsynligt	• En eller flere gylte eller søer i stalden er bundet op	• Mange dyr er bundet op. • Det virker som en fast procedure at binde søer og gylte op • Der er tydelige tegn på skader på dyrene.

LF 10.4 – REDEBYGNINGS- OG BESKÆFTIGELSES-MATERIALE TIL GRISE

- tidligere krav 3.30, 3.37, 3.43, delkrav 3

1. DELKRAV

LF 10.4.1	Søer og gylte skal have permanent adgang til en tilstrækkelig mængde halm eller andet manipulerbart materiale, der kan opfylde deres behov for beskæftigelsesmateriale.
LF 10.4.2	Grise og orner skal have permanent adgang til en tilstrækkelig mængde materiale, som de på rette vis kan undersøge og rode i, såsom halm, hø, træ, savsmuld, svampekompost, tørv eller en blanding heraf, som ikke bringer dyrenes sundhed i fare.
LF 10.4.3	I ugen før det forventede faretidspunkt skal søer og gylte have passende redebygningsmateriale i tilstrækkelig mængde.

2. UNDTAGELSER

Undtagelse til LF 10.4.3

Kravet om passende redebygningsmateriale i tilstrækkelig mængde gælder ikke, hvis dette teknisk ikke kan lade sig gøre med det gyllesystem, der anvendes på bedriften.

3. FORMÅL

LF 10.4.1 – 10.4.2	Formålet er, at landbrugeren sikrer, at grise kan udføre passende undersøgelsesadfærd
LF 10.4.3	Formålet er, at landbrugeren om muligt sikrer, passende redebygningsadfærd

4. KRAVETS INDHOLD

Kravet skal sikre, at alle grise har permanent adgang til en tilstrækkelig mængde beskæftigelsesmateriale. Søer og gylte skal have permanent adgang til en tilstrækkelige mængde halm eller andet manipulerbart beskæftigelsesmateriale. Grise og orner skal have permanent adgang til en tilstrækkelig mængde materiale, som de kan undersøge og rode i, men som ikke må bringe deres sundhed i fare. Materialer som f.eks. halm, hø, træ, savsmuld, svampekompost, tørv eller en blanding heraf kan accepteres.

5. KRAVETS RELEVANS

Kravet er relevant i alle besætninger med grise.

6. KONTROLMETODE

Ved gennemgang af besætningen kontrolleres det, at mængden af beskæftigelsesmateriale er tilstrækkelig, til at sikre grisenes velfærdsmæssige behov. I en kontrolsituation vil vurderingen af det aktuelle materiale altid bero på en konkret faglig vurdering af, om lovgivningens krav er overholdt. Manglende beskæftigelsesmateriale forekommer, når der ikke er beskæftigelsesmateriale tilstede, mens det er mangelfuldt anvendt, når der er behov for at supplere med beskæftigelsesmateriale.

Grise skal have permanent adgang til en tilstrækkelig mængde materiale, som de på rette vis kan undersøge og manipulere med. Grise undersøger deres omgivelser (både vertikalt og horisontalt) ved at udføre rode-, snuse-, bide- og tyggebevægelser. For at opnå værdi som beskæftigelsesmateriale bør materialet være spiseligt (dog ikke nødvendigvis med næringsværdi). Materialet skal være manipulerbart og deformerbart, men det skal ikke nødvendigvis tildeles på gulvet.

Kravet om permanent adgang indebærer efter Fødevarestyrelsens vurdering, at det til enhver tid er tydeligt, at der anvendes materiale, dog skal mængden vurderes ud fra tildelingstidspunktet. Desuden skal der være så meget beskæftigelses- og rodemateriale i stien, at alle grise har adgang til materialet, når de er motiverede for at rode i det og/eller beskæftige sig med det. Dette skyldes, at de grise, der befinder sig i umiddelbar nærhed af, en gris der eksempelvis roder, på grund af social facilitering, vil blive motiveret til at udføre den samme adfærd. Der er efter Fødevarestyrelsens vurdering dog ikke nødvendigt, at der til enhver tid skal være så meget materiale i stien, at alle grise kan beskæftiges på én gang.

Opmærksomheden henledes på, at kravet kun omhandler beskæftigelsesmateriale. De bestemmelser, der er fastsat i EU, omhandler kun beskæftigelsesmateriale, idet der ikke er fastsat EU-bestemmelser om rodemateriale.

Det skal tillige kontrolleres, at søer og gylte i ugen før det forventede faringstidspunkt har adgang til en passende mængde redebygningsmateriale. Opmærksomheden henledes dog på, at landbrugeren kan undlade at tildele redebygningsmateriale i ugen før forventet faring, hvis det teknisk set ikke kan lade sig gøre med det gyllesystem, der anvendes på bedriften. Der skal altså tungtvejende overvejelser til, før der sanktioneres for denne bestemmelse. Grunden er, at det kan være meget vanskeligt at bevise, at gyllesystemet på den pågældende bedrift ikke kan håndtere redebygningsmaterialet. Dog skal det gøres klart, at ud fra dyreværnsmæssige hensyn anbefales det, at give redebygningsmateriale i ugen før forventet faring for at tilgodese de drægtige søer og gyltes stærke motivation for at udføre redebygning.

MATERIALER SOM IFØLGE FØDEVARESTYRELSEN KAN BETRAGTES SOM BESKÆFTIGELSESMATERIALER:

- Halm
- Hø
- Træ
- Savsmuld
- Svampekompost
- Tørv
- En blanding af ovenstående
- Reb (sisal og hamp)
- Naturmaterialer som f.eks. muld, kompost og pektinaffald

FØLGENDE MATERIALER ANSES IKKE FOR VÆRENDE EGNET SOM BESKÆFTIGELSESMATERIALE - UANSET HVORDAN OG I HVILKEN MÆNGDE DE TILDELES:

- Metalkæder, plastbolde, plastredskaber, kunstige gummigrisehaler, bildæk og lignende
- Materiale, der er så tilsølet, at det er uinteressant for grisene
- Materialer der størrelsesmæssigt ikke passer til grisene, f.eks. store trækævler til smågrise, da dyrene ikke på tilstrækkelig vis er i stand til at bide/tygge i det
- Materialer som kan bringe dyrenes sundhed i fare eller være til fare for fødevaresikkerheden. Dette medfører, at f.eks. aviser og imprægneret eller på anden måde behandlet træ ikke kan anvendes som beskæftigelsesmateriale
- Tørfoder i automat

Læs mere i Fødevarestyrelsens guide til rode- og beskæftigelsesmaterialer
https://foedevarestyrelsen.dk/dyr/dyrevelfaerd/landbrugsdyr-og-heste/grise/beskaeftigelses-og-rodemateriale

Vurderingen af, om kravet er opfyldt, beror altid på et konkret fagligt skøn, og den endelige afgørelse af, om kravet konkret er opfyldt, henhører under domstolene. Det er imidlertid vurderingen, at kravet som udgangspunkt må anses som opfyldt i nedenstående situationer, hvis der tages hensyn til, at materialet skal være tilgengæligt i rette mængde, ikke tilsølet, placeret så grisene kan nå det og være af en kvalitet der ikke er til fare for deres sundhed og velfærd:

Dybstrøelse

Dybstrøelse vil som udgangspunkt altid opfylde kravet om beskæftigelsesmateriale. Strøelsen må dog ikke være så tilsølet, at grisene ikke har interesse for at rode i det.

Halmhæk

En halmhæk er indrettet til tildeling af halm, hvor grisene kan trække halm ud, og hvor den del af halmen, som grisene ikke umiddelbart æder, falder direkte ned på gulvet eller i gulvniveau med foderkrybben. Der skal altid være halm i hækken, og den skal være konstrueret/indstillet, så der kan trækkes så meget halm ud, at en passende andel af grisene kan være beskæftiget med det samtidig.

Halmautomat

En halmautomat er indrettet til tildeling af halm. Grisene kan trække halmen ud, og den del af halmen, som grisene ikke umiddelbart æder, falder ned i bunden af automaten. For at en passende andel af grisene har adgang til halmautomaten, bør automaten som udgangspunkt være mindst 60 cm bred. Der skal altid være halm i halmautomaten, og den skal være indstillet, så grisene kan trække halmen ud. Hvis automaten er placeret i et hjørne eller i nærheden af andet inventar, som kan forhindre adgang til automaten fra 3 sider, bør den som udgangspunkt være mindst 80 cm bred.

Dispenser til snittet halm, halm-, træpiller e.l.

En dispenser er indrettet til tildeling af snittet halm, halmpiller, træpiller el. Dispenseren er udstyret med en lille ”udløser” som, når den bliver manipuleret, doserer portioner af materiale ud på gulvet eller i krybben. Der skal altid være en tilstrækkelig mængde materiale til rådighed for grisene.

Tildeling på gulvet af løst materiale i form af f.eks. halm, spåner, spagnum, savsmuld, muld, kompost, træflis eller pektinaffald

Tildeling af materiale ”på gulvet” må forstås sådan, at betingelsen er opfyldt, hvis beskæftigelses- og rodematerialet tildeles på gulvniveau, f.eks. en trækævle, der i hele sin udstrækning ligger på gulvet (fastgjort i kæde eller fritliggende), halm og sammenpressede blokke af naturmaterialer, der tildeles på gulvet. Materialet må ikke være så tilsølet, at grisene ikke er interesserede i at undersøge og manipulere med det.
Det er Fødevarestyrelsens vurdering, at lodrette holdere med tildeling af halm, spagnum eller andet materiale i sammenpressede blokke, der berører gulvet opfylder kravet, når grisene kan manipulere med materialet. Kravet må endvidere anses for opfyldt, hvis halm tildeles i en automat eller hæk, hvorfra grisene kan hive halmen ud og rode i det. Hækken skal være indstillet således, at en vis del af halmen lander på gulvet eller i krybben.

Halm, spagnum, savsmuld eller lignende i sammenpressede blokke, fritliggende træ eller grene, herunder fx ”Spanske ryttere” eller lignende tildelt på gulvet

Materialerne skal være tilpasset dyrenes størrelse, og hvis der anvendes træ, skal det være blødt træ (f.eks. gran, birk, fyr, poppel). Træsorter som f.eks. eg, bøg, ask og eksotiske træsorter anses ikke for at være bløde

nok, idet de ikke umiddelbart er deformerbare ved tryk og bidning. Materialet må ikke være så tilsølet, at grisene ikke har interesse for at undersøge og manipulere med det.

TRÆKLODS/GREN I KÆDE ELLER I VIPPEANORDNING MELLEM TO STIER SAMT TRÆKLODSER FASTGJORT PÅ INVENTAR

Materialet skal være tilpasset dyrenes størrelse. Klodserne skal være af blødt træ (f.eks. gran, birk, fyr, poppel). Klodser, som er fastgjort på inventaret, har mindre bevægelighed ift. løsliggende klodser. Derfor, bør klodserne have en bevægelighed, udformning og størrelse, så grisene kan få fat på dem og deformere dem ved at tygge i dem. Materialet må ikke være så tilsølet, at grisene ikke har interesse for at undersøge og manipulere med det.

LODRET HOLDER MED TILDELING AF HALM, SPAGNUM ELLER ANDET I SAMMENPRESSEDE BLOKKE ELLER TRÆLÆGTER/TRÆRAFTER

Materialet skal være tilpasset dyrenes størrelse, og hvis der anvendes træ, skal det være blødt (f.eks. gran, birk, fyr, poppel). Holderens underside bør som udgangspunkt være placeret mindst 25 cm over gulvniveau - uanset om der benyttes spiraler, rør, jernholdere eller andet. Afstanden mellem to lodrette holdere bør være stort nok til, at to grupper af dyr kan beskæftiges samtidig, uden at der opstår konflikter om adgang til ressourcerne. Dette indebærer efter Fødevarestyrelsens vurdering, at der bør være mindst 40 cm mellem to holdere. Der skal altid være blokke eller rimelige rester (vurderet ud fra tildelingstidspunktet) heraf i holderen.

REB

Reb kan være ophængt eller ligge på gulvet. Rebene må ikke være så tilsølede, at grisene ikke har interesse for at rode med dem. Rebets levetid kan evt. forlænges ved at binde knuder på det. Såfremt der anvendes reb af naturmaterialer, skal det som udgangspunkt tildeles på en måde, så dele af det ligger på gulvet, så grisene kan undersøge og manipulere med det.

FODER PÅ GULV

Foder på gulvet kan kun anses som beskæftigelsesmateriale, når det anvendes til pattegrise og kun frem til fravænning. Dette skyldes, at grisene på dette stadie endnu ikke har fuldt udviklet fødesøgnings- og undersøgelsesadfærd. Undersøgelser har vist, at pattegrise allerede fra første leveuge er motiverede for at udføre rodeadfærd, og at denne motivation stiger over de følgende leveuger. Dermed stiger også kravet til beskæftigelses- og rodematerialets kompleksitet, idet grisene ikke alene undersøger omgivelserne for at finde føde, men også for at indhente oplysninger om deres omgivende miljø og lære dette at kende.
Foder alene kan dog efter Fødevarestyrelsens vurdering ikke anses som beskæftigelsesmateriale. Foder fra automater skal derfor altid anvendes sammen med et materiale, der kan opfylde grisens behov for at undersøge og manipulere.

MÆNGDE

Der skal være permanent adgang til beskæftigelsesmateriale i en sådan mængde, at en passende andel af grisene kan rode i det og beskæftige sig med det samtidigt. Grise, der befinder sig i umiddelbar nærhed af en gris der roder, vil på grund af social facilitering, blive motiveret til at udføre den samme adfærd. Der er efter Fødevarestyrelsens vurdering ikke krav om, at der til enhver tid skal være tilstrækkeligt materiale til, at samtlige grise i en sti med flere dyr kan undersøges og/eller beskæftiges på en gang. Dyr, som opstaldes enkeltvis, skal ligeledes tildeles materiale, således at det enkelte dyr permanent har adgang til det. Nedenfor er angivet, hvilken mængde beskæftigelsesmateriale der bør gives for at leve op til kravet:

- I en typisk sti med 18 dyr anses eksempelvis to stykker træ, to grene, to blokke af sammenpresset materiale (f.eks. halm, savsmuld eller spagnum), to lodrette holdere, to reb eller to Spanske ryttere tildelt på gulvet for at være tilstrækkeligt beskæftigelsesmateriale.
- I en sti med færre end 18 dyr kan der efter Fødevarestyrelsens vurdering, under hensyntagen til stiudformningen og ved en vurdering af adfærd, herunder aggression og halebidning i stien, i mindre grad fraviges fra angivne mængder, således at der som udgangspunkt kan anvendes eksempelvis et stykke træ, én gren, ét reb eller én Spansk rytter til 9 grise.
- Ved flere end 18 grise i stien tilpasses mængden af materiale under hensyntagen til stiens udformning, og en vurdering af grisenes adfærd, herunder aggression og halebidning.
- Afstanden mellem materialerne (eksempelvis to træklodser eller lodrette holdere til træ) bør være stor nok til, at to grupper af dyr kan beskæftiges samtidig, uden at der opstår konflikter om adgang til ressourcerne. Dette indebærer efter Fødevarestyrelsens vurdering, at der som udgangspunkt mindst bør være 40 cm mellem to stykker materiale.

Læs mere i Fødevarestyrelsens vejledning om rode- og beskæftigelsesmaterialer:
https://foedevarestyrelsen.dk/Media/638198165042009729/Revision%20januar%202023%20Vejledning%20om%20risikovurdering%20og%20besk%C3%A6ftigelses-%20og%20rodemateriale.pdf

7. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

	Spørgsmål
LF 10.4.1	• Har søer og gylte permanent adgang til halm eller andet manipulerbart materiale som opfylder deres behov for beskæftigelsesmateriale? • Er der tildelt redebygningsmateriale til søer og gylte i farehytter? • Er mængden af beskæftigelsesmateriale tilfredsstillende? • Er beskæftigelsesmaterialet rent eller tilsølet? • Er materialet placeret hensigtsmæssigt, så dyrene har let adgang til det? • Er der tegn på aggression blandt dyrene? Bid, rifter og sår? • Ses der slagsmål og tegn på aggressivitet blandt søerne og gyltene?
LF 10.4.2	• Har grise og orner permanent adgang til en tilstrækkelig mængde materiale som de kan undersøge og rode i? • Hvilket materiale har dyrene adgang til (halm, hø, træ, savsmuld, svampekompost, tørv eller blandinger heraf, er typiske materialer) • Er der anvendt en træsort, som er hård? (træet skal være deformerbart) • Er mængden og kvaliteten af redebygningsmaterialet tilfredsstillende? • Er beskæftigelsesmaterialet rent eller tilsølet? • Er materialet placeret hensigtsmæssigt, så dyrene har let adgang til det? • Er der tegn på aggression blandt dyrene? Bid, rifter og sår?
LF 10.4.3	• Er der tildelt redebygningsmateriale til søerne og gyltene? • Kan gyllesystemet håndtere halm eller lignende materiale?

8. EKSEMPLER PÅ OVERTRÆDELSER

	LF 10.4.1 I farestald konstateres, at der mangler tildeling af beskæftigelsesmateriale til søer. Der er opstaldet 3 x 18 søer. Forholdet betragtes til at være til væsentlig ulempe for søerne og uforsvarlig behandling, hvis søerne udviser tydelige tegn på stress som følge af fraværet af beskæftigelsesmateriale.
	LF 10.4.1 Fra løbestald. Halmhæk opsat modsat søer. Søer havde ikke adgang til beskæftigelsesmateriale, idet de var fikseret. 5 rækker af 25 dyr. Ved kontrollen blev det oplyst, at søer løsnes efter 1 uge. Forholdet betragtes til at være til væsentlig ulempe for søerne og uforsvarlig behandling, hvis søerne udviser tydelige tegn på stress som følge af fraværet af beskæftigelsesmateriale.
	LF 10.4.2 Konstateret manglende beskæftigelsesmateriale til 1 orne placeret i drægtighedsstald. Forholdet betragtes til at være til væsentlig ulempe for ornen og uforsvarlig behandling, hvis ornen udviser tydelige tegn på stress som følge af fraværet af beskæftigelsesmateriale.

	LF 10.4.2 I en klimastald er der hængt bildæk op som beskæftigelsesmateriale i tre stier. Bildæk er ikke manipulerbare eller et naturligt materiale. Forholdet betragtes til at være til væsentlig ulempe for grisene.
	LF 10.4.2 I en slagtegrisestald mangler der helt beskæftigelsesmateriale. Forholdet betragtes til at være uforsvarlig behandling eller groft uforsvarlig behandling, hvis slagtegrisene udviser tydelige tegn på stress som følge af fraværet af beskæftigelsesmateriale.

9. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

LF 10.4.1 – 10.4.4

Alvor	Alvoren vurderes ud fra, hvorvidt der er tildelt egnet beskæftigelsesmateriale eller ej, samt om der er tegn på aggression hos grisene. Der er tale om væsentlig ulempe til uforsvarlig behandling, hvis dyrenes almenbefindende er påvirket som følge af manglen på eller kvaliteten af materialet. Dette ses blandt andet som aggressiv adfærd, slåskampe og hale- eller ørebid hos grisene. Der er tale om groft uforsvarlig behandling, når der slet ingen beskæftigelsesmateriale er tilstede og når dyrene samtidig har alvorlige skader som tegn på aggression og slåskampe.
Omfang	Hvor mange dyr er omfattet af forholdet? Selvom overtrædelserne beskrives på CHR niveau, bedømmes de samlet på CVR niveau. Vægtningen af de enkelte besætninger skal ses i forhold til formålet med kravet.
Varighed	I hvor lang tid har det stået på?

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler. Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
• Der er tydelige tegn på, at en enkelt eller få stier blot er blevet glemt • Landmanden har ikke nået hele stalden endnu, men er i gang med at tildele halm eller lignende • Let begrænset adgang til beskæftigelsesmaterialer • Let tilsøling af beskæftigelses materiale • Der suppleres ikke med den rette mængde • Kvaliteten af materialet er let mangelfuld	• Der mangler beskæftigelses- og/eller redebygningsmateriale i besætningen	• Der kan ikke findes halmstrå eller andre tegn på, at der tildeles beskæftigelses- og/eller redebygningsmateriale • Dyrene virker aggressive og udviser tegn på frustration der kan skyldes manglende beskæftigelsesmateriale • Flere søer og gylte udfører stereotyp adfærd

LF 10.5 – BEHANDLING MOD PARASITTER

– tidligere krav 3.43, delkrav 2

1. DELKRAV

LF 10.5.1	Drægtige søer og gylte skal om nødvendigt behandles mod eksterne og interne parasitter. Drægtige søer og gylte skal gøres rene, når de anbringes i farestien.

2. FORMÅL

LF 10.5.1	Formålet er, at landbrugeren sikrer forebyggelse og behandling af parasitter.

3. KRAVETS INDHOLD

Kravet er en del af det tidligere krav 3.43 som omhandler særlige bestemmelser for søer og gylte. Det tidligere krav er splittet op i fire nye krav, hvorved krav 10.5.1 udelukkende omhandler krav til behandling af eksterne og interne parasitter, samt kravet om at drægtige søer og gylte skal være rene, når de anbringes i farestierne.

4. KRAVETS RELEVANS

Kravet om behandling mod parasitter er kun relevant i de tilfælde, hvor der tegn på parasitter i besætningen (kløe, sår, diarré, afmagring mm.). Det er ikke et krav generelt at tjekke om søer og gylte behandles mod parasitter før indsættelse i f.eks farestien.

5. KONTROLMETODE

Det skal kontrolleres, om søer og gylte opstaldet i farestalden generelt er rene og pæne, eller om der er tegn på tilsmudsning, sår eller skader som følge af manglende rengøring og/eller nedsat trivsel som følge en ikke hensigtmæssig opstaldningsmetode (forhold der ikke tager hensyn til, at dyrene er enten meget beskidte eller angrebet af parasitter).

I de tilfælde hvor forholdene formodes at kunne skyldes interne eller eksterne parastitter, vil det være nødvendigt at tjekke evt. medicinoptegnelser for behandling mod disse.

6. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 10.5.1	• Er søer og gylte i farestierne generelt rene og pæne? • Hvis dyrene er meget beskidte, kan årsagen så identificeres (f.eks. diarré kan være tegn på parastitter, i så fald er denne del af kravet også relevant). • Er der tegn på at dyrene er angrebet af interne eller eksterne parasitter? • I fald der ses (tegn på) parasitter, har landmanden så foretaget behandling? • Hvornår er dyrene evt. behandlet?

7. YDERLIGERE OPLYSNINGER TIL HØRINGSBREVET

- Data fra Vetstat (midler mod parasitter).

8. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

Generelle retningslinjer først – herefter de specifikke retningslinjer for delkravene

LF 10.5.1

Alvor	Vurderes ud fra i hvor høj grad grisene er påvirket af forholdene omkring manglende rengøring og evt. parasitangreb. Sår og skader som følge af manglende rengøring eller voldsom kløe, der medfører nedstemte dyr, som tydeligt ikke trives, vurderes som en groft uforsvarlig overtrædelse.
Omfang	Vurderes i forhold til den enkelte dyregruppe, hvilke og hvor mange dyr er påvirker af overtrædelsen. Selvom overtrædelserne beskrives på CHR niveau, bedømmes de samlet på CVR niveau. Vægtningen af de enkelte besætninger skal ses i forhold til formålet med kravet.
Varighed	Vurderes ud fra grisenes alder, og hvis muligt varigheden af deres eventuelle sår og skader samt evt. seneste behandling for parasitter

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler. Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
• Der er tale om få dyr med ubetydelige tegn på parasitter.	• Der er tegn på eksterne eller interne parasitter i besætning, og landmanden har ikke behandlet sine dyr.	• Dyrene er ikke behandlet mod parasitter, selvom der er tydelige tegn på at de er påvirkede af tilstanden (f.eks: kløe, sår, afmagring, diarré mm.)

LF 10.6 – HÅNDTERING AF AGGRESSIVITET HOS GRISE

- tidligere krav 3.33, 3.43, delkrav 1, 3.45

1. DELKRAV

LF 10.6.1	Grise, som skal holdes i flok, og som er særlig aggressive, er blevet angrebet af andre grise eller er syge eller skadede, kan opstaldes midlertidigt i individuelle stier.
LF 10.6.2	I så fald skal de pågældende stier være så store, at dyrene let kan vende sig, hvis dette ikke er i modstrid med specifik veterinærrådgivning
LF 10.6.3	Der skal træffes foranstaltninger til at minimere aggression i flokke af søer og gylte.
LF 10.6.4	Hvis fravænnede grise og avls-/fedegrise er opstaldet flokvis, skal der træffes foranstaltninger til at forhindre slagsmål, der går ud over normal adfærd.
LF 10.6.5	Fravænnede grise og avls-/fedegrise skal holdes i stabile flokke og blandes så lidt som muligt
LF 10.6.6	Hvis fravænnede grise og avls-/fedegris, der ikke kender hinanden, skal blandes, skal det ske i så ung en alder som muligt, fortrinsvis inden eller indtil en uge efter fravænning. Når grise blandes, skal de have tilstrækkelige muligheder for at flygte fra og skjule sig for andre grise.
LF 10.6.7	Når der viser sig tegn på alvorlige kampe, skal årsagerne hertil straks undersøges, og der skal træffes passende foranstaltninger, fx ved om muligt at give de fravænnede grise og avls-/fedesvin rigeligt med halm eller andet beskæftigelsesmateriale.
LF 10.6.8	Fravænnede grise og avls-/fedegrise, der udviser vedholdende aggressivitet over for andre dyr, eller som er ofre for denne aggressivitet, skal midlertidigt isoleres eller holdes på afstand af flokken.

2. FORMÅL

LF 10.6.1 – 10.6.2	Formålet er, at landbrugeren sikrer, at grise beskyttes mod skader.
LF 10.6.3	Formålet er, at landbrugeren sikrer, at aggression blandt søer og gylte minimeres.
LF 10.6.4 – 10.6.8	Formålet er, at landbrugeren sikrer, at grise sammenblandes mindst muligt, for at unormal aggressiv adfærd minimeres.

3. KRAVETS INDHOLD

Kravet er en sammenskrivning af de tre tidligere krav 3.33, 3.43 og 3.45, hvor udgangspunktet var flere forskellige overtrædelser inden for samme dyregruppe, hver for sig. De nye krav omhandler i stedet håndtering af aggressivitet for alle dyregrupper i samme krav. Dyregrupperne adskilles i de enkelte delkrav.

Aggressive grise skal som udgangspunkt skilles fra hurtigst muligt for at forhindre sår, skader og varige mén i gruppen. Pludseligt opståede kampe af kortere varighed og uden større skader, betragtes dog som en del af normaladfærden hos grise og skal ikke umiddelbart føre til flytning og isolation af dyr.

Dyregruppen refererer til den aldersgruppe, som overtrædelsen vedrører. Antallet af dyr i den relevante aldersgruppe kan findes i CHR og verificeres af landbruger.

4. KRAVETS RELEVANS

Kravet er relevant for alle besætninger med grise, uanset størrelse og antal.

5. KONTROLMETODE

Alle grise skal som udgangspunkt opstaldes flokvist, og holdes i så stabile grupper så muligt, for at mindske forekomsten af aggression og slåskampe. Søer i farestier, samt grise i syge- og/eller isolationsstier kan, om nødvendigt, opstaldes enkeltvis.

Hvis der ved kontrollen konstateres grise, som er opstaldet enkeltvis, uden at der umiddelbart kan identificeres en årsag, spørges indtil landbrugers formål med og årsag til isolationen.

Kravet om flokopstaldning af grise kan fraviges for særligt aggressive grise, grise der er blevet angrebet af andre grise, eller for syge og/eller tilskadekomne grise. Det er tilladt at opstalde disse grise midlertidigt i individuelle stier under forudsætning af, at stierne er så store, at grisene let kan vende sig, med mindre dette er i modstrid med specifik veterinærrådgivning. Det vil sige, at en dyrlæge ud fra en klar og konkret veterinærfaglig begrundelse, for det enkelte dyrs vedkommende, skal have rådgivet om, at dyret ikke skal kunne vende sig.

Der skal for alle flokopstaldede grise træffes passende foranstaltninger til at forhindre slagsmål, der går ud over normal adfærd hos flokopstaldede dyr. Det kræves tillige, at der træffes foranstaltninger til at minimere aggression hos flokopstaldede søer og gylte. Foranstaltninger til at hindre slagsmål kan f.eks. være halmballer og/eller mobile skillevægge sat op strategiske steder i stien, permanente skjul, adgang til to stier, plads nok til at svage dyr kan flytte sig fra stærke dyr, gulvfodring ved sammenblanding og ekstra tildeling af halm eller andet rodemateriale.

Fravænnede grise, avls- og slagtegrise skal holdes i stabile flokke og blandes så lidt som muligt. Hvis sammenblanding ikke kan undgås, skal det ske i så ung en alder som muligt, fortrinsvis inden eller indtil en uge efter fravænning. Det kan dog i produktionen ofte være nødvendigt at sammenblande grisene senere og evt. af flere omgange, hvorfor der i disse situationer, skal træffes foranstaltninger som sikrer en så rolig sammenblanding som muligt.

Sammenblanding af grise bør altid ske under opsyn, både for at minimere/forhindre slagsmål og af hensyn til at isolere patologisk aggressive dyr eller dyr, der er kommet til skade. Slagsmål og aggression opstår oftest i forbindelse med etablering af en rangorden, hvor grisene risikerer at påføre hinanden sår og skader. Risikoen for dette kan minimeres, ved at give grisene tilstrækkelige muligheder for at flygte fra og skjule sig for andre grise, og dermed forhindre at der opstår aggression og slåskampe.

Grise der udviser vedholdende aggressivitet over for andre dyr, eller som er ofre for denne aggressivitet, skal midlertidigt isoleres eller holdes på afstand af flokken.

Særlige opmærksomhedspunkter:

Selvom grisene ikke udviser aggressivitet under selve kontrollen, er det vigtigt at bemærke, om flere grise har sår og skader som tegn på alvorlige kampe.

6. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 10.6.1 – LF 10.6.8	• Findes der individuelt opstaldede grise under kontrollen? • Hvad skyldes den individuelle opstaldning? • Kan dyrene vende sig i stierne? • Har en dyrlæge evt. anvist individuel opstaldning? • Er der tegn på slagsmål eller aggressivitet blandt grisene? • Er der foretaget foranstaltninger for at forhindre slagsmål? • Har grisene adgang til beskæftigelses- og/eller redebygningsmateriale? • Hvilke procedurer har landbruger i forbindelse med sammenblandingen af grise? • Hvornår er grisene sat sammen? (kan evt. tidsbestemme sår og skrammer) • Hvor gamle er grisene når de evt. blandes? • Hvilke procedurer er der for at forhindre aggression og slagsmål ved sammenblanding? • Har svage grise mulighed for flugt og skjul, hvis de bliver angrebet?

7. EKSEMPLER PÅ OVERTRÆDELSER

	LF 10.6.2 I drægtighedsstalden blev konstateret, at der for én so var sat drivbræt op over foderboksen, idet soen vender sig i foderboksen. For at sikre at foderboksen kun anvendes af denne so, var der låst bag hende. Det er OK at isolere søer, som af en eller andet årsag ikke kan fungere i systemet, men så skal det være til bokse, hvor de kan vende sig.
	LF 10.6.2 34 søer opstaldet i enkeltbokse mere end fire uger efter løbning i hhv. poltestald og i løbe-/drægtighedsstald (ikke afbilledet). Landbruger oplyste, at det var svage søer/gylte, der ikke kunne klare sig i løsdriftsstierne, og som derfor var taget retur til enkeltbokse, primært med henblik på at få dem i det korrekte huld før faring. Jf. kravet kan søer/gylte, der skal opstaldes flokvis, sættes i individuelle stier, men i så fald, skal de let kunne vende sig. Dyrene vurderes at have lidt væsentlig ulempe. det drejer sig om en mindre del af dyregruppen, og der ses ikke på kontrollen andre opstaldningsmuligheder for dyrene, hvorfor det konkluderes, at varigheden er mere end 1 måned. Ydermere konkluderes af dyrenes staldtavler, hvoraf løbeugen fremgår, at proceduren med at flytte de svage dyr retur til enkeltbokse har været anvendt i op til 6 måneder.
	LF 10.6.4 Sporadisk forekomst af ørebid og flanke sut. I stierne tildeles halm 2 x dagligt, og der findes træklodser. Grisene udviser til trods for halm og trælægter stress, og retter deres undersøgende adfærd mod stifæller. I disse tilfælde er det nødvendigt at supplere med yderligere materialer til at aflede deres opmærksomhed. I stierne er der lav belægning, men det kan være nødvendigt at tage dyr ud, hvor sår nærmer sig 5 cm i diameter, sådan at sår ikke får lov til at udvikle sig. Inden kontrollens afslutning var der opsat yderligere materiale i stierne.

8. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

LF 10.6.1 – 10.6.8

Alvor	**ISOLATION:** Vurderes ud fra antallet af isolerede grise, deres mulighed for at vende sig i stierne og evt. sår og skader opstået som følge af aggressiv opførsel og/eller slåskampe. Det vurderes i hvor høj grad grisenes sundhed og velfærd er påvirket. Individuelt opstaldede dyr, som ikke har mulighed for at vende og dreje sig, men som ellers ikke udviser tegn på forandring, betragtes som væsentlig ulempe, hvis forholdet kan rettes umiddelbart i forbindelse med kontrollen. Grise, der tillige udviser stereotypier som f.eks. tomgangstygning og/eller krybebidning, har påvirket velfærd og tilstanden betragtes som uforsvarlig behandling af dyr. Dyr, der opstaldes individuelt uden egentlig årsag, og hvor dyrene udviser høj grad af stereotypi, betragtes som behandlet groft uforsvarligt. **FLUGT OG SKJUL:** Det vurderes, om der er etableret flugtmuligheder eller indført andre foranstaltninger for at minimimere aggression i flokken, samt om der er skader på dyrene pga. aggression og om deres velfærd er påvirket. Hvis grisene rutinemæssigt blandes sammen, uden at det skønnes at være nødvendigt, men der eller ikke er tegn på, at de har lidt synligt overlast, betragtes alvoren som værende til væsentlig ulempe for grisen. Hvis der ikke foretages foranstaltninger for at mindske aggression ved sammenblanding, og hvis der er tydelige tegn på et permanent højt aggressionsniveau, f.eks. ørebid, halebid, sår og rifter, betragtes forholdt som værende uforsvarlig behandling af grisene. Dyr, der har alvorlige sår og risfter, er halte og/eller alment påvirkede som følge af aggression og evt. sammenblanding, betragtes som værende udsat for groft uforsvarlig behandling af dyr.
Omfang	Vurderes ud fra, hvor mange dyr i den kontrollerede besætning (CHR), der er berørt. Selvom overtrædelserne beskrives på CHR niveau, bedømmes de samlet på CVR niveau. Vægtningen af de enkelte besætninger skal ses i forhold til formålet med kravet.
Varighed	Vurderes ud fra hvor længe forholdet har stået på.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler. Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
• Der er ingen sår og skader på grisene • Der er mulighed for flugt og skjul i boksen • Grisene har adgang til beskæftigelsesmateriale	• Grise, som skal holdes i flok, er opstaldet i individuelle stier, ud over hvad der rimeligvis kan betragtes som midlertidigt. • Grise er opstaldet individuelt i stier som ikke tillader at at grisen/e kan vende sig • Der er tydelige tegn på aggression i en eller flere stier/flokke i stalden, og der er intet gjort for at afhjælpe tilstanden. • Når der blandes grise, er der ikke mulighed for at søge skjul eller flygte • Fravænnede grise og avls-/fedegrise som er aggresive eller mål for aggresivitet er ikke isolerede eller kan ikke isoleres i tilstrækkelig grad	• Der er tydelige tegn på aggressivitet i stalden • Flere dyr har sår og skader som tegn på kamp • Dyr med skader er ikke isoleret • Der er ingen muligheder for flugt og skjul i stien • Grisene tildeles ikke beskæftigelsesmateriale • Grise udviser stereotypier

LF 10.7 – FODER, FODRING OG VANDING AF GRISE

- tidligere krav 3.31, 3.32, 3.39, 3.40

1. DELKRAV

LF 10.7.1	Søer og gylte, der holdes i flokke, skal fodres ved hjælp af et system, der sikrer, at hvert dyr kan få tilstrækkeligt foder, også når der er konkurrenter til foderet til stede.
LF 10.7.2	Søer og gylte skal have adgang til en tilstrækkelig mængde halm, fyldigt foder eller foder med højt fiberindhold, der kan give mæthedsfølelse og opfylde deres behov for at tygge, samt foder med højt energiindhold.
LF 10.7.3	Alle grise skal fodres mindst én gang daglig. Hvis grisene opdrættes flokvis og ikke fodres efter ædelyst eller ved hjælp af automatisk fodringssystem, der fodrer dyrene individuelt, skal hvert dyr have adgang til foder på samme tid som de andre i flokken.
LF 10.7.4	Grise på over to uger skal have permanent adgang til frisk vand i tilstrækkelig mængde.

2. FORMÅL

10.7.1 – 10.7.4	Formålet er, at landbrugeren sikrer passende adgang til foder og fyldigt foder til sine grise

3. KRAVETS INDHOLD

Kravet skal sikre, at alle grise har adgang til foder og vand i tilstrækkelige mængder og at en kvalitet der sikrer at deres fysiologiske, sundhedsmæssige og velfærdsmæssige behov bliver opfyldt.

4. KRAVETS RELEVANS

Kravet er relevant i alle besætninger med grise.

5. KONTROLMETODE

Ved gennemgang af besætningen kontrolleres det, at adgangen til foder og vand, opfylder de krav der skal sikre grisenes sundhedsmæssige og velfærdsmæssige behov, samt at foderet er af en kvalitet der sikrer grisenes behov for at tygge.

Alle grise skal fodres mindst én gang dagligt. Hvis grisene opdrættes flokvis og ikke fodres efter ædelyst eller ved hjælp af automatisk fodringssystem, der fodrer dyrene individuelt, skal hvert dyr have adgang til foder på samme tid som de andre i flokken. Når der er meget konkurrence omkring fodringen, hindrer de dominerende grise de svagere grises adgang til foderet. Det skal sikres, at alle dyr, også de lavest rangerende, får tilstrækkeligt med foder.

Der spørges ind til procedurerne for fodringen, hvordan foregår fodringen, hvilket fodringssystem anvendes (individuel fodring eller alle grise samtidig) og hvor ofte fodres der? Det bemærkes, om der er magre dyr, som indikation på, at de lavest rangerende dyr ikke får tilstrækkeligt foder, idet de bortjages af de dominerende grise. Det bemærkes også, om der er tegn på et højt aggressionsniveau hos dyrene. Dette ses ofte som bidskader i skeden og rifter/sår på andre dele af kroppen hos søer og gylte, eller ørebid, halebid, sår og rifter hos fravænnede grise og slagtegrise.

Når søer og gylte ikke fodres efter ædelyst eller ved hjælp af automatisk fodringssystem, hvor dyrene fodres individuelt, skal hvert dyr have adgang til foder på samme tid som de andre i flokken. Når der er meget konkurrence omkring fodringen, hindrer de dominerende grise de svagere grises adgang til foderet. Det skal sikres, at alle dyr - også de lavest rangerende - får tilstrækkeligt med foder.

For søer og gylte er der krav om adgang til foder, der passer til deres adfærdsmæssige behov. Ifølge bestemmelserne skal søer og gylte have adgang til en tilstrækkelig mængde halm, fyldigt foder eller foder med højt fiberindhold, der kan give mæthedsfølelse og opfylde deres behov for at tygge. Hvis ikke det er tydeligt, at kravet er opfyldt ved tildeling af halm, hø eller lignede, skal det afklares hvordan kravet så opfyldes. Under produktionsforhold fodres drægtige søer og gylte oftest kun én til to gange dagligt med strukturfattigt og begrænset fyldende foder, hvilket gør, at søerne og gyltene kun opnår en kortvarig mæthedsfølelse. Dette medfører, at dyrene det meste af tiden har en udpræget sultfornemmelse og dermed øget aggressionsniveau, hvilket kan være et problem, der især bliver synligt for dyr i løsdriftssystemer.

Grise over to uger gamle skal have permanent adgang til frisk vand i tilstrækkelig mængde. Vandet må kun tilsættes godkendte tilsætningsstoffer og kun såfremt det ikke har negativ virkning på dyrenes drikkelyst.
Oftest benyttes automatiske drikkesystemer i form af nipler eller ventiler, men i enkelte ældre stalde benyttes manuel vanding. Hvis der ikke er vand i krybben på kontroltidspunktet, anmodes besætningsejer eller dennes repræsentant om at tildele dyrene vand. Dyrene iagttages under denne tildeling, og hvis dyr drikker ivrigt, kan dette tolkes som tegn på tørst, hvorfor kravet om permanent vand ikke er opfyldt.

Opmærksomheden henledes også på udegående dyr i vinterperioden, hvor kravet om permanent vand ikke er opfyldt, hvis det konstateres, at vandet er frossent. Dog kan det i perioder med frostvejr imidlertid være en udfordring at opretholde permanent vandforsyning til dyrene om natten. Det er Fødevarestyrelsens vurdering, at det vil kunne accepteres, at grise, der holdes udendørs, i perioder med frostvejr eventuelt ikke har permanent adgang til vand om natten forudsat, at dette ikke udgør et dyrevelfærdsmæssigt problem for dyrene. Dyrene bør i perioder med frostvejr som udgangspunkt højst være uden adgang til frostfrit vand i 6 timer, men det vil altid bero på en konkret vurdering i det enkelte tilfælde, om dette vil være tilstrækkeligt til at dække dyrenes behov.

Tegn på væskemangel kan være nedsat foderoptag, nedsat mælkeydelse hos søerne samt ændret adfærd såsom halebid og urindrikning. Ved længerevarende væskemangel bliver grisene sløve, får indsunkne øjne, og i værste fald dør de. Til hjælp til vurderingen af, om grise er dehydrerede, tildeles dyrene vand, og deres drikkelyst observeres.

6. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 10.7.1	• Hvordan foregår fodringen? • Hvordan fungerer fodringssystemet? • Fodres søerne og gyltene individuelt eller samtidigt? • Hvor ofte fodres de? • Hvordan er dyrenes huld? Er der magre dyr? Sammenholdes med, hvor længe dyrene har været opstaldet på denne måde, og hvordan huldet i øvrigt er ved tilsvarende grise i besætningen • Er der tegn på et højt aggressionsniveau blandt dyrene? Sår, rifter og bidskader.
LF 10.7.2	• Er foderet fyldigt? Spørg evt. ind til formalingsgraden. • Har dyrene adgang til anden strukturholdigt foder? • Er der tegn på stereotypier, f.eks. tomgangstygning? • Er der tegn på et højt aggressionsniveau blandt dyrene? Sår, rifter og bidskader. Sammenholdes med hvor længe grisene har været opstaldet på denne måde, idet skader også kan opstå, når de blandes sammen.
LF 10.7.3	• Hvordan foregår fodringen? • Hvordan fungerer fodringssystemet? • Fodres grisene efter ædelyst eller ved hjælp af et automatisk fodersystem? • Hvor ofte fodres grisene? • Er der plads til at alle grise kan æde samtidigt?
LF 10.7.4	• Har alle dyrene adgang til vand? • Hvordan er kvaliteten af vandet? • Er der tilstrækkeligt vand? – evt. opmåling af vandflow. • Hvis ikke, hvor lang tid har de ikke haft adgang til vand? • Er dyrenes almentilstand påvirket? Er der tegn på dehydrering?

7. EKSEMPLER PÅ OVERTRÆDELSER

	LF 10.7.2 Søer i drægtighedsstald sås med udtalt tomgangstygning. Tidspunktet for kontrollen er gennemført umiddelbart op til fodringstidspunktet. Søerne i drægtighedsstalden fodres 1 gang dagligt med vådfoder med 10% roepiller. Der tildeles halm 2 gange ugentligt, og på kontrollen var der ikke adgang til halm for alle søer og gylte i drægtighedsstalden. Det vurderes, at søer i drægtighedsstalden i løbet af døgnet føler sult. Forholdet vurderes at være til væsentlig ulempe. Alle søer oplever i løbet af deres drægtighedsforløb at være restriktivt fodret. Opstaldning i drægtighedsstald har en varighed mellem 1 og 3 måneder.
 	LF 10.7.4 3 uldgrise har ikke permanent adgang til vand, idet der bliver tildelt vand manuelt i et vægophængt fodertrug. Landbruger oplyste, at denne i forbindelse med fodring af grisene tildeler vandet samtidig med fodring (grutning). Grisene fodres 2 gange dagligt, hvorefter truget fyldes 1 gang med vand efter hver fodring. Truget var tomt, da vi ankom til stien. Med det samme der blev hældt vand i truget, sprang den ene af de to grise op og placerede begge forben i truget og udviste en ivrig indtagelse af vandet. Kort tid efter var truget tømt for vand. Det vurderes, at denne umiddelbare og ivrige reaktion fra grisen indikerer, at dyrene ikke bliver tildelt vand efter deres behov. Dyrene udviser ikke tegn på dehydrering, men tegn på tørst, hvilket er til væsentlig ulempe for grisene.

8. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

LF 10.7.1 – 10.7.4

Alvor	
LF 10.7.1:	Alvoren vurderes ud fra tilgængeligheden af foder og vand hos de enkelte grupper af søer og gylte. Der er tale om væsentlig ulempe, når der konstateres kamp om foderet, og de lavest rangerende dyr har svært ved at komme til truget, men ikke fremstår magre. Der er tale om uforsvarlig behandling, når der er kamp om maden, og de lavest rangerende grise er magre. Der er tale om groft uforsvarlig behandling af dyr, når de lavest rangerende dyr er afmagrede og evt. døde.
LF 10.7.2:	Alvoren vurderes ud fra, hvorvidt foderets sammensætning har påvirket søer og gylte behov for strukturrigt og fyldigt foder. Der er tale om væsentlig ulempe, hvis der kun fodres én gang dagligt med strukturfattigt foder, uden tildeling af anden form for strukturfoder. Der er tale om uforsvarlig behandling, når søer og gylte ikke har adgang til en tilstrækkelig mængde halm, fyldigt foder eller foder med højt fiberindhold, der kan give mæthedsfølelse og opfylde deres behov for at tygge. Der konstateres samtidig adfærdsmæssige forstyrrelser. Der er tale om groft uforsvarlig behandling, når ovenstående forhold er særligt udtalt, både i forhold til foder og vand.
LF 10.7.3:	Alvoren vurderes ud fra grisenes adgang til foder, hvor ofte de fodres, og om det sker automatisk eller manuelt, samt om alle grise har adgang til foder samtidig. Der er tale om væsentlig ulempe, når dyrene har begrænset adgang til foder, men der observeres ingen magre dyr i flokken. Der er tale om uforsvarlig behandling, når det konstateres, at dyrene ikke fodres dagligt og efter deres alder, vægt, fysiologiske og adfærdsmæssige behov. Der suppleres ikke med halm eller lignende, og der er tegn på afmagring hos flere af grisene. Der er tale om groft uforsvarlig behandling, når det konstateres at dyrene kun fodres sjældent eller slet ikke. Dyrene fremstår sygeligt afmagrede, apatiske og evt. med døde artsfæller i stierne.
LF 10.7.4:	Alvoren vurderes ud fra adgangen til vand i stierne og stalden som helhed, samt i hvor høj grad grisenes velfærd er påvirket. Der er tale om væsentlig ulempe, når der ikke er adgang til vand, men dyrene tildeles væske gennem f.eks. foderet, der er ingen tegn på dehydrering. Der er tale om uforsvarlig behandling, når vandet helt har manglet i den periode, og der er begyndende tegn på dehydrering blandt grisene. Der er tale om groft uforsvarlig behandling, når dyrene slet ikke har vand, og der er tydelige tegn på dehydrering hos grisene, flere dyr er evt. døde af tørst.
Omfang	Hvor mange dyr er omfattet af forholdet/forholdene?
Varighed	I hvor lang tid har det stået på?

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler. Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
Ikke umiddelbart sandsynlige	• Der mangler foder og/eller vand til flere grise/ i flere stier • Der er kamp om foderet når anlægget starter, grisene er tydeligt sultne	• Der mangler både foder og vand flere steder i stalden • Der er tydelig tegn på dehydrering og afmagring hos dyrene

LF 10.8 – FRAVÆNNING AF PATTEGRISE

- tidligere krav 3.44, delkrav 3

1. DELKRAV

LF 10.8.1	Pattegrise må ikke vænnes fra soen, før de er mindst 28 dage gamle, medmindre det ellers ville gå ud over moderdyrets eller pattegrisenes velfærd eller sundhed.

2. UNDTAGELSER

Pattegrisene kan fravænnes op til syv dage tidligere, hvis de flyttes til specialiserede stalde, der tømmes og renses og desinficeres grundigt inden anbringelsen af en ny gruppe, og som er adskilte fra stalde, hvor der holdes søer, for at minimere overførelsen af sygdomme til pattegrisene.

3. FORMÅL

LF 10.8.1	Formålet er, at landbrugeren sikrer en minimumsfravænningsalder

4. KRAVETS INDHOLD

Kravet er en del af det tidligere krav 3.44 som omhandler særlige bestemmelser for pattegrise. Det tidligere krav er splittet op i 2 nye krav, hvorved krav LF 10.8.1 udelukkende omhandler krav til fravænning af pattegrise, mens de andre krav til pattegrise findes i LF 10.2.

5. KONTROLMETODE

Kravet kontrolleres på mistanke ved f.eks. at tjekke ugelister mm. Kravet kan være relevant, hvis der ses tegn på, at de mindste grise i klimastalden er mindre end normalt og virker for små/umodne til at kunne klare sig selv. Tegn på for tidlig fravænning kan f.eks. være små pattegrise, usikker gang, rystelser (tegn på at de fryser), diarré, magre pattegrise mm.

6. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
10.8.1	• Hvilke procedurer har landmanden til fravænning og sikring af at pattegrisene ikke fravænnes for tidligt? • Virker pattegrisene i klimastalden friske og veltilpasse? • Er pattegrisenes almen tilstand påvirket? • Er der tegn på sygdom hos de fravænnede pattegrise?

7. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

Delkrav 10.8.1

Alvor	Det vurderes om pattegrisene har lidt overlast af den for tidlige fravænning, samt om der er tale om systematisk for tidlig fravænning, eller om der kun er tale om enkelte tilfælde. Fravænning før dag 21 er en overtrædelse, mens fravænning i perioden dag 21-28 kan accepteres, hvis de krævede forhold er opfyldt.
Omfang	Det vurderes om der kun er tale om enkelte tilfælde, eller om der er tale om en systematisk procedure, hvor pattegrisene konsekvent fravænnes for tidligt.
Varighed	Det vurderes hvor længe den for tidlige fravænning har fundet sted.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler. Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
• Der er kun tale om en eller få dages for tidlig fravænning og kun i helt særlige tilfælde • Pattegrisene er fravænnet mellem dag 21 og 28, men forholdene for dem er lettere mangelfulde	• Flere kuld pattegrise viser tegn på for tidlig fravænning	• Landbruger fravænner systematisk pattegrisene for tidligt • Der er tegn på, at pattegrisene lider på grund af for tidlig fravænning • Pattegrisene er fravænnet før dag 21

LF 10.9 – OPERATIVE INDGREB PÅ GRISE

- tidligere krav 3.41

1. DELKRAV

LF 10.9.1	Alle procedurer, der har til formål at foretage indgreb med andre end terapeutiske eller diagnostiske formål eller til identificering af grise, og som resulterer i beskadigelse eller tab af en følsom del af kroppen eller ændring af knoglestrukturen, forbydes med følgende undtagelser: a. En ensartet formindskelse af pattegrises hjørnetænder ved slibning eller klipning senest på syvendedagen efter fødslen således, at der bliver en intakt, glat flade tilbage. Orners hjørnetænder kan om nødvendigt formindskes i længden for at undgå beskadigelse af andre dyr eller af sikkerhedsgrunde. b. Afklipning af en del af halen. c. Kastrering af hangrise ved andre metoder end overrivning af væv. d. Næseringning, dog kun når dyrene holdes i udendørs systemer og i overensstemmelse med den nationale lovgivning.
LF 10.9.2	Hverken haleklipning eller formindskelse af hjørnetænder må foretages rutinemæssigt, men kun hvis der er vidnesbyrd om, at der er forårsaget skader på sopatter eller andre grises ører eller haler. Inden udførelsen af disse procedurer skal der træffes andre foranstaltninger til at forhindre halebidning og andre uvaner under hensyntagen til miljøet og belægningsgraden. Utilstrækkelige miljøforhold eller driftsledelsessystemer skal derfor ændres. I relation til haleklipning skal forsøg på iværksættelse af andre foranstaltninger til at forhindre halebidning og andre uvaner identificeres ved hjælp af en risikovurdering, og efterfølgende skal der udarbejdes en tilhørende handlingsplan.
LF 10.9.3	Ovennævnte procedurer må kun udføres af en dyrlæge eller en person, der er uddannet heri, og som har erfaring i udførelsen af de anvendte teknikker med passende midler og under hygiejniske forhold.
LF 10.9.4	Hvis der foretages kastration eller haleklipning senere end på syvendedagen efter fødslen, skal den altid foretages af en dyrlæge og under bedøvelse og yderligere længerevarende analgesi.

2. FORMÅL

LF 10.9.1 – 10.9.4	Formålet er, at landbrugeren sikrer, at operative indgreb udføres forsvarligt og kun af nødvendighed.

3. KRAVETS INDHOLD

Kravet skal sikre, at ingen grise udsættes for unødvendige rutinemæssige indgreb, som har til formål at ændre eller beskadige dele af deres krop eller knoglestruktur. Nødvendigheden af indgreb skal kunne dokumenteres løbende og grisene må ikke udsættes for unødvendigt ulempe, angst eller risiko for varige mén.

Formindskelse af hjørnetænder hos pattegrise og orner, haleklipning, kastration af hangrise, samt isætning af næsering på udegående grise er tilladt i et begrænset omfang, når behovet for indgrebene løbende dokumenteres og reglerne vedr. uddannelse, teknikker, hygiejne, og brug af bedøvelse og smertestillende midler overholdes.

Dyregruppen refererer til dyr i samme aldersgruppe ud fra oplysningerne i CHR, dyregruppens størrelse verificeres af landbruger i forbindelse med kontrollen.

4. KRAVETS RELEVANS

Kravet er relevant i alle besætninger med grise.

5. KONTROLMETODE

Indgreb, der har andre end terapeutiske eller diagnostiske formål eller tjener til identificering af grise, og som resulterer i beskadigelse eller tab af en følsom del af kroppen eller ændring af knoglestrukturen, er forbudt med visse undtagelser; Formindskelse af pattegrises hjørnetænder, haleklipning og kastration af hangrise skal foretages senest på syvendedagen efter fødslen, og må kun udføres af en dyrlæge eller en person, der har modtaget instruks og vejledning heri, og som har erfaring i udførelsen af de anvendte teknikker med passende midler og under hygiejniske forhold. Kastration og haleklipning senere end på syvendedagen efter fødslen skal altid foretages af en dyrlæge, og grisen skal være under bedøvelse og modtage længerevarende smertebehandling. Hverken haleklipning eller formindskelse af hjørnetænder må foretages rutinemæssigt, med mindre det kan dokumenteres, at der tidligere er set skader på sopatter eller andre grises ører og/eller haler. Dokumentationen skal være skriftlig og skal kunne fremvises i forbindelse med kontrollen, samt ved salg af halekuperede grise. I de følgende afsnit beskrives yderligere forhold vedrørende de procedurer som undtagelsesvis må gennemføres. Under fokusspørgsmål fremgår de kontrolspørgsmål, der tjener til at belyse om alle retningslinjer for operative indgreb og disses undtagelser, er overholdt.

HALEKLIPNING

Haleklipning foretages for at forebygge halebidning, der er en unormal adfærd hos grise. Halebid er som udgangspunkt en stressreaktion og tegn på, at ”noget er galt” i produktionen (overbelægning, klima, træk, fodring, manglende/mangelfuldt rode- og beskæftigelsesmateriale). Ved gennemgang af besætningen bemærkes det, om grisene er halekuperede og hvis dette er tilfældet benyttes de relevante fokusspørgsmål for at kortlægge behov og procedurer for haleklipning og dokumentation herfor.
Haleklipning er tilladt inden for dyrets første 7 levedøgn (ifølge dansk lovgivning skal haleklipning foretages inden for dyrets 2. – 4. levedøgn), såfremt betingelser herfor er opfyldt. Ifølge dansk lovgivning skal halen kuperes mindst muligt, og det er ikke tilladt at kupere mere end maksimalt halvdelen af halen, hvilket i praksis vil sige, at halen skal kunne danne en næsten fuld cirkel.

DOKUMENTATION FOR FOREKOMST AF HALEBID

Rutinemæssig haleklipning er ikke tilladt, dog kan haleklipning foretages, hvis der er skriftlige dokumentation for, at der er sket skader på haler (halebid). Dette gælder hele produktionskæden, hvilket vil sige, at halebid i en modtagerbesætning kan retfærdiggøre haleklipning i den besætning, der leverer grisene. Såfremt halebid kan dokumenteres i afsender- eller modtagerbesætningen, er der efter Fødevarestyrelsens vurdering således ikke tale om rutinemæssig haleklipning.

Den besætningsansvarlige skal dokumentere eventuelle problemer med halebid i egen besætning. Der kan være problemer med halebidning i smågrisebesætninger såvel som i slagtegrisebesætninger (samt integrerede besætninger) og alle besætningstyper skal opfylde ovennævnte krav, såfremt der er behov for at halekupere i besætningen. Optegnelserne føres hver gang, der observeres nye halebid, og de gemmes, så dokumentationen kan fremvises på forlangende. Optegnelserne bør inden for en rimelig tidsperiode godtgøre forekomsten af halebid i besætningen. En rimelig tidsperiode bør som minimum omfatte årstidsvariationer, det vil sige en periode på 12 måneder.

Den besætningsansvarlige *skal* kunne fremvise skriftlig dokumentation, hvori følgende informationer fremgår:

1. ***Hvornår er halebid forekommet*** (datoen for hvornår en eller flere gris/grise med halebid konstateres)
2. ***Hvor er der konstateret halebid, hvor mange grise og i hvilke stier*** (antallet eller andelen af halebidte grise. Hvis et udbrud af halebid omfatter få grise, bør antallet af grise angives. Hvis en større andel af grisene er omfattet af halebid, kan der anføres, hvor stor en del af stien/stalden eller besætningen, der er omfattet)
3. ***Alvoren af skader på halerne som følge af halebidning*** (mindre alvorligt eller mere alvorligt). Se billeder nedenfor for definition af alvorsgrad 1 og 2.

Alvorsgrad 1 (mindre alvorligt halebid)
Her er der tale om overfladiske halebid. Halen er ikke varm eller hævet.

Alvorsgrad 2 (Mere alvorligt halebid)
Her er der tale om halebid af mere alvorlig karakter. Halen er varm og/eller hævet, og der er tegn på infektion.

Dokumentationskravet kan opfyldes på én af følgende måder:

- Fotos/video med datovisning af de halebidte grise. Dette sikrer både tidspunkt, antal og alvor. Billederne kan tages som et oversigtsbillede af en sti, hvor grise med halebid kan ses, eller billedet kan tages af halen på den enkelte halebidte gris. Medicinoptegnelser kan anvendes i de tilfælde, hvor alvoren og omfanget af halebid, har været behandlingskrævende. Medicinoptegnelser accepteres, da de blandt andet indeholder årsag til behandling, dato samt hvilke og hvor mange dyr, der er behandlet. Skriftlig redegørelse, jf. beskrivelsen ovenfor (punkt 1-3), med tidspunkt, antal eller andelen af grise med halebid og alvoren heraf.
- *Det er Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljøs opgave at kontrollere, at der kan fremvises skriftlig dokumentation for forekomst af halebid, og at denne indeholder de tre ovenfor nævnte informationer, når der kontrolleres besætninger med halekuperede grise. Den skriftlige dokumentation skal tjekkes i alle besætninger, hvor det skønnes, at der kuperes haler.*

DOKUMENTATION FOR RISIKOVURDERING OG HANDLINGSPLAN

Alle besætninger som anvender halekuppering, skal lave en risikovurdering og handlingsplan for forekomsten af halebid i besætningen. Det er op til den enkelte besætningsansvarlige at vurdere, hvorvidt risikovurderingen skal laves på sektion/stald/eller besætningsniveau. Ansvaret, for at risikovurderingen bliver udarbejdet, påhviler den besætningsansvarlige. Risikovurderingen skal sikre fokus på de gældende regler og de elementer der har betydning for forekomsten af halebid.

Følgende 6 elementer skal indgå i risikovurderingen:

1. Tildelt beskæftigelses- og rodemateriale (type og mængde)
2. Renhedstilstand
3. Termisk komfort og luftkvalitet
4. Sundhedstilstand
5. Konkurrence om foder, vand og plads
6. Foder og vand

For hvert af ovenstående elementer skal der laves en skriftligt vurdering af de risici, som kan medvirke til forekomsten af halebid. Der er ingen formkrav til hvorledes risikovurderingen og handlingsplanen skal se ud, derfor accepteres også brancheorganisationernes skabeloner, så længe de indeholder alle 6 elementer. Risikovurderingen *skal* ende ud i en handlingsplan.

A. Hvis risikovurderingen viser, at der er problemer med et eller flere af de 6 elementer, *skal* handlingsplanen redegøre for, hvornår problemerne forventes at kunne blive løst.

B. Hvis risikovurderingen viser, at der **ikke** er problemer med nogen af de 6 elementer, **og** der ikke er dokumenterede problemer med halebidning i besætningen, skal handlingsplanen beskrive, hvordan den besætningsansvarlige gradvist vil ophøre med at halekupere grise eller ophøre med at modtage halekuperede grise.

Risikovurderingen skal afspejle de aktuelle forhold i besætningen. Der er derfor ikke nogen frist for, hvor ofte en risikovurdering skal laves og den skal kun opdateres efter behov. Behovet vil variere fra besætning til besætning. Risikovurderingen skal opdateres hver gang, der foretages en ændring i besætningen, som kan have betydning for forekomsten af halebid og de elementer, der indgår i risikovurderingen. Handlingsplanen skal tage afsæt i risikovurderingen, og skal derfor indeholde en opdateret tidsplan for udbedring af forholdene i besætningen, hvis risikovurderingen viser problem(er) med elementet/-erne. Når et af elementerne, jf. handlingsplanen, er udbedret, skal risikovurderingen opdateres.

Det er alene Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljøs opgave at kontrollere, at risikovurderingen indeholder en beskrivelse af de 6 elementer, og at der er en tilhørende handlingsplan ifm. kontrollen af konditionalitet. Det er ikke Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljøs opgave at kontrollere, om landbruger har vurderet disse elementer korrekt under dette konditionalitets-krav ang. risikovurdering.

DOKUMENTATION VED SALG AF HALEKUPEREDE GRISE

Besætninger der sælger halekuperede grise, skal kunne fremvise dokumentation for, at modtagerbesætningen (smågrise- eller slagtegriseproducenten[6]) har behov for halekuperede grise. Den, der sælger grisene, skal indhente dokumentationen enten direkte fra modtageren eller via en mellemhandler. I de situationer, hvor der benyttes mellemhandler, vil det være mellemhandleren, der skal indhente dokumentation fra de modtagerbesætninger som grisene afsættes til. Mellemhandleren kan enten videregive dokumentationen fra modtagerbesætningen direkte til afsenderen eller lave en erklæring til afsenderen om, at det er nødvendigt at modtage halekuperede grise af hensyn til forholdene hos modtagerbesætningerne. Dokumentation skal findes og kunne forevises i afsenderbesætningen. Hvis en slagtegriseproducent har behov for halekuperede grise, skal dokumentation herfor kunne findes i smågrisebesætningen, uanset at smågrisebesætningen har dokumenterede halebid i egen besætning.

Den skriftlige dokumentation kan udgøre modtagerbesætningens egen dokumentation for udbrud af halebidning eller risikovurdering. Hvis modtageren af halekuperede grise ikke ønsker at udlevere oplysninger om egne udfordringer i besætningen, kan den skriftlige dokumentation udgøres af en erklæring, som oplyser, at produktionsanlægget ikke kan håndtere grise med hele haler. Erklæringen er gældende så længe, at det er den samme modtager/mellemhandler, der benyttes. Ved skift af modtager eller mellemhandler, skal der indhentes en ny erklæring på behovet for halekuperede grise. Der skal ikke udarbejdes/sendes ny erklæring ved hver handel mellem samme modtager/mellemhandler og afsenderbesætning.

Det er Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljøs opgave at kontrollere, at afsenderbesætningen kan fremvise handelsdokumenter, der kan redegøre for, at modtagerbesætningen har behov for at opdrætte halekuperede grise. Handelsdokumentet kan enten have form af modtagerbesætningens egen dokumentation for udbrud af halebid, risikovurdering eller være en erklæring om behov for modtagelse af halekuperede grise.

Der henvises til Fødevarestyrelsens vejledning om risikovurdering for halebid, som indeholder supplerende oplysninger omkring emnet:

https://foedevarestyrelsen.dk/Media/638198165042009729/Revision%20januar%202023%20Vejledning%20om%20risikovurdering%20og%20besk%C3%A6ftigelses-%20og%20rodemateriale.pdf

[6] Dokumentation for handel med halekuperede grise gælder også for avlsdyr.

FORMINDSKELSE AF PATTEGRISES HJØRNETÆNDER

Hjørnetænder formindskes (slibes eller klippes) på pattegrise for at undgå, at grisene sårer soens yver eller hinanden under kampen for mælk. Når tænderne slibes, undgås det, at de flækker med deraf følgende risiko for infektion og smerte (dette er risiko som forekommer ved tandklipning).

Formindskelse af pattegrises hjørnetænder må ikke foretages rutinemæssigt. Hvis det er nødvendigt med formindskelse af hjørnetænderne, kan dette foretages inden for dyrets første 7. levedøgn (dyrets første 4. levedøgn ifølge dansk lovgivning). Ifølge dansk lovgivning må hjørnetænderne kun slibes, ikke klippes, men ifølge EU-lovgivningen, er det ikke forbudt at klippe hjørnetænderne. Antallet af grise, der får slebet tænder er faldende. Det vurderes, at det er tilstrækkeligt, at den besætningsansvarlige giver en fyldestgørende mundtlig dokumentation for behovet for tandslibning.

Formindskelsen af hjørnetænderne må kun foretages af en dyrlæge eller en person, der er uddannet dertil, og som har erfaring med dette. Der er ikke specifikt taget stilling til hvilken uddannelse, der kræves. Indtil dette evt. specificeres, er det vurderingen, at en grundig instruktion fra en dyrlæge kan accepteres, dog forudsat at formindskelsen er udført korrekt. Inden udførelsen af formindskelse af hjørnetænder skal der træffes andre foranstaltninger til at forhindre uvaner under hensyntagen til miljøet og belægningsgraden.

Der spørges ind til, om der foretages formindskelse af pattegrises hjørnetænder i besætningen. Hvis dette er tilfældet spørges ind til landbrugers procedurer for dette, vha. fokusspørgsmålene til kravet. Der kan foretages inspektion af tænderne på pattegrise, der for nyligt har fået foretaget slibning/klipning for at vurdere, om procedurerne er foretaget korrekt.

FORMINDSKELSE AF ORNERS HJØRNETÆNDER

Orners hjørnetænder kan om nødvendigt formindskes i længden for at undgå beskadigelse af andre dyr eller af sikkerhedsgrunde. Ifølge dansk lovgivning må orners hjørnetænder ikke klippes, men kan om nødvendigt slibes. I følge EU-lovgivningen er det ikke forbudt at klippe hjørnetænderne.

Formindskelsen af hjørnetænderne må kun foretages af en dyrlæge eller en person, der er uddannet hertil, og som har erfaring med dette. Der er ikke specifikt taget stilling til hvilken uddannelse, der kræves. Indtil dette evt. specificeres, er det vurderingen, at en grundig instruktion fra en dyrlæge kan accepteres, dog forudsat at formindskelsen er udført korrekt.

Hvis landbruger har en eller flere orner i besætningen, spørges der ind til, om der foretages formindskelse af denne/disses hjørnetænder. Hvis dette er tilfældet spørges ind til landbrugers procedurer for dette, vha. fokusspørgsmålene til delkravet.
En infektion kan være tegn på at slibningen/klipningen ikke er foretaget korrekt, og at der er noget galt med landbrugers procedurer herfor.

KASTRATION

Pattegrise kan kastreres uden forudgående bedøvelse, hvis det sker inden for dyrets 7. levedøgn. Ifølge dansk lovgivning, men ikke EU-lovgivning, skal pattegrisen gives længerevarende smertebehandling. Kastration ved overrivning af væv (sædstrengen) må ikke foretages, da dette er meget smertefuldt.

Det er muligt for landmænd, der har gennemgået et kursus godkendt af Fødevarestyrelsen, at lokalbedøve pattegrise inden kastration. Hvis kastration foretages efter grisens 7. levedøgn, skal indgrebet foretages af en dyrlæge, og dyret skal bedøves, samt gives længerevarende smertebehandling.

Ved gennemgang af besætningen spørges ind til, om landbruger kastrerer sine pattegrise. Hvis dette er tilfældet, spørges ind til landbrugers procedurer for dette, vha. fokusspørgsmålene til delkravet.

NÆSERINGNING

Som udgangspunkt er det ikke tilladt at sætte ringe eller andet i trynen på grisen. Det er dog tilladt at sætte en glat ring i trynen på en gris for at forhindre den i at rode i jorden.

Hvis der observeres grise med ring i næsen, undersøges det, om formålet med ringningen (forhindre grisen i at rode i jorden) er opfyldt og om landbrugers procedurer for ringning, vha. fokusspørgsmålene til delkravet. Det er den besætningsansvarlige, der skal sikre sig, at personalet har de fornødne faglige færdigheder og kvalifikationer til at kunne foretage næseringning forsvarligt.

Særlige opmærksomhedspunkter:

- Tegn på at der er foretages uhensigtmæssige eller ulovlige indgreb på grisene
- Tegn på at en eller flere grise har sår, skader eller infektioner som følge af indgreb, som er foretaget under uhygiejniske forhold eller ved uhensigtsmæssige procedurer.
- Et meget lavt forbrug af lokalbedøvelse, som kunne tyde på, at landmanden ikke følger dyrlægens anvisninger (overtrædelsen laves på krav 2.1.14).

6. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 10.9.1	• Foretages der indgreb som beskader eller fjerner en følsom del af kroppen eller ændrer knoglestrukturen?

LF 10.9.2	• Haleklipning
	  • Foretages der halekupering/haleklip?
	  • I hvilket omfang? Er det rutinemæssigt?
	  • Hvilken metode anvendes? Hvor lange er halerne?
	  • Hvorfor anvendes haleklipning i besætningen?
	  • Er der indikationer for forekomst af halebid?
	  • Hvilke foranstaltninger er der truffet for at mindske forekomsten af halebid?
	  • Kan landbruger fremvise dokumentation/handelsdokument som betinger haleklipning?
	  • Kan landbruger fremvise en risikovurdering og en handlingsplan?
	  • Indeholder handlingsplanen en tidsplan og er den ajourført?
	  • Hvordan er belægningsgraden i stalden?
	  • Er der tilstrækkeligt rode-materiale?
	  • Hvordan er staldklimaet?
	
	• Tandregulering hos pattegrise
	  • Foretages der regulering af pattegrisenes hjørnetænder?
	  • I hvilket omfang anvendes tandregulering? Er det rutinemæssigt?
	  • Hvorfor anvendes tandregulering i besætningen?
	  • Forekommer der skader på yver, patter eller andre steder på grisene?
	  • Hvor gamle er pattegrisene når tandreguleringen foretages?
	  • Hvilken metode anvendes til tandreguleringen?
	
	• Tandregulering af orners hjørnetænder

	• Foretages der regulering af orners hjørnetænder?
	• Hvilken metode anvendes til tandreguleringen?
	• Hvorfor anvendes tandregulering af orners hjørnetænder og i hvilket omfang?
	
	• Kastration
	  • Kastrerer man pattegrise?
	  • I hvilket omfang? Er det rutinemæssigt?
	  • Hvor gamle er pattegrisene, når kastrationen foretages?
	  • Hvilken metode anvendes?
	  • Er der indikationer for procedurefejl, som ukastrerede grise over 7 dage, tegn på infektioner og testikelbrok?
	
	• Næseringning
	  • Findes der grise med ring i næsen?
	  • Er grisen udegående/har grisen adgang til jord?
	  • Hvordan er ringen sat i?
	  • Er der indikationer for, at ringen er isat forkert og hvilke gener har grisen?

LF 10.9.3	• Udføres haleklipning, tandregulering, kastration og ringning af en dyrlæge eller en person, som har modtaget kvalificeret instruktion i procedurerne? • Udføres procedurerne af personer med erfaring i de anvendte teknikker, med passende midler og under hygiejniske forhold?
LF 10.9.4	• Hvornår foretages kastration og haleklipning? • Hvis procedurerne foretages senere end på syvendedagen, hvem foretager dem så? • Få landbruger til at beskrive proceduren. Benyttes bedøvelse? Smertebehandles grisen efterfølgende?

7. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

Generelle retningslinjer først – herefter de specifikke retningslinjer for delkravene

LF 10.9.1 – 10.9.4

Alvor	Vurderes ud fra grisenes alder, når indgrebene foretages. Jo ældre de er i forhold til de tilladte 7 dage, desto mere alvorlig bliver overtrædelsen. Som udgangspunkt vil de første 3 dages overskridelse (8. – 10. levedøgn) være at betragte som væsentlig ulempe eller uforsvarlig behandling, mens en yderlige overskridelse af grænsen for de tilladte indgreb vil blive betragtet som en groft uforsvarlig overtrædelse. Procedurer og indgreb, der har forvoldt skade, sår eller blødninger på dyrene, vurderes ud fra, i hvor høj grad skaden påvirker dyrene. Hvis tænder og haler er formindsket mere end det tilladte, og der er tydelige tegn på, at dyret/dyrene har været udsat for smerte lidelse og væsentlig ulempe, f.eks. hvis der er åben pulpahule, tegn på infektion eller lignende, så betragtes forholdet som værende groft uforsvarlig behandling af dyr. Manglende/mangelfuld dokumentation forud for haleklipning sanktioneres ikke, hvis det kan fremskaffes umiddelbart i forbindelse med kontrollen. Alvoren af unødvendig ringning eller forkert udført procedure vurderes ud fra graden af den skade dyret har lidt. Hvis formålet med ringning ikke er opfyldt, men ringen ellers sidder korrekt og ikke er til gene for dyret, vurderes der at være tale om væsentlig ulempe. Hvis ringen ikke er isat korrekt, og grisen har været/er udsat for smerte og lidelse, vurderes der at være tale om uforsvarlig til groft uforsvarlig behandling af grisen afhængig af graden af smerte og skade.
Omfang	Vurderes ud fra, hvor mange dyr, der er berørt. Landbruger skal som udgangspunkt bekræfte antallet af dyr i forhold til oplysningerne i CHR. Ved manglende/mangelfuld dokumentation for evt. indgreb vil omfanget afhænge af, om dokumentationen kan fremskaffes eller ej. Selvom overtrædelserne beskrives på CHR niveau, bedømmes de samlet på CVR niveau. Vægtningen af de enkelte besætninger skal ses i forhold til formålet med kravet.
Varighed	Vurderes ud fra hvor længe forholdet har stået på, samt om dokumentationen mangler helt (og altid har gjort det), eller om den kan fremskaffes umiddelbart i forbindelse med kontrollen.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler. Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
• Der er enkelte mangler i risikovurderingen og/eller handlingsplanen. • Risikovurdering og handlingsplan forefindes, men er tilsyneladende forældede.	• Der foretages rutinemæssige haleklipninger og tandslibninger uden at nødvendigheden løbende er dokumenteret.	• Landmanden har ingen optegnelser over forbruget af medicin til de foretagne indgreb. • Landmanden har hverken risikovurdering eller handlingsplan, men foretager rutinemæssig halekupering • En eller flere grise har alvorlige skader eller infektioner som følge af indgrebene.

LF 11.1 – KRAV TIL PERSONALE

- tidligere krav 3.1

1. DELKRAV

LF 11.1.1	Dyrene skal passes af et tilstrækkeligt antal personer, der har de relevante faglige færdigheder og kvalifikationer og den relevante faglige viden, således at dyrene kan passes velfærdsmæssigt forsvarligt.

2. FORMÅL

LF 11.1.1	Formålet er, at landbrugeren og evt. medarbejdere har en tilstrækkelig viden, der sikrer, at dyrene holdes og passes forsvarligt.

3. KRAVETS INDHOLD

Kravet skal sikre, at alle personer der passer landbrugsdyr skal være uddannet hertil, for at sikre korrekt pasning, husning, fodring, vanding og pleje af alle dyregrupper. Personer uden relevante faglige kvalifikationer kan deltage i arbejdet, såfremt de er under ledelse af personer med de rette faglige og ledelsesmæssige kvaliteter. Faglige kvalifikationer og relevant faglig viden sikrer, at dyrene passes velfærdsmæssigt forsvarligt, og beskyttes bedst muligt mod smerte, lidelse, angst, varige mén og væsentlig ulempe.

4. KRAVETS RELEVANS

Kravet er relevant i alle besætninger med landbrugsdyr.

5. KONTROLMETODE

Ved gennemgang af besætningen kontrolleres det, om dyrenes sundhedsmæssige, adfærdsmæssige og velfærdsmæssige behov er opfyldt. De personer der passer og plejer dyrene, skal have relevante faglige færdigheder, kvalifikationer og relevant viden til at varetage pasningen af dyrene.

De ansatte skal have kendskab til gældende lovgivning på dyreværnsområdet. Alle personer, der varetager pasningen, skal have de relevante færdigheder. Det er landbrugerens ansvar at sikre sig, at de personer, der varetager pasningen af dyrene, har modtaget instruktion og vejledning om relevant lovgivning.

Der spørges ind til antallet af personer, der varetager pasningen af dyrene. Det nødvendige antal personer til at passe en besætning på forsvarlig vis afhænger, ud over personalets kvalifikationer, også meget af, hvorledes bedriften er indrettet, og i hvilket omfang der er adgang til diverse tekniske hjælpemidler til fodring, vanding, strøning, gødningshåndtering, overvågning af dyrene, undersøgelse og behandling, samt arbejdets fordeling og ledelse.

Det vurderes, om det ansvarlige personale besidder tilstrækkelige kompetencer og faglig viden. Der spørges ind til rutiner vedrørende pasningen, og det er en god idé både at snakke med landbrugeren og dennes medhjælpere. På denne måde sikres der et grundlag for at vurdere, om alle, der har med dyrenes pasning at gøre, har forståelse for og kendskab til dyrenes pasning, pleje og velfærd. Såfremt dyrene i besætningen fremstår velpassede, vurderes det, at der er et tilstrækkeligt antal personale til stede.

Såfremt der er kritisable forhold, bør en ændring i arbejdets fordeling, tilrettelæggelse og ledelse også kunne indgå i relation til, at forholdene bringes i orden og ikke nødvendigvis udløser et krav om flere ansatte.

6. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 11.1.1	• Er dyrene velpassede i alle dyregrupper? • Er dyrene rene og velplejede? • Er der tegn, på at nogen dyr lider overlast som følge af mangelfuld eller fejlagtig håndtering, pasning mv.? • Virker rutinernene omkring pasning af dyrene hensigtsmæssige? • Hvilke kompetencer/uddannelser har det personale, der passer dyrene? • Hvor mange personer passer dyrene og hvilke dyr passer de? • Hvor mange personer mangler faglige kvalifikationer? • Hvor længe har der været uhensigtsmæssig pasning af dyrene

7. EKSEMPLER PÅ OVERTRÆDELSER

Kravet anvendes primært, når en eller flere overtrædelser i besætningen giver anledning til en samlet vurdering af, at manglende viden, erfaring, uddannelse eller antallet af ansatte har betydning for det samlede omfang af overtrædelserne.

8. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

LF 11.1.1

Alvor	Alvoren vurderes ud fra, hvorvidt dyrene fremstår velpassede. Alvoren afhænger af, om der tages hensyn til dyrenes fysiologiske, sundhedsmæssige og adfærdsmæssige behov. Der er tale om væsentlig ulempe, hvis dyrene lider overlast pga. utilstrækkeligt personale eller personale med utilstrækkelige kompetencer og manglende fagligt baggrund, der kan hurtigt rettes op på forholdene. Der er tale om uforsvarlig behandling, når det kan konstateres, at dyrene lider overlast med risiko for mén, og der ikke umiddelbart kan rettes op på forholdene. Der er tale om groft uforsvarlig behandling, når ingen blandt personalet har den rette uddannelse eller erfaring, og bedriften bærer præg af manglende overblik og forståelse for dyrenes velfærd/pasning, hvilket har medført, at flere dyr er kommet til skade og har fået mén. Personalet har ikke modtaget vejledning eller kun mangelfuld vejledning om lovgivningen vedrørende dyrevelfærd.
Omfang	Vurderes ud fra, hvor mange dyr i besætningen, der ikke er passet velfærdsmæssigt forsvarligt, som følge af utilstrækkeligt personale eller manglende relevante færdigheder, kvalifikationer eller faglig viden. Selvom overtrædelserne beskrives på CHR niveau, bedømmes de samlet på CVR niveau. Vægtningen af de enkelte besætninger skal ses i forhold til formålet med kravet.
Varighed	Det vurderes, i hvor lang tid forholdet har stået på set i forhold til omfanget af overtrædelsen.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler. Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
• Manglende eller forkert pasning af dyr af kortere varighed, dyrene har ikke lidt overlast • Mulighed for hurtigt at rette op • En mindre gruppe dyr er påvirket, men forholdet kan hurtigt rettes. • Manglende viden og erfaring, der medfører risiko for konsekvenser for dyrene, men endnu ikke har skadet nogle dyr. •	• Uforsvarlig behandling af dyr • Risiko for varige konsekvenser for dyrene	• Overtrædelse af dyrevelfærdsloven, med karakter af groft uforsvarlig behandling eller mishandling af dyr • Tydelige konsekvenser på/for dyrene • Mange dyr er påvirket

LF 11.2 – TILSYN MED DYR OG PASSENDE BEHANDLING AF SYGE LANDBRUGSDYR

- tidligere krav 3.2

1. DELKRAV

LF 11.2.1	Alle dyr, der holdes i produktionssystemer, hvor deres velfærd kræver, at de hyppigt bliver tilset af mennesker, tilses mindst én gang om dagen. Dyr, der opdrættes eller holdes i andre systemer, tilses så tilpas hyppigt, at de ikke lider nogen overlast.
LF 11.2.2	Der skal være passende fast eller mobil belysning af tilstrækkelig styrke til rådighed, så dyrene til enhver tid kan tilses nøje.
LF 11.2.3	Alle dyr, der synes at være syge eller tilskadekomne, skal omgående have en passende behandling. Hvis et dyr ikke kommer sig hurtigt af denne behandling, skal en dyrlæge konsulteres hurtigst muligt. Om fornødent skal syge eller tilskadekomne dyr isoleres i et passende rum med tør og bekvem strøelse, når dette er hensigtsmæssigt.

2. FORMÅL

LF 11.2.1	Formålet er, at landbrugeren sikrer, at dyrene tilses med en passende hyppighed.
LF 11.2.2	Formålet er, at landbrugeren har tilstrækkeligt lys til sit tilsyn.
LF 11.2.3	Formålet er, at landbrugeren sikrer korrekt håndtering af syge og tilskadekomne dyr.

3. KRAVETS INDHOLD

Kravet skal sikre, at alle dyr, der holdes i produktionssystemer, skal huses, passes og tilses så tilpas hyppigt, at man i rette tid kan identificere de dyr, der evt. måtte være syge og/eller tilskadekomne, for at forhindre at de lider overlast. Syge og/eller tilskadekomne dyr skal omgående have passende behandling for at sikre deres sundhed og velfærd. Såfremt dyrene ikke kommer sig hurtigt af denne behandling, skal en dyrlæge konsulteres hurtigst muligt med henblik på den videre behandling.

Syge og tilskadekomne dyr skal, om nødvendigt, isoleres i et passende rum med tør og blødt leje, når dette er mest hensigtsmæssigt, for at sikre at de ikke lider overlast og at sikre dem optimale forhold for deres heling og bedring.

4. KRAVETS RELEVANS

Kravet er relevant i alle besætninger med landbrugsdyr, men der gælder tillige særlige krav for kalve (se LF 9.4)

5. KONTROLMETODE

I forbindelse med kontrollen er det vigtigt at bese alle dyr, både inde- og udegående. Der skal spørges ind til, hvor ofte der føres tilsyn med dyrene, og hvilke procedurer der er for brug af sygesti og/eller sygeboks. Dyr i sygesti og dyr i almindelige stier, som er opmærket, skal altid beses grundigt. Det er vigtigt, at alle syge og tilskadekomne dyr ses både stående og gående for at kunne vurdere deres tilstand ordentligt. Hvis der observeres syge eller tilskadekomne dyr, spørges ind til landbrugers behandling af dyret/dyrene, og hvorvidt de har været tilset af en dyrlæge. Syge og tilskadekomne dyr skal behandles i overensstemmelse med anvisningerne fra den praktiserende dyrlæge.

Hvis landbruger har behandlet et eller flere dyr, efterspørges optegnelser over dette og hvis der er tale om en lidelse som er omfattet af en besætningsdiagnose, kontrolleres det, at dyret er behandlet efter dyrlægens anvisning. Alle kontrolfund beskrives grundigt og der tages billeder og evt. video af den/de syge og/eller tilskadekomne dyr. Hvis der er tvivl om, hvordan forholdet bedst dokumenteres, kontaktes en dyrlæge fra Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø.

Den regionale dyrlæge fra Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø skal kontaktes for en veterinærfaglig vurdering, når der er mistanke om, at forholdet kan være uforsvarlig eller groft uforsvarlig behandling af dyr. Ligeledes bør en dyrlæge kontaktes, hvis der er tvivl om vurderingen af alvor og varighed. Se Actioncard – formodet dyreværnssag, længere nede.

Akut opstået sygdom

Ved akut opstået sygdom hos dyr, hvor landmanden endnu ikke har kunnet nå at håndtere dyret eller tilkalde dyrlæge, jf. krav om at dyr skal tilses mindst én gang dagligt, er der ikke tale om en overtrædelse af reglerne, hvis dyret umiddelbart herefter håndteres på passende vis. Dyrlæge fra Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø kontaktes med henblik på at få en vurdering af, om skaden eller sygdommen er akut opstået.

Sygesti / sygeboks / sygeplads

I Det Veterinære Sundhedsråds udtalelse af 4. marts 2004 om sygeafdeling til produktionsdyr står følgende om den løbende evaluering af syge eller tilskadekomne dyr: *"I forbindelse med indsættelse af dyr i sygeafdeling stilles en så nøjagtig diagnose som muligt, og der foretages behandling efter dyrlægens anvisning. Herved opnår man, at det syge dyr kan få en mere effektiv og skånsom behandling og sufficient efterbehandling, ligesom der kan foretages en omhyggelig inspektion. Hvis dyret ikke herved hurtigt udviser bedring, skal besætningsdyrlægen straks kontaktes, eller dyret skal aflives. Dyr med kronisk invaliderende lidelser skal straks aflives"*. Det veterinære Sundhedsråd har i samme udtalelse sagt følgende om isolation af syge dyr: *"Rådet finder det fornødent at udtage et dyr af flokken og anbringe det i sygeafdeling, når dyret på grund af sin tilstand er svækket i forhold til de andre dyr og således ikke kan klare sig i konkurrencen med disse. Vurderingen heraf er konkret for hvert enkelt dyr".*

Som tommelfingerregel bør belægningsgraden i sygestier være det halve af almindelige stier. Blødt leje skal sikre at dyrene kan finde aflastning for det hårde gulv og kan etableres med tilstrækkelig strøelse, hvor dette er mest hensigtsmæssigt eller en blød og eftergivelig gummimåtte. Mange besætninger anvender hårde gummimåtter som underlag i dele af sygestien. Disse er ikke bløde og eftergivelige og mindsker derfor heller ikke den smertepåvirkning eller det ubehag, som det syge dyr udsættes for, hvorfor det ikke kan regnes som blødt leje. Måtternes hårdhed ændrer sig over tid pga. kemiske påvirkninger og bliver efterhånden hårde og ueftergivelige, det er derfor vigtigt at tjekke deres tilstand i forbindelse med kontrollen.

Hvis der i forbindelse med kontrollen konstateres syge og/eller tilskadekomne dyr, som kontrollører umiddelbart vurderer ikke er behandlet forsvarligt, skal en dyrlæge fra Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø kontaktes med henblik på en klinisk, veterinærfaglig vurdering.

Der skal altid tages kontakt til en af dyrlægerne fra Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø, hvis:

- Der findes dyr med skader, som ikke er under passende behandling.
- Der findes dyr, som burde være aflivet (gælder dog ikke enkelte dyr, når det drejer sig om fjerkræ og pelsdyr, som landbruger vælger at aflive på stedet).
- For rådføring om medtagelse af relevante præparater.

I tilfælde af at en dyreværnssag skal laves eller overvejes, anvendes Bilag 1 - actioncard.

ALMINDELIG LIDELSER I KVÆGBESÆTNINGER

Lidelser i klove og lemmer kan ses på såvel enkeltdyrsniveau som på besætningsniveau. Klov- og lemmelidelser opstår bl.a. som følge af, at dyrene opholder sig på glatte, fugtige urin- og gødningsforurenede gulve og kan være meget smertefuldt for dyrene. Graden af halthed kan variere meget og i nogle tilfælde påvirkes dyrenes almentilstand tillige, så der ses manglende æde- og drikkelyst, samt eventuelt andre følgelidelser som f.eks. yverbetændelse. Dyrene skal flyttes til tørt underlag og evt. aflastning, samt behandles og/eller klovbeskæres om nødvendigt.
Andre hyppigt forekommende lidelser er yverbetændelse, reproduktionslidelser og stofskiftelidelser.

ALMINDELIGE LIDELSER I GRISEBESÆTNINGER

Skuldersår hos søer

Skuldersår (ulcera i regio scapularis) er at opfatte som liggesår og opstår som følge af længerevarende trykning mod et hårdt underlag, som resulterer i nedsat eller manglende blodforsyning (iskæmi) til huden og det underliggende væv, hvilket medfører vævsdød (nekrose) af hud og underliggende væv over skulderbladets kam (tuber spina scapulae). Sårene, der kan være ensidige eller dobbeltsidige, kan udvikle sig så kraftigt, at huden bliver gennembrudt, og underhuden eller de dybereliggende strukturer (f.eks. muskulatur og skulderbladsknoglen) inddrages. I svære tilfælde ses blotlægning af knoglen og voldsom granulationsvævsdannelse[7] som tegn på en længerevarende tilstand.

Forekomsten af skuldersår i en besætning er relateret til en række disponerende faktorer såsom opstaldningsform, huld, temperament, liggeadfærd, pasning, stadie i produktionen m.m. Sårene udvikles især i laktationsperiodens første uger hos søer i farestalde, hvor de ligger i sideleje på hårdt underlag i længere tid for at give die til deres afkom. Rettidig indgriben og opstaldning på et blødere underlag, medfører oftest at sår i de tidlige faser heler forholdsvis hurtigt med ardannelse til følge.

Skuldersår er siden 2003 blevet vurderet efter den veterinær-patologiske skala, men da det kan være vanskeligt på det levende dyr at fastlægge graden af et skuldersår ud fra denne skala, er der udviklet en ny, klinisk skala, som kan anvendes på det levende dyr af både landbruger, praktiserende dyrlæge og kontrollør. Når skuldersår vurderes efter den kliniske skala, skal man være opmærksom på, at skalaen kun beskriver typiske skuldersår. Dybe sår er som regel også store, men der kan være undtagelser. Det er derfor vigtigt, at man altid forholder sig kritisk til hvert enkelt sår og sideløbende laver en veterinærfaglig klinisk vurdering af såret samt sårets betydning for soens velbefindende. Ved anvendelse af den kliniske skala skal vurderingen af skuldersår foretages på en stående so ved måling af såret, som vil være lokaliseret indenfor et område på 15 cm x 15 cm med skulderkammens udspring (tuber spina scapulae), som centrum. Skalaen har tre niveauer, som beskrevet i det følgende[8]:

[7] Granulationsvæv er fremvækst af blodkar og bindevæv i det ophelende sår (reparationsvæv). Tilstedeværelsen af granulationsvæv gør et sår modstandsdygtigt over for infektion, og det er dette karførende væv, som skal ernære de hudceller, der i helingsprocessens sidste fase vokser frem fra sårets rande.
[8] Billederne er venligst udlånt af Jens Tønnesen/LandbrugsMedierne.

Ingen eller små skuldersår

Ingen hudforandringer eller hudforandringer og sår, der på det bredeste sted måler mindre end 2 cm.

Lette skuldersår

Et tilnærmelsesvist rundt sår med veldefinerede kanter, der på det bredeste sted måler mindst 2 cm, og som ikke er et svært skuldersår.

Svære skuldersår

Et tilnærmelsesvist rundt sår med veldefinerede kanter, der på det bredeste sted måler mindst 5 cm og er omgivet af en fortykket rand.

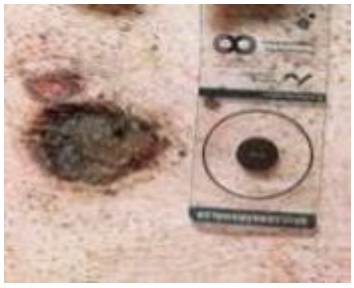

På billederne ses anvendt en såkaldt skuldersårsmåler[9].

Uddybende vejledning til vurdering af skuldersår

Det er vigtigt for en korrekt vurdering, at soen står op ved undersøgelsen. Skuldersår findes inden for et område på 15 x15 centimeter med skulderens højeste punkt i midten (knoglen mærkes tydeligt gennem huden). Hvis soen har et sår i dette område, måles størrelsen ved at lægge skuldersårsmåleren hen over såret.

Vurdering af såret:

a) Hvis der er mere end ét sår i området, skal du måle det største sår.
b) Den lille runde cirkel lægges hen over såret. Hvis såret er dækket, regnes det for "Ingen eller små skuldersår".
c) Hvis såret rager ud over den lille cirkel på 2 cm i diameter på det bredeste sted, og det ikke er et "svært skuldersår", er der tale om et "let skuldersår".
d) "Svære skuldersår" kendetegnes ved to ting: 1) Såret kan ikke dækkes af den store cirkel på 5 cm i diameter, og 2) såret har en fortykket rand. Den fortykkede sårrand er ikke nødvendigvis inflammatorisk og kan KUN bestemmes ved palpation. Den mærkes ved at knibe fra toppen af det berørte område og ned over såret. Hvis sårranden er fortykket, mærkes den som en forhøjning i kanten omkring skuldersåret. Der er omfattende granulationsvævsdannelse.
e) Et svært skuldersår vil normalt have en fortykket rand, hvis ikke så vil størrelsen alene afgøre, om der er tale om et svært skuldersår.
f) Granulationsvæv skal måles med, når såret måles. Kun områder dækket af epitel regnes ikke med i skuldersårets størrelse.

[9] Skuldersårsmåleren er udviklet i et samarbejde mellem Nationalt Center for Fødevarer og Jordbrug ved Aarhus Universitet (DCA), KU-SUND, Den Danske Dyrlægeforening, Videncenter for Svineproduktion og Fødevarestyrelsen.

Hvis såret nærmer sig en størrelse, så den store ring bliver udfyldt, skal soen fravænnes og i sygesti med blødt underlag. Producenten skal fravænne søerne, inden et sår når at udvikle sig til et svært skuldersår. Derudover er det vigtigt at påpege, at skalaen kun beskriver typiske skuldersår. Dybe sår er som regel også store, men der er undtagelser. Det er derfor vigtigt, at du altid forholder dig kritisk til hvert enkelt sår og laver en sideløbende vurdering af sårenes betydning for soens velbefindende.

Brok / udposning

Omkring en tredjedel af de udposninger der ses hos grise, er brok, og det antages som udgangspunkt at en udposning er brok, med mindre det kan udlukkes ved nærmere undersøgelse. Der ses forskellige former for brok hos grise. Mest almindeligt er navlebrok, men der kan også forekomme lyskebrok eller muskelbrok.
Brok er en tilstand, hvor det væv, som normalt holder de indre organer på plads ikke er tilstrækkeligt stærkt, og derfor "brister", så huden danner en pose, der oftest indholder tarmkrøs og oftest også tarme. Dyrene kan være helt upåvirkede af et brok, men hvis der sker indeklemning af et stykke tarm, så det ikke fungerer optimalt vil grisen oftest bliver mager, utrivelig og være smertepåvirket i større eller mindre grad, og hvis tarmen afsnøres helt fra blodforsyningen vil grisen dø en meget smertefuld død.
Hvis grise med brok opstaldes på hårdt underlag, kan der opstå sår på broksækken. Såret kan udvikle sig og hvis det bliver dybt og udvikler en område med dødt væv, er der stor risiko for, at der går hul på brokket og at tarmene falder ud. Grisen vil i denne situation dø en meget smertefuld død.
Som en retningslinje for håndtering af grise med brok kan angives, at den ansvarlige for dyrene skal sørge for, at grise med store brok (større end 15 cm i diameter) med sårdannelser, hvor brokket har medført dårligt almenbefindende, væksthæmning eller tydelig bevægelseshindring skal aflives straks. Andre grise med store brok skal anbringes i en sygesti med et blødt og eftergiveligt underlag, da de er stærkt udsatte for stifællernes bid, tråd, puf og stød, ligesom der er stor risiko for sårdannelse på broksækken.

Øresår og flankesår

Øresår og flankesår vil ofte tiltrække andre grise, som vil forsøge at bide i dem. Grise med øre- eller flankesår skal flyttes til aflastnings- eller sygesti hvis sårene er blodige pga. bid fra stifæller eller hvis grisen er alment påvirket. Hvis der er infektion i sårene skal dyret behandles med antibiotika.

Øresår ses oftest hos smågrise. Øresår er sår i randen af ørene, og de findes hyppigst på ørenes nederste rand (ved ørebasis) og på ørespidserne. Øresår kan være meget varierende fra små sår med rødme og skorpedannelse til mere alvorlige sår, hvor dele af øret falder af.
Øresår rammer hovedsageligt yngre grise. Sårene opstår oftest 2 til 3 uger efter fravænning, topper 6 til 8 uger efter fravænning og heler op igen først i slagtegriseperioden. Årsagen til øresår kendes ikke med sikkerhed. Der findes flere forskellige teorier om mekanismen bag øresår, herunder, at de skyldes:

1. Bid/sutten fra andre grise (ligesom halebid)
2. En bakterie (den bakterie, der oftest nævnes som årsag til øresår, er den samme, som giver sodeksem, *Staphylococcus hyicus)*
3. Skrammer (f.eks. efter slagsmål), som der går betændelse i
4. Svampetoksiner (giftstoffer) i foderet

For at vurdere varigheden af et øresår skal der mærkes efter, om området er hårdt at palpere, og om der er granulationsvæv. Er der varme, rødme og ømhed? Og hvordan er grisens reaktion ved berøring?

Flankesår er sår i huden på grisens flanke. Sårene kan være blodige og/eller dækket af en mørk sårskorpe. Flankesår ses oftest kun hos enkelte dyr i en besætning, og skyldes formodentlig puffen/bid/sutten fra andre grise, men det er muligt, at andre faktorer, som f.eks. infektion med bakterier, også kan spille en rolle.

Rektalprolaps/endetarmsprolaps

Rektalprolaps/endetarmsprolaps er en lidelse, hvor en del af endetarmen er skudt ud gennem endetarmsåbningen. Årsagen til tilstanden er ukendt, men det antages, at flere faktorer spiller ind. Således menes dårligt foder og foderhygiejne, forstoppelse, genetik, diarré og hoste alle at kunne være medvirkende årsager til rektalprolaps. Lidelsen, som kan opstå momentant eller over kortere eller længere tid, er meget smertefuld, og disse dyr skal omgående underkastes behandling i sygesti. Behandlingen vil afhænge af lidelsens grad, og der vil, bortset fra meget milde tilfælde, være behov for iværksættelse af dyrelægeordineret behandling med mindre dyret aflives straks. Hvis en rektalprolaps vurderes at være egnet til behandling, skal dyret sættes i sygesti, smertebehandles, og vurderes dagligt for evt. lokal eller universel behandling. Hvis dyret ikke kommer sig eller viser væsentlig bedring i løbet af den første uge, skal det aflives.

Halebid

De omstændigheder, der bevirker, at det enkelte fravænnings- eller slagtegrise udvikler halebidnings-adfærd, er relateret til dens aktuelle motivationelle tilstand, som igen er influeret af faktorer, der vedrører både de enkelte grise (såsom race, køn og alder), og faktorer der vedrører det omgivende miljø som f.eks. mangel på beskæftigelses- og rodemateriale, træk, temperatur, belægningsgrad m.m. Hvis grisene er opstaldet i et miljø, der ikke er optimalt, eksempelvis fordi de mangler mulighed for at udføre undersøgende adfærd eller regulere deres kropstemperatur, kan den enkelte gris opleve frustration og som følge deraf udvikle halebidningsadfærd. Ofte vil der være mere end én enkelt årsag til et udbrud af halebid, men hvis belastningen af en enkeltstående faktor er stor nok, kan den formentlig alene udløse halebidning. Således peger flere undersøgelser på, at mangel på beskæftigelses- og rodemateriale er en af de udslagsgivende faktorer i forbindelse med udvikling af halebidning. Læs evt. mere om halekupering og forebyggelse af halebid under LF 11.9.

Ved udbrud af halebid har den besætningsansvarlige pligt til at forsøge at fastlægge årsagen og løse problemet/problemerne hurtigst muligt. Endelig skal den besætningsansvarlige sørge for at skille halebidende og halebidte grise ad om nødvendigt, hvis ikke nyt beskæftigelses- og rodemateriale får halebidningen til at stoppe. Derudover skal der straks tages stilling til, hvorvidt den/de halebidte grise skal i behandling og/eller eventuelt flyttes til sygesti.

Benproblemer

Ledbetændelse, bylder, sår, klovproblemer, knuder (tumors), hofteledsudskridning, lammelser, brækkede knogler m.v. ses hyppigt i griseebesætninger. Ledbetændelse skyldes næsten altid en infektion med bakterier, og ét eller flere led kan være afficerede. Tilstanden er smertefuld og medfører nedsat trivsel hos dyrene. Ledbetændelse skal behandles med antibiotika og smertestillende midler, og derudover skal dyret også opstaldes i aflastnings- eller sygesti. Brækkede knogler, hofteledsudskridning og lammelser skyldes ofte enten slåskampe mellem grisene eller udskridninger på glatte gulve i stierne. Ved disse tilstande er behandling udsigtsløs, og sådanne dyr skal aflives straks, når diagnose er stillet.

Forvoksede klove og hjørnetænder

Forvoksede klove og hjørnetænder er i sig selv ikke en overtrædelse af konditionalitetsskrav, men hvis disse tilstande forvolder skade på dyret, er forholdet en overtrædelse af LF 11.2.3.
Klovproblemer ses hyppigst hos søer og kan skyldes flere ting. Ammoniakforbindelserne fra gødningen påvirker klovsundheden negativt, ligesom gulvtyperne i staldene er af stor betydning. For blødt underlag (plastriste og dybstrøelse) kan medføre for lange klove, idet den naturlige slitage af klovene ikke er tilstrækkelig. Modsat kan slidte og ru betongulve medføre ødelæggelser af den bageste del af klovene, ligesom bolte og møtrikker, der stikker op over gulvniveauet, og ødelagte spalter kan forårsage klovskader og afrivning af biklove. Den korrekte behandling afhænger af årsagen. Undlades regelmæssig klovbeskæring, kan det medføre forvoksede klove, som ofte giver anledning til langvarigt gangbesvær og halthed dels på grund af unormale belastninger i dyrenes bevægeapparat og dels på grund af følgesygdomme i form af trykninger, senelidelser, betændelsestilstande m.v.

Der ses også jævnligt orner med for lange hjørnetænder, som i nogle tilfælde er vokset så meget, at de gror igennem huden og helt ind til knoglen. Disse tilfælde skal oftest anmeldes som en overtrædelse af dyrevelfærdsloven, se Actioncard længere oppe.

Utrivelighed
Utrivelighed (mager, afmagret, bleg, vommet) er et symptom på, at der er noget underliggende galt, og behandlingen afhænger af årsagen.

Hjernebetændelse/hjernehindebetændelse
Betændelsen skyldes ofte en bakteriel infektion, og som regel er det kun nogle få grise i en sti, der angribes. Symptomerne er nedsat ædelyst, nervøse øjenbevægelser, usikker gang og kramper. Eventuelt ligger grisen på siden med bagoverbøjet hoved. Akut hjernebetændelse behandles med antibiotika, og dyret skal opstaldes i sygesti. I fremskredne tilfælde er behandling udsigtsløs, og sådanne dyr skal aflives.

Mellemørebetændelse
Mellemørebetændelse forekommer hos alle aldersgrupper af ungdyr. De typiske symptomer er skæv hovedholdning og/eller cirkelbevægelser, men langt fra alle grise med mellemørebetændelse viser tydelige kliniske symptomer – bortset fra varierende grader af utrivelighed. Den egentlige årsag til mellemørebetændelse er ikke kendt, men det er sandsynligvis en infektion med forskellige bakterier. Grise med mellemørebetændelse behandles med antibiotika og opstaldes i aflastnings- eller sygesti, hvis der er skæv hovedholdning og cirkelbevægelser. Ses der ikke helbredelse indenfor 5 dage, skal grisen aflives, da helbredelse herefter ikke anses for realistisk.

Blodører

Blodører ses især hos fravænnede grise, ung- og slagtegrise. Der ses en pludselig hævelse af øret, som bliver spændt og væskefyldt. Hævelsen skyldes blod fra en sprængt blodåre inde i øret. Blødningen opstår formentlig som følge af en fysisk påvirkning, fx bid, slag eller tråd fra andre grise, klemning mod inventar eller stærk hovedrysten på grund af irritation i øregangen. Grisen vil ofte være generet af det tunge øre og have skæv hovedholdning. I løbet af nogle uger heler øret op igen, og der dannes arvæv, som giver øret et karakteristisk krøllet udseende (blomkålsøre). Grise med akut blodøre skal opstaldes i sygesti, idet tilstanden er meget smertefuld. Smertebehandling bør overvejes. Hvis grisen ikke flyttes til en sygesti, kan den få svært ved at klare sig i konkurrencen om foder og vand. Endvidere vil fred og ro medføre, at blødningen i øret hurtigere standser, og at risikoen for infektion med bakterier bliver mindre. Ved tegn på infektion (rødme og ømhed i øret, sløvhed, nedsat ædelyst) bør grisen behandles med antibiotika efter dyrlægens anvisninger. Ved påvirket almentilstand i mere end tre dage, skal grisen aflives.

Elefantiasis

Elefantiasis skyldes en betændelsestilstand i lymfekarrene, og ses oftest i ører eller ben hos grisene. Ørerne kan blive meget store, og benene kan blive stolpeagtige. Der er tendens til at tilstanden forværres over tid. Der ses en voldsom fortykkelse af det påvirkede organ, som har en dejagtig konsistens. Dyrets syn og bevægelse kan blive hæmmet, ligesom der kan opstå sår på indersiden af øret, på kinden og på benene pga. friktion og varme.

Indgroet øremærke

Et indgroet øremærke er betegnelse for et øremærke, som er "begravet" i øret. Dette skyldes en vævsreaktion, hvor vævet vokser hen over øremærket. Øremærket skal straks fjernes. Tilstanden er meget smertefuld, og der kan udvikles en tumor (knude) omkring øremærket. Hvis øremærket ikke kan fjernes uden store smerter for dyret pga. vævsvækst på begge sider af øret, må en dyrlæge bedøve øret før fjernelse af mærket.

Urin-ætsninger

Ved mangelfuld rengøring af stalden kan der ses dyr, der lider fysisk overlast i form af urin-ætsninger på lemmer og bug, samt udbredte lårkager. Gødningstilsølede dyr og udbredte lårkager kan i sig selv ikke afstedkomme en konditionalitets-sanktion, men hvis tilstanden har forårsaget skade på dyret/dyrene i form af rødme, irritation og ætsninger på huden eller dårlig klovsundhed, vil dette være en overtrædelse af LF 11.2.3.

Lidelse	Korrekt behandling
Skuldersår	Blødt underlag, antibiotika, evt. aflivning
Brok > 15 cm	Sygesti med blødt underlag f.eks. tykt lag strøelse eller gummimåtte, der hindrer kontakt med gulvflader. Hvis der er sår, og dyret samtidigt er alment påvirket skal det aflives
Øre- og flankesår	Sygesti afhængig af graden og evt. antibiotika
Endetarmsprolaps	Sygesti og smertebehandling evt. aflivning
Halebid	Sygesti afhængig af graden og evt. antibiotika
Ledbetændelse	Sygesti afhængig af graden, antibiotika og smertebehandling
Brækkede knogler og lammelser	Aflivning
Hjernebetændelse	Sygesti afhængig af graden og antibiotika, evt. aflivning
Mellemørebetændelse	Sygesti afhængig af graden og antibiotika
Blodøre	Sygesti og smertebehandling
Indgroet øremærke	Fjernelse af øremærke, sygesti, antibiotika
Urinætsninger	Rent leje

ALMINDELIGE LIDELSER I PELSDYRSBESÆTNINGER

I vinter-, parrings- og drægtighedsperioden er der normalt få problemer med sundhed og velfærd i minkbesætninger. . I vinterperioden op til parring i marts, bør der dog være særlig opmærksomhed på avlstævernes huld, idet de slankes op til parring. Perioden omkring fødselstidspunktet og de første uger efter fødslen er det tidspunkt, hvor de sundhedsmæssige problemer forventes at være størst.
I maj og juni (diegivningsperioden) er de typiske sundhedsproblemer yverbetændelse hos tæverne og "fedtede hvalpe". Fedtede hvalpe har diarre, en klistret udsondring fra huden og meget høj dødelighed. Lidelsen regnes for forårsaget af et astrovirus.

Efter fravænning optræder de tabsvoldende sygdomme plasmacytose, hvalpesyge og virus enteritis. Der vaccineres ofte mod hvalpesyge og virus enteritis, mens der testes og saneres for plasmacytose, da der ikke findes en vaccine mod denne sygdom.

Almindeligt sete skader i minkbesætninger er bidskader efter slagsmål, der typisk opstår, når ungdyr går sammen. Da mink i naturen er solitære dyr, er det vanskeligt at undgå konflikter, når flere mink går sammen. I forbindelse med etablering af en hakkeorden kan minkene reagere ved at bide hinanden. Dette kan resultere i sår, der bliver inficerede.
Hvis et eller flere pelsdyr i forbindelse med pelsdyravlerens daglige tilsyn viser tydelige tegn på sundheds- eller adfærdsmæssige afvigelser, skal den ansvarlige for dyrene omgående tage skridt til at få fastslået årsagen og sørge for en passende afhjælpning af problemet. Hvis afhjælpningen ikke virker, skal en praktiserende dyrlæge konsulteres hurtigst muligt, eller pelsdyret skal aflives straks.

Retningslinjer for håndtering af syge og tilskadekomne pelsdyr	
1	Dyr med nedsat ædelyst eller forstyrret almenbefindende: Dyret isoleres i et bur, når dette er hensigtsmæssigt, f.eks. i et sygeafsnit. Buret skal være udstyret med redekasse og halm, som øvrige bure, og der skal føres nøje opsyn med det syge dyr Er der ingen bedring på tredjedagen, bør det overvejes at aflive dyret
2	Lammede mink og mink med blotlagte knogler bør aflives straks.
3	Sår er meget individuelle, hvorfor en vurdering af behandling skal tage hensyn til dyrenes almenbefindende samt øvrige forhold på farmen. Behandlingsprocedure skal være aftalt med besætningsdyrlæge og beskrevet i besætningsdiagnoser af dyrlægen i forbindelse med de løbende rådgivningsbesøg. Hvis mink med sår er behandlet efter følgende retningslinjer kan set anses, som tilstrækkelig behandling af dyret: Overfladiske små sår: Sårspray minimum én gang dagligt indtil afheling Større overfladiske sår (op til 5 krone stor): Sårspray, antibiotika-injektion og evt. smertestillende behandling dagligt indtil helbredelse Store sår samt sår hvor øjet eller knogler er inddraget: Aflivning Forurenede sår med pus soigneres (vaskes i sæbevand)
4	Dyr med kroniske og uhelbredelige lidelser samt dyr med blokering af fødselsveje eller urinveje bør aflives.

ALMINDELIGE LIDELSER I FJERKRÆBESÆTNINGER

I fjerkræproduktionen anvendes sjældent sygeafsnit, dog ses det af og til i kalkunbesætninger. Sygdomme behandles som et flokproblem, og enkeltdyrs behandling foretages sjælent af andet end kalkuner. Ved skader, f.eks. vinge- eller benbrud, hakkeskader, lammelser og haltheder aflives dyrene som regel. Fjerkræ op til 3 kg må aflives ved manuel dislokation af halsen, hvilket typisk anvendes i forbindelse med slagtekyllinger. Forudsætningen er, at dyret dør med det samme og ikke udsættes for lidelse. Én person må højst aflive 70 dyr stk. fjerkræ dagligt under anvendelse af manuel dislokation. Mekanisk dislokation kan anvendes på fjerkræ op til 5 kg. Afhugning af hovedet må kun anvendes på i forvejen bedøvede dyr.

Sygdomme, som ses i fjerkræproduktionen, vil oftest være ledsaget af nedgang i foder- og vand optagelse og øget dødelighed og kan medføre store økonomiske tab. Derfor vil der som regel tidligt blive tilkaldt en dyrlæge.

Den besætningsansvarlige skal tilse alle dyr dagligt, hvilket indebærer, at det skal være praktisk muligt at tilse alle de dele af stalden, hvor der er dyr. Ved vurdering af manglende tilsyn og passende behandling skal evt. mangler sættes i forhold til flokstørrelsen, idet selv 2 x dagligt tilsyn med fjerkræ huse med 50.000 kyllinger ikke kan sikre, at alle syge eller tilskadekomne dyr opdages.

Særlige opmærksomhedspunkter:

Manglende tilsyn og hensyntagen til syge og tilskadekomne dyr, er en af de overtrædelser der forekommer hyppigst i forbindelse med kontrollen.

Syge og tilskadekomne dyr vil oftest blive liggende, søger for sig selv eller gemme sig i stierne, hvorfor særlig opmærksomhed skal rettes mod de dyr, som ikke er bevæger sig eller virker aktive, når man gennemgår staldene.

6. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 11.2.1	• Hvor ofte tilses dyrene i besætningen? • Er der tegn på, at der er dyr, som lider overlast?
LF 11.2.2	• Hvordan er belysningen i stalden? • Er der områder, hvor det er svært at se dyrene pga. manglende lyskilder? • Har landbruger adgang til en fast eller mobil lyskilde som kan anvendes, når et eller flere dyr skal tilses mere grundigt?
LF 11.2.3	• Er der syge og/eller tilskadekomne dyr i besætningen? • Er der syge eller tilskadekomne dyr, som ikke er i sygesti selvom de burde være det? • Er sygestierne indrettet korrekt? • Hvor længe har dyrene været syge/tilskadekomne? • Hvad er prognosen for dyrene?

7. EKSEMPLER PÅ OVERTRÆDELSER

8. EKSEMPLER - KVÆG

	Forvoksede klove Forvoksede klove er i sig selv ikke en overtrædelse, men hvis disse forvolder skade på dyret, er forholdet en overtrædelse af LF 11.2.3. UNDLADES REGELMÆSSIG KLOVBESKÆRING, KAN DET MEDFØRE FORVOKSEDE KLOVE, SOM OFTE GIVER ANLEDNING TIL LANGVARIGT GANGBESVÆR OG HALTHED DELS PÅ GRUND AF UNORMALE BELASTNINGER I DYRENES BEVÆGEAPPARAT OG DELS PÅ GRUND AF FØLGESYGDOMME I FORM AF TRYKNINGER, SENELIDELSER, BETÆNDELSESTILSTANDE M.V. DETTE ER UFORSVARLIG BEHANDLING AF DYR.
	Forvoksede horn Forvoksede horn er i sig selv ikke en overtrædelse, men hvis disse forvolder skade eller impression på dyret, er forholdet en overtrædelse af LF 11.2.3 Forholdet her vurderes som væsentlig ulempe – der er ingen skade på huden og ingen indvirkning på koens syn på højre øje, men hornet trykker på huden, så der dannes impression.
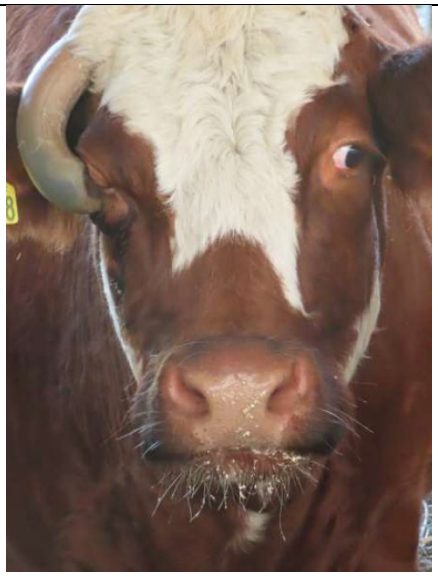	**Forvoksede horn** Koen er tydeligvis generet af det forvoksede horn. Landbruger er bekendt med problemet, da denne selv tidligere har beskåret hornet. Koen har været udsat for en væsentlig grad af angst, smerte og lidelse. Forholdet vurderes at være groft uforsvarlig behandling. Horn vokser langsomt og forholdet vurderes derfor til at have stået på i længere tid. <u>Forvoksende horn, som har forvoldt alvorlig skade på dyret skal som udgangspunkt politianmeldes.</u>

	Betændelse i klovranden Malkeko opstaldet i sygeboks med dybstrøelse. Koen har kronisk betændelse i klovranden på højre bagben med tydelig hævelse, rødme og sårdannelse. Lidelsen vurderes at være smertevoldende og behandlingskrævende. Ejer oplyser, at koen er behandlet mod klovbrandbyld for ca. 1 mdr. siden. Ved opslag i DMS findes, at koen har været i behandling med antibiotika. Koen er ikke behandlet siden, men ifølge oplysning fra ejeren, er den tilset af en dyrlæge for ca. 14 dage siden. Den kroniske betændelse i klovranden vurderes at være flere uger i alder.
	Betændelse i forknæled – samme ko Koen har tillige en akut betændelsestilstand i forknæleddet på højre forben med tydelig hævelse, varme og ømhed for berøring. Koen vil ikke rejse sig. Lidelsen i forknæet vurderes at være af flere dages varighed. **Vurdering:** Dyret vurderes at være behandlet uforsvarligt, idet der ikke rettidig er fulgt op på den indledende behandling.

9. EKSEMPLER – GRISE

	Gris med broksæk med 2 cm sår. Grisen var ikke sat i sygesti og stod ikke i dybstrøelse. **Vurdering:** Væsentlig ulempe til uforsvarlig behandling. Begrundelse: Grisen var ikke isoleret i sygesti og ikke i dybstrøelse.

	Gris med brok med 1½ cm stort sår. Dyret går sammen med sine stifæller på spaltegulv. **Vurdering:** Væsentlig ulempe til uforsvarlig behandling af dyr, da dyret ikke er isoleret i boks med dybstrøelse/sygesti.
	Gris med brok med omfattende sår på. Grisen var nedstemt. Var ikke opstaldet i sti med dybstrøelse. **Vurdering:** Groft uforsvarlig behandling af dyr. Obduktionsfund viste, at forholdet havde stået på i mindst et par måneder.
	En gris med ørespidssår på højre øre. Det ses, at 2 af sårene er blødende. Sårskorperne er bløde og svampede. Grisen værger sig for palpation. Der ses ikke umiddelbart tegn på forudgående slagsmål. Det vurderes, at sårene er af flere dages varighed. **Vurdering:** Væsentlig ulempe til uforsvarlig behandling af dyr, da grisen ikke er isoleret fra sine stifæller. Kontakt dyrlæge for en konkret vurdering.
	En gris med et ørebasissår på højre øre. Sårskorpen er blød og svampet og såret gennembryder huden. Der kan ses et tyndt lag granulationsvæv. Området er væskende og hudløst. Grisen vægrer sig for palpation. Det vurderes, at såret er af mindst 5 dages varighed. **Vurdering:** Væsentlig ulempe til uforsvarlig behandling af dyr, da grisen ikke er isoleret fra sine stifæller. Kontakt dyrlæge for en konkret vurdering.

	En gris med infektion i begge øreflapper kompliceret af ørerandssår, der er blødende. Begge ører er varme, ømme og hævede. Dyret er nedstemt og har feber. Det vurderes, at infektionen er ca. 1 døgn gammel. Sårene langs ørerandene er af flere dages varighed. **Vurdering:** Væsentlig ulempe til uforsvarlig behandling af dyr, da grisen ikke er isoleret fra sine stifæller og ikke i behandling. Kontakt dyrlæge for en konkret vurdering.
	Denne so med rektalprolaps er placeret alene i en sygesti med gummimåtte. Soens almenbefindende synes uforstyrret, og soen er i middel huld. Der er afsat gødning i stien. Ejer oplyser, at 9 dage før kontrolbesøget blev soen isoleret i sygesti på grund af akut prolaps. Soen har været under nøje overvågning flere gange dagligt. Der er en besætningsdiagnose for rektalprolaps, og ejeren fremviser dokumentation for, at dyret er i smerte- og antibiotikabehandling. Prolapsen er delvis reponibelt, og synes ikke at være smertevoldende ved berøring. Den er ca. 8 x 8 x 8 cm med lyserød og glinsende overflade og er en smule ødematøs. Ejer oplyser, at prolapsen næsten var reponeret, men så gled lidt ud igen for 2 dage siden. OBS: besætningsdiagnosen må jf. LF 5.14.1 kun anvendes én gang, før dyret skal tilses af besætningsdyrlægen. **Vurdering:** Der er ikke tale om en overtrædelse, da soen har været i bedring, prolapsen stadig er lyserød og med glinsende overflade, landmanden har styr på behandling, og der sørges for tilsyn af dyret.

	Ved gennemgang af en farestald observeres en so med rektalprolaps. Soen står i en faresti med 12 pattegrise, der er ca. 14 dage gamle. Prolapsen er ca. 15 cm lang og lettere forrevet i de yderste dele. Der ses gullige belægninger på prolapsen, og på farebøjlen bag soen ses indtørret blod. Flere af pattegrisene har tydelige spor af blod på trynen. Besætningsejer oplyser, at soen har haft udskudt endetarm siden fredag (besøget foregår mandag), men at de ikke har haft tid til at flytte soen, der heller ikke er blevet smertebehandlet. **Vurdering:** Forholdet vurderes at være groft uforsvarlig behandling af dyr. Det skyldes, at landbruger har ladet soen stå ubehandlet i farebøjle med pattegrisene, når den har rektalprolaps.
  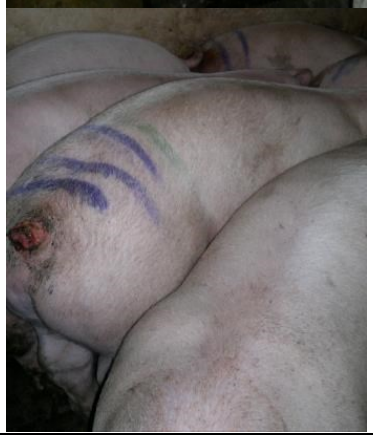	I en slagtegriseestald, hvor grisene er opstaldet med 10-14 dyr i hver sti, observeres i én af stierne 5 grise med alvorlige halebid: 2 haler er bidt helt af, og der ses friske blødninger på flere af halerne, som tegn på nylig bideaktivitet. Grisene går sammen med 5 ikke halebidte grise. De 5 halebidte grise er alle markeret med 3 streger på ryggen. Ejer oplyser, at de er behandlet i 3 dage med aquacyklin. Ingen af grisene er halte. Grisene er i normal foderstand. **Vurdering:** Uforsvarlig til groft uforsvarlig behandling af dyr, afhængig af påvirkningen af almentilstanden hos dyrene. Tilstanden er smertefuld. Dyrene skulle have været isoleret i en sygesti og eventuelt behandlet med smertestillende medicin.

	So i sygesti med kronisk haseledsbetændelse. **Vurdering:** Tilstanden er kronisk, soen kan ikke komme sig og bør aflives.
	På billedet ses en mager so med bylder på siden og sår efter slagsmål. Bidsårene er her et par dage gamle. Friske sår vil fremstå røde og hævede. Oftest sidder sår efter slagsmål på dyrenes ører, hoved, hals og skulder, idet grise kæmper hoved mod hoved. Når der er sår på den øvrige del af kroppen, er dette tegn på, at dyret har prøvet at flygte fra en angriber, men ikke har haft mulighed for at komme væk.
	På billedet ses en gris med elefantiasis øre. Øret er hævet pga. lymfekarbetændelse, som oftest skyldes stafylokokker, der kommer ind via rifter og sår. Betændelse i lymfekarrene medfører nedsat lymfedrænage og dermed hævelser. Tilstanden forekommet oftest i ører og ben hos grisene. I alvorlige tilfælde kan øret være så stort, at det hæmmer grisens udsyn og bevægelighed.

10. EKSEMPLER – PELSDYR

	To eksempler på sår ved haleroden.
	Minkhvalp med stort bidsår. Bemærk, at dyrene ikke er isoleret.
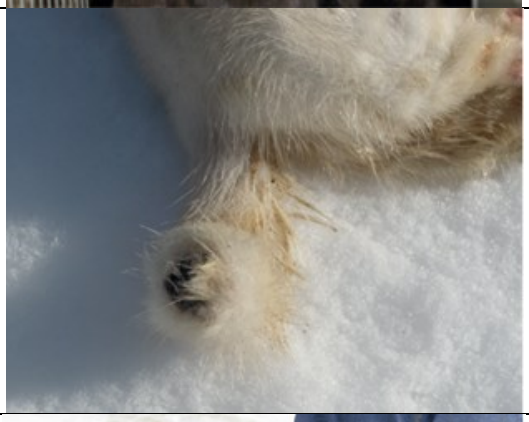	Mink med inficeret sår i halen. Knoglen er inddraget, og halestumpen er ikke dækket af intakt hud.
	Mink med sår ved øjet – det kan ikke umiddelbart vurderes om øjet er inddraget.

	Stort sår på ryggen. Minken bør være isoleret og i behandling efter den praktiserende dyrlæges anvisninger.
	Mink med inficeret bidsår. Minken skal isoleres og i behandling efter den praktiserende dyrlæges anvisninger.
	Mink der mangler begge forben.
	Afhelet sår. Dyret var i sygeafdeling og under behandling efter reglerne. Dyrlægekontakt er ikke nødvendigt.

11. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

LF 11.2

Alvor	Alvoren afhænger af hvor meget dyrene evt. har lidt overlast, samt om landbruger har gjort noget for at forbedre forholdene for de enkelte dyr. Syge og/eller tilskadekomne dyr, der hverken har fået behandling eller er blevet isoleret til sygesti, vurderes med en højere grad af alvor, end dyr der er blevet behandlet og/eller isoleret. Alvoren stiger i takt med, at dyret har været udsat for en behandling, der kan kategoriseres fra væsentlig ulempe til groft uforsvarlig behandling af dyr med karakter af mishandling. Politianmeldelse skal overvejes ved groft uforsvarlig behandling og egentlig mishandling. Væsentlig ulempe kan karakteriseres som en skade og/eller lidelse der generer dyret, men som ikke har medført f.eks. større sår eller huller i huden, og hvor lidelsen med den korrekte behandling hurtigt vil hele op og ikke længere være til ulempe for dyret. Eksempler på dette er forvoksede horn, der trykke på huden, men uden at der kan konstateres skade, store brok uden sårdannelse, hvor grisen kun er lettere besværet ved gang, mindre skuldersår (< 5 cm), som har veldefinerede kanter, mindre blodige øre- og flankesår uden infektion, grise med mindre halebid, som ikke er isoleret eller behandlet og hjørnetænder, der rører huden, men endnu ikke har medført skade. Uforsvarlig behandling karakteriseres som skader og/eller lidelser, der medfører smerter og ubehag for dyrene, og hvor behandling og/eller isolation i længere tid er nødvendigt for at dyrene kan komme sig helt. Eksempler på dette er forvoksede eller flækkede klove, der medfører ømhed og begyndende halthed, magerhed/afmagring, som er til tydelig gene for dyret, forvoksede horn, hvor huden er penetreret, og dyret er tydeligt generet af tilstanden, grise med inficerede øre- og/eller flankesår, hvor det er tydeligt at dyrenes almentilstand er påvirket, dyr med rektaltprolaps, som ikke er isoleret/behandlet, men hvor almentilstanden kun er lettere påvirket, forvoksede tænder, der har penetreret huden, samt sår med infektion og bylder, der tydeligt påvirker dyrenes almentilstand Groft uforsvarlig behandling karakteriseres som mange af ovenstående lidelser i så udtalt grad, at dyrene skulle have været isoleret og behandlet meget tidligere, dyrlægen skulle have været konsulteret, og aflivning skulle have været overvejet. Groft uforsvarlig behandling af dyr evt. med karakter af mishandling skal som hovedregel politianmeldes. Eksempler kan være svære inficerede skuldersår uden aflastning, svært halte dyr med forvoksede klove eller tidligere brud, store brok med indeklemning af tarmene, sårdannelse eller bylder, store inficerede halebid, der ikke er isoleret og/eller behandlet, tænder og/eller horn der er så forvoksede at dyrene har fået varige mén, samt voldsomt afmagrede dyr, dyr med store sår og/eller traumer, alvorlig hjernehindebetændelse eller længerevarende og smertefulde lidelser, hvor behandlingen er udsigtsløs.
Omfang	Vurderes i forhold til, hvor mange dyr, der er påvirket af overtrædelsen. Selvom overtrædelserne beskrives på CHR niveau, bedømmes de samlet på CVR niveau. Vægtningen af de enkelte besætninger skal ses i forhold til formålet med kravet.
Varighed	Vurderes ved at bedømme hvor længe det er sandsynligt at dyrene har været syge og/eller tilskadekomne.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler. Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
• Et eller få dyr har tegn på sygdom eller skader, der er opstået inden for kort tid, og som ikke påvirker dyrenes almen tilstand. • Et eller få dyr har mindre alvorlige lidelser og er isoleret/i behandling allerede • Et eller få dyr har mindre skader, som er overset pga. manglende tilsyn og/eller lyskilde, hurtigt behandling og/eller isolation retter umiddelbart forholdet straks •	• Et eller flere dyr udviser tegn på, at de lider overlast • Der er ikke mulighed for at tilse dyrene ordentligt, idet der ikke findes en fast eller mobil lyskilde af tilstrækkelig styrke til at alle dyr kan tilses nøje • Et eller flere dyr udviser tegn på sygdom og/eller tilskadekomst, uden at de, om nødvendigt, er behandlet, isoleret eller tilset af en dyrlæge	• Der er flere/mange dyr med lidelser, som hverken er behandlet og/eller isoleret • Et eller flere dyr viser tegn på stærk smerte og irreversibel sygdom/tilskadekomst • Et eller flere dyr er udsat for en behandling, der har grad af mishandling • Lidelser der enten er opstået akut eller har stået på i længere tid, og hvor det er tydeligt, at dyret længe skulle have været tilset/behandlet af en dyrlæge eller aflivet • Politianmeldelse skal overvejes i alle skærpende tilfælde

LF 11.3 – OPTEGNELSER VEDR. LANDBRUGSDYR

- tidligere krav 3.3

1. DELKRAV

LF 11.3.1	Enhver, der holder dyr, skal føre optegnelser over al medicinsk behandling og over antallet af døde dyr, som måtte være konstateret i forbindelse med hvert enkelt tilsyn. Hvis disse oplysninger kræves optegnet i anden forbindelse, er en sådan optegnelse også tilstrækkelig til at opfylde kravet.
LF 11.3.2	Optegnelserne skal opbevares i mindst tre år og stilles til rådighed i forbindelse med en inspektion eller efter anmodning.

2. FORMÅL

LF 11.3.1	Formålet er, at landbrugeren sikrer korrekte optegnelser med henblik på at medvirke til at sikre dyrevelfærd.
LF 11.3.2	Formålet er, at sikre at landbrugeren opbevarer optegnelserne i mindst tre år og stiller dem til rådighed for kontrol

3. KRAVETS INDHOLD

Kravet skal sikre, at den besætningsansvarlige fører optegnelser over medicinsk behandling og over antallet af døde dyr, som konstateres i forbindelse med det/de daglige tilsyn. Alle dyr, som konstateres døde (både selvdøde og aflivede dyr), skal indgå i optegnelserne, herunder også nyfødte dyr.

Optegnelserne skal foretages løbende, når det er relevant, hvorfor en faktura over afhentning af døde dyr til destruktion ikke opfylder kravet, idet det er hensigten at følge dødeligheden på daglig basis.

Hvis der i besætningsregistrene føres daglige optegnelser over døde dyr, kan disse være fyldestgørende nok til at opfylde kravet.

Både medicinoptegnelser og optegnelser over døde dyr skal opbevares i mindst 3 år.

4. KRAVETS RELEVANS

Optegnelser over døde dyr

Kravet er relevant i alle besætninger med landbrugsdyr. For hestehold, dog kun for de heste, der anses for landbrugsheste, jf. nedenfor.

Optegnelser over medicinsk behandling

Kravet om medicinoptegnelser i LF 11.3 gælder kun for de heste, der der anses for landbrugsheste og som er udelukket fra konsum, og for pelsdyr, idet medicinske optegnelser for alle fødevareproducerende dyr, herunder landbrugsheste, der ikke er udelukket fra konsum, skal følge LF 5.13.

Særligt for heste, der holdes til landbrugsmæssigt formål (landbrugsheste)

Ved heste, der holdes til landbrugsmæssige formål forstås heste, der opdrættes eller holdes med henblik på slagtning, heste i stutterier, hvor der drives avl med fire eller flere følhopper, eller heste, der holdes til andet landbrugsmæssigt formål.
I stutterierne er det kun de fire eller flere følhopper, der drives avl med, som anses som landbrugsheste. Andet landbrugsmæssigt formål kan f.eks. være de fire eller flere følhopper i et stutteri og heste, der anvendes som arbejdsdyr i landbruget, hvis sådanne stadig findes.

	Landbrugsmæssigt formål	Hobby
Konsum	• Alle krav	• Medicin + Foder/Fødevarehygiejne
Udelukket fra konsum	• LF 11	• Ingen kontrol

5. KONTROLMETODE

Det skal kontrolleres, at landbruger fører daglige optegnelser over døde dyr i besætningen. Hvis der ingen døde dyr er, skal der ikke føres optegnelser. Det kontrolleres, at optegnelserne over medicin og døde dyr er opbevaret i mindst 3 år regnet tilbage fra kontroldatoen. Hvis der foretages kontrol den 1. maj 2025, er starten på optegnelsesperioden således 1. maj 2022.

Hvis det under kontrolbesøget f.eks. konstateres, at der de sidste 24 måneder har været ført systematiske, fyldestgørende optegnelser, kan det betragtes som en formildende omstændighed.

Hvis optegnelserne generelt er tilfredsstillende, men der har været en kort periode på nogle få dage, hvor optegnelserne mangler på grund af f.eks. ferie eller travlhed, men hvor alle øvrige optegnelser er ført systematisk og fyldestgørende, betragtes dette tillige som en formildende omstændighed.

Optegnelser kan betragtes som lettere mangelfulde, hvis der f.eks. er enkelte utilstrækkelige registreringer, eller få manglende detaljer, hvor f.eks. dato eller identifikation af dyret ikke fremgår.

Mangelfulde eller meget mangelfulde optegnelser kan være helt manglende registreringer, meget sporadiske registreringer eller så udbredte mangler ved optegnelserne, at størstedelen ikke opfylder kravene og dermed ikke har nogen informationsværdi. I sådanne tilfælde er der tale om en skærpende omstændighed.

<u>Særlige opmærksomhedspunkter:</u>

Hvis der mangler optegnelser, men disse kan "skaffes til veje", anses det ikke at være en overtrædelse af LF 11.3, hvis oplysningerne i øvrigt er tilfredsstillende. At optegnelserne ”kan skaffes til veje” betyder dog ikke, at de skal kunne rekonstrueres, men derimod, at de midlertidigt ligger hos f.eks. revisoren, og at de kan rekvireres derfra.

6. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 11.3.1	• Føres der optegnelser over alle medicinske behandlinger? • Føres der optegnelser over alle døde dyr? • Hvordan føres optegnelserne (på papir/elektronisk)? • Er optegnelserne ajourførte og føres de dagligt?
LF 11.3.2	• Kan landbruger fremvise de relevante optegnelser? • Kan der fremvises optegnelser for minimum de seneste 3 år?

7. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

LF 11.3.1 – 11.3.2

Alvor	Alvoren vurderes ud fra, om der føres optegnelser eller ej, samt kvaliteten af de optegnelser der evt. føres. Hvis helheden er tilfredsstillende, og der kun mangler enkelt optegnelser, vurderes alvoren umiddelbart at være en formildende omstændighed, mens generelt mangelfulde eller helt manglende optegnelser er en skærpende omstændighed.
Omfang	Vurderes ud fra mængden af manglende optegnelser.
Varighed	Vurderes ud fra varigheden af den/de perioder, hvor optegnelserne har været mangelfulde eller helt mangler.
Vejledning	*Hvis det under kontrollen konstateres, at alle optegnelser føres tilfredsstillende, men at der enkelte steder mangler en dag eller to som følge af travlhed eller sygdom, vil dette normalt kunne føre til vejledning, særligt hvis optegnelserne kan rekonstrueres eller fremvises på anden vis.*

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler. Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
• Optegnelserne er generelt tilfredsstillende, men der er enkelte mangler i form af få manglende registreringer, en manglende dato eller lignende • Optegnelserne er tilfredsstillende, men er kun opbevaret i f.eks. de sidste 24 måneder	• Optegnelserne over medicinske behandlinger og/eller døde dyr er mangelfulde	• Optegnelserne mangler helt, eller er så mangelfulde, at antallet af døde dyr ikke kan dokumenteres

LF 11.4 – LANDBRUGSDYRS BEVÆGELSESFRIHED

- tidligere krav 3.4, delkrav 1

1. DELKRAV

LF 11.4.1	Den bevægelsesfrihed for et landbrugsdyr, som er passende under hensyntagen til dets art og i overensstemmelse med anerkendte praktiske og videnskabelige erfaringer, må ikke begrænses på en sådan måde, at dyret påføres unødig lidelse eller skade. Når et dyr til stadighed eller regelmæssigt holdes tøjret, lænket eller fastgjort, skal det gives så megen plads, som er passende for dets fysiologiske og etologiske behov i overensstemmelse med anerkendte praktiske og videnskabelige erfaringer.

2. FORMÅL

LF 11.4.1	Formålet er, at landbruger sikrer passende bevægelsesfrihed til sine landbrugsdyr, for at tilgodese dyrets velfærd.

3. KRAVETS INDHOLD

Dyr skal beskyttes bedst muligt mod lidelse eller skade, når de begrænses i deres bevægelsesfrihed. Dyr, som til stadighed eller regelmæssigt tøjres, fastgøres eller lænkes skal uden besvær kunne optage foder og vand, lægge,rejse sig og hvile.

4. KRAVETS RELEVANS

Kravet er relevant for alle landbrugsdyr, dog gælder der særlige bestemmelser for kalve (LF 9.1) og for grise (LF 10.3).

5. KONTROLMETODE

Det skal kontrolleres, at alle dyr har den fornødne bevægelsesfrihed til at optage foder og vand. Det skal også kontrolleres, at alle dyr har mulighed for at rejse eller lægge sig uden besvær, og for kalve er der endvidere krav om, at der skal være plads til at foretage hudpleje uden besvær.

Såfremt dyrene er bundne, skal det kontrolleres, at de ikke har/kan få sår, skader eller lignede af de reb, kæder eller bøjler de er fikseret med.

Det kontrolleres tillige, om en evt. overbelægning i stier/bokse hæmmer dyrenes muligheder for at optage foder og vand samt finde hvile og lægge og rejse sig uden besvær. Hvis det er tilfældet, skal der både laves en overtrædelse på dette krav og det for dyrearten relevante krav.

Adoptionsbokse til får

Fiksering af får, der skal adoptere lam, sker typisk i bokse ved, at fårets hoved fastholdes i en åbning i boksen, der spærres delvis, så hovedet ikke kan føres tilbage. Boksens side kan være af tremmer eller beklædt med plader. Opbinding af får med reb i en boks kan også ses. Fikseringen medfører, at fårene ikke kan vende sig og eventuelt ikke kan klø sig i hovedet eller på bagkroppen.

To typer adoptionsbokse til får, der umiddelbart lever op til Det Veterinære Sundhedsråds udtalelse, idet fårene kan rejse og lægge sig, samt har adgang til foder og vand.

Det Veterinære Sundhedsråd har udtalt at under forudsætning af, at en fiksering af ammefår er så kortvarig som muligt (maksimalt 3-5 dage) og med en samtidig sikring af, at fåret frit kan lægge sig, indtage foder og vand, og at ammefår og lam overvåges i tilstrækkelig grad, vil fikseringen, uanset den derved påførte begrænsede grad af ulempe, være forsvarlig og tilstrækkeligt omsorgsfuld overfor moderfår og lam og være i overensstemmelse med anerkendte praktiske erfaringer i Danmark og i udlandet.

6. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 11.4.1	• Kan alle dyr lægge og rejse sig uden besvær? • Har alle dyr frihed til at æde og drikke naturligt? • Hvor længe har evt. bundne dyr stået fikseret? • Hvordan er dyrene fikseret, enkeltvis med reb/kæde eller som følge af overbelægning?

7. EKSEMPLER PÅ OVERTRÆDELSER

	I denne besætning går kvierne i en boks med fuldspaltegulv der ikke lever op til dyrenes arealkrav. Dyrenes har alle adgang til at æde samtidigt, men deres bevægelsesfrihed er indskrænket, da de ikke kan udføre deres normale lægge og rejse adfærd, eller hvile sig frit.

8. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

LF 11.4.1

Alvor	Alvoren vurderes ud fra de evt. bundne dyrs tilstand, og i hvor høj grad deres bevægelsesfrihed er hæmmet i forhold til deres fysiologiske, sundhedsmæssige og adfærdsmæssige behov. Der er tale om væsentlig ulempe, hvis dyrene lider lettere overlast, og hvor der hurtigt kan rettes op på forholdene. Der er tale om uforsvarlig behandling, når det kan konstateres, at dyrene lider overlast med risiko for mén, dog uden at de allerede har skader, og der ikke umiddelbart kan rettes op på forholdene. Der er tale om groft uforsvarlig behandling, når fikseringen af dyrene allerede har medført, at et eller flere dyr er kommet til skade og har fået mén. Der er tillige tale om groft uforsvarlig behandling, når en evt. overbelægning er så voldsom, at dyrene ikke har den fornødne bevægelsesfrihed til at optage foder og vand, samt at det ikke er alle dyr, der kan finde plads til hvile. I meget alvorlige tilfælde skal politianmeldelse overvejes.
Omfang	Vurderes ud fra, hvor mange dyr, der har hæmmet bevægelsesfrihed, eller som er opstaldet under forhold, hvor de risikerer at komme til skade. Selvom overtrædelserne beskrives på CHR niveau, bedømmes de samlet på CVR niveau. Vægtningen af de enkelte besætninger skal ses i forhold til formålet med kravet.
Varighed	Det vurderes i hvor lang tid forholdet har stået på, set i forhold til omfanget af overtrædelsen.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler. Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
• Et eller flere dyr har været fikseret til behandling eller lignende, men er ikke lige blevet løsnet rettidigt pga. andre pludseligt opståede omstændigheder. De løsnes straks på kontrollen • Dyrene kan hvile, æde og drikke, men de skal stå en smule uhensigtsmæssigt. forholdet er midlertidigt, f.eks. fordi deres lænke har snoet sig eller lignende, og det rettes straks på kontrollen	• Et eller flere dyr i besætningen er bundet på en måde, der forhindrer dem i at opfylde deres naturlige behov	• Et eller flere dyr viser tegn på, at de har stået bundet i længere tid, og/eller de har sår eller skader som følge af opbindingen. Dyrene er tydeligt påvirkede af opbindingen.

LF 11.5 – RUM OG BYGNINGER TIL HUSNING AF LANDBRUGSDYR

- tidligere krav 3.5

1. DELKRAV

LF 11.5.1	De materialer, der anvendes til opførelse af rum, hvor dyr holdes, navnlig af bokse og udstyr som landbrugsdyrene kan komme i kontakt med, må ikke være skadelige for dyrene og skal kunne rengøres og desinficeres effektivt.
LF 11.5.2	Rum og udstyr til fastgørelse af landbrugsdyr skal konstrueres og vedligeholdes på en sådan måde, at der ikke er skarpe kanter eller fremspring, der kan påføre dyrene skade.
LF 11.5.3	Luftcirkulation, støvindhold, temperatur, relativ luftfugtighed og koncentration af gasarter skal holdes på et niveau, som ikke er skadeligt for landbrugsdyrene.
LF 11.5.4	Landbrugsdyr, der holdes indendørs, må hverken holdes i permanent mørke eller være udsat for kunstigt lys uden passende afbrydelser. Hvis der ikke er tilstrækkeligt naturligt lys til at opfylde dyrenes adfærdsmæssige og fysiologiske behov, skal der være en passende kunstig belysning

2. FORMÅL

LF 11.5	Formålet er, at landbrugeren sikrer forsvarlige opstaldningsforhold for sine landbrugsdyr.

3. KRAVETS INDHOLD

Kravet skal sikre, at rum og bygninger til husning af landbrugsdyr, indrettes så dyrene huses på en måde, der sikrer deres velfærdsmæssige og adfærdsmæssige behov. Bokse og udstyr må ikke være skadeligt for dyrene og skal kunne rengøres og desinficeres effektivt. Luften i stalden skal holdes fri for generende støv, og temperatur og fugtighed skal tilpasses dyrene. Mængden af lys skal opfylde dyrenes adfærdsmæssige og fysiologiske behov.

Kravet gælder også for udendørs hold af dyr, f.eks. hvis der konstateres defekt hegn eller materialer i indhegningen, der kan skade dyrene.

4. KRAVETS RELEVANS

Kravet er relevant i alle besætninger med landbrugsdyr, men der gælder specifikke krav for kalve (LF 9.1) og grise (LF 10.1).

5. KONTROLMETODE

Ved gennemgang af besætningen kontrolleres det, at rum, stalde, bokse, bure, gulve etc. er velvedligeholdte, og at der ikke er skarpe kanter eller fremspring, som dyrene kan komme til skade på. Alle gulve og flader skal kunne rengøres og desinficeres effektivt.

Endelig skal det sikres, at indeklimaet er tilpasset dyrene, hvorfor luftcirkulation, støvindhold, temperatur, relativ luftfugtighed og koncentration af gasarter holdes på et niveau, som ikke er skadeligt for dyrene. Det bemærkes, om øjne og/eller luftveje irriteres på grund af høj støvmængde eller højt niveau af f.eks. ammoniak. Staldens temperatur vurderes tillige, og ved tvivl foretages relevante målinger.

Dyr, der holdes indendørs, må hverken holdes i permanent lys eller permanent mørke. Hvis der ikke er tilstrækkeligt naturligt lys til at opfylde dyrenes adfærdsmæssige og fysiologiske behov, skal der være en passende kunstig belysning.

LF 11.5.1 omhandler de materialer, der anvendes til de rum, båse og udstyr, som dyrene kommer i kontakt med i stalden. De må ikke i deres konstruktion og materiale kunne påføre dyrene skade.

LF 11.5.2 omhandler vedligehold af de materialer og det udstyr, som dyrene kommer i kontakt med, i forbindelse med fastgørelse. Eksempelvis fanggitre.

Herunder beskrives særlige forhold for besætninger med hhv. gris, får og geder og for fjerkræ.

SÆRLIGT FOR GRISEBESÆTNINGER

Et klassisk eksempel på overtrædelse af LF 11.5.2 er et defekt spaltegulv, gennemtæret jerninventar eller defekte/utilpassede farebøjler. Forhold, som opstår som følge af manglende vedligehold og oprydning.

Ved bedømmelsen lægges vægt på, hvorvidt der er sket skade på dyrene som følge af defekterne og manglende oprydning. Det kunne f.eks. være dyr, der har fået trykskader på nakke eller lemmer, eller dyr, der har fået mindre sår ved at gå på glatte gulve, ujævne gulve eller på spaltegulve med uhensigtsmæssig spaltebredde i forhold til dyrets størrelse. Der kunne også være tale om dyr, der har fået skader som følge af ødelagt inventar, der bør repareres. Et eksempel kunne være spaltegulve, hvor én eller flere spalter er gået i stykker.

SÆRLIGT FOR BESÆTNINGER MED FÅR OG GEDER

Det er ikke ualmindeligt, at der i indhegninger til får og geder ligger gammelt byggeaffald eller redskaber, der p.t. ikke er i brug.

Det skal vurderes, om dyrene har lidt skade, eller der er risiko for, at dyrene kan komme til skade ved at opholde sig i indhegningen. Hvis der konstateres skader på dyrene, er der som hovedregel tale om uforsvarlig behandling af dyr, og der skal tilkaldes en dyrlæge med henblik på en veterinærfaglig vurdering.

SÆRLIGT FOR FJERKRÆBESÆTNINGER

Slagtekyllinger

Ved produktion af slagtekyllinger vil temperaturen ofte være ca. 32-34 gr. ved indsættelse af kyllinger og gradvis reduceres til 18 gr. For kolde omgivelser, vil vise sig ved, at fuglene klumper sammen. Hvis der konstateres dødsfald, som skyldes varme og/eller en så kraftig forekomst af gasarter (specielt ammoniak, NH_3), at ophold i fjerkræhuset ikke lader sig gøre, tilkaldes en dyrlæge.

Ved gennemgang af besætningen kontrolleres det endvidere, at dyrene ikke holdes i hverken permanent lys eller mørke. Hvis der ikke er tilstrækkeligt med vinduer til at opfylde kravet ved hjælp af naturligt lys, skal der være en passende kunstig belysning. Hvis kunstig belysning benyttes, spørges der ind til, hvornår dette lys tændes og slukkes, og om dette gøres manuelt eller ved hjælp af en timer.

Æglæggere

I besætninger med æglæggende høner, kan man observere at der praktiseres ”tvangsfældning” med henblik på at starte en ny ægproduktionsperiode op. Der kan anvendes forskellige metoder til tvangsfældning, men den traditionelle metode, hvor høns holdes i konstant mørke i 3 dage, og fratages foder og vand, er ikke

tilladt og skal indberettes under LF 11.5.4 (permanent mørke) og LF 11.8.1 (manglende tildeling af foder og vand). Generelt kan det i ægproduktionen ses, at lysintensiteten holdes meget lav for at undgå kannibalisme, kravet er, at der skal være så meget lys, at man kan læse overskriften på en avis. Som for slagtekyllinger gælder, at såfremt der konstateres så kraftig en forekomst af gasarter (specielt NH_3), at ophold i fjerkræhuset ikke lader sig gøre, tilkaldes en dyrlæge.

6. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 11.5.1	• Hvordan er stalden indrettet? • Kan dyrene komme til skade på inventaret? • Kan dyrene eller deres lemmer komme i klemme nogen steder? • Kan alle flader og gulve rengøres effektivt?
LF 11.5.2	• Er der skarpe kanter og fremspring eller materialer og/eller maskiner i bokse eller stier, som dyrene kan komme til skade på? • Er der tegn på at et eller flere dyr har nye/gamle skader som kan skyldes inventar, fremspring eller skarpe kanter?
LF 11.5.3	• Hvordan vurderes staldens klima? • Vurdér temperaturen og luftcirkulationen, kan den være skadelig for dyrene? • Er der meget støv i luften? • Synes niveauet af gasarter i luften at være generende for slimhinder og luftveje?
LF 11.5.4	• Hvor meget lys er der i stalden? • Hvor mange timer er lyset normalt tændt? • Hvordan styres lyset i stalden?

7. EKSEMPLER PÅ OVERTRÆDELSER

	LF 11.5.1 I en boks hvor kreaturer opstaldes, ses der løst inventar som ligger i en vinkel, hvorved dyrene kan træde op i gitteret og derved komme til skade. Det vurderes at være en overtrædelse, i det den manglende vedligehold af udstyret i stalden kan påføre dyrene skade.
	LF 11.5.1 Flere steder i stierne sås store huller eller for brede spaltehuller. Hullerne og spaltehullerne var så store, at den størrelse grise, der opstaldes i stierne, har risiko for at træde ned i dem, og derved risiko for at komme til skade. Spalteåbningerne er ikke opmålt, men det ses af åbningerne i forhold til klov/ben på en af de grise, der er opstaldet i stien, at grisen ville kunne træde et ben ned i hullet. Det betragtes som en skærpende omstændighed, at nogle af disse åbninger er

	placeret i umiddelbar nærhed af drikke- og fodertrug. Denne spalteåbning findes i samtlige stier, hvorved 100% af besætningens dyr er berørt af den. Det vurderes, at de grise, der går i de berørte stier, er udsat for væsentlig ulempe - særligt ved, at de brede huller er placeret nær drikke- og fodertrug. Ved kontrollen blev observeret 3 dyr med lemmelidelser/halthed. Det kan ikke udelukkes, at dette stammer fra skader forårsaget af spalteåbningerne.
	LF 11.5.4 Der er kun sparsomt lysindfald fra vinduerne, og der er ikke suppleret med kunstigt lys. En medhjælper oplyste, at årsagen til den manglende kunstige belysning var, at sikringerne var sprunget. Varigheden af det manglende supplerende lys er ukendt og fremgår ikke af logbogen. Det vurderes, at lyset i stalden ikke er tilpasset dyrenes sundhedsmæssige, velfærdsmæssige og adfærdsmæssige behov.

8. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

LF 11.5.1 – 11.5.4

Alvor	Alvoren vurderes ud fra, hvorvidt der i indretningen af stalden, samt konstruktionen af bokse og udstyr er taget hensyn til, at dyrene ikke må kunne komme til skade. Der må ikke ligge løst, spidst eller skarpt inventar i stierne, som medfører en risiko for dyrene, og der må ikke være revner eller huller i gulvet/spalterne, som udgør en risiko for brud og eller klemningsskader. Der er tale om væsentlig ulempe, hvis det konstateres, at der er risiko for, at ét eller flere dyr kan lide skade på grund af uhensigtsmæssig staldindretning, men der ikke ses skader på dyrene. Det konstateres, at dyrene holdes i konstant kunstig belysning uden passende afbrydelser (under ca. 6 timer om dagen). Der er tale om uforsvarlig behandling, hvis det konstateres, at der er risiko for, at ét eller flere dyr kan lide skade på grund af uhensigtsmæssig staldindretning, og der ses skader som følge af dette på dyrene. Omfanget og arten af skader kan dog være så alvorligt, at forholdet må karakteriseres som groft uforsvarlig og evt. skal politianmeldes. I tvivlstilfælde kontaktes dyrlægen.
Omfang	Vurderes ud fra, hvor mange dyr,der kan eller er kommet til skade på evt. forkert indrettede bokse eller stier med defekt udstyr, skarpe kanter og fremspring, som kan skade dyrene. Selvom overtrædelserne beskrives på CHR niveau, bedømmes de samlet på CVR niveau. Vægtningen af de enkelte besætninger skal ses i forhold til formålet med kravet.
Varighed	Det vurderes, i hvor lang tid forholdet har stået på.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler. Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
• Der er ingen tegn på, at dyrene er kommet til skade, og forholdene rettes straks på kontrollen	• De rum, hvor der holdes dyr, kan være skadelige for dyrene, og et/ellere flere dyr har tegn på skader • Der ses flere skarpe kanter eller fremspring, som kan være skadelige • Luften og lyset i stalden er ikke tilpasset dyrenes sundhedsmæssige, velfærdsmæssige og adfærdsmæssige behov	• Et eller flere dyr har friske skader eller gamle ar, som tydeligvis stammer fra inventaret. • Kvaliteten af luften er så ringe, at dyrene lider under opstaldningen • Dyrene holdes i permanent mørke, så deres adfærd er tydeligt forstyrret

LF 11.6 – LANDBRUGSDYR, DER HOLDES UDENDØRS

- tidligere krav 3.4, delkrav 2 og 3.6

1. DELKRAV

LF 11.6.1	Landbrugsdyr, der holdes udendørs, skal når det er nødvendigt og muligt, være beskyttet mod vejr og vind.
LF 11.6.2	Dyr, der holdes udendørs, skal være bedst muligt beskyttet mod rovdyr og smitterisici.

2. FORMÅL

LF 11.6.1	Formålet er, at landbrugeren sikrer korrekt beskyttelse mod vejr og vind.
LF 11.6.2	Formålet er, at dyr, der holdes udendørs, er beskyttet bedst muligt mod rovdyr og smitterisici.

3. KRAVETS INDHOLD

Kravet skal sikre, at alle landbrugsdyr, der holdes udendørs, om nødvendigt og muligt, beskyttes mod vejr og vind og altid kan finde tørt leje. Dyrene skal tillige beskyttes bedst muligt mod rovdyr og smitterisici. Der er specielle regler for indhegning af udegående grise med henblik på smittebeskyttelse.

Får og visse kødkvægsracer eller krydsninger heraf er så robuste, at de kan gå ude hele vinteren i Danmark, det er dog altid vigtigt at tilse dyrene regelmæssigt og sikre, at de er beskyttet mod vejr og vind, og at de altid har mulighed for at finde tørt leje.

4. KRAVETS RELEVANS

Kravet er relevant i alle besætninger med udegående landbrugsdyr.

5. KONTROLMETODE

BESKYTTELSE MOD VIND OG VEJR

Alle dyr skal sikres mod vejr og vind i overensstemmelse med deres behov[10]. Dette gælder både i forhold til vinter- og sommervejr. Vær derfor opmærksom på, om dyrene om sommeren har mulighed for at finde skygge etc.

Udegående dyr skal tilses jævnligt, og udegående kalve under seks måneder skal tilses dagligt[11]. Særligt for unge dyr og højdrægtige dyr gælder, at de bør tilses mindst en gang i døgnet. Vær særligt opmærksom på kalve der fødes ude om vinteren, idet de har øget risiko for varmetab.

Dyr, der går ude hele døgnet i vintervejr, skal være tilvænnet til at gå ude, have udviklet et kraftigt og tæt hårlag, og deres huld skal være middel eller over middel, se LF 11.8 for yderligere om vurdering af huldscore og karakterisering af disse.

Ved bedømmelse af, om dyrene er behandlet forsvarligt og omsorgsfuldt, er det vigtigt udover dyrenes huld at bedømme, hvorvidt dyrene er rene, særlig på bug og lår, i god sundhedstilstand, virker velpassede og veltilpasse og indtager naturlig holdning, idet disse dyrebaserede indikatorer er et godt udtryk for

[10] § 18, stk. 1, 3. punktum i dyreværnsloven
[11] § 6 i bek. om dyrevelfærdsmæssige mindstekrav til hold af kvæg

dyrenes velfærdssituation. Tegn på behov for mere læ og ly kan fx være, at dyrene klumper sig sammen, eller står med bagpartiet i vindretningen, let understillet, og med hovedet let sænket.
Angus, Galloway, Skotsk Højlandskvæg og Hereford er efter Fødevarestyrelsens vurdering som udgangspunkt robuste racer, der kan gå ude om vinteren i Danmark. Det er dog forudsat, at de har et tæt hårlag, og at deres huld er middel eller over middel, og at de naturlige forhold, hvor dyrene går, yder en høj grad af beskyttelse som beskrevet nedenfor, eller at dyrene har adgang til læskur eller bygning. Der kan også være andre racer, herunder krydsninger (og bison), som er tilstrækkeligt robuste, mens malkekvægracer og en del andre kødkvægracer ikke er lige så egnede til at gå ude om vinteren under danske forhold.

De arealer, som dyrene opholder sig på, skal i størrelsen være afpasset efter antallet af dyr samt være så store, at der altid er græsdækkede arealer, som dyrene ikke har trådt op. Det bør sikres, at foderpladser og drikkesteder er placeret i en sådan afstand fra dyrenes hvileområde, at arealet mellem disse kan holdes græsdækket.

Der bør være opmærksomhed på besætninger med udegående kvier, og hvorvidt de udbindes for tidligt på året eller indbindes for sent på året, hvor næringsindholdet i græsset er begrænset, og dyrene taber huld, hvis de ikke tildeles supplerende foder. Opmærksomheden henledes også på, at dyrene til enhver tid skal have adgang til frisk drikkevand, hvilket kan volde problemer hvis vandet fryser til is. Konstateres manglende adgang til frisk drikkevand, indberettes dette under LF 11.8.

Som udgangspunkt skal dyr, der er udegående hele døgnet i vinterperioden og i perioder med vinterlignende vejr, om nødvendigt og muligt, beskyttes mod vind og vejr og have adgang til tørt leje. Hvorvidt dyrene skal have adgang til et læskur eller en bygning, hvor alle dyr samtidigt kan hvile på et tørt og strøet leje, vil bero på en konkret vurdering i hver enkelt sag. Læskuret skal, når det er nødvendigt, være indrettet, så dyrene, uanset plads i rangorden, får mulighed for at søge ly og hvile på et passende tørt leje i ugunstigt vejr (f.eks. blæst, regn og slud i vinterhalvåret). Hvis sider eller tag i læskuret udgøres af presenning eller lignende, skal dette være så stramt, at det ikke blafrer og afskrækker dyrene fra at bruge det. Det er vigtigt, at læskuret til stadighed fremstår med tørt underlag, som udgør et attraktivt hvileareal for dyrene. Hvis dyrene ikke bruger læskuret, kan det være tegn på, at forholdene ikke er tilstrækkeligt gode.

Krav om læskur kan fraviges under følgende forudsætninger:
- Dyrene holdes på arealer med kuperet terræn og passende tæthed af bevoksning (fx tæt krat, nåletræsbevoksning eller lignende), der sikrer dyrene mod vejr og vind, samt jordbundsforhold, der gør, at dyrene til enhver tid kan hvile på et passende tørt leje. Arealet, herunder det egnede hvileareal, skal stå i passende forhold til dyrenes antal.
- Læhegn, der omkranser arealet, men ikke yder ly til dyrene, vil kun undtagelsesvis kunne anses for at være tilstrækkeligt. Marker, der er omkransede af tæt bevoksning, så dyrene til enhver tid kan finde læ, og har jordbundsforhold som beskrevet ovenfor, vil i nogle tilfælde kunne anses for egnede, selvom der ikke findes læskur.

Visse dyr, fx bison, kan være utilbøjelige til at søge ind i et læskur. Det skal dog stadig sikres, at dyrene er beskyttet mod vejr og vind i overensstemmelse med deres behov, fx ved at de tilbydes arealer med naturlige forhold som kuperet terræn og passende tæthed af bevoksning, der giver beskyttelse, herunder at der til enhver tid findes veldrænede områder, hvor dyrene kan tilbydes et tørt leje.

Hvis de naturlige forhold ikke som udgangspunkt yder en passende høj grad af beskyttelse, egner de sig efter Fødevarestyrelsens vurdering ikke til udegående dyr i vinterlignende vejr, medmindre dyrene har

adgang til læskur eller bygning. Det er således ikke tilstrækkeligt at opstille læ i form af halmballer på marker uden naturlig beskyttelse. Dette gælder alle kreaturer, herunder bison.

Vinterperioden vil typisk være december, januar og februar. Perioder med vinterlignende vejr ses også ofte i månederne november og marts, men uanset kalenderen skal dyr beskyttes i overensstemmelse med deres behov. Regn, slud og blæst er mere generende for dyrene end sne og frost.

Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljøs kontrol indbefatter ikke, at landmanden skal kunne fremvise en plan, når/hvis vejret skifter. Her er det tilstrækkeligt at vejlede om Fødevarestyrelsens krav om, at der skal foreligge en plan der kan iværksættes umiddelbart i de tilfælde at vejret skifter.
Der skal således kun sanktioneres i de tilfælde, hvor de dyrebaserede indikatorer (f.eks. huld, halthed, skader og/eller renhed), som beskrevet ovenfor, indikerer, at velfærden hos de udegående kvæg er påvirket.

Særligt gældende for udegående får

Der har fra branchens side været stillet spørgsmål omkring om Det Veterinære Sundhedsråds og Dyreværnsrådets fælles udtalelse om udegående dyr i vinterperioden også gælder for får. Nærmere bestemt om det også er et krav, at får skal have et læskur eller en bygning til rådighed i vinterperioden og i vinterlignende vejr. For så vidt angår får, skal det særligt bemærkes, at det med baggrund i den nuværende viden er Dyreværnsrådets og Det Veterinære Sundhedsråds opfattelse, at får generelt er særligt hårdføre. Det er derfor rådenes opfattelse, at kravet om læskur eller bygning samt de ovenfor nævnte naturlige forhold ikke bør gælde for får, såfremt disse tilses dagligt, og dyrene i øvrigt er tilvænnet vejrforholdene. Fårene skal altså stadig være med godt huld og hårlag osv., men læskur eller bygning er ikke påkrævet.

Forhold vedrørende udegående får i vinterperioden vægtes således under hensyntagen til:

- Dyrene (lang uld, godt huld, højdrægtige, nyfødte).
- Stedlige forhold (indhegning, adgang til foder og vand, muligheder for læ og tørt leje mm.).
- Vejrliget (torden, storm, kraftig regn, oversvømmede arealer, snefygning mm.).
- Samt andre forhold af relevans.

BESKYTTELSE MOD ROVDYR OG SMITTERISICI

Det skal kontrolleres, at alle udegående dyr er beskyttet mod rovdyr og smitterisici, herunder om hegn er intakte.

Ved udendørs hold af gris skal indhegningen dels forhindre grisene i at slippe ud og dels forhindre uvedkommende - og dermed smitte - i at komme ind.

Formålet med kravet er, at landbruger sikrer bedst muligt, at dyr, der holdes udendørs, ikke lider overlast på grund af angreb fra rovdyr eller bliver syge af smitte, hvor dette kan undgås.

6. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 11.6.1	• Er de udegående dyr robuste og egnede til at gå ude? • Er dyrene i god sundhedstilstand, og er de veltilpasse med naturlig holdning? • Er dyrene i middel huld eller derover, og har de et godt hårlag? • Er dyrene rene og tørre (specielt på bug og lår)? • Kan dyrene finde rent og tørt leje? • Er dyrene beskyttet mod vind og vejr? • Er der adgang til læhegn, skur eller tætbevokset skov?
LF 11.6.2	• Er der tilstrækkeligt hegn omkring dyreholdet? • Ses der skader efter rovdyr på dyrene? • Har landmanden erfaring med angreb fra rovdyr? • Er der gjort tilstrækkeligt for at imødegå problemet?

7. EKSEMPLER PÅ OVERTRÆDELSER

     	LF 11.6.1 Ved kontrolbesøget konstateredes det, at vand og fodertildelingen til dyrene foregik uhensigtsmæssigt og til væsentlig ulempe for dyrene, idet de skulle bevæge sig igennem et tykt lag af mudder for at komme fra marken og hen til vandkar og foderbord i stalden. Kalve vil følges med deres mødre, når de skal æde og drikke, og især de mindre og spæde dyr vurderedes at have vanskeligheder med at klare sig igennem disse forhold. På denne baggrund vurderes det, at dyrene ikke er blevet beskyttet mod vejret. Ved kontrollen blev der fundet tre døde kalve i mudderet, to ude og én inde. Den manglende pasning af dyrene og den manglende omsorg udvist for dyrenes behov vurderes at være til lidelse for dyrene og groft uforsvarlig behandling af dyrene. Forholdet vedrører alle dyrene på arealet, idet alle dyr skulle bevæge sig gennem mudderet for at æde og drikke. Det vurderedes i øvrigt, at forholdende også kan udgøre en overtrædelse af LF 11.4.1 om dyrs bevægelsesfrihed og LF 9.1.11 om tørt, strøet leje til kalve.
	LF 11.6.2 5 grise holdes i en indhegning bestående af et strømførende hegn med to tråde. Hegnet vurderes til en højde af ca. 50 cm. Indhegningen ligger i kort afstand til offentlig vej. Indhegningens konstruktion sikrer ikke en tilfredsstillende beskyttelse af grisene imod udefrakommende smittekilder, f.eks. henkastning af affald potentielt inficeret med Afrikansk eller Klassisk Svinepest eller mod andre dyr, som kan væresmittebærere af zoonotiske sygdomme eller husdyrsygdomme. Grise har naturlig adfærd for at undersøge og manipulere med materialer i deres omgivelser, herunder også et hegn. Grisene vil derfor kunne forcere hegnet og dermed kunne bryde ud.

8. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

LF 11.6.1 – 11.6.2

Alvor	Alvoren vurderes ud fra, hvorvidt dyrene fremstår i god sundhedstilstand, veltilpasse og forberedt til at gå ude, samt om de er beskyttet mod vejr og vind, rovdyr og smitterisici. Alvoren vurderes både i forhold til regn, kulde og frost om vinteren, samt sol og manglende mulighed for at søge skygge om sommeren. Der er tale om væsentlig ulempe til uforsvarlig behandling, hvis dyrene ikke kan finde læ for vejr og vind eller har adgang til tørt leje, eller at arealet af det tørre leje ikke er tilstrækkeligt til, at alle dyrene kan ligge der samtidigt, når vejret er ugunstigt, og velfærden kræver det. Eller det konstateres, at dyr om sommeren ikke har adgang til skygge eller bygning under hedebølge eller i perioder med meget varmt vejr, og dyrene udviser tegn på at være påvirket af varmen. Der er tale om groft uforsvarlig behandling af dyr, når det konstateres, at ingen af dyrene har adgang til ly, læ eller tørt leje i de tilfælde, hvor vejret er ugunstigt, og velfærden kræver det. Dyrene er påvirkede af den manglende beskyttelse mod vind, vejr og evt. rovdyr/smitterisici, og det er tydeligt, at de ikke burde være ude. Politianmeldelse bør overvejes i de værste tilfælde.
Omfang	Vurderes ud fra, hvor mange dyr af de udegående dyr der ikke er beskyttet mod vind, vejr, rovdyr og smitterisici i forhold til det samlede antal udegående dyr.
Varighed	Det vurderes, i hvor lang tid forholdet har stået på.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler. Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
• De fleste dyr er beskyttet mod vind og vejr, men enkelte dyr kan ikke finde tilstrækkelig beskyttelse, disse dyr er ikke påvirket.	• Det er tydeligt, at de udegående dyr ikke er beskyttet mod vind og vejr, og at flere af dyrene er påvirket af situationen. • De udegående dyr er ikke beskyttet mod rovdyr og smittterisici	• Et eller flere dyr er tydeligt påvirkede af den manglende beskyttelse mod vind og vejr. Landbruger har intet gjort for at hjælpe dyrene. • Der er flere tegn på, at dyrene er i fare for angreb fra rovdyr, men der er ikke truffet foranstaltninger til at beskytte dyrene.

LF 11.7 – AUTOMATISERET ELLER MEKANISK UDSTYR

- tidligere krav 3.7

1. DELKRAV

LF 11.7.1	Alt automatiseret eller mekanisk udstyr, der er af betydning for dyrenes sundhed og velfærd, skal efterses mindst én gang om dagen. Eventuelle konstaterede fejl skal udbedres straks, og hvis dette ikke lader sig gøre, skal der træffes passende foranstaltninger til at beskytte dyrenes sundhed og velfærd.
LF 11.7.2	Hvis dyrenes sundhed og velfærd afhænger af et mekanisk ventilationssystem, skal der være et passende reservesystem, der gør det muligt at sikre en udluftning, der er tilstrækkelig til at bevare dyrenes sundhed og velfærd, hvis systemet svigter. Der skal endvidere være et alarmsystem, som advarer om systemsvigtet. Alarmsystemet skal testes regelmæssigt.

2. FORMÅL

LF 11.7.1	Formålet er, at landbrugeren sikrer velfungerende automatisk og mekanisk udstyr.
LF 11.7.2	Formålet er, at landbrugeren har installeret et passende reservesystem og tester alarmsystemet til ventilationen med passende mellemrum.

3. KRAVETS INDHOLD

Kravet skal sikre, at alt automatisk og mekanisk udstyr, der har betydning for dyrenes sundhed og velfærd, skal efterses mindst en gang dagligt. Såfremt der konstateres fejl, som ikke kan rettes straks, skal der træffes foranstaltninger, som beskytter dyrenes sundhed og velfærd, indtil fejlen kan udbedres. Stalde med mekanisk ventilation skal have et reservesystem, som sikrer udluftning, hvis systemet svigter. Formålet med alarmen er at gøre landbrugeren opmærksom på ventilationssvigtet. Alarmen skal testes regelmæssigt.

4. KRAVETS RELEVANS

Kravet er relevant i alle besætninger med landbrugsdyr. Dog skal overtrædelser vedrørende mekanisk udstyr som benyttes til kalve indberettes under LF 9.1.4.

5. KONTROLMETODE

Det skal kontrolleres, at landbruger efterser alt automatiseret og mekanisk udstyr, der har betydning for dyrenes sundhed og velfærd, dagligt, samt hvilke procedurer landbruger har for dette.

Landbruger skal have procedurer, der sikrer at eventuelle fejl udbedres straks, og hvis dette ikke lader sig gøre, at der træffes passende foranstaltninger til at beskytte dyrenes sundhed og velfærd. Hvis vandrør eller gyllesystem svigter, og skaden ikke umiddelbart kan udbedres, således at dyrenes areal oversvømmes eller staldklimaet kompromitteres, skal dyrene fjernes straks eller snarest afhængig af forholdene.

Der spørges ind til, om fodring og vanding foregår manuelt eller ved hjælp af et mekanisk anlæg, og hvordan/hvor ofte det kontrolleres, at systemet virker, og hvilke procedurer landbruger har for at fodre manuelt, hvis foderautomatikken går i stykker. Det samme gælder, hvis vandforsyningen via nipler, vandkopper eller lignende svigter.

Det kontrolleres, at landbruger har procedurer for, hvordan temperaturen i stalden/staldene styres, specielt i varme og kolde perioder, samt hvordan det sikres, at dette udstyr fungerer.

I besætninger, hvor dyrs sundhed og velfærd afhænger af et mekanisk ventilationssystem, skal der være et passende reservesystem (f.eks. vinduer der åbnes), der gør det muligt at sikre en udluftning, der er tilstrækkelig til at bevare dyrenes sundhed og velfærd, hvis systemet svigter. Der skal endvidere være et alarmsystem, som advarer om systemsvigt. Alarmsystemet skal afprøves regelmæssigt.

Alle ventilationssystemer skal være udstyret med et alarmsystem, som testes regelmæssigt, og kontrolløren skal overvære en demonstration af alarmsystemet, som oftest er et opkald til en mobiltelefon.

Særlige opmærksomhedspunkter:
Nyere kvægstalde er normalt uisolerede og med naturlig ventilation, mens mekanisk ventilation oftest anvendes i ældre isolerede stalde, eksempelvis i slagtekalvestalde, hvor tilvæksten og varmeproduktionen er stor, og i lavloftede stalde, hvor dyrene står bundet. Ved sådanne opstaldningsforhold er et mekanisk ventilationssystem ofte påkrævet for at sikre et godt klima i stalden.

6. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 11.7.1	• Hvilke typer automatiseret og mekanisk udstyr anvendes der i besætningen? • Hvilke procedurer er der for kontrol af udstyret? • Har fejl ved udstyret påført dyrene nogen skader, smerte, ubehag, sult eller tørst?
LF 11.7.2	• Anvendes der mekanisk ventilation i besætningen? • Har det mekaniske ventilationssystem et passende reservesystem? • Er ventilationssystemet udstyret med en alarm? • Hvor ofte testes alarmen?

7. EKSEMPLER PÅ OVERTRÆDELSER

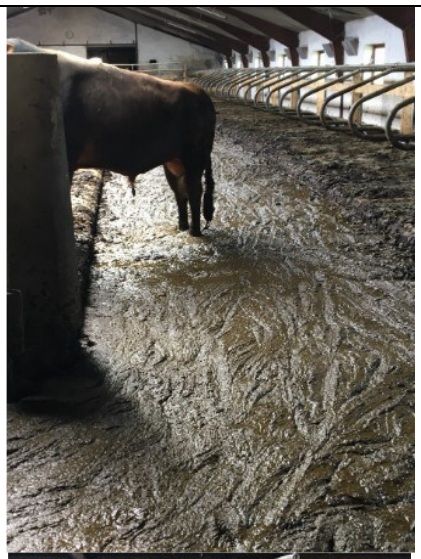 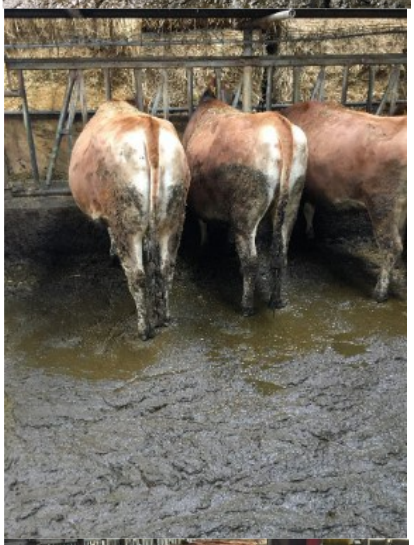 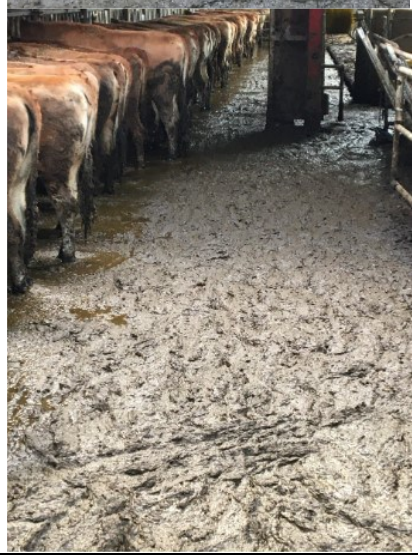	**LF 11.7.1** Det mekaniske udmugningsanlæg i stalden er gået i stykker. Gyllepumpen er defekt. Gyllen står ca. 10 cm over spalterne i hele stalden. Dyrene står i gylle og er beskidte med gødningskager på ben, lår og haler. Sengebåsene er uden strøelse og beskidte. Det er en overtrædelse af kravet, da landbruger ikke har konstateret og udbedret fejl på gylleanlægget med det samme, hvilket ses på mængden af gylle på gulvet, i senge og de tilsølede dyr. Forholdet vurderes at være til væsentlig ulæmpe for dyrene. Husk også at vurdere varighed.

8. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

LF 11.7.1 – 11.7.2

Alvor	Alvoren vurderes ud fra, hvorvidt nedbrud i det automatiserede eller mekaniske udstyr har haft betydning for dyrenes sundhed og/eller velfærd, og om der er foretaget foranstaltninger for at udbedre skaderne, så det sikres, at der ikke opstår yderligere skader på dyrene. Der er tale om væsentlig ulempe, hvis skaden er under udbedring, og landbruger har foretaget foranstaltninger for at sikre at dyrene ikke lider overlast. Der er endnu ingen dyr, der har taget skade af nedbruddet, men der har været en væsentlig risiko for dyrene. Der er tale om uforsvarlig eller groft uforsvarlig behandling, hvis det konstateres, at automatiseret eller mekanisk udstyr af betydning for dyrenes sundhed og velfærd ikke efterses dagligt, og at dette har medført, at dyrene har lidt overlast. Der kan f.eks. være tale om nedbrud, som har medført mangel på foder og vand eller manglende ventilation på meget varme dage, som har medført lidelse hos dyrene (dehydrering og overophedning). I grove tilfælde skal politianmeldelse overvejes.
Omfang	Vurderes ud fra, hvor mange dyr,der er udsat for en risiko, såfremt det automatiserede og mekaniske udstyr eller ventilationsystemet svigter. Selvom overtrædelserne beskrives på CHR niveau, bedømmes de samlet på CVR niveau. Vægtningen af de enkelte besætninger skal ses i forhold til formålet med kravet.
Varighed	Det vurderes i hvor lang tid forholdet har stået på.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler. Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
• Der observeres ikke skader på dyrene som følge af et kortvarigt nedbrud på det automatiserede eller mekaniske udstyr, og landbruger har igangsat udbedring af forholdet	• Der konstateres, at der er nedbrud på automatiseret eller mekanisk udstyr, som udgør en risiko for dyrenes sundhed og velfærd, uden at der er foretaget forebyggende foranstaltninger	• Der konstateres nedbrud på automatiseret eller mekanisk udstyr, som har haft betydning for et eller flere dyrs sundhed og velfærd, uden at der er foretaget foranstaltninger for at forebygge yderligere skade

LF 11.8 – VAND, FODER OG ANDRE STOFFER

- tidligere krav 3.8

1. DELKRAV

LF 11.8.1	Enhver, der holder landbrugsdyr, skal sørge for, at de fodres og vandes under hensyntagen til deres fysiologiske, adfærdsmæssige og sundhedsmæssige behov i overensstemmelse med anerkendte praktiske og videnskabelige erfaringer.
LF 11.8.2	Intet dyr må gives foder eller drikke på en måde, der kan påføre det unødig lidelse eller skade. Foder og drikke må heller ikke indeholde stoffer, der kan forårsage unødig lidelse eller skade.
LF 11.8.3	Udstyr til fodring og vanding skal være udformet, fremstillet og installeret på en sådan måde, at der er mindst mulig risiko for forurening af foder og vand og for skadelige virkninger af en eventuel indbyrdes rivalisering mellem dyrene.
LF 11.8.4	Et dyr må ikke indgives andre stoffer end de stoffer, der gives med tilladte terapeutiske eller forebyggende formål eller i tilladt zooteknisk behandlingsøjemed, som defineret i artikel 1, stk. 2, litra c), i direktiv 96/22/EF, medmindre det er blevet påvist ved videnskabelige studier af dyrs velfærd eller på grundlag af de erfaringer, der er gjort, at det pågældende stof ikke er skadeligt for dyrets sundhed eller velfærd.

2. FORMÅL

LF 11.8.1 – 11.8.3	Formålet er, at landbrugeren sikrer god fodring og vanding af sine landbrugsdyr
LF 11.8.4	Formålet er, at landbrugeren sikrer, at dyrene ikke gives skadelige stoffer.

3. KRAVETS INDHOLD

Kravet skal sikre, at alle landbrugsdyr fodres og vandes under hensyntagen til deres fysiologiske, sundhedsmæssige og adfærdsmæssige behov. Dyr må ikke påføres lidelse eller skade i forbindelse med fodring og vanding, hverken som følge af selve foderet eller fordi det udstyr, der anvendes, er udformet eller installeret på en måde, der medfører risiko for uhensigtsmæssig forurening og/eller tilskadekomst.

4. KRAVETS RELEVANS

Kravet er relevant for alle landbrugsdyr, men der gælder specifikke krav for kalve (LF 9.5) og grise (LF 10.7).

Kravet dækker udelukkende overtrædelser forbundet med foder og vand. Der er ikke hjemmel til at nedsætte landbrugsstøtten ved overtrædelser såsom overtatovering, gødningsforurenede dyr, indretning mv. under dette krav.

5. KONTROLMETODE

Det kontrolles, at alle dyr fodres under hensyntagen til deres fysiologiske, adfærdsmæssige og sundhedsmæssige behov. Dette gøres i praksis ved at kontrollere, at alle dyr er i god huld, og at ingen dyr er magre eller afmagrede. Det skal også kontrolleres, at foder og vand ikke er forurenet af f.eks. husdyrgødning eller andre skadeligt stoffer, og at der heller ikke er risiko for, at dette kan ske.

Der konstateres jævnligt problemer med, at udstyr til fodring og/eller vanding er udformet eller installeret på en måde, der medfører en er risiko for forurening af foder og vand eller en risiko for indbyrdes rivalisering mellem dyrene, som heller ikke er i overensstemmelse med de generelle velfærdsregler. Der vil som regel være tale om væsentlig ulempe i disse tilfælde. Konstateres det imidlertid ved besøget, at nogle dyr grundet rivalisering, som følge af uhensigtsmæssig installation af udstyr til foder og vand, ikke har haft tilstrækkelig adgang til foder og vand, eller at dyrene har skader som følge heraf, kan der være tale om uforsvarlig behandling af dyr. Ved skader på dyrene kontaktes én af Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljøs dyrlæger for vurdering af alvor og varighed.

Dyr skal fodres efter deres fysiologiske behov. Som udgangspunkt betyder det bl.a., at de skal tilføres en tilstækkelig mængde energi i deres foder, som modsvarer det energibehov de skal bruge til vedligehold, vækst, drægtighed, mælkeydelse og motion. Hvis det er koldt har dyrene brug for ekstra energi for at holde varmen. Ligeledes kan et sygt dyr også have behov for ekstra energi. Hvis foderet ikke tilgodeser dyrenes energibehov, vil de tabe sig, og kan blive mere eller mindre afmagrede. Det er normalt, at dyr kan komme i negativ energibalance i forbindelse med diegivning.

Der kan også ses eksempler på, at dyr fodres med uegnede foderemner. Eksempler på dette kan være drøvtyggere, som fodres med bagerbrød og ikke får tilstrækkeligt grovfoder. Eller fedetyre, som får leverbylder pga. af manglende tildeling af grovfoder, der kan medfører overproduktion af mælkesyre i vommen (vomacidose).

Det skal, så vidt muligt, forsøges at afklare, om dyrene er afmagrede som følge af sygdom eller pga. manglende fodring. Ved manglende fodring vil flere af dyrene som regel være magre. Afmagring kan også skyldes indbyrdes rivalisering imellem dyrene. Det er vigtigt at afklare om alle dyr har tilstrækkelig adgang til foderpladser, specielt hvis der udfodres restriktivt. I malkekvægsbesætninger med højtydende køer kan man ofte se køer i ringe huld, hvilket kan være helt normalt, fordi dyrene er i negativ energibalance pga. den høje mælkeproduktion (de kan simpelthen ikke æde nok til også at holde et normalt huld). Disse køer skal altid vurderes på adfærd og almenbefindende, og er det helt normalt, vil der oftest ikke være tale om en overtrædelse. Hvis køer eller søer er magre, fordi de benyttes som ammedyr, til andre end deres eget afkom, bør de diende dyr fravænnes eller sættes til andre ammedyr.

Fordærvet foder er ikke egnet foder og kan udgøre en sundhedsmæssig risiko for dyrene. Derfor skal dyrene ikke have adgang til fordærvede foderemner.

<u>Særlige opmærksomhedspunkter:</u>
Det er vigtig både at kontrollere mængden, kvaliteten og ikke mindst tilgængeligheden af det foder, der tildeles.

Hvis der f.eks. er rigeligt foder i krybben, men det er sølet til i vand, urin eller gødning, så det ikke er attraktivt for dyrene, er der tale om en overtrædelse.

Et andet eksempel er, hvis udegående/fritgående dyr skal forcere et område med dyb mudder eller f.eks. et meget glat gulv for at nå deres foder, så der er risiko for, at de kommer til skade i forbindelse med fodringen, her er der også tale om en overtrædelse.

SÆRLIGT VEDR. PELSDYR

Det konstateres, at dyrene får vand, ved at trykke på ventilen (”drikkeniplen”) gennem burets masker i et eller flere bure. Mink er ekstremt afhængige af frisk vand. Hvis vandforsyningen svigter, ses de første dødsfald efter 18-24 timer, så det er meget usædvanligt, at der mangler vand. Der kan ses problemer med vandforsyning i forbindelse med hård frost, derfor kan der spørges ind til, hvordan man imødegår tilfrysning af vandet i vandrørene i besætningen.

Farme modtager frossent foder fra en fodercentral. Fodercentralen sørger for, at foderet indeholder de næringsstoffer, det skal, men det er stadig ejerens ansvar, at hvert enkelt dyr fodres efter sit fysiologiske og sundhedsmæssige behov. Det bør kontrolleres, at der ikke findes gamle, mugne foderrester oven på burene. Gamle foderrester skal fjernes/skrabes væk dagligt. Der må ikke fodres oveni gammelt foder.

SÆRLIGT VEDR. FJERKRÆ

I fjerkræproduktionen ses lejlighedsvist rendefodring. Rendefodring består af nogle lange render, der gennemløber fjerkræhuset enten på gulvniveau eller på slats (ophøjet gulvareal i træ eller plastic med gødningskumme nedenunder). Høns vil gerne sidde på en kant, og de sidder derfor også gerne på kanten af rendefodringen, eller på siddepinde, som kan være placeret over renden til fodring. Oftest vil gødning fra siddende høns falde udenfor foderrenden, men det skal kontrolleres om det er tilfældet, eller om foderet er i risiko for eller bliver forurenet med gødning.

Slagtekyllinger og æglæggere får vand fra nipler, hvor dråber opfanges ved, at kyllingerne strækker hals, eller fra trug med vandspejl. I slagtekyllingeproduktionen hæver man strengene med vandnipler i takt med, at dyrene vokser. Ved stor spredning i størrelsen på kyllingerne vil der være risiko for, at de mindste dyr ikke kan nå niplerne. Man ser hyppigt kyllinger (non-starters), som ikke kommer i gang efter indsættelsen og derfor kommer bagefter i vækst. Hvis disse kyllinger ikke fjernes/aflives, dør de af sult og tørst, når vand- og foderstrenge hæves. I slagtekyllingebesætninger med høj belægningsgrad (over 39 kg. pr. m^2) får besætningsejerne en advarsel fra Fødevarestyrelsen, når der ses forhøjet dødelighed i forhold til den grænseværdi, der fremgår af slagtekyllingedirektivet. Der skeles i den forbindelse ikke til, om kyllingerne er selvdøde eller aflivet af dyrevelfærdsmæssige årsager. Dette kan medvirke til, at besætningsejerne ikke får aflivet kyllinger i tide, men i stedet lader disse gå indtil indfangning, hvor de kan komme med på slagteriet.
I den konventionelle fjerkræproduktion fodres med færdigt varmebehandlet foder. Hos slagtekyllinger vil der i voksefoder være tilsat Coccidiostatica. Slutfoder skal tildeles sådan, at der ikke findes medicinrester i kyllingerne på slagtetidspunktet. Før slagtning stoppes fodring, således at kyllingerne kan nå at ”tømme sig” af hensyn til slagtehygiejnen. Dette tidspunkt bestemmes af slagterierne ud fra slagtetidspunktet, og fodertildelingen stoppes, så foderstrengene kan nå at blive tømt, så det passer med dette tidspunkt. Vandtildeling stoppes først, når vandstrengene hæves umiddelbart inden indfangningen.

FODRING OG VANDING AF UDEGÅENDE DYR

Foderpladserne bør være indrettet, så alle dyr, uanset plads i rangorden, får mulighed for at indtage tilstrækkeligt foder og vand. Det skal sikres, at de steder hvor udstyr til foder og vanding er placeret, ikke er optrådte i en sådan grad, at dyrene udsættes for væsentlig ulempe eller forhold der er værre, i forbindelse med indtagelse af foder og vand.

Udegående dyr skal fodres og vandes under hensyntagen til deres fysiologiske og sundhedsmæssige behov, hvilket i praksis betyder, at dyrene skal være i et huld der er passende i forhold til årstiden. I vinterperioden og i perioder med vinterlignende vejr skal dyrene tilføres supplerende foder, så det gode huld opretholdes. Det Veterinære Sundhedsråd finder at tilførsel af supplerende foder lejlighedsvis (altså i korte perioder) kan undlades i de tilfælde, hvor det under de daglige tilsyn konstateres, at alle dyrene er ved godt huld og deres fysiologiske behov i øvrigt er tilgodeset ved, at der er let tilgængeligt og rigeligt med føde på arealerne, således, at de ikke har behov for supplerende foder[12]. Det er Fødevarestyrelsens vurdering at udegående kvægs huld om vinteren bør være i kategorien grøn, se inddeling i kategorier under afsnittet *Huldvurderinger*.

Der skal være adgang til drikkevand i et omfang, der opfylder dyrenes fysiologiske behov. Det vurderes, at behovet for drikkevand ikke kan opfyldes, hvis den eneste mulighed er, at dyrene skal spise sne.

[12] Det Veterinære Sundhedsråds supplerende udtalelse vedr. udendørs hold af dyr og fodring af disse. https://detvetsund.dk/generelle-udtalelser/gaeldende-generelle-udtalelser/2018/supplerende-udtalelse-vedroerende-udendoers-hold-af-dyr-samt-fodring-af-disse

HULDVURDERING KVÆG

Herunder ses et huldvurderingssystem for malkekvæg, som er udviklet af James Ferguson, Pennsylvania State University:

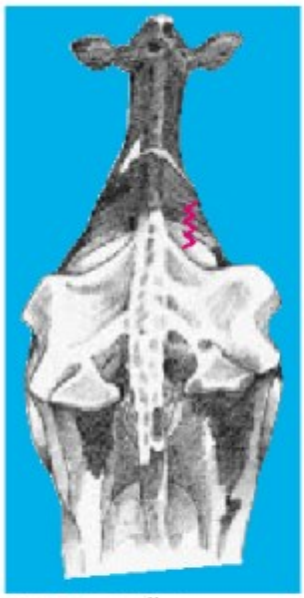

Tværtappe synlige:
1/2 synlige: 2,25
3/4 synlige: 2,0
Savtakket spinal-tappe: < 2,0

Vinklet sædeben
Huld < 2,75
Mærkbar fedt: 2,5
- mærkbar fedt < 2,5

Vinklet hoftehjørne
Huld ≤ 2,75

Rundt hoftehjørne
Huld = 3

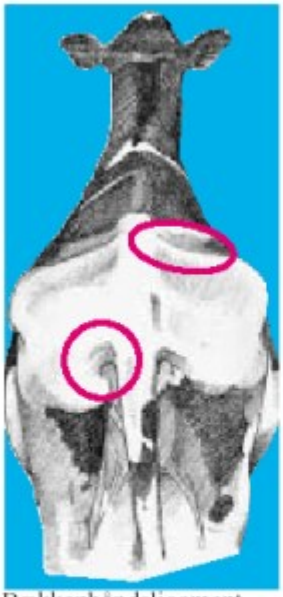

Bækkenbåndsligament
Synligt og halerodsliga-ment synligt
Huld = 3,25

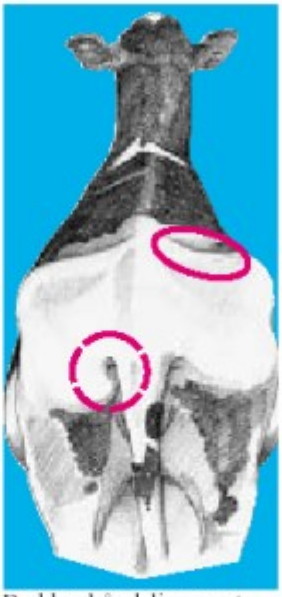

Bækkenbåndsligament
synligt og halerodsliga-ment utydelig
Huld = 3,5

Bækkenbåndsligament
utydeligt og halerods-ligament "væk"
Huld = 3,75
Begge ligamenter "væk"
Huld ≥ 4

Nedenstående tegning viser et et huldvurderingssystem for fedekvæg, efter Fergusons model, modificeret af Fødevarestyrelsen. Skalaen anvendes også til huldvurdering af alle udegående kvæg i vinterperioden og i perioder med vinterlignende vejr.

Acceptabelt	Næsten middel	For mager
Hoftehjørnerne er dækket af fedt/muskulatur. Bækkenbåndsligament tydeligt. Halerodsligament knap synligt.	Hoftehjørnerne er fremstående, men sædebensknuderne er dækket af fedt/muskulatur.	Skarpe hoftehjørner og sædebensknuder. Tydelige og fremtrædende tværtappe. Eventuelt udhuling omkring haleroden.
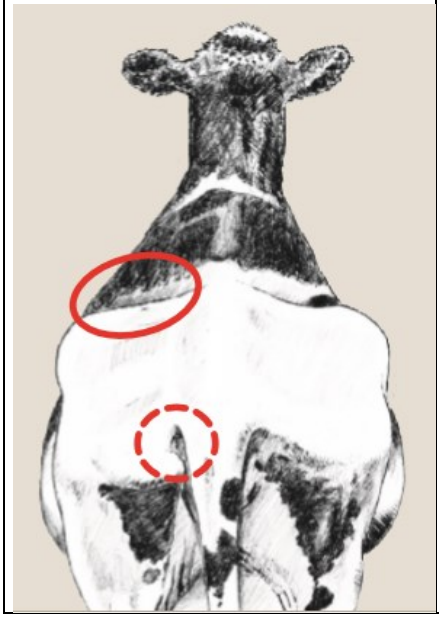	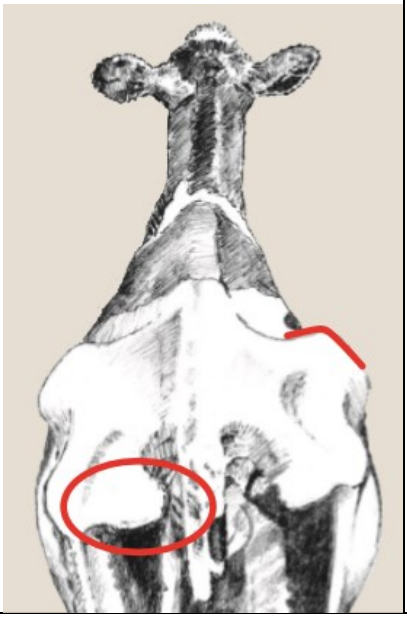	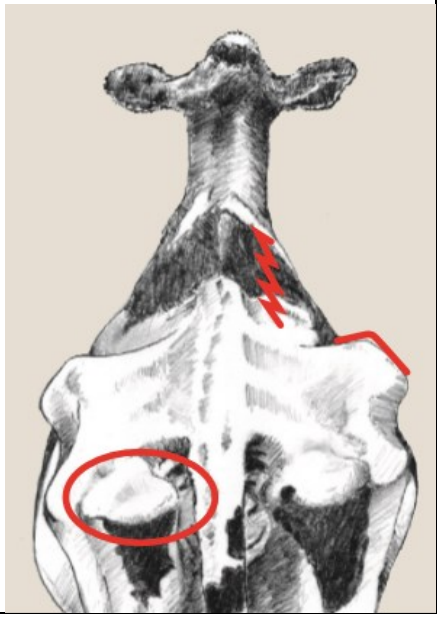

HULDVURDERING FÅR

Huldkarakter:

Huld 0 Ekstrem mager og tæt på at dø. Det er umuligt at finde muskel eller fedtvæv mellem hud og knogler.		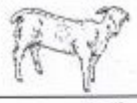
Huld 1 Fåret er meget magert. Torn- og tværtappe fremtræder skarpe. Du kan uden besvær føre fingrene ind under tværtappene. Rygmusklerne er tynde og uden fedtlag.		
Huld 2 Torntappene er fremtrædende, men afrundede. Med et lille pres er det muligt at få fingrene ind under tværtappene. Rygmusklen er dækket af et tyndt lag fedt.		
Huld 3 Torntappene mærkes som små forhøjninger, der er afrundede og bløde. De enkelte knogler kan kun føles ved at presse. Tværtappene er godt dækket og kan kun føles ved et fast pres.		
Huld 4 Torntappene kan lige føles som en fast linje mellem de fedtdækkede rygmuskler. Enderne af tværtappene kan ikke føles.		
Huld 5 Torn- og tværtappe kan ikke føles selv med et fast tryk. Rygmusklerne er dækket med et meget tykt fedtlag, der danner en rende over torntappene. Desuden kan der være store fedtaflejringer ved kryds, halerod og bag forbenene.		

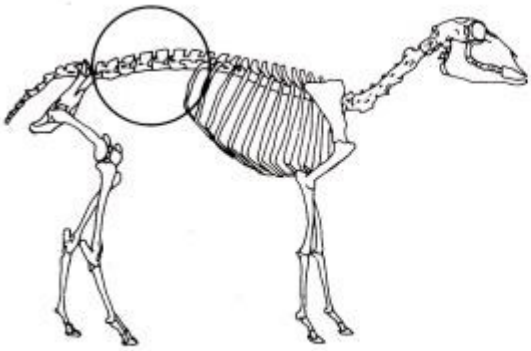

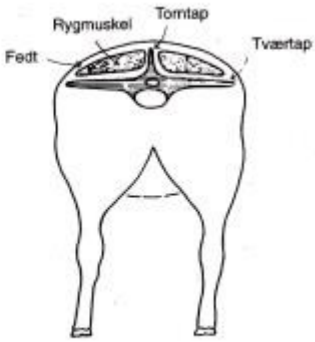

6. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 11.8.1	• Er der foder og vand tilgængeligt for alle dyr? • Fodres dyrene tilstrækkeligt, eller observeres der magre/afmagrede dyr? • Får dyrene tilstrækkeligt at drikke, eller observeres der dehydrerede dyr? • Viser dyrene tegn på sygdom? • Har du tilkaldt en dyrlæge?
LF 11.8.2	• Fodres eller vandes dyrene på en måde, der kan forårsage lidelse eller skade? • Indeholder foder eller vand stoffer, der kan forårsage skade?
LF 11.8.3	• Er der risiko for forurening af vand eller foder? • Kan dyrene komme til skade på det udstyr, der anvendes til fodring? • Er der risiko for, at dyrene kan komme til skade under rivalisering?
LF 11.8.4	• Har nogen dyr fået stoffer, der ikke er tilladt?

7. EKSEMPLER PÅ OVERTRÆDELSER

Eksempler på overtrædelser der vedører dyrenes huld ifølge Fergusons huldvurderingssystem

 	LF 11.8.1 På kontrollen observeres en mager lakterende ko. Koen får en huldkarakter på 1,75. Koen går ude. Kalven dier stadig hos koen. Kalven er mager og utrivelig. Den står let understillet med krummet ryg og let sænket hoved, hvilket kan være tegn på sult og/eller sygdom. I vinterperioden: Koen er meget mager, og der er ikke taget hånd om den. Koen skulle have været taget på stald, og der skulle have været tildelt foder. På yveret ses det, at koen har en kalv, der stadig dier. Forholdet vurderes groft uforsvarligt I sommerperioden: Uforsvarlig behandling.
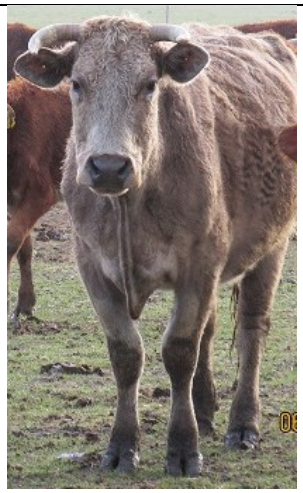	**Lakterende ko:** Huldkarakter: 2,5 – 2,75. Koen går ude. **Vurdering:** **I vinterperioden**: Forholdet vurderes som uforsvarlig behandling. **I sommerperioden**: Ingen overtrædelse.

	Samme ko som ovenstående billede
	Malkekvæg: Huldkarakter 2,0. **Vurdering:** Hvorvidt der er tale om en overtrædelse kræver en vurdering af, om adgangen til foder er utilstrækkelig, og om der er tale om et besætningsproblem.
	Tyr, 16 mdr: Huldkarakter 1,0-1,25 **Vurdering:** Baggrunden for afmagring undersøges. Har landbruger gjort noget for at imødegå problemet. Der er tale om **groft uforsvarlig behandling**, hvis dyret ikke har haft adgang til tilstrækkeligt foder gennem længere tid.

Eksempler på overtrædelser der vedører dyrenes foder og tilgængeligheden til foderet

 	LF 11.8.2 En gruppe kreaturer vandes og fodres ved et udendørs foderbord. Området omkring og op til foderbordet er oversvømmet af en blanding af vand og gylle. Dyrene kan kun optage foder og vand ved at stå i sølet, hvorved der er risiko for, at de påføres lidelse. Af billede 2 ses at både kronrand og biklove er dækket af sølet, hvilket medfører opblødning af hornet og huden i og omkring klovområdet i kombination med gødningsforureningen, vil det påvirke klovsundheden i en negativ retning, og dyrene påføres dermed lidelse og/eller skade. Et eller flere dyr i besætningen fodres uden hensyntagen til deres behov og/eller på en måde, der påfører dem lidelse eller skade.
	LF 11.8.2 15 ungdyr, i alderen 7 til 10 måneder gik i en dybstrøelsesboks med fanggitter foran foderet. 7 ungdyr havde hævelser, hårafslid og trykninger på skuldrerne forårsaget fanggitteret. Dyrene var opstaldet i en tidligere plansilo i dybstrøelse, hvor der for enden var et fanggitter foran foderbordet, som dyrene skulle stikke hovedet igennem for at nå foderet. Foderet blev tildelt på gulvet, som var på et lavere niveau end dybstrøelsen, dyrene gik i. Fanggitteret var lavet til køer og havde derfor ikke passende dimensioner, til også at passe til ungdyrene. Landbruger oplyste, at dyrene havde gået der 1,5 til 2 måneder og ikke havde set skaderne dér tidligere. Formålet med kravet er at sikre, at ingen dyr får skader, som følge af deres opstaldning. Da dyrene havde trykninger, hævelser eller hårafslid på skuldrene, som følge af opstaldningen, er kravet derved overtrådt.

  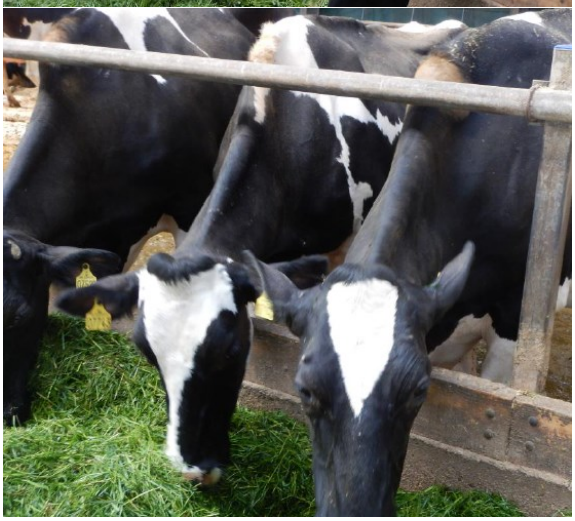	LF 11.8.2 En stor del af kreaturerne i en løsdriftsstald har identisk placerede hårafslid og trykninger i nakkeregionen. Der ses tydelig hårafslid og faste fortykkede områder i nakkeregionen på flere af kreaturerne. Dyrene er observeret under foderoptagelse, hvor det tydeligt ses, at der er kontakt mellem inventaret og det afficerede område i nakkeregionen. Forværket/overrøret/nakkebommen ved foderbordet er placeret forkert, idet en stor del af køerne får trykninger i nakkeregionen ifm. foderoptagelse. Et eller flere dyr i besætningen fodres uden hensyntagen til deres behov og/eller på en måde der påfører dem lidelse eller skade. *Er skaden sket andre steder i stalden f.eks. malkestald er der overtrædelse af LF 11.5.1 eller 11.5.2*

8. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

LF 11.8.1 – 11.8.4

Alvor	Alvoren vurderes ud fra både kvalitet og mængde af det tildelte foder, samt om foderet eller fodermetoden på nogen måde kan medfører lidelser og/eller skade på dyrene. Magre og/eller afmagrede dyr skal vurderes i forhold til den tilgængelige mængde foder og tilstedeværelsen af evt. andre besætningsproblemer. Der er tale om væsentlig ulempe, når dyrene fodres eller vandes på en måde, som ændrer deres adfærd eller påfører dem lidelse. Der er tillige tale om væsentlig ulempe, når dyrene tildeles ikke godkendte stoffer uden dokumentation for, at stofferne ikke er skadelige for deres sundhed og velfærd, men der ikke observeres forandringer hos dyrene. Der er tale om uforsvarlig behandling af dyr, når det konstateres, at der i besætningen er flere magre dyr (dog ingen afmagrede dyr), som mangler adgang til foder, der passer til deres alder, vægt, adfærdsmæssige og fysiologiske behov, og/eller det vurderes, at dyrenes muligheder for at få dækket deres behov for vand er utilstrækkelig (uden at der ses tegn på dyr med dehydrering). Tildeling af ikke godkendte stoffer uden dokumentation, som medfører synlige forandringer hos dyret, er tillige uforsvarlig behandling af dyr. Der er tale om groft uforsvarlig behandling eller mishandling af dyr, hvis tildeling af foder er meget mangelfuld med flere afmagrede eller generelt magre dyr i besætningen som konsekvens, eller hvis flere dyr viser tegn på dehydrering. Det er tillige groft uforsvarligt, hvis udstyr til fodring eller vanding er udformet eller placeret på en måde der medfører at dyrene lider alvorlig overlast. Tildeling af ikke godkendte stoffer uden dokumentation, som har medført dødsfald hos dyrene er tillige groft uforsvarligt evt. med karakter af mishandling. Grove tilfælde politianmeldes.
Omfang	Vurderes ud fra, hvor mange af dyrene, der er omfattet af forholdet/forholdene? Selvom overtrædelserne beskrives på CHR niveau, bedømmes de samlet på CVR niveau. Vægtningen af de enkelte besætninger skal ses i forhold til formålet med kravet.
Varighed	Det vurderes, i hvor lang tid forholdet har stået på.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler. Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
• En mindre del af dyrenes foder eller vand er blevet forurenet på grund af et uheld. Landbruger har påbegyndt/påbegynder straks oprydning, når han bliver gjort opmærksom på problemet. Ingen dyr har lidt overlast • En eller få drikkekopper er tilsølede/tilstoppede, dyrene har adgang til en anden kilde til væske	• Et eller flere dyr i besætningen fodres uden hensyntagen til deres behov og/eller på en måde der påfører dem lidelse eller skade • Udstyr til fodring og vanding er udformet og/eller installeret på en måde der medfører risiko for forurening af foder og vand og/eller skade på dyr i forbindelse med rivalisering • Dyrene har fået stoffer, der ikke er godkendte	• Et eller flere dyr er tydeligt afmagrede, uden, at der er taget hånd om dem • Foderet er flere steder så forurenet, at det ikke er egnet til fodring af dyr. Dyrene har ikke andre muligheder end at æde det forurende foder • Et eller flere dyr har tydelige skader som følge af uhensigtsmæssigt eller defekt fodringsudstyr

LF 11.9 – OPERATIVE INDGREB PÅ LANDBRUGSDYR, UNDTAGEN GRISE

- tidligere krav 3.10

1. DELKRAV

LF 11.9.1	Operative indgreb, der kan påføre dyret lidelse bortset fra uvæsentlig smerte af forbigående beskaffenhed, må kun foretages af en dyrlæge, medmindre indgrebet er uopsætteligt. Lidelse og smerte skal begrænses i videst muligt omfang.
LF 11.9.2	Operative og lignende indgreb, som har til formål at ændre et dyrs udseende, må ikke foretages.
LF 11.9.3	Landbrugsdyr må kun halekuperes, hvis det konkret er påkrævet af veterinære hensyn. Dyret skal bedøves, inden kuperingen foretages og dyret skal samtidig gives længerevarende smertebehandling. Halekupering af dyr skal altid foretages af en dyrlæge.
LF 11.9.4	Landbrugsdyr må kun kastreres, hvis dyret er bedøvet, inden kastrationen foretages. Dyret skal samtidig gives længerevarende smertebehandling. Kastration af dyr skal altid foretages af en dyrlæge.
LF 11.9.5	Afhorning af dyr må kun foretages af en dyrlæge under anvendelse af bedøvelse, hvis dyret samtidig gives længerevarende smertebehandling.
LF 11.9.6	Ved afhorning af kalve som er under 3 måneder gamle, skal følgende regler iagttages: a. Der må ved indgrebet kun anvendes el- eller gasopvarmede brændjern. Brændjernene skal kunne opvarmes til mindst 600 grader C og skal kunne holde denne temperatur under hele afhorningsprocessen. El-opvarmede brændjern skal opfylde de sikkerhedskrav, der er fastsat i stærkstrømslovgivningen. b. Hårene omkring hornanlægget afklippes før brændingen, og såfremt hornanlægget er længere end ca. 1 cm, afskæres dette med en kniv umiddelbart før brændingen. c. Dyret skal fastholdes således, at hovedet ikke kan bevæges under brændingen. d. Brændingen skal foretages på et hornanlæg ad gangen og skal gennemføres uden afbrydelser så hurtigt som muligt og være tilendebragt inden for ca. 20 sekunder pr. hornanlæg. Der må ikke brændes flere gange på hvert hornanlæg. e. Mellem brænding af hvert hornanlæg renses brændjernet for slagger ved hjælp af en stålbørste. f. Den, der betjener et elektrisk brændjern, skal være bekendt med bestemmelserne i ellovgivningen om anvendelse og kontrol af elektrisk håndværktøj og kravene til beskyttelse mod indirekte berøring fx ved anvendelse af fejlstrømsafbryder eller lignende.
LF 11.9.7	Afhorning af dyr ved anvendelse af ætsende stoffer, gummibånd, elastratorer og lignende er forbudt.
LF 11.9.8	Trimning af næb på kyllinger, der skal indgå i slagtekyllingeproduktionen er forbudt. Trimning af næb på kyllinger, der skal indgå i rugeægsproduktionen til

	produktion af slagtekyllinger, er også som udgangspunkt forbudt, men kan dog foretages i særlige tilfælde inden 10 dage efter udrugning, hvis andre tiltag er iværksat i forhold til en tidligere flok i samme hus med henblik på at reducere problemerne har vist sig ikke at have tilstrækkelig effekt, og det er nødvendigt for at imødegå alvorlig fjerpilning eller kannibalisme eller for at hindre skade på høner under parring. Når kyllinger, der skal indgå i rugeægsproduktionen, næbtrimmes, må der maksimalt trimmes en tredjedel af kyllingens næb målt fra næseborets yderste del til næbspidsen. Trimning må kun foretages af en person, som har modtaget kyndig vejledning heri.
LF 11.9.9	For hold af forældredyr til slagtekyllinger og æglæggende høner: Amputation at tæer, kam og sporer er forbudt. Amputation på en flok hanekyllinger kan dog undtagelsesvist ske inden 72 timer efter udrugning, hvis det i det enkelte tilfælde skønnes nødvendigt af hensyn til dyrenes velfærd. Ved amputation af tæer må kun det yderste led af den bagudrettede tå fjernes.
LF 11.9.10	Udgår
LF 11.9.11	For kyllinger, der senere bliver æglæggende høner, og kyllinger, der senere bliver til forældredyr til produktion af æglæggende høner: Der må ikke foretages næbtrimning. Næbtrimning i særlige tilfælde foretages på kyllinger, som er under 10 dage gamle. Der må maksimalt trimmes en tredjedel af kyllingens næb målt fra næseborets yderste del til næbspidsen. Næbtrimning må kun foretages af en person, som har modtaget kyndig vejledning heri. Den besætningsansvarlige skal påse, at trimning af næb foretages i overensstemmelse med ovenstående krav, og at næbtrimningen i øvrigt sker på en dyrevelfærdsmæssig forsvarlig måde.

2. UNDTAGELSER

HALEKUPERING

Undtagelse til LF 11.9.3

Lam må, på trods af delkrav 11.9.3, halekuperes ved anveldelse af elastrator, hvis det sker inden for dyrets 2. – 7. levedøgn. Den tilbageværende halestump skal kunne dække anus og vulva. Halekuperingen kan foretages af den, der er ansvarlig for lammet, uden forudgående bedøvelse af lammet.

KASTRATION

Undtagelse til LF 11.9.4

Kalve kan kastreres ved anvendelse af en burdizzotang, hvis det sker inden for dyrets første 4 leveuger, dyrlægen forinden kastrationen har lagt en lokalbedøvelse på dyret, og dyret gives længerevarende smertebehandling. Foretages kastration efter kalvens første 4 leveuger, skal det ske kirurgisk, og dyret skal gives længerevarende smertebehandling.

Kastration af lam og gedekid kan foretages af den, der er ansvarlig for dyrene,ved anvendelse af klemning og elastrator i kombination, hvis det sker inden for dyrets første 4 leveuger, en dyrlæge forinden kastrationen har lagt en lokalbedøvelse på dyret og dyret samtidig gives længerevarende smertebehandling.

AFHORNING

Undtagelse til LF 11.9.5

Afhorning af kalve, som er under 3 måneder gamle, kan foretages af den besætningsansvarlige, såfremt bedøvelse af den enkelte kalv er foretaget af en dyrlæge umiddelbart forud for afhorningen.

3. FORMÅL

LF 11.9.1 – 11.9.11	Formålet er, at landbrugeren sikrer, at operative indgreb udføres forsvarligt.

4. KRAVETS INDHOLD

Kravet skal sikre, at operative indgreb foretages efter reglerne, så dyrene ikke lider unødvendig overlast.

5. KRAVETS RELEVANS

Kravet er relevant for alle landbrugsdyr, hvor intet andet er specificeret, men der er yderligere udspecificerede krav for grise (LF 10.9), vedr. formindskelse af hjørnetænder, halekupering, kastration og næseringning.

6. KONTROLMETODE

Operative indgreb, der kan påføre dyret lidelse bortset fra uvæsentlig smerte af forbigående beskaffenhed, må kun foretages af en dyrlæge, medmindre indgrebet er uopsætteligt. Lidelse og smerte skal begrænses i videst muligt omfang. Endvidere er det forbudt at foretage operative og lignende indgreb, der har til formål at ændre et dyrs udseende. Spaltning af abcesser falder i nogle tilfælde uden for kategorien *operative indgreb,* og kan derfor udføres af lægmand. Dog skal der foretages en konkret vurdering fra gang til gang om indgrebet kan overskride tærsklen for uvæsentlig smerte af forbigående karakter.

Operative indgreb på kreaturer

PATTEAMPUTATION

Det Veterinære Sundhedsråd har konstateret, at landmænd i stigende grad selv foretager amputation af køernes patter, når de vurderer, at behandling af dyret ikke tjener et formål eller ikke er rentabelt.

Det Veterinære Sundhedsråd har den 2. april 2007 udtalt sig om patteamputation af køer. Rådet udtaler bl.a., at "Rådet finder, at amputation af pattespidsen hos køer er et operativt indgreb, der udført uden sedation eller bedøvelse altid vil påføre køerne en høj grad af smerte, lidelse, angst og væsentlig ulempe. Rådet finder derfor, at en sådan operation altid skal foretages af en dyrlæge, der inden operationen skal sedere og smertebehandle koen, hvorved pattespidsen kan amputeres med emaskulator eller saks uden at påføre koen unødig smerte, lidelse, angst og væsentlig ulempe."

HALEKUPERING

Halekupering af kreaturer skal altid foretages af en dyrlæge, og dyret skal være bedøvet, før indgrebet foretages. Halekupering må udelukkende foretages, hvis det konkret er påkrævet af veterinære hensyn.

KASTRATION

Kalve kan kastreres med burdizzotang, hvis det sker inden for dyrets første 4 leveuger, og hvis en dyrlæge inden kastrationen har anlagt lokalbedøvelse på dyret. Dyret skal efterfølgende gives længerevarende smertebehandling. Kastration af kalve over 4 uger skal altid foretages kirurgisk og af en dyrlæge.

AFHORNING

Afhorning af kreaturer må kun foretages af en dyrlæge, og dyret skal bedøves inden indgrebet. Dog kan kalve under 3 måneder afhornes af landmanden selv, hvis en dyrlæge umiddelbart inden har bedøvet kalven[13].

Afhorning ved brug af ætsende stoffer, gummibånd, elastratorer og lignende er forbudt.

Det skal kontrolleres, at landmanden ikke foretager afhorning af kalve uden anvendelse af bedøvelse. Det skal også kontrolleres, at landmanden ikke selv foretager afhorning af kalve, som er ældre end 3 måneder, efter at dyrlægen har foretaget bedøvelse af kalven. Dette gøres ved at sammenholde oplysningerne om kalvenes fødselsdato i CHR registret med dyrlægens tilbageholdelsessedler for udført bedøvelse af kalvene. Sådanne situationer kan potentielt opstå, fordi landmanden ønsker at "samle så mange kalve sammen, som muligt", før dyrlægen tilkaldes. Det er *dyrlægens ansvar*, at kalve over 3 måneder ikke afhornes af landmanden efter dyrlægens anlæggelse af bedøvelse. Dyrlægen skal altså sikre sig alderen på de kalve landmanden foretager afhorning på. Det er også dyrlægens ansvar at sikre, at den af ham anlagte bedøvelse er effektiv. Der er set eksempler på dyrlæger, der som bedøvelse forud for afhorning af kalve anvender midlet Rompun Vet. Det er opfattelsen, at anvendelse af Rompun Vet. alene som bedøvelse før afhorning af kalve ikke er tilstrækkeligt. Det fremgår af produktresuméet for Rompun Vet., at stoffet kan anvendes til mindre operative indgreb og skal kombineres med et lokalt eller universelt lokalbedøvende middel eller bedøvelsesmiddel.

Operative indgreb på får og geder

Halekupering

Dyr må kun halekuperes, hvis det konkret er påkrævet af veterinære hensyn. Dyret skal som udgangspunkt bedøves, inden halekupering foretages. Producenten må dog foretage halekupering af lam ved anvendelse af elastrator inden for lammets 2. – 7. levedøgn, uden at lammet er bedøvet. Den tilbageværende halestump skal kunne dække anus og vulva.

Kastration

Dyr må i henhold til bekendtgørelsen om halekupering og kastration af dyr kun kastreres, hvis dyret er bedøvet, inden kastrationen foretages. Lam og kid kan kastreres af producenten under anvendelse af klemning og elastrator i kombination, hvis det sker inden for dyrets første 4 leveuger, og dyrlægen inden kastrationen har lagt lokalbedøvelse på dyret.

Afhorning

Afhorning af dyr må som udgangspunkt kun foretages af en dyrlæge under anvendelse af bedøvelse. Afhorning af dyr ved brug af ætsende stoffer, gummibånd, elastratorer og lignende er forbudt.

[13] Ved afhorning af kalve under 3 måneder skal det sikres, at der benyttes et el- eller gasopvarmet brændjern, som kan opvarmes til minimum 600° C, og som kan holde denne temperatur under hele afhorningsprocessen. Derudover skal hårene omkring hornanlægget klippes, ligesom hornanlæg længere end 1 cm nedskæres med kniv inden brændingen. Kalvens hoved skal fastholdes under afhorningen, og brændingen skal foretages på et hornanlæg ad gangen uden afbrydelser og skal være afsluttet indenfor 20 sekunder pr. hornanlæg. Mellem brænding af hvert hornanlæg skal brændjernet renses med en stålbørste for at fjerne slagger. Bruges et elektrisk brændjern, skal den, som betjener dette, være bekendt med bestemmelserne i lovgivningen samt kravene til beskyttelse mod indirekte berøring.

Operative indgreb på fjerkræ

Næbtrimning af fjerkræ foretages for at reducere omfanget af fjerpilning og kannibalisme, når hønerne hakker hinanden. Det er ikke en alternativ metode at forebygge, at høner hakker hinanden, ved at påføre dem "briller", som er en farvet plade sat fast med en tværpind trykket gennem næbet, da det er forbudt.

SLAGTEKYLLINGER

I slagtekyllingeproduktionen er næbtrimning forbudt. Når det gælder rugeægsproduktionen til slagtekyllingeproduktionen tillades næbtrimning på de anførte betingelser, da de voksne høner i rugeægsproduktionen kan udvise hakkeadfærd med fjerpilning og kannibalisme til følge. Det er forbudt at foretage amputation af sporer (den 5. tå) hos hanekyllinger.

ÆGPRODUKTION

Amputation af tæer, kam og sporer er forbudt.
Der må ikke foretages næbtrimning. Kyllinger i ægproduktionen, som er under 10 dage gamle må dog næbtrimmes på følgende betingelser:

- Der må maksimalt trimmes en tredjedel af kyllingens næb (fra yderste del af næsebordet til næbspidsen)
- Næbtrimning må kun foretages af en person, som har modtaget kyndigt vejledning heri
- Den besætningsansvarlige skal påse at næbtrimningen sker i overensstemmelse med reglerne
- Næbtrimningen skal altid ske på en dyrevelfærdsmæssig forsvarlig måde

Næbtrimning i økologiske besætninger er altid forbudt.

7. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET – TIL INSPIRATION

Delkrav	Spørgsmål
LF 11.9.1 – LF 11.9.11	• Hvilke operative indgreb foretages der i besætningen? • Hvornår foretages de operative indgreb (dyrenes alder)? • Hvilke operative indgreb foretager landbruger selv? • Hvilke indgreb foretages af en dyrlæge? • Hvilke metoder anvendes og er metoderne lovlige? • Anvendes der lokalbedøvelse og evt. smertestillende til de relevante dyregrupper? • Fremgår lokalbedøvelse og smertestillende af medicinoptegnelserne? • Ses der tegn på at nogen dyr har lidt overlast?

8. EKSEMPLER PÅ OVERTRÆDELSER

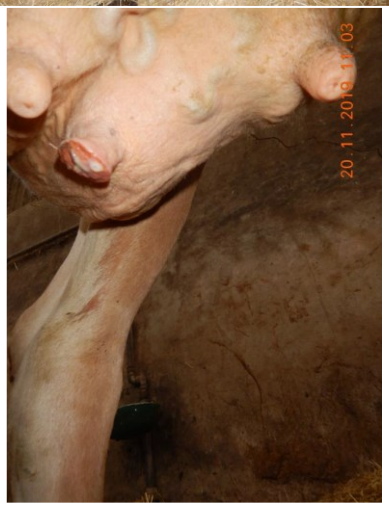

En ko i sygeboks skal have vedvarende opmuntring, før den rejser sig. Koen udviser painface – lav hovedholdning, ørerne lavt holdt og bagudvendt, stift blik og anspændt udtryk i hovedet. Koen går stift og svajer ikke ud for ryggreb, hvilket indikerer smerter. Venstre bagkirtel er hård og varm, og koen vægrer sig ved berøringen. Ved undersøgelsen ses, at venstre bagpatte er amputeret. Såret er endnu ikke helet op, og der er mælkeløb.
Landbruger oplyser at patten er amputeret for ca. 14 dage siden, da koen fik yverbetændelse efter goldning.
Koen udviser smerter og er nedstemt under kontrollen. Det vurderes, at smerterne stammer fra yveret. Kirtlen er varm, hård og øm. Landbruger oplyser, at den ikke er smertebehandlet.

Den besætningsansvarlige dyrlæge har været i besætningen to dage før kontrollen. Ved sundhedsrådgivningsbesøg skal dyrlægen vurdere dyr, som er behandlet siden sidste rådgivningsbesøg. Der ligger ingen oplysninger om, at dyrlægen har tilset koen.
Forholdet vurderes som groft uforsvarlig behandling, idet du har amputeret pattespidsen af en ko med yverbetændelse. Indgrebet er forbeholdt
dyrlæger at udføre og med forudgående bedøvelse og smertebehandling, da det ellers ville medføre høj grad af smerte og lidelse. Samtidig har koen ikke været smertebehandlet i forbindelse med indgrebet og på trods af at dyrlægen har været tilstede i besætningen dagen forinden kontrollen, har denne ifølge
tilbageholdelsessedlerne ikke vurderet eller behandlet koen efter den ikke er kommet sig af landbrugers behandling.

9. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

LF 11.9.1 – 11.9.11

Alvor	Alvoren vurderes ud fra betydningen af det/de specifikke indgreb, samt en bedømmelse af i hvilken grad, dyret/dyrene har været udsat for smerte, lidelse, angst eller risiko for varigt mén. Der er tale om væsentlig ulempe, hvis det konstateres, at der er risiko for, at ét eller flere dyr kan lide skade på grund af indgrebene, men der ikke observeres lidelse eller skader på dyrene. Der er tale om uforsvarlig behandling, hvis et eller flere indgreb er foretaget af landbruger selv, efter dyrlægen har bedøvet dem, men dyrene er for gamle til at landbruger selv må foretage indgrebet. Der er tale om groft uforsvarlig behandling hvis landmanden selv foretager følgende: - patteamputation på køer uden bedøvelse - kastration af kalve (kirurgisk) uden bedøvelse - afhorning af kalve over 3 mdr. (selvom de er bedøvet af dyrlægen) - afhorning af kalve i alle aldre uden bedøvelse - kastration af lam (uden de er bedøvet af dyrlægen) - lignende indgreb som foreårsager smerte, lidelse, angst og varigt mén
Omfang	Vurderes ud fra, hvor mange dyr , der er har været eller kan blive berørt af det operative indgreb. Selvom overtrædelserne beskrives på CHR niveau, bedømmes de samlet på CVR niveau. Vægtningen af de enkelte besætninger skal ses i forhold til formålet med kravet.
Varighed	Det vurderes i hvor lang tid forholdet har stået på.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler. Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
• Overtrædelsen er kun foretaget en eller ganske få gange, og dyrene har ikke været udsat for smerte, lidelse, angst og varigt mén.	• Landbruger foretager operative indgreb, som ikke overholder de gældende regler	• Overtrædelsen foretages systematisk og dyrene udsættes for smerte, lidelse, angst og varigt mén.

LF 11.10 – AVLSMETODER, ALLE LANDBRUGSDYR

- tidligere krav 3.9

1. DELKRAV

LF 11.10.1	Der må ikke anvendes naturlig eller kunstig avl eller avlsmetoder, der påfører eller kan påføre de berørte dyr lidelse eller skade.
LF 11.10.2	Der må ikke holdes dyr til landbrugsformål, hvis det ikke ud fra dyrets genotype eller fænotype med rimelighed kan forventes, at det kan ske uden at skade dyrets sundhed eller velfærd.

2. UNDTAGELSER

Undtagelse til LF 11.10.1

Kravet gælder ikke ved anvendelse af metoder, der kan medføre minimale eller kortvarige lidelser eller sår, eller som kan nødvendiggøre indgreb, som ikke medfører vedvarende skade, hvis disse metoder er tilladt i henhold til anden lovgivning.

3. FORMÅL

LF 11.10.1 – 11.10.2	Formålet er, at landbrugeren sikrer, at avlsmetoder ikke påføre dyrene lidelse eller skade.

4. KRAVETS INDHOLD

Kravet skal sikre, at dyr ikke udsættes for smerte, lidelse og risiko for mén i forbindelse med naturlig eller kunstig avl eller avlsmetoder.

Landbruger må ikke holde dyr til landbrugsformål, hvis der er risiko for, at deres arveanlæg og/eller udseende kan skade deres sundhed eller velfærd.

5. KRAVETS RELEVANS

Kravet har relevans for alle landbrugsdyr.

6. KONTROLMETODE

Det skal kontrolleres, at der i besætningen ikke anvendes avlsmetoder, der kan påføre dyrene skade.

Der spørges ind til hvilke avlsmetoder, der anvendes, og i grisebesætninger kontrolleres det i løbeafdelingen, at der ikke er tegn på, at dyrene har lidt overlast i forbindelse med løbning.

7. FOKUSSPØRGSMÅL TIL KONTROLBESØGET

Delkrav	Spørgsmål
LF 11.10.1	• Oplyses det eller kan der ses avlsmetoder, som kan påføre dyr smerte, skade, lidelse, angst, varige mén eller væsentlig ulempe? • Hvilke avlsmetoder anvender landbruger?
LF 11.10.2	• Har landbruger oplevet, at der i besætningen fødes dyr, som har medfødte invaliderende skavanker, og som ikke kan begå sig på normal vis? • Hvordan håndteres disse dyr i så fald?

8. RETNINGSLINJE FOR VURDERING AF OVERTRÆDELSER

Generelle retningslinjer først – herefter de specifikke retningslinjer for delkravene

LF 11.10.1 – 11.10.2

Alvor	Vurderes ud fra, i hvor høj grad avlsmetoden påvirker dyrenes sundhed og velfærd, og om der findes dyr med skader under kontrolbesøget.
Omfang	Dyregruppen refererer til de dyr, der har været berørt af avlsmetoden. Selvom overtrædelserne beskrives på CHR niveau, bedømmes de samlet på CVR niveau. Vægtningen af de enkelte besætninger skal ses i forhold til formålet med kravet.
Varighed	Det vurderes i hvor lang tid landbruger har anvendt avlsmetoden.

Eksempler på formildende og skærpende omstændigheder

Bemærk, at nedenstående skema kun er tænkte eksempler. Der er ikke tale om en udtømmende liste. Der skal altid foretages en konkret vurdering af, om der foreligger formidlende eller skærpende omstændigheder.

Formildende	Udgangspunkt (hovedregel)	Skærpende
Ikke umiddelbart tænkeligt	• Der er tydelige tegn på, at landmanden anvender avlmetoder der kan skade dyrene, og flere dyr har antydning af skader	• Et eller flere dyr har skader, der skyldes landbruges avlsmetoder

DEFINITIONER

Hvis du vil læse mere om definitioner på dyreområdet:

- Bekendtgørelse nr. 1743 af 30. november 2020 om dyrevelfærdsmæssige mindstekrav til hold af kvæg
- Bekendtgørelse nr. 1742 af 30. november 2020 om dyrevelfærdsmæssige mindstekrav til hold af grise
- Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) 2019/6 (Veterinærlægemiddelforordning)

Du kan læse hele bekendtgørelserne på www.retsinformation.dk
Du kan læse hele Veterinærlægemiddelforordningen på www.eur-lex.europa.eu

Kalv	En kalv er et kreatur på under 6 måneder
Gris	En gris i enhver alder, uanset om det opdrættes til avl eller slagtning
Orne	En hangris efter puberteten, bestemt til avl
Polt	En hungris efter fravænning og til kønsmodning
Gylt	En hungris efter puberteten og inden faring
So	En hungris efter første faring
Drægtig so	En so mellem fravænning og fødsel
Pattegris	En gris fra fødsel til fravænning
Fravænnet gris/smågris	En fravænnet gris på indtil ti uger
Avls-/slagte-gris	En gris fra ti uger indtil slagtning eller avlsbrug
Tilbageholdelses-periode	Den periode der skal gå fra dyret er behandlet, og til mælken og kødet igen må anvendes til konsum

BILAG 1

ACTIONCARD – formodet dyreværnssag

Formålet med actioncardet er at give et støtteværktøj, når du ved en kontrol ser forhold omkring et dyrehold, som du mener er kritisable.
Skemaet skal benyttes i de situationer, hvor du konstaterer, at dyr har smerter, er lidende, misrøgtede og ikke bliver behandlet omsorgsfuldt. Hvis ikke det er en del af kontrollen skal du ikke forholde dig til velfærdsbestemmelser generelt, kun den/de dyr som du ikke mener der er draget de passende foranstaltninger for.

Hvis du konstaterer sådanne forhold skal en af dyrlægerne i Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø kontaktes. Hvis dyrlægerne ikke kan træffes, så kan skemaet benyttes som støtteværktøj til, at du selv overdrager sagen til Politiet.

Når én af dyrlægerne kontaktes under kontrolbesøget, inddrages en vurdering af dyrets eventuelle skader samt en samlet vurdering af dyrets adfærd, almentilstand og dets omgivelser. Forud for kontakt til dyrlægen undersøges forholdene omkring dyret med henblik på at kunne beskrive dem for dyrlægen telefonisk. Beskrivelserne skal bruges af dyrlægen til at vurdere, om tilkald er nødvendigt og om forholdene skal anmeldes.

Benyt skemaet på de næste to sider, til at sikre en fyldestgørende beskrivelse af det/de observerede forhold.

Tidspunkt	Dato	
	Klokkeslæt	
Sted/kontaktoplysninger	Navn på ejer	
	Adresse	
	Tlf. nr.	
	Mail	
	CVR/CHR nr.	
	Andet (stald, boks, mark nr., etc.)	
Dyreoplysninger	Art (kvæg, får, ged, gris, etc.)	
	Antal	
	Dyrenummer/øremærke	
	Signalement (race, køn, alder, størrelse, farve, huld, hud og hårlag)	
Opstaldnings-forhold	Opstaldet/udegående	
	Foderadgang (hvilket foder?)	
	Drikkevand?	
	Sygeboks/tørt og blødt leje	
	Vejr og vind for udegående dyr (temp, chillfactor, regn, ingen skygge mv.)	
Kritikpunkter/ indikationer, f.eks.	Ribben, ryghvirvler (tvær-og torntappe), andre knoglestrukturer ses tydeligt?	
	Muskelfylde? Er dyret symmetrisk?	
	Hvor lange er klove/horn?	
	Er hud/hårlag mat, manglende og/eller beskidt?	
	Hængende hovedholdning eller hængende ører?	
	Liggende/stående? Halthed (støttehalt/springhalt)?	
	Sår? (hvor stort, dybt, tørt, væskende, farve og lugt)	
	Hævelser (fast, varm, udvises der ømhed?)	
	Åndedrætsbesvær eller hoste	
	Unormal adfærd	
Varighed	Hvad fortæller landbruger selv om dyrene?	
	Hvor længe har dyret/dyrene været syge?	
	Er de tilset af praktiserende dyrlæge? (Hvem? hvornår?)	
	Har de været i behandling, hvordan og med hvad? Foto af tilbageholdelsessedler	

Konklusion	Er dyret/dyrene magre, mangler foder/vand, mangler læ, ly, tørt leje? Viser de tegn på sygdom, er halte, har unormal adfærd, m.v.	
Vurdering	Om dyrene på baggrund af dine beskrivelser; • Udsættes for smerte og lidelse/angst • Udsættes for væsentlig ulempe • Har fået varige men • Ikke er behandlet omsorgsfuldt og passet efter deres behov f.eks. i) mangler drikkevand/er tørstige ii) mangler foder/sulter iii) fryser iv) Mangler passende behandling/dyrlægebehandling	
Korrektion	Bliver forholdene rettet, mens I er tilstede? Udtrykker landbruger, at han vil rette forholdene og hvordan?	
Fotos og fotoalbum	Fotos skal dokumentere de kritikpunkter, som I har beskrevet. • Start med overbliksfotos og zoom derefter ind. • Sørg for at få øremærker eller andre kendetegn med. • Tag fotos af alle fire sider af dyret, hvis det er muligt. • Og helst også video.	
Kontakt til politi	Find politikredsens mailadresse på www.politi.dk	Henvis til: